

A KÖNYVTÁROS

VI. ÉVFOLYAM

★

9. SZÁM

★

1956. SZEPTEMBER

TARTALOM

Memorandum a közkönyvtárak fejlesztéséről	641
KÖRTÉS JULIA: A falusi könyvtárak állománygyarapításának problémái	643
SZALAI GYÖRGY: Dienes László (1889–1953)	647
Fények és Árnyak: KATONA JENŐ: A sárospataki főiskola könyvtára; TÓTH BÉLA: A sárospataki népkönyvtárban	650
Vita: Könyvtári életünk demokratizmusáért (KORDOS LÁSZLÓ)	653
Kezeljük felnőttként a felnőtteket (KERESZTESI MIHÁLY)	654
G. NYILAS MÁRTA: Hozzászólás a gyermekkönyvtárak ügyéhez	657
BALÁZS SÁNDOR: Műszaki könyvtári gondok — műszaki könyvtárosi szemmel	658
PÉTER LÁSZLÓ: A helyismereti bibliográfiai munka helyzete hazánkban	660
Gondok és eredmények: A könyvtárak statisztikai munkája (Szabó Endre); A szlovák könyvtárak folyóiratának magyar vonatkozásai (Papp Sámuel); Nyomatott ETO jelzetek a szakkönyveken (Durza Sándor); A népkönyvtári szekrények hiányáról (Kuntár Lajos); A kazincbarcikai könyvtár munkájából (Márton Katalin)	662
GERŐ GYULA: Új szakmai kiadványok	668
KUSSINSZKY ENDRE: Mezőgazdasági könyvek a kisparaszti és háztáji gazdálkodás támogatására	669
Könyvkiadásunk problémái	671
ÖRKÉNY ISTVÁN: Hogy minden madár énekeljen	673
SZÖLLÖSY ANDRÁS: Zenei könyvek 1957-ben	674
Irói arcképek: Hunyadi Sándor (Sz. B.), Riedl Frigyes (Kemény István), Tolnai Lajos (Vajda Miklós), Eduard Mörike (Katona Jenő), Ivan Franko (Leszve Irén)	677
A könyv történetéből: Kéki Béla: Aldus Manutius	681
HARSÁNYI ISTVÁN: Olvasó gyermekek. A véleménynyilvánítás formái	684
KÁRACS TERÉZ: Virág Benedek	688
WEINBERG JÓZSEF: Szakértő a Teleki téren	689
A könyv a nagyvilágban	690
ZOLNAY VILMOS: Kis esztétika. Művészet és tudomány	693
LÉKAY OTTÓ: Költők szigete. Egy francia író beszámolója Izlandról	695
Olvasás közben	697
Milyen legyen a Könyvbarátok mozgalma?	698
A szerkesztő üzeni	700
SERES JÓZSEF: Egy olvasónk levele az ifjúsági irodalom problémáiról	701

IRODALMI TÁJÉKOZTATÓ

LENIN műveinek 35. kötete (S. M.)	702
HUNYADY SÁNDOR: Olasz vendéglő (Pallai István)	702
SOÓS MAGDA: Az Érdi-ügy (Galsai Pongrác)	703
TOMPA LÁSZLÓ: Régebbi és újabb versek (V. B.)	704
ZELK ZOLTÁN: Alkonyi halászat (Vihar Béla)	704
TOLNAI LAJOS: Sötét világ (Simándi Béla)	705
KÓS KÁROLY: Budai Nagy Antal históriája — Varju-nemzettség (Szesztay András)	705
MÓRA FERENC: A világ így megyen (Viktor János)	706
J. W. GOETHE: Faust (Pók Lajos)	706
CSERES TIBOR: Here-báró (G. P.)	707
SZUCSICH MÁRIA: Tavasztól télig (Komlós János)	707
BALZAC: Kurtizánok tündöklése és nyomorúsága (Gera György)	708
JAROSLAV HAŠEK: Fekete-sárga panoptikum (T. P. I.)	708
O. HENRY: A visszatérő bűnös (G. Gy.)	709
KAREL ČAPEK: Az első esapat (T. P. I.)	709
JAROMIR JOHN: Esték a szalmazsákon (László Anikó)	709
MICHAEL CROFT: Suhog a pálcá (Szilágyi Lilla)	710
IVAN FRANKO: Emberek (Hajdu Ferenc)	710
LUDVIK ASKENAZY: Emberke (K. L.)	711
ANNE DE VRIES: Bartje (Maár Gyula)	711
NATAN RIBAK: Örökre együtt (Vámosi Pál)	712
JAN: A tatárjárás (L. L.)	712
JANKOVICH FERENC: Szalmazapuc (Csanádi Ákos)	713
AUGUST CESAREC: Katakombában (Cs. O.)	713
KASSZILÓ: A napsugár szerelmese (Vidor Pálné)	714
GEREVICH LÁSZLÓ: Tanulmányok Budapest múltjából (Cz. Á.)	714
NÉMETH LAJOS: Hollósy Simon és kora művészete (Czobor Ágnes)	715
R. J. VIPPER: Róma és a korai kereszténység (Ardó Mária)	715
KOMLÓS ALADÁR: Vajda János (Katona Jenő)	716
DOMOKOS JÁNOS: Virágoskert (K. E.)	716
LÁNG TIVADAR: Szobanövények (K. E.)	716
Könyvismertetések és irodalmi cikkek jegyzéke	717
Hírek	719
Eseménynaptár	720
A szeptember hónapban megjelenő könyvek jegyzéke	720

MEMORANDUM A KÖZKÖNYVTÁRAK FEJLESZTÉSÉRŐL*

A könyvtárak és dokumentációs központok nemzetközi kongresszusa, amelyet 1955 szeptemberében tartottak Brüsszelben, memorandumot fogadott el, amely kifejti a közkönyvtárak elveit és céljait, ahogyan azokat a könyvtárosok nemzetközi szövetségének közkönyvtári osztálya kidolgozta. Ennek a memorandumnak kivonatát adjuk az alábbiakban:

I.

A közkönyvtárak feladata az, hogy minden egyes ember számára megadják a lehetőséget arra, hogy szükségleteinek és helyzetének megfelelően élhessen mindazokkal az előnyökkel, amelyeket a könyvekhez és más dokumentumokhoz való szabad hozzáférés adhat. Az igazi közkönyvtárnak arra kell törekednie, hogy rendelkezésre bocsássa mindazokat a dokumentumokat, amelyek az egyén vagy a közösség számára értéket jelentenek — akár saját tulajdonában vannak meg, akár más könyvtárakkal kötött együttműködési megállapodás alapján szerzi meg őket. A közkönyvtárnak szolgálnia és támogatnia kell a gondolat és tett szabadságát, a személyiség fejlődését, az egyén és a közösség virágzását. Elengedhetetlen, hogy mindig tiszteletben tartsa a szabad választás és a szabad gondolkodás elvét és gondosan tekintetbe vegye az olvasók igényeit és különféle szükségleteit.

A közkönyvtárnak nagyarányú közszolgálatnak kell lennie, amely az őt fenntartó közösség minden rétegének rendelkezésére áll. Ez a szolgálat legyen »ingyenes«, abban az értelemben, hogy a használatnak ne kelljen fizetnie semmiféle járulékot, előfizetési díjat, vagy egyebet. Ebből következik, hogy a közkönyvtárakat a hatóságoknak kell fenntartaniuk, éppenúgy, mint a közoktatásügyi és a közegészségügyi intézményeket, a közvilágítást, stb. A közkönyvtárat az illetékes helyi hatóság alá kell rendelni, igazgatását pedig az e hatóság által kijelölt és közvetlenül neki felelős bizottság kell, hogy végezze. A helyileg felelős hatóság hatáskörét a földrajzi és egyéb körülmények figyelembevételével a lehető legnagyobbra kell megszabni.

II.

A helyi könyvtáraknak meg kell kapniuk az államtól a szükséges segítséget és ösztönzést. E célból a leghelyesebb egy minisztériumi osztályra bízni az egész ország közkönyvtári fejlesztésének előmozdítását. Ennek az osztálynak feladatai közé tartozna: megszabni és időszakonként ellenőrizni, hogy miképpen használják fel a könyvtár rendelkezésére bocsátott anyagi eszközöket; elosztani és adminisztrálni ezeket a juttatásokat; gondoskodni arról, hogy ezeket az összegeket az adott célra használják fel; összegyűjteni és közzéadni a közkönyvtárak fejlődésére vonatkozó helyes statisztikai adatokat; megadni a helyi hatóságoknak és könyvtárosoknak a szükséges tanácsot és támogatást; végül általánosságban szolgálni a közkönyvtárak ügyét. A könyvtárakkal foglalkozó minisztériumi osztálynak kellene — ha más szervek ezzel nem foglalkoznak — gondoskodnia a könyvtárosok képzéséről, bizonyos bibliográfiai munkák elvégzéséről, a könyvek központi válogatásáról, vásárlásáról és katalógizálásáról, stb.

* (Megjelent az UNESCO könyvtári tájékoztatójának 1956. júliusi számában.)

III.

Minden országban olyan törvényt kellene elfogadni a közkönyvtárakra vonatkozólag, amely többek között tartalmazza a következő előírásokat: A helyi hatóságoknak jogot kell adni arra, hogy közpénzeket a közkönyvtárakra költsenek; ezeknek a helyi kiadásoknak összegét nem kell korlátozni; az ilyen kiutalások célját nem szabad úgy megszabni, hogy ezzel akadályozzák a könyvtárak fejlesztését, vagyis lehetővé kell tenni, hogy könyveken kívül más szükséges felszerelést vagy műszert is be lehessen szerezni, valamint kiegészítő tevékenységek megszervezésére lehessen fordítani őket; a helyi hatóságoknak lehetőséget kell adni arra, hogy bizonyos szolgáltatások biztosítása érdekében együttműködjenek a könyvtárral; minden helyi hatóságnak könyvtári bizottságot kell felállítania, amely a helyi hatóságnak felelős és amely a személyzet kinevezésébe beleszólhat; a könyvtár övezetében minden lakos ingyen részesülhessen a könyvtár összes szolgáltatásaiban.

IV.

Minden közkönyvtár engedje meg használóinak, hogy »szabadon« felkeressék a könyvtár olyan részeit, ahol az általuk akár helybeli olvasásra, akár kikölcsönzésre keresett könyvek találhatóak. A könyvtári személyzetnek jó általános iskolázottsággal kell rendelkeznie, de ugyanakkor bizonyos tagjainak, akik az egész személyzetnek nem túl kis részét képezik, szakképzettségre is van szükségük. A szakképzett személyzetnek megfelelő javadalmazást kell adni. A könyvtári személyzet létszámának elegendőnek kell lennie ahhoz, hogy elvégezhesse az összes szükséges feladatokat. Elengedhetetlen, hogy könyvtáros szövetség működjék, amely megfelelő támogatásban részesül. Az iskolásgyermekkel meg kell ismertetni a könyveket és be kell avatni őket a könyvek használatába; de nem szabad elhanyagolni a serdülők szükségleteit sem.

V.

A közkönyvtárnak szerepét helyesen kell ismernie nemcsak a könyvtárosnak és a hatóságnak, hanem magának a lakosságnak is. Ha általánosan elismerik, hogy ez az intézmény minden civilizált közösség életének természetes és nélkülözhetetlen eleme, amely a haladást szolgálja, és hogy a könyvtárak használatának lehetősége a legfontosabb »emberi jogok« egyike, akkor bizonyára nem marad el minden jóakarató ember támogatása.

A MAGYAR KÖNYVTÁROK SZABÓ ERVIN KÖRÉRŐL

Történelmünket a Történeti Társulat, irodalomtörténelmünket pedig az Irodalomtörténeti Társaság fogja össze. A könyvtárosok régebben a Könyvtárosok és Levéltárosok Egyesületében tömörültek. A magyar könyvtárügynek a legutóbbi években bekövetkezett rendkívül nagyméretű fejlődése már a múlt év őszén időszerűvé tette, hogy az egyesületet a kívánalmaknak megfelelően a könyvtárosok számára külön újjászervezzék. Így került sor a könyvtárosok szakmai és társadalmi összefogása céljából a Magyar Könyvtárosok Szabó Ervin körének megalakítására. A kör a TTIT keretében működik, s alapszabályát az illetékes fórumok jóváhagyták.

A munkabizottság, amely mint ideiglenes vezetőség Dr. Varjas Bélával, az Országos Széchényi Könyvtár főigazgatójával az élen jelenleg az egyesület ügyeit intézi, kidolgozta a kör 1956–57. évi programját is. A Szabó Ervin Körnek nincsenek érdekvédelmi célkitűzései, ez a szakszervezetek feladata. Annál nagyobb szerepet vállal a könyvtárosok közötti jó kapcsolatok megteremtésében, belföldi és külföldi viszonylatban egyaránt. Külföldi tapasztalatcsereket, utazások megszervezése is a Szabó Ervin kör feladatai közé tartozik. Azonkívül az elsőként életrehívott bu-

dapesti szervezet havonta egyszer klub-estet rendez a Kossuth-Klubban. Ezeket a találkozót előadások, ankétok, viták teszik majd érdekessé és vonzóvá.

Izeltőül közlünk néhányat az 1956–57. évben tartandó előadások és viták témáit közül. Vitára kerül a könyvtártudomány két koncepciója (tartalmának szélesebb és szűkebb értelmezése), az új kézikönyv, Sallai István és Sebestyén Géza munkája, valamint a magyar könyvtárügy általános helyzete. Dezsényi Béla előadást tart a százéves Vasárnapi Újságról, Orosz Gábor pedig a gépi válogató berendezések alkalmazásáról a könyvtári munkában.

A TTIT budapesti szervezetének segítségével a jövő évben is megrendezik a jól bevált könyvtári sétákat.

Mivel hazánkban rövidesen új közigazgatási területrendezésre kerül sor, ezért a Szabó Ervin Kör megyei csoportjainak megszervezése előreláthatólag 1957. első felében valósul meg.

Akik még nem tagjai a Szabó Ervin Körnek, a nagy tudományos könyvtárakban felvételüket kérhetik a Kör megbízottjait útján, egyébként felvilágosítással szolgál a Kossuth-Klub titkársága is. (VIII. Múzeum utca 7.).

Falusi könyvtárak állománygyarapításának problémái

1.

Kulturális forradalmunk egyik leg-szebb eredménye, hogy ma már a legki-sebb magyar faluban is van könyvtár. Minden falusi ember rendszeresen köl-csönözhet könyvtári könyveket, nem kell Rinaldo Rinaldini 160 füzetre terjedő históriájával, vagy a kalendáriummal el-űznie a hosszú téli esték unalmát. A száz-tíz önálló községi könyvtárunk és kb. há-romezeröttszáz letéti népkönyvtárunk nagyjából behálózta az országot, olvasó néppé neveli a falvak és tanyák lakossá-gát. A falusi könyvtárak számával elége-dettek lehetünk.

Távrolról sem lehetünk azonban elége-dettek azzal a könyvkészlettel, amely fa-lusi könyvtárainkban található, mert ha csak a számadatokat vizsgáljuk, akkor is azonnal látjuk, hogy végtelenül kevés a könyv. Önálló községi könyvtáraink állo-mánya általában 1400—1700 kötet, a le-téti népkönyvtárakban pedig átlagosan csak 400—700 kötetnyi könyv található, sőt gyakran még ennél is kevesebb egy-egy könyvtár könyvanyaga. Ebből a két adatból könnyű arra következtetni, hogy faluhelyen egyetlen kötet sem jut egy la-kosra, pedig az olvasási kedv ma már szinte propaganda nélkül is egyre növek-szik. Legtöbb önálló községi könyvtá-runknak kb. 1000 főnyi beiratkozott ol-vasója van, de még letéti népkönyvtárak-ban is gyakori a 400—500 főnyi rendsze-res olvasó. Ezért a falusi könyvtáros nem is törekedhet mindig a beiratkozott ol-vasók számának emelésére, hiszen ha egy 5—6000 lelket számláló községben a la-kosságnak csak egyharmada is beiratko-zik, már nem tud semmiféle könyvet ad-ni kezükbe.

A falusi olvasók rendelkezésére álló könyvkészlet még inkább szűkösnek bi-zonyul, ha a könyvtárak választékát vizs-gáljuk. Közismert dolog, hogy a magyar könyvkiadás távrolról sem volt olyan bá-tor szellemű és változatos néhány évvel ezelőtt, mint az utóbbi 2—3 évben. Gyak-ran jelentek meg művészileg értéktelen, sematikus irodalmi művek és hazai visz-onyainkra nem alkalmazható szakköny-vek.

2.

A könyvtárak állománya természetesen csak olyan lehetett, amilyen a könyvki-adás volt, hiszen 1949. előtt alig voltak falusi könyvtáraink, tehát nem örökölhet-tek elődjeiktől könyveket.

1954-ig a falusi könyvtárak nem maguk

választották meg, hogy milyen könyveket szerezzenek be. Ezt a feladatot nem is lehetett volna rájuk bízni, mert az ún. *képzetségi rendelet* és a *technikai mi-nimumvizsgák* életbelépeése előtt a falusi könyvtárosok zöme jószándékú és lelkes, de nem eléggé képzett, nem eléggé ol-vasott ember volt. A friss könyvtermés is szegényes volt, az antikvár könyvek beszerzését különféle vásárlási feltételek nehezítették meg — ezért más módon kellett gondoskodni a falusi könyvtárak könyvanyagának beszerzéséről. Ezt a munkát központilag, Budapesten végezte el az *Országos Könyvtári Központ*, majd a *Népkönyvtári Központ*.

Természetesen a központi könyvbesze-rzés nem küzdhetett le a könyvkiadás egy-oldalúságait. Általában kevés művet vá-sároltak meg sok példányban, hiszen a kiadók is kevés művet adtak ki nagy példányszámban. Ráadásul hozzájárult a választék leszűkítéséhez az az általános irányelv is, hogy a falusi könyvtárak ál-lományának legfeljebb fele része lehetett szépirodalom, meséskönyv és ifjúsági mű, a másik fele politikai művekből és nem mindig hasznos, vegyes ismeretterjesztő könyvanyagból állott. (Ezt az irányelvet a központi könyvbeszerzés utasítás alap-ján alkalmazta.) Végül betetőzte a választék leszűkítését a központilag beszerzett könyvek elosztása, amely sokszor nem vette tekintetbe egy-egy vidék természeti és termelési sajátosságait, hát még iro-dalmi vagy művészeti igényeit, ízlését! Jellemző erre, hogy a központilag besze-rzett könyvek helyes elosztása érdekében készült segédeszköz, az ún. »*tájékataló-gus*« csak a *Népkönyvtári Központ* meg-szűnése után lett készen.

Az eddigiekből következik, hogy 1954 előtt sok felesleges könyv került falusi könyvtárainkba, de kevés volt a helyesen megválasztott, népszerű ismeretterjesztő könyvanyag, kevés a jó meséskönyv és ifjúsági olvasmány, még kevesebb a színvonalas szépirodalom, nemzeti klasz-zikusaink és a világirodalom kiemelkedő alkotásai. Minden könyvtáros, sőt minden újságolvasó ember előtt ismeretesek azok az apróbb-nagyobb hibák, amelyek két-három évvel ezelőtt jellemezték irodalmi életünket és könyvkiadásunkat. Meddő dolog lenne most felsorolni azokat a se-matikus szépirodalmi könyveket, vagy politikai műveket, amelyekből országosan sok a fölösleg, mert központilag sok pél-dányban szerezték be őket. Megemlítek viszont néhány ismeretterjesztő művet, amelyből könyvtárainkban szintén sok a fölös példány:

<i>Sapkin: Evenként minden kó-</i> <i>cától 28 malac</i>	3737 példányban
<i>Jurmaliat—Begucsev—Szeme-</i> <i>nov: Az ötezres fejtők ta-</i> <i>pasztalatai</i>	3699 példányban
<i>Keller: Hogyan keletkezett az</i> <i>élet a földön</i>	2422 példányban
<i>van meg.</i>	

(Csak zárójelben jegyzem meg, hogy ezzel szemben pl. *Petőfi, Ady, József Attila* műveiből csak válogatásokat, részkiadásokat kaptak éveken át a falusi könyvtárak, azokat is többnyire könnyen elrongyolódó füzetekben vagy kötetekben. Összes verseik kiadásából csak nagysokára jutott a falunak, de a három legnagyobb forradalmi költő közül egynek a teljes verseskötete sem érte el a kétezres példányszámot a központi beszerzésben. Ezért sok letéti népkönyvtárunkban egyetlen teljes *Petőfi, Ady, vagy József Attila* kötet sincsen, bár olvasómozgalmaink résztvevőit éppen *Petőfi és József Attila* jelvényekkel jutalmaztuk.)

A fölőspéldányok felsorolását még hosszan folytathatnám. Kétségtelen, hogy akad néhány használható könyv is ezek között, de a zöme sokféle ok miatt elavult. Nem egészséges azonban még használható könyvek esetében sem, ha részletekkel foglalkozó ismeretterjesztő művek az egész országban szinte kötelező »típusolvasmány«-ként megtalálhatók. Több ezer példányt csak az állandó érdeklődésre számotartó, tartalom és színvonal tekintetében időtálló művekből indokolt beszerezni és ez éppen fordítva történt.

A példányfelesleg összetorlódását fokozta sok helyen az ún. »előretelepítés« is. Ez a gyakorlat akkor alakult ki, amikor a körzeti könyvtárak megszűntek és helyettük az államapparátus tagoltsága szerint megyei, járási, városi könyvtárak keletkeztek. A megnyíló új könyvtárak állományát részben központilag, részben pedig a megszűnt körzeti könyvtárak könyveiből kellett biztosítani. Akad olyan járás, amelynek letétalapjába négy-öt körzeti könyvtár és a Népkönyvtári Központ is küldött könyveket még a megnyitás előtt. — Ezt a gyakorlatot nevezték el akkor »előretelepítés«-nek. Magától értetődő, hogy az előretelepített könyvanyag összetétele a leggyengébb, hiszen a már működő, újjászervezett könyvtárak azt tartották meg saját maguknak, amit könnyen tudtak kölcsönözni és azt adták oda más könyvtárnak, amit nehezebben használhattak. Így azután a legtöbb járásban az a helyzet, hogy bizonyos könyveket megtalálhatunk minden önálló községi könyvtárban, minden egyes letéti népkönyvtárban és még mindig 28—30 példány fekszik feleslegesen a járás letéti raktárában.

Tehát meg kell állapítanunk, hogy a falusi könyvtárak jelenlegi könyvállományában sok a felesleges könyv, és ezek elfoglalják az amúgy is szűk raktári férőhelyet a jobb könyvanyag elől. A fölőspéldányok keletkezésének többféle oka volt, de nem lehet akadálya annak, hogy központi intézkedéssel levegyük ezt a terhet a falusi könyvtárakról.

3.

Az eddig elmondottak a múlt hibái voltak. Nézzük meg ezek után a falusi könyvállomány gyarapításának jelenlegi helyzetét:

A központi könyvbeszerzés és elosztás 1954-ben megszűnt. Azóta az önálló községi könyvtárak saját maguk szerzik be könyvanyagukat, a letéti könyvállományt pedig az illetékes járási könyvtárak gyarapítják. Minden megyében a megyei könyvtár irányítja és ellenőrzi az állomány gyarapítását, az összes könyvtárak könyvbeszerzési költségvetését is a megyei könyvtár kezeli. Az önálló községi könyvtárak könyvbeszerzési hitelük teljes összegét szerződésben kötik le a *Könyvtárellátónál*, ugyanígy a járási könyvtárak is teljes egészében lekötik azt az összeget, amely a letétalap gyarapítására fordítható. — Ez a könyvbeszerzési mód általában bevált.

A könyvbeszerzésre fordítható költségvetési összeg azonban nagyon kevés: önálló községi könyvtáraké évente 4000,— forint, egy-egy letéti népkönyvtárra pedig évente csupán 317,— forint jut. Ez azt jelenti, hogy az önálló községi könyvtárak hozzávetőlegesen 170 kötetet szerezhetnek be egy év alatt, letéti népkönyvtáraknak pedig kb. 13—14 kötet jut egy évben. Kiegészítésül érdemes megjegyezni, hogy ha a falusi olvasóknak csak annyi igényük lenne, hogy legolcsóbb könyvsorozatunk, az »*Olcso Könyvtár*« köteteit egyetlen példányban megtalálják a letéti népkönyvtárban, akkor is egy évre kb. 420,— forint kellene erre a célra. Ha az állami közművelődési könyvtárak jelenlegi könyvbeszerzési hitelét indexszámokban az elmúlt évekhez mérjük, akkor a következő esést látjuk:

1952-ben	98
1953-ban	105
1954-ben	63
1955-ben	42
1956-ban	45

Mindannyiunk előtt ismeretes viszont, hogy az olvasók száma ezzel fordított arányban növekedett és egyre tovább növekszik!

A falusi könyvtárak könyvállományának kötetszámát csökkentette az a jelentős mennyiségű politikailag elavult könyvanyag, amit ebben az évben kivon-

tak állományukból. A három évvel ez-
előtti állományfelmérés óta valószínűen
sok lesz a természetes kopás és elveszés
is, amelyhez sokszorosan hozzájárult,
hogy nincsen megoldva a könyvkötetés
sem.

4.

Számíthatunk tehát arra, hogy az ol-
vasók számának növekvése mellett a
könyvállomány kötettszáma nem gya-
rapszik, hanem esetleg még csökken. Ezen a
kétségbeejtő helyzetben a tanácsok hiva-
tottak segíteni. Az elmúlt évben ország-
osan kb. 16 000 kötet könyvet vásárolhat-
tak a vidéki könyvtárak a tanácsok támo-
gatásából, de a 16 000 kötetből igen ke-
vés jutott a falusi könyvtárakra.

Ebben az évben sok falusi tanács
anyagilag szépen támogatja a község
könyvtárát: a *szegedi járásban* pl. 60 000
forintot szavaztak meg a községi taná-
csok könyvbeszerezésre. *Hajdú-Bihar* me-
gye tanácsa 100 000 forinttal segíti idén a
könyvtárakat. — Az ilyen példás segítség
azonban még csak szórványos, a könyv-
társoknak jobban igénybe kell venniük
a tanácsok anyagi támogatását.

A KÖNYVTÁROS gyakran közli,
hogy milyen módon támogatják az ille-
tékes tanácsok könyvtáraikat, ajánlatos
ezeket a híreket minden könyvtárosnak
ismertetnie az őt irányító tanáccsal.

5.

A falusi könyvtárak választékának te-
kintetében szerencsére kedvezőbb a hely-
zet, mint két-három évvel ezelőtt. Min-
den könyvtáros kéthetenként postán
megkapja a friss magyar könyvtermés
megközelítően teljes, annotált címjegy-
zékét a Könyvtárellátótól, emellett
ugyanilyen módon gyakran kap díjmen-
tesen apróbb bibliográfiákat, általános
vagy szakosított könyvjegyzékeket, is-
mertetések is. Ez biztosítja, hogy a leg-
kisebb faluban is kellő tájékozottságot
szerezzen a könyvtáros az új könyvek
piacán. Már előbb is megjegyeztem, hogy
a szerződéses könyvellátás kedvező le-
hetőségeit általában jól felhasználják a vi-
déki könyvtárak, de akadnak olyanok is,
amelyek nem fordítanak elég gondot sem
a tájékoztató jegyzékekre, sem a meg-
rendelésekre. Sok falusi könyvtárnál el-
kallódnak a tájékoztatók, megrendeléseit
ket mulasztásokkal, rendetlenül küldik
meg a Könyvtárellátónak. Az ilyen falusi
könyvtárosnak valószínűleg szabálytalan-
nok és hiányosak a belső nyilvántartásai,
de ezenfelül elköveti azt a mulasztást,
hogy címbejel sem ismeri meg a jó könyv-
újdonságokat. Ha pedig nincsen tudomá-
sága a friss magyar könyvtermésnek

egy jelentős részéről, nem tud tervet sem
összeállítani arra, hogy mit szerezzen be,
ha több-kevesebb pénzhez jut a könyv-
tár.

Azt azonban fejlődésnek könyvelhetjük
el, hogy a falusi könyvtárak nemigen
vásárolnak meg szükségtelen könyvet,
míg a központi elosztás idején előfordult,
hogy gyapottermelési szakkönyv került a
borsodi bányavidékre, bűvárismereti fü-
zet az alföldi szikésekre, kőszénbányá-
szati szakmunka a Kunságra stb.
Amennyire a szűkös anyagi lehetőségektől
telik, igyekeznek lépést tartani az új-
donságokkal és inkább vásárolnak meg
többféle műből egy-egy példányt, mint-
hogy kevés műből sok példányt halmoz-
zanak fel és ezáltal csökkentsek a vá-
lasztékot. Ez a fejlődés valószínűen a
kölcsonzó munkára is vonatkozik, mert
némely könyvújdonság kezdetben nagy
érdeklődést támaszt és indokoltnak tűnik
több példány beszerzése. A kölcsönzés
ügyes módszereivel elkerülhető, hogy
néhány újdonság kedvéért sok pénzt ki-
adjon a könyvtár, mert később többnyire
nem keresik annyian a hirtelenül össze-
vásárolt műveket, hogy valóban minden
példány huzamos időn át szükséges le-
gyen. Végül jelentős eredmények tart-
juk, hogy a falusi könyvtárak több me-
zőgazdasági könyvet szereznek be saját
jósántukból, mint amennyit a központi
elosztás idején kaptak. Elfogadható
arányban gyarapodnak az ismeretterjesztő
művek is. A letétalap gyarapodásának
országos aránya tavaly és az idei év első
felében a következő volt:

	1955- ben %	1956, I. félévben %
<i>Felnőtteknek való szépirodalom</i>	47	42
<i>Gyermektudalom, ifjúsági művek</i>	27	32
<i>Társadalmi és politikai művek</i>	12	12
<i>Mezőgazdasági művek</i>	5.7	6
<i>Vegyes ismeretterjesztő művek</i>	8.3	8

Részletesebb adatok szerint a letétalap
gyarapodásának tavalyi és idei megosz-
lása a következő:

	1955-ben	1956, I. félévben
<i>Marxista klasszikusok</i>	691	644
<i>Társadalmi és politikai művek</i>	9537	5264
<i>Nyelvtudomány</i>	127	30
<i>Természettudomány</i>	911	747
<i>Orvosi és egészségügyi könyvek</i>	219	142
<i>Technikai irodalom</i>	1885	775
<i>Mezőgazdasági könyvek</i>	5051	2981
<i>Művészet, játékok, sport</i>	2099	1165
<i>Irodalomelméleti művek</i>	827	159
<i>Földrajz, útleírások</i>	1110	463
<i>Általános művek</i>	383	135
<i>Szépirodalom</i>	42.032	20.374
<i>Gyermektudalom, ifjúsági művek</i>	24.479	15.617
Összesen:	89.351	48.496

kötet.

Az önálló községi könyvtárak könyvbeszerzésének arányai nagyjából ehhez hasonlók. Ez a gyarapítási arány elfogadható, de még hosszú idő kell ahhoz, hogy az egész könyvvállomány ilyen összetételű legyen, mert az örökölt könyvanyagban kedvezőtlenebb a megoszlás. Csökkenti a választék lehetőségét, hogy a legtöbbszőr forgatott könyvanyag, az ifjúsági művek, meséskönyvek és a szépirodalom csoportja a legkeresettebb, ebből viszont kevés van falun. Elszomorító látvány, hogy mennyi használhatatlanná rongyolódott »saláta« fekszik a könyvtárak polcain a legszívesebben kiköleszött könyvekből.

6.

Az eddigiekben távolról sem vettem fel minden problémát a falusi könyvvállományt illetően. Nem léptem fel azzal az igénnyel, hogy módszeresen vizsgáljam meg az állomány összetételét, pedig erre nagy szükség van, de megbízható adatok még nem állanak rendelkezésre. Ugyancsak kihagytam az újságok és folyóiratok problémáját, bár ezeknek fontossága igen nagy a falusi könyvtárakban és érdemes foglalkozni azzal a kérdéssel, hogy minimális igények mellett is mit kellene ezekből megtalálnunk a falusi könyvtárakban.

Első és legfontosabb feladatnak az anyagi lehetőségek növelését tartom a falusi könyvvállomány gyarapításában. Erről az igényről nem mondhatunk le és a kedvezőbb anyagi lehetőségek megszerzése együttes feladata marad a könyvtárosoknak és irányító tanácsaiknak.

Ajánlatos továbbfejleszteni azt a

munkakedvet, amit a falusi könyvvállomány gyarapításában a könyvtárosok már eddig is tanúsítottak. Fontos, hogy nagyobb állományismerettel és több általános tájékozottsággal fogjanak a könyvvállomány növeléséhez. Ezért törekedniük kell arra, hogy megteremtsék a teljes belső rendet a vidéki könyvtárakban, cím- és csoportos leltáraikat naprakészen, nagy gonddal kell vezetniük, hogy bármikor pontosan megállapítható legyen könyvvállományuk mennyisége, értéke, összetétele. Meg kell oldani a katalógizálás kérdését is. Hasznos, ha a Könyvtárellátótól érkező kéthetenkénti megrendelőjegyzéket alaposan megvizsgálják még akkor is, ha alig valamit rendelhetnek meg a könyvekből. Erre azért van szükség, hogy a könyvtáros tájékoztatni tudja a falusi olvasókat legalább a magyar könyvújdonságokról, ha azokat nem is tudja mindig a könyvtár részére megszerezni. Egyébként is szükséges, hogy műveltségüket, általános ismereteiket bővítsék, recenziók olvasásával, egy-egy költő, szépiró, vagy szakíró nevének, munkásságának, új műveinek megismerésével. Még a címléirási és szakozási ismereteknek is csak javára válhat, hogy ha a könyvjegyzékeket és bibliográfiai irodalmat alaposan tanulmányozzák.

Nem halasztható tovább a könyvkötetelés problémáinak rendezése sem.

Végül úgy látom, hogy a fölösleges könyvektől sürgősen meg kell szabadítani a könyvtárakat.

Körtés Júlia,

a Népművelési Minisztérium könyvtári főosztályának munkatársa

EGY KÖNYVBARÁT NOTESZÉBŐL

Annyira hiú az ember, amennyire esztelen. (Swift)

A hiúság az egyetlen ellenszere annak, hogy gőgösek legyünk. (Montesquieu)

A jó irodalom építő — és nem díszítőművészet. (Hemingway)

Az emberekről általában az az igazság, hogy mindenki annyit ér, amennyi örömet tud másoknak szerezni. (Tóth Béla)

Az együgyű kevélyül úgy van az ember, mint a pókkal: tudjuk, hogy nem csíp, mégis iszonyodunk tőle. (Fáy András)

Munka nélkül lenni és nem lenni — egyet jelent. (Voltaire)

Ha ítélni akartok felettem, akkor bennem és nem kívülem kell lennetek. (Mickiewicz)

Az az ember, akinek nincs pénze: az szegény; de akinek csak pénze van — az még szegényebb! (Dickens)

Az emberiség fejlődése: girbegörbe fa. De mégiscsak fölfelé nő! (Gárdonyi)

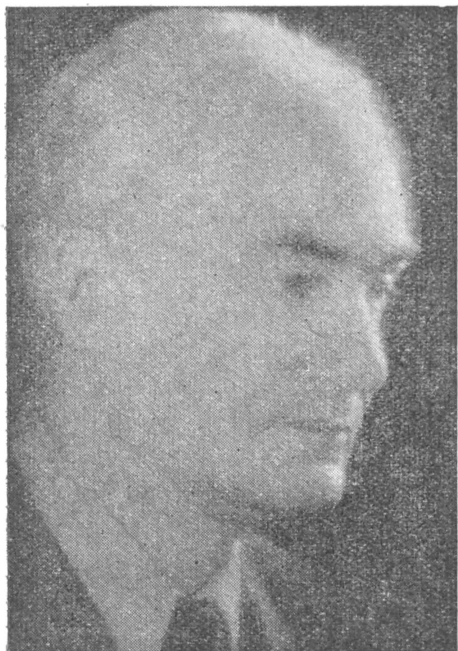
Oly ritkán kívánunk az emberektől lehetlent: az arcképfestőtől mindig. (Goethe)

Közlő: Wisnyovszky János

Magyar könyvtárosok és bibliográfusok

DIENES LÁSZLÓ

(1889—1953)

1889-ben született Tokajban. Abból a művelt polgári környezetből származott, amelyben a nemzedékek óta felhalmozott művelődési anyag fogékonyságot teremt a társadalmi eszmék, a szocializmus ügye iránt. Középiskoláit Debrecenben végezte, a jogot Budapesten, utána két évig Párizsban a Sorbonne, a Collège de France és az École des Hautes Études filológiai, irodalmi és szociológiai előadásait hallgatta. Alapos műveltséget szerezve tért haza Magyarországra. 1910-ben a Fővárosi Könyvtár gyakornoka lett. Itt került kapcsolatba Szabó Ervinnel és ez az együttműködés egy életre meghatározta életútját.

A Tanácsköztársaság létrejötte után az alig 30 éves Dienes László kezdettől fogva rendkívül fontos feladatokat hajt végre. Mint Budapest fővárosi népbiztosa ő adja át a dolgozóknak a Margitszigetet, amely addig az úri osztályok szórakozóhelye volt. Mint fővárosi népbiztos a proletárgyermekek üdültetésének megszervezésében döntő szerepet vállalt. 1919 április közepén az országos könyvtárügy legfőbb irányítója lesz. Új munkakörében is kiválóan megállja a helyét, mert benne

nemcsak az ifjúság kötelező lendülete és munkabírása volt megtalálható, hanem az érett eszmék is. Ebben az időben már tagja a *Kommunisták Magyarországi Pártjának*.

Ez az érettség mutatkozik meg abban a cikkében is, amelyet a *Vörös Újság* 1919. május 4-i száma közöl s melynek címe a »*Kommunista könyvtárpolitika*«. Walter Hofmann lipcei könyvtáros népkönyvtári elgondolásai, Szabó Ervin tudományos könyvtári elvei és magának Dienes Lászlónak kommunista meggyőződéstől fűtött saját nézetei szerencsés harmóniában olvadnak össze ebben a cikkben, amely a Tanácsköztársaság tényleges könyvtárpolitikáját szabályozó alapvetéssé lett.

A cikk elmondotta, hogy a kiváltságos osztályok uralma a művelődést részben vagyoncenzushoz kötötte, részben pedig a szolgasszellemű emberek kitermelését célozta. A burzsoáziának mindig veszedelmes volt a sok könyvtár. A burzsoázia ugyan csinált a nép számára is könyvtárakat, de ezek »*más célokra használhatatlan, eldugott piszkos helyiségben*« voltak, egy-két kopott asztallal és székekkel ellátva, selejtes könyvállománnyal, melybe még véletlenül sem juthatott be valamely szocialista könyv. És hetenként párszor az odaállított kántor, vagy tanító adta ki a »népnek« a könyveket. A cikk a kettős könyvtárhálózat: a népművelési és a tudományos hálózat kiépítését ajánlja, a legalkalmasabb épületek és berendezések lefoglalását, mert kevés a könyvtárnak alkalmas helyiség; az arisztokrácia és a burzsoázia egyesületeinek és kaszinóinak könyveit javasolja átvenni, mert kevés a könyv is. Az alkalmas és hozzáértő személyzet biztosítására pedig könyvtárosképző tanfolyam megindítását kívánja. Szép tágas olvasótermeket szeretne minden kerületben, hogy a proletár megtalálhassa az összes napilapokat, folyóiratokat, amelyek érdeklik.

A Tanácsköztársaság Dienes László elképzelései alapján megkezdte a kerületi könyvtárak és kölcsönző állomások létesítését. Elhatározta, hogy egyelőre 14 kerületi könyvtár létesítésére bankok, magánpaloták és kávéházak üzlethelyiségeit veszi igénybe. Hozzákezdett a gyári könyvtárak létesítéséhez, elsőknek a *Ganz Danubia Kocsigyárban*, a *Magyar Fegyver- és Gépgyárban* és a *Budai Központi Katonai Ruhátárban*. A Tanácsköztársas-

ság kormánya a magánkönyvtárak és egyesületi könyvtárak anyagából, valamint egyéb gyűjteményekből több mint 143 000 könyvet foglalt le, hogy ezeket a könyveket szétossza az új könyvtárak között. Dienes László tervei szerint kéthónapos könyvtári tanfolyam indult. Az első tanfolyamot *Fogarasi Béla* nyitotta meg 1919. május 12-én. A könyvtári előadások előadói közül, mint ismert könyvtárosokat, *Dienes Lászlót*, *Kőhalmi Bélát*, *Pikler Blankát* és *Braun Róbertet* említhetjük meg.

Amint látjuk, az említett cikk sokatigérő elgondolásaiból a rövid négy és fél hónap folyamán, mely alatt a magyar nép kezében tartotta saját sorsát, számos jelentős kezdeményezés született. Ezek jó része azonban nem tudott kibontakozni. Minden a kezdet, az erjedés, a tapasztalatgyűjtés, a túlnyomóan sikeres, ritkábban céljatlátszó kísérletek állapotában volt.

A Tanácsköztársaság bukása után Dienes emigrálni kényszerült. Az első időben kapitalista államokban, Ausztriában, Romániában, majd Németországban élt, mint a hatóság által megtűrt személy, megbízhatatlan politikai emigráns, kit minden pillanatban kiutasíthatnak.

Az emigrációnak ezekben a nehéz éveiben folytatott szerkesztői, tudósi munka bármilyen termékeny volt is, nem tudta feledtetni vele, a könyvtárossal, előbbi munkájának ízeit. Rövid bécsi tartózkodása után a romániai *Bukaresti Hírlap* munkatársa, azután a *Korunk* című, Kolozsvárott megjelenő haladószellemű folyóirat szerkesztője a nemrég elhunyt *Gaál Gáborral* együtt. A megvadított jobboldali sajtó kikezdi tevékenységét, fasiszta süvölvények megtámadják, lakását feldőlják, őt magát súlyosan bántalmazzák. Távozni kényszerül és Berlinből szerkeszti tovább a *Korunkat*. De nemcsak szerkesztője a lapnak, hanem elmélyedt cikkírója is. Szelleme sokoldalúságát tanulmányainak gazdag változatosága bizonyítja. Ír az olasz fasizmus válságáról, a Szovjetunió első öt éves tervéről, az európai gazdasági válságról, a berlini újtípusú iskolákról stb., stb. Az emigráció éveiben két könyve is megjelenik: *»Művészet és világnézet«* és a *»Szovjetunió első öt éves terve«* címmel.

1931-ben emigrációja új állomáshoz ért. A honvágy keserősége most sem oldódik, de Dienes László legalább megszűnik üldözött vad lenni: a Szovjetunióba kerül. Tizenöt éves itt-tartózkodása folyamán a *Marx—Engels—Lenin Intézetben*, a *Vörös Tanárképző Intézetben* és az *Idegennyelvek Pedagógiai Intézetében* működik. Ezenkívül részt vesz a *Tőke* új orosz nyelvű kiadásának szerkesztési munkála-

taiban is. Korábbi kedvteléseit, mint a szépirodalomhoz való vonzódást, sem adja fel. Elbeszéléseket ír az *Új Hang* moszkvai magyar nyelvű folyóiratba, sőt egy regény írásához is hozzáfekszik.

Könyvtárosi múltjához e sokoldalú tevékenysége mellett sem válik hűtlenné. *Kun Béla* megbízza őt a Tanácsköztársaság alatti irodalmi és sajtótermek bibliográfiájának összeállításával. Dienes László szeretettel emlékezett meg e megbízatásáról közvetlenül halála előtt és megjegyezte, hogy e gyűjtemény a Lenin Könyvtár birtokába került annak idején, de további sorsáról a Kun Bélával kapcsolatos ügy miatt semmit sem tud.

1946-ban hazatér Magyarországra. Tevékenységét ugyanott folytatja, ahonnan elindult: a Fővárosi Könyvtárban, amely az alapítóról való hálás megemlékezés-képpen Dienes László vezetése alatt lett Szabó Ervin Könyvtárrá.

Bár nem volt a magyar könyvtárügy kinevezett vezetője, megállapításai, elgondolásai sok esetben irányadókká váltak a magyar könyvtári életben. 1946 és 1953 között két megoldatlan kérdés foglalkoztatta: az egyik a tudományos könyvtárak kérdése, a másik pedig: a minél több olvasóra való törekvés ne vezessen minőségi elsekélyesedésre a könyvtárakban.

Az első kérdéssel kapcsolatban a *Könyvbarát* 1951. évi első számában nagyjelentőségű cikket írt, amelyben panaszkolta, hogy ha a népkönyvtárak ügyében döntő változást jelentett is a *Népművelési Minisztérium* megalakulása, a tudományos könyvtárügy úgyszólván teljesen gazdtalan maradt. Kifogásolta a tudományos könyvtárügy szervezetlenségét. Majd a következőket írta: *»Könyvtáraink nagyobb részt megrekedtek a kisárutermelés fejlettségi fokán, mind a társadalmi munkamegosztás, mind az üzemi technika tekintetében. Sőt, mondhatjuk, sok könyvtárunk ma is még a megrendelésre dolgozó csizmadia fejlődésfokán áll. Ami pl. megnyilatkozik abban, hogy „megrendelésre” szerzi be a könyveket: az olvasó kívánságát várja meg. S ha ezen a fokon túl is van és saját terve (többnyire „tervszerűtlensége”) szerint vásárolja is a könyveket, mindenképpen tekintet nélkül többi könyvtártársaira. Aminek természetes eredménye, hogy sok szükséges könyv egy példányban sincs meg Budapesten, viszont mások feleslegesen sok példányban.«* Bírálta a technika kisüzemi jellegét. Ha húsz könyv érkezik be húsz könyvtárba, húsz dolgozó végzi el a rendelést, húsz írja a könyv katalóguscéduláját, húsz osztályozza a könyveket, stb. Mindenki tudja, hogy az ebben a cikkben felvetett problémák még ma sem találtak megnyugtató megoldásra.

A másik kérdés, ami foglalkoztatta, a minőségi munka kérdése volt. A magyar könyvtárosok első országos konferenciáján, melyet 1952-ben tartottak, a következőket mondotta: »A múlt évben a Népművelési Minisztérium azt a feladatot adta a Fővárosi Könyvtárnak, hogy 40 000 főnyi olvasóját emelje 80 000-re. Én határozottan kijelentettem, hogy ezt nem lehet megcsinálni. Bevallom, meg lehetett csinálni. Az év végére meglett a 80 000 és most megvan a 110 000. Tapasztalatunk az, hogy nem mind arany, ami fénylik, és hogy ez a nagy szám nem jelent mindig ugyanolyan eredményes kulturmunkát.«

Ez a megállapítása nem jelentette az arisztokratizmust, a széles olvasórétegektől való elhúzódotást. Ez ellentétben lett volna egész múltjával és egyéniségével. Ezekkel a szavakkal Dienes László inkább csak aggodalmának adott kifejezést, hogy a magyar könyvtárosok ne törekedjenek a látszateredményekre, még véletlenül se üzennek a szocializmus szellemétől idegen kirakatpolitikát. Akkor ezt a megfontolt figyelmeztetést nem eléggé tudatosítottuk magunkban. Sőt Dienes elvtárs akkor még a könyvtári vezetés részéről is szemrehányást kapott. Ma már tudjuk, hogy neki volt igaza, hogy szavai előre mutattak.

Pedagógus is volt. Saját könyve, a »Bevezetés a politikai gazdaságtanba« című könyv alapján négy éven keresztül adta elő a politikai gazdaságtant az *Eötvös Loránd Tudományegyetem* jogi karán. Nem kívánt fellépni az újatmondás igényével. Egy magánbeszélgetés alkalmával mondotta e sorok írójának, hogy nem érzi magát hivatva arra, hogy bármelyik területen is tovább fejlessze a politikai gazdaságtan elméletét. Az általános tudományos dogmatizmus idején ezek a szavak nemcsak szerény, hanem egyúttal keserű szavak is voltak.

Most pedig szóljunk néhány szót Dienes Lászlóról, az emberről. A Szabó Ervin Könyvtár dolgozói közül legtöbben nem ismertük őt munkabírása teljében. Akit mi megismertünk, már az évek súlyától és az emigráció terhétől megviselt ember volt. De mint ember, így is sokat tudott nyújtani könyvtári környezetének.

Puritán volt. Soha sem próbálta a felsőbb helyről iránta megnyilatkozó elismerést, kapcsolatait, állását, akár a legcsekélyebb mértékben is, egyéni érdekeinek szolgálatába állítani. Ez a vonás egész életén át végigkíséri. Egyéniségének erről a megkapó vonásáról még a »Kommunista könyvtárpolitika« című tanulmányának, a Tanácsköztársasággal szemben meglehetősen ellenségesen hangolt szerzője is elismeréssel volt kénytelen nyilatkozni. Ez a szerző tanulmányában

»a történeti hűség kedvéért« megemlíti, hogy 1919. július 17-én Dienes László, a könyvtárügy legfőbb vezetője, arról »értesíti a központi személyfuvarovázási üzemet, hogy április hó folyamán kiutalt kétfogatúra többé nem reflektál, mivel vasárnapra nem hajlandó a kocsit fizetni, mert akkor nincs hivatal és e kívánsággal arra kényszerítene az üzem a könyvtárügyi politikai megbízottakat, hogy a kocsit vasárnapra is igénybevegyék saját személyűgeikhez, s ez a mai rend szellemével nem egyezik«.

Szerény volt. Soha egyetlen szót nem hallottunk tőle arról, mit csinált, mit tevékenykedett a Tanácsköztársaság idején. Nem hivatkozott akkori munkájával, noha mint mindenki, bizonyára ő maga is tisztában volt ennek nem kis jelentőségével. Irtózott mindenféle ceremóniától, az őt ünneplés bármely apró megnyilvánulásától.

Humanista volt. A szó legjobb, igazi szocialista értelmében. Hitt a szocializmus győzelmében. De soha, egy pillanatra sem mutatkozott türelmetlennek a másféle felfogások iránt, gyanakvónak a kételyekkel szemben. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár dolgozói számára nagyon sokat jelentett az a tény, hogy 1949 és 1953 között, a számos törvénytelenység, az ellenségkutatás és az intrikákra könnyen építő kádernyilvántartások idején olyan vezetőjük volt, aki abszolút elvhűsége mellett a türelmesség, megértés és emberiség példája volt, akitől a könyvtár dolgozói elvhűséget és pártos kritikát tanulhattak.

64 éves volt, amikor szívbjaja végzett vele. Szép ősz feje, bölcs mosolya, megértő jósága minden munkatársa szívében maradandó emléket hagyott. Humanizmus egy forradalmár élet jellemzőivel tapasztalatait egyszerű emberi magatartással szűrte át. Ahhoz a ritka nemzedékhez tartozott, mely három forradalmat látott és harcolt végig.

Tudományos munkásságát néhány könyve és elszórt cikkei őrzik, melyeknek egykötetbe-gyűjtése és kiadása kultúrpolitikánk törlesztendő feladata. Pedagógus egyéniségét néhány ezer tanítványa tartja emlékezetében. Könyvtárpolitikai elgondolásai szervesen kapcsolódnak bele nagy könyvtáraink szerzeményezési és olvasó politikájába. Könyvtárvezetői tevékenysége az utódok és munkatársak munkájában visszhangzik. Egyéniségének gazdag vonásai így szétszólva, de nem szétszórta, két könyvtáros nemzedék és egy közigazdász nemzedék lelkében élnek tovább.

Szalai György
a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár munkatársa

FÉNYEK ÉS ÁRNYAK...

I.

A sárospataki főiskola könyvtára

Ott állunk a sárospataki főiskola könyvtárának nagytermében, melyet egy itt megkerült adat szerint *Pollack Mihály* tervezett, a nagy építészünk, aki a Nemzeti Múzeumot építette. Az egyszerű, de nemes empire-teremnek a maga szerényebb kivitelében sem kell szégyenkeznie a keszthelyi Helikon könyvtár *Festetics György* emelte, a weimari nagyhercegi könyvtárt utánzó szépsége mellett. A genius loci egyszerre *Kazinczy* emlékéit idézi föl. Nem hiába járt ő annyit ide, s került könyveinek, metszeteinek egy nagy része is a könyvtár tulajdonába. Azok a nemes gondolkodású férfiak, akiknek ízlését tükrözi ez az oszlopos, klasszicizáló terem, vásárolták meg a szent öregtől 1806-ban gyűjteményét.

E terem 1827-ben épült gróf *Teleki József* főgondnoksága alatt; róla írta *Kazinczy*, hogy boldog az az ifjú, ki az ő idejében Patakon tanulhatott. *Vay Miklós* főgondnok segítette *Szombathy János* főkönyvtárost, *Kazinczy* barátját, *Kossuth* tanárát, hogy az akkor még csak hatezernyi könyvtárat 1834-ig 30 000-re növelhette. Idejártak akkor olvasni azok a szép, nagyságos magyar fejek, *Szombathy* tanártársai, akiknek képét hosszan elnéztük a folyosón. *Vályi Nagy Ferenc*, az első magyar Homérosz-fordító, *Kövy Sándor*, a nagy jogász, aki paragrafusok helyett önálló jogi gondolkodásra nevelt és aki megjósolta *Kossuthnak*: *Nagy országhabóritó lesz kegyelmedből, domine Kossuth, továbbá Pálkövi Antal, Petőfi* barátja, akinél Sárospatakon jártában megszállt és akiről *Útiképeiben* is megemlékezik. Ezt a 30 000 kötetet rendezte el azután a Bach-korszak alatt *Erdélyi János* szakok szerint: *teológia, filozófia, történettudomány, természettudomány*. A nagyteremben ma is ez a rendezés érvényesül lényegében.

De kicsoda emlékeket idéz fel a könyvtár, amióta az iskolát a Mohácsról menekülő *Perényi Péter* öt évvel később, 1531-ben megalapította és fia, *Perényi Gábor* 1549-ben kollégiumi rangra emelte. Ugyanaz a két *Perényi*, aki a sárospataki vár *Perényi-szárnyát*, csodálatos renaissance loggiáját építette, mely a bodrogparti kastélyt a Loire-mentiekkal rokonítja. Már 1621-ben *törvénykönyv szabályozza a kollégiumi könyvtáros működését*. A primáriusok, fődíákok közül vá-

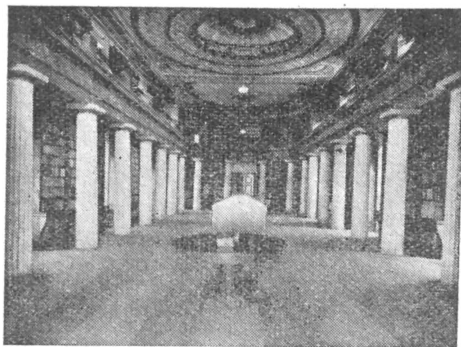
lasztott könyvtáros esküt tett. Valószínűleg már a XVI. században rendezték a könyvtárt, de írásbeli nyoma csak az 1623-i rendezésnek van. 296 mű volt akkor a könyvtárban.

A kollégium legnagyobb jötevői: *I. Rákóczi György* és *Lórántffy Zsuzsanna* örömmel nézték a könyvtár gyarapodását, majd az 1635-ben való rendezését, amikor is 631 mű találtatott. Amikor kisebbik fiúk, *Rákóczi Zsigmond* maga és apja könyvtárát ráhagyja a sárospataki kollégiumra, a *könyvtár Magyar- és Erdélyországban az első helyet foglalja el*. *Rákóczi Zsigmond*, aki az iskola egyetem-mé fejlesztésével is foglalkozott, a könyvtár számára sok jeles művet is hoztatott (*polyglott biblia, Mercator Atlasa*). Ma is megvan az akkori katalógus töredéke, mely 821 kötetről szól. Roppant szám abban az időben. A könyveket 1658 és 1660 között szállították át a várból a főiskolába. Ez időben tanított *Lórántffy Zsuzsanna* meghívására a kor világhírű cseh pedagógusa, *Comenius Ámos János* a pataki főiskolán.

De 1660-ban *Lórántffy Zsuzsanna* meghalt és menyee, *Báthory Zsófia*, *I. Rákóczi Ferenc* anyja, visszatérve a római katolikus egyházba, a jezsuiták hatása alatt nemcsak megfosztotta az iskolát az addig élvezett támogatástól, hanem 1671-ben jövedelmeivel együtt a jezsuitáknak adta. Az iskola ekkor Debrecenbe, majd Gyulafehérvárra, onnan Marosvásárhelyre bújdosott. Ekkor a könyvtár nagy része is szétszóródott. Amikor *Thököly Imre* 1682-ben elfoglalta Patakot, az iskolát visszaadta a bújdosóknak. Azok vissza is jöttek Erdélyből, de 1687-ben *Caprara* császári tábornok elfoglalta az iskolát és ismét a jezsuitáknak adta. Csécsi János professzor vezetésével ismét elbújdosott az iskola. Előbb Göncön ütöttek tanyát, amikor onnan is tovább kellett menniük, Kassára mentek. *II. Rákóczi Ferenc* 1703-ban a kollégiumot ismét visszaadta a reformátusoknak. 1714-ben a jezsuiták még egyszer el akarták foglalni, de a terv végrehajtását a pataki asszonyok megghiúsították. A kirendelt katonaságot elverték az iskola kapui elől. Az iskolát a következő nyektől csak nemzetközi kapcsolatai mentették meg.

Mennyi mindent látott e könyvtár több mint négy évszázad alatt. A Hegyalja alatt és a Bodrog mentén járt utoljára a boldogtalan *Balassi Bálint*, mikor az ősz harmat után Daneka felé indult elárvult szívével. Hitvitázók, mint *Sambár Má-*

tyás és Pósa-házi János, itt írták egymás ellen »Vén Bihal Orrára Való Vaskarika«, vagy a »Götsös Bot« című jeles műveket. Zrínyi Ilona lakodalmán I. Rákóczi Ferencel, a pataki várban esküdtek össze Wesselényiék a szegény haza oltalmára, s attól fogva félszáz esztendőn át a város átvonuló helye lett a szabadságért fölkelt hadvezéreknek, bűjosó nemeseknek, hajdúknak, talpasoknak. Itt játszadozott valaha Ferkó korában II. Rákóczi Ferenc, a fejedelem és itt tartotta esküvőjét is hesseni Amáliával; országgyűlést is tartott Patakon. Sok-sok esztendővel azután idekerült a berceli kúriáról Bessenyei György és Debrecenből Csokonai Vitéz Mihály. Itt merengett el híres szüreték alkalmával a Királyhegy oldalában és irogatta első regéit Tompa Mihály, itt készült a közpályára Fáy András és Szemere Bertalan, akinek idején az ifjúság a könyvtár javára lemondott napi boradagjáról, innen indult Izsó Miklós, a szobrász és itt voltak igen rossz tanuló Gárdonyi Géza és Móricz Zsigmond. Hegyalja alatt, a Bodrog partján merengve írta e helyről Petőfi Utiképeiben: »Szent város! a magyar forradalmak oroszlánbarlangja! Itt tanyáztak a szabadság oroszlánjai!«

A sárospataki főiskola könyvtára

egri liceum érseki könyvtára. Meg is maradt sértetlenül s nem tüzelték föl, mint az egri érseki könyvtár egy részét, sőt gyarapodott. Most is éppen Mocsáry Lajosnak a műveiből rendezett kiállítást. Jó elnézni e férfiú, nagy függetlenségi politikus és publicista szellemi hagyatékát, aki valamikor szinte egyedül őrizte Kossuth eszméit pártjában szociális és nemzetiségpolitikai vonatkozásban. Megnézzük még az adattárt, az egykori faluszeminárium gyűjtését, a levéltárt és a melléképületben a kollégium múzeumát. Ezek a könyvtárral együtt alkotják a Tiszavidéki Református Egyházkerület Sárospataki Tudományos Gyűjteményeit.

S most itt állunk a könyvtár termeiben, a nagyteremben és fűnt az emeleten, a korszerűen berendezett többi teremben nézegetjük Schelling, Hegel egykori kiadásait, mint már előbb a XVII. századi, az akkori kor szintjén álló latin teológiai-filozófiai irodalmat, köztük Szerdahelyi György első magyar latin nyelvű esztétikáját. Kitűnő kísérőm van, Újszászy Kálmán, a könyvtár igazgatója, az egzisztencialista filozófia egyik legjobb magyar ismerője, a tudományos falukutatás halkszavú, de alapos módszertani megalapozója. Ma is őrzöm ott-hon A falu című alapvető metodikai munkáját. Ő ismertet meg a könyvtár mai állagával. 1944-ben 101 000 kötet volt benne, mostanra 140 000-re szaporodott és 1949-től 6000 évfolyamnyi folyóirattal is gyarapodott. A könyvtár profilja ma is a négyszázhuszonöt éves kollégiumi profil: történelem, irodalomtörténet, természet-tudomány, filozófia, teológia, mert ez utóbbi is gyarapszik külföldi adományokból. Itt van előttünk pompás angol kiadásban a szentatyák, s Svájc-ból Barth Károly nagy dogmatikája.

A könyvtárnak kész a teljes szerzői katalógusa és az 1949-es szerzeményektől kezdve a szakkatalógus is. Mindenki számára nyitva van és a tanuló ifjúság is erősen igénybe veszi. Élő könyvtár ez, s nemcsak muzeális érték, mint például az

Délután kérészemre Újszászy Kálmán professzorral együtt kerestük föl Erdélyi Jánosnak sírját. A temető nagy, végső csendjében és békéjében nemcsak a legnagyobb magyar gondolkodók és kritikusok, hanem a legkitűnőbb könyvtárosok egyike emlékének áldozunk. Megálltunk sírja előtt, amelyen a fejfa egyszerűen mondja:

Erdélyi János író és tanár
meghalt életének 54. évében 1868. január 28.

Itt nyugszik barátja, Hegedüs László mellett a Pályák és pálmák, a Tanulmányok írója, Rousseau és Hegel legnagyobb magyar tanítványa, aki az Egy századnegyed a magyar szépirodalomból címen először adta reformkori irodalmunk filozófiai szempontú értékelését. Az Arany—Gyulai- és Kriza-féle gyűjtések mellett a legnagyobb magyar népköltési gyűjtő. Az egykori jobbgyífiú e gyűjteményben emelt rajongva szeretett népének örök emléket. Nemhiába írta róla Petőfi: *Én Erdélyi Jánost igen szeretem. Az ország legsötétebb éveiben világitottak »Sárospataki füzetek«, melyeket itt, csendben, szerényen, elvonulva szerkesztett, tele filozófiai, esztétikai, iro-*

dalomtörténeti, néprajzi tanulmányaival. 1867-ben *Eötvös József* államtitkáru hívtá maga mellé — ő ismerhette legjobban Erdélyi emberi és tudományos értékét —, de a halál éppen új munkaterületének elfoglalása előtt ragadta el. S ki tudja, talán újabb csalódások és keserőségek elől. Valamikor minden évben idezarándokolt a patáki ifjúság sírjához, jól tudva, hogy *a holtak számosabbak az élőknel és visszajárnak azok akarátában...*

Katona Jenő
a »Könyvtáros« főszerkesztője

II.

A sárospataki népkönyvtárban

A község népkönyvtárában mostoha viszonyok között dolgozik Tarr Lászlóné könyvtáros. Sötét kis szobában két könyvszekrény, néhány szék és asztal. Így fest a könyvtár hazánk egyik legidősebb és fényes kulturális múltja vizsatekintő városában. A helyi tanács egyetlen fillérrel sem támogatja a könyvtárat, pedig de sok olvasó — gyermek, ifjú és felnőtt — keresné fel, ha volna benne megfelelő könyvek. Miért tudott a szomszédságában fekvő, jóval kisebb Tolcsva közel 5000 forintot áldozni a községi könyvtár fejlesztésére? Bizonyára azért, mert a község vezetősége felismerte azt az összefüggést, ami a kultúra ápolása és a lakosság anyagi jólétének emelkedése között annyira nyilvánvalóan megvan.

Szomorúan állok meg a könyvtárszekrény előtt. Polcain százával sorakoznak olyan könyvek, amelyekhez csak elvétve nyúl valaki. Ellenben az ifjúsági részlege mindössze 39 kötetből áll. De ez a szám is inkább csak papírforma. Nézzük csak! Az Egri csillagok három példányából kettőt már rongyosra olvastak. Nem is kölcsönözhető ki. Számos más ifjúsági és meséskönyvvel együtt rövidesen a zúzába kerülnek. Összesen 11 meséskönyv, 6 Verne, 5 Jókai, 3 Gárdonyi és 11 Mikszáth jelenti azt az állományt, ami az ifjúságnak is kiadható. A gyerekek órákat várnak egy-egy meséskönyvre, s bizony nem ritka eset, hogy összeverekednek az elsőség kérdésén, s egymás kezéből szagattják ki a visszahozott könyvet. Magam is szemtanúja voltam két 11 éves fiú összecsapásának, amely esetben a döntőbíró szerepét kellett vállalnom. Az igazságos döntés persze az lett volna, ha mindkét pajtás megkapja a kedve szerint való könyvet. De hogy lehet ezt megtenni olyan könyvtárban, amelynek állománya 60—70 százalékban az olvasók számára érdektelen, irodalmilag csekély értékű könyvből áll.

Egy csoport fiatal leány érkezik a könyvtárba. Meséskönyvet kérnek. Nincs! — hangzik a válasz, s a lányok már indulnak is kifelé. A könyvszekrényhez hívom őket. Beszélgetés kezdődik. Reménykedem abban, hogy ilyen nagylányoknak majd csak akad valami más a mesén kívül is. Hiszen Andrásy Ilonka és Misztina Évi már 17 évesek, Kontra Emma, Tatárka Magda pedig a 16-ikban vannak. Az iránt érdeklődöm, hogy ki mit olvas a legszívesebben. *Ilonka* kétségkívül a mesét szereti a legjobban, de azért nagy örömmel olvasta el Szabó Pál Hajdú Kláriját és Rideg Daruszegi vasárnapokját is. Ő otthon a felolvasó, amikor este vacsora után együtt ül a család. Nagynehezen találók is a számára egy könyvet, amit boldogan visz magával. *Eva* egy kicsit már nehezebb eset, mert ő ma szeretett volna beiratkozni a könyvtárba. Csak amikor hallotta, hogy barátnői nem kapják meg a kért könyvet, gondolta, vár még a beiratkozással. Pedig nagyon szeret olvasni, főként szerelmi ponyvát, mint a *Balaton trágédia*, meg a *Hetvenhét szerelmi kaland*. Most is valami kalandor olvasmányt kér. *Emmi* meséket, a harcos és izgalmas történeteket szereti. A ponyva és az irodalmi értékű könyvek keverve fordulnak elő olvasmányai közt. *A szegényember lánya is férjhez mehet* c. ponyva, *Puskin A kapitány leánya és Gárdonyi Hosszúhajú veszedelem* jó barátságban megérnek olvasmányjegyzékén. A lényeges az, hogy szeret olvasni, s erre mindenképpen szakít magának időt. Pedig hat testvére mellett ez nem lehet könnyű dolog. Amint mondja, kis húga délutáni alvási idejét szokta felhasználni arra, hogy egy-két órát olvasson. *Magdát* is a kalandos és szerelmi történetek érdeklik leginkább. *Gorkij Első szerelmemhez* hasonló könyvet kér. Igényes olvasó, aki már eddig is nagyon sok könyvet olvasott. A könyvtár állományának jó részét ismeri, barátnőitől is szokott kérni könyveket, s az *Olcsó Könyvtár* köteteit rendszeresen megveszi. »*Reggel az az első, hogy kihúzó a könyvet a szekrényfiókból, s fél órát olvasok. Ezt teszem délben is az ebédpihenő alatt.*«

Amíg folyik a beszélgetés, kiválogatom azokat a könyveket, amelyekhez úgy vélem, nekik is kedvük van, s talán csalódás nélkül olvassák majd végig. A beszélgetés véget ért. Távozásukkor elgondolkodva nézek utánuk: vajon sikerült-e a rendelkezésre álló könyvekből a megfelelőket kiválasztani. Sajnos, ezt nem állíthatom meggyőződéssel, hiszen jórészt a felnőtteknek szánt könyvekből voltam kénytelen adni.

Dr. Tóth Béla
tanfőképzőintézeti tanár

Könyvtári életünk demokratizmusáért

EGYETÉRTEK

GYőri György »Könyvtári életünk demokratizmusáért« című cikkét a szerkesztőség a lapalji jegyzet szerint vitaalapnak szánta. Ha ehhez szigorúan ragaszkodnék, nem szólnék a kérdéshez, mert most előljáróban le kell szögezmem, hogy annak minden megállapítását helyesnek tartom, így nem is vitázhatom vele. Egyedül és kizárólag örülök annak, hogy végre valaki bátran és őszintén mer beszélni olyan kérdésekről, melyekről a könyvtárosok — eddig csak egymás közt — már évek óta beszélnek, és ugyancsak nem vitáznak róla. Úgy érezzük, itt az ideje, hogy most már a beszédet tettek is kövessék!

Új szempontként mindössze egyet említenék meg, a többihez csak támogató és helyesítő véleményemet kívánom hozzáfűzni. Ez az új kérdéscsoport az idegen nyelvű — szépirodalmi — könyvek kölcsönzésének kérdése. Nem ismerem a betegség kórtörténetét. Mikor három éve a miskolci megyei könyvtárhoz kerültem, megtudtam, hogy felső rendelkezés alapján nem orosz nyelvű szépirodalmi könyveket házhoz kikölcsönözni nem szabad, azokat az igénylők csak kivételesen, az olvasóteremben használhatják. Meg kell mondanom, hogy ilyen rendelkezést írásban sohasem láttam, nem tudom, volt-e valóban, vagy csak értekezleten elhangzott szóbeli közlés alapján történt az »elővigyázatosság«. Hogy történhetett ilyen, az elképzelhető, hiszen középiskoláinkban a nyugati nyelvek tanításának teljes kikapcsolása is erre mutatott. Ennek borzalmas következményeit most sínyli közgazdaságunk, technikánk, hogy az irodalomról és művészetről ne is beszéljünk. Az is tény, hogy könyvtárunk olvasóterméből egyik magasrangú népművelési funkcionáriusunk annak idején »kitanácsolta« teljes *Encyclopaedia Britannica* sorozatunkat, mint »kozmpopolita« művet. Tehát — ismétlem — lehet, hogy volt ilyen rendelkezés. Ennek időszerezültségéről ma már beszélni is felesleges; bár legalább annyian olvasnák *Goethe*-t, *Molière*-t, *Shakespeare*-t és *Dante*-t eredetiben hazánkban, mint Horatiust 100 évvel ezelőtt! Az is természetes, hogy még a haladó nyelvismeretű olvasó is szívesebben mélyed olvasmányába otthon, a neki megfelelő körülmények között, mint a kötött nyitvatartású

olvasóteremben, még akkor is, ha utóbbi helyen a szótárak is mindjárt rendelkezésre állanak. Mindezek ellenére könyvtárunkban az idegen nyelvű szépirodalmi művek még ma sincsenek feldolgozva, kölcsönzésük tulajdonképpen szabálytalanul történik.

Tehát Győri György javaslatához kapcsolódva: idegen nyelvű szépirodalmi és egyéb könyveinket ne csak mentsük ki a zárt anyagból, hanem országos érdekből, a lehető legnagyobb arányú nyelvtanulás céljából komoly mértékben propagáljuk is őket.

A zárt anyag felszabadítása számomra nem jelent kérdést: fel kell szabadítanunk, mégpedig a legrövidebb időn belül. Megköveteli ezt elsősorban egyetemi oktatásunk, amely ma 1900. és 1945., de főleg 1920. és 1945. között légüres térben mozog az irodalomtörténet terén. Mikor 1952-ben öthónapos könyvtárosképző tanfolyamon vettem részt, egyik előadónk ezt a kort a szennyirodalom korának nevezte el, s hasonló jó véleményen volt e kor külföldi irodalmáról is. Hogy volt benne szennye, az kétségtelen, hogy a bestsellerek elnyomták az igazi irodalmi értékeket, az is tény, de ki merné ma azt állítani, hogy a nagy polgári írók és költők a stílus és a lélekelemzés területén pl. nem értek el olyan eredményeket, melyeket ma is fel lehet és fel kell használni? Talán elég ha *Giraudour* és *Proust* nevét említem. Mindkettőt indexre tette irodalompolitikai bölcsességünk, magyar fordításaik nyomtalanul eltűntek, eredetiben pedig ki olvashatná el őket, ha hozzá is jutna? Ki tud a most végző fiatalok közül pl. franciául? De ugyanez érvényes a filozófiára, esztétikára, művészettörténelemre. A fejlődésből kidobtuk és eltűntettünk egy láncszemet, amit a fiatal szaktudósjelölt kétségbeesetten keres, egyelőre hiába.

Hogy ezek a művek ártalmasak és ideológiánkra veszélyesek? Szerintem csak attól fél az ember, amit nem ismer; a katona is szívesebben harcol egy számbeliileg fölényben levő, de látható ellenesség ellen, mintha az talán csekély számú, de rejtett és kiismerhetetlen. Joggal harcolunk a polgári filozófia ellen, de a harc módja nem az, hogy elrejtjük és aztán szidjuk őket, kiszakított sorokkal vitá-

zunk, hanem az elvek nyílt csatájában, művekkel művek ellen küzdünk.

Viszont tény az, hogy mindehhez művek, és a művek mellé igen kultúrált, széles látókörű, biztos ideológiai alapon álló könyvtárosok kellenek. A szükséges könyvek azonban most már sorra megjelennek, könyvtárosok terén pedig azért nem állunk olyan rosszul, mint ahogy azt néha magunk is panaszoljuk. Meggyőződésem, hogy minden megyei könyvtárunkban van két-három olyan személy, akire az olvasószolgálatnak ezt az olyan lényeges részét rábízhatjuk. Ezt a számot azonban növelnünk kell, növelnünk képesséssel, olvasással, a 8 órás munkaidő leosztásával, vitákkal, az irodalmi életben való tevékeny részvétel elősegítésével, a könyvtárosi hivatásérzet fokozottabb ébresztésével.

Végül jegyezzük meg: kulturális életünk örvendetes fellendülése, a nyílt és sokszor kemény hangú viták felébresztették azoknak a tanácsoknak a figyelmét is a könyvtárugy fontosságára, melyek eddig édes-keveset törődtek vele. Az érdeklődésnek azonban árnyoldala is van. A segíteni akarás bármilyen jóindulatú és lelkes, komolyan árthat, ha nélkülözi a szaktudást. A miskolci

megyei könyvtárat júliusban beszámoltatta a tanács végrehajtó bizottsága. A könyvtárugygel foglalkozó — egyébként igen lelkes, komoly segítőkészségű — elnökhelyettes javaslatot terjesztett be a v. b. elé, melyben azt indítványozta, hogy a megyei könyvtár szűnjön meg, a kölcsönzési és feldolgozási csoport alkosson városi könyvtárat, az a pár ember pedig, aki a módszertani csoportban dolgozik, majd átmeny a megyei tanács népművelési osztályára és onnan igazgatja el a megye könyvtárait, egyéb dolga úgy sincs. (?) Számuk (4 munkatársról van szó) különben is túlzott. Hosszú és elkeseredett vita után sem tudtuk az elnökhelyettes elvtársat elgondolása képtelenségéről meggyőzni, végül a végrehajtó bizottság kis szavazattöbbséggel az indítványt elvetette.

Ha egy ilyen — szakemberek számára elképzelhetetlen — elgondolással is heteken, hónapokon át kell küzdenünk, elképzelhető, hogy a Győri György cikkében felsorakoztatott érvelések még komolyabb ellenvetésre találnak majd. Erre is gondolnunk kell, amikor a könyvtárak önállóságának kérdését felvetjük.

Kordos László

a miskolci Megyei Könyvtár munkatársa

KEZELJÜK FELNŐTTKÉNT A FELNŐTTEKET

Csak örülni lehet és messzemenően helyeselni, hogy A Könyvtáros augusztusi számában bátran és teljes őszinteséggel a széles nyilvánosság előtt felvetette könyvtári életünk demokratizálásának ügyét. Olyan kérdés ez, amely tulajdonképpen sohasem került le a napirendről, különösen amióta a közművelődési hálózat kiépítésével milliók kapcsolódtak be az olvasásba. Hiszen az adminisztratív intézkedések és korlátozások a közművelődési könyvtárakban olvasó és művelődő egyszerű embereket sújtották leginkább. Felszínen tartották ezt az állandó panaszok, az olvasóknak a könyvtárosokkal folytatott végnélküli kínos polémiái, a bosszús arcok és a gyakori sértődöttségek, meg az ijesztően növekedő üres kölcsönző kartonok, amelyek épp úgy velejárái voltak a könyvtárosi hivatás gyakorlatának, mint azok az örömkövek, amelyeket a népnek a könyvtárakban jelentkező hatalmas könyvéhsége jelentett számunkra.

Kényszeredetten kell bevallanunk, hogy ezekben a polémiákban, a korábbi szektás kultúrpolitika, a könyv-

kiadás szűkkeblűsége és az oly sokszor melléfogó politikai propagandánk következtében, legtöbbször a könyvtárosok maradtak alul. Mert ugyan mit is válaszolhattam volna például annak a pest-erzsébeti vasmunkásnak, aki hiába kérte az ottani könyvtárban serdülő fia részére *Upton Sinclair: Kutató Sámuel, Százszázelek, Mocsár* és egyéb művét arra hivatkozva »...hadd olvassa a gyerekek azokat a könyveket, amelyek valamikor az én szememet nyitogatták!...«
Vagy mit lehet mondani annak a zuglói asszonynak, aki módofelett csodálkozott, hogy nem kaphat *Cronin* könyveket, pedig »...lám a Réztábla a kapu alatt is demokratikus könyv, mert megmutatja, hogyan harcol egy becsületes orvos a becsületesség ellen...!«
Vagy milyen magyarázatot kellett volna adni annak a fiatalembernek, aki szemrehányást tett, hogy nem olvashatta el a könyvtárból *Remarque: Nyugaton a helyzet változatlan* című regényét, holott szerinte ez a könyv iszonyú erejű vádirat az imperialista tömegmészárlás ellen?

De még olyankor is, amikor egy-egy alacsonyabb színvonalú keresett művel

szemben helytálló érvekkel hadakoztunk, ritkán sikerült az olvasót igazunkról meggyőzni, egyszerűen azért, mert ő a művelődést legfelsőbb magánügyének tekintti, amibe nem tűr beleszólást, s legfőképp az a burkolt feltételezés sértette, hogy egy-egy hivatalosan elvont könyv végigolvasása esetén leggyermek módjára majd rossz útra tér.

Tucatjával idézhetnénk az előbbiekhöz hasonló eseteket annak bizonyítására, hogy *egészen a legutóbbi idő-kig lényegében kétfajta értékelés jutott érvényre: egyik a művelődő tömegeké, másik a hivatalos kultúrpolitikaié.* Nem csoda hát, ha az olvasók beleunva abba, hogy legtöbbször mást kapnak, mint amit kérnek, tömegével szüntették meg könyvtári tagságukat és más olvasmányforrás után néztek.

Igy állhatott elő az a helyzet, hogy a könyvvállomány és az új beiratkozók számszerű növekedése ellenére, az állomány kihasználása és a könyvtári tevékenység hatásúgára s hatásfoka tekintetében évek óta alig tudunk valamit előbbre jutni. Igaz, hogy például a Zuglói I. Szabó Ervin Könyvtárban, fennállásának hat esztendeje alatt a könyvvállomány körülbelül 20 000 kötettel gyarapodott és összesen mintegy 8500 olvasó iratkozott be, de hat év után is nagyjából ugyanannyi olvasó használja a könyvtárat, mint a második év után. 5000—5200 kimaradt olvasót tartunk nyilván. Ezen a sajnálatos tényen kívül a szektás kultúrpolitika tarthatatlanságát meggyőzően bizonyítja még az a körülmény is, hogy az egyes években beiratkozott 1000—1200 új olvasó kétharmad része még egy évig sem, vagy mindössze egy—másfél évig használta a könyvtárat, amely alatt végigolvasta a magyar és külföldi klasszikusok, a polgári realisták és a legújabb irodalom legjobb alkotásainak azt a töredék részét, amelyhez a nagy kereslet és a megnövekedett forgalom miatt hozzájuthatott, aztán nem vette többé igénybe a könyvtárat.

Talán az olvasót hibáztassuk ezért? Az olvasó logikája egyszerű. Azért iratkozik be a könyvtárba, mert olvasni, művelődni akar, s ha kimarad a könyvtárból, nem azért teszi, mert közben elhátározta, hogy felhagy a művelődéssel. Sokkal jogosultabb a feltevés: beiratkozott olvasóink többsége azért hagyta el könyvtárainkat, mert nem tudtuk kielégíteni olvasmány igényeit, az erősen egyoldalú kínálat felé való erőszakos terelés tényében, az irodalom, a tudomány, a sajtó egy jelentős részének elzárásában, valamint számos más igazi, időtálló eszmei és esztétikai normákon alapuló értékelésének a hivatalos kritika és tá-

jékoztatás részéről történt felforgatásában sértve látta az egyén. művelődésének demokratizmusát. Elfordultak könyvtárainktól, mert nem érdekelte őket a jelenlegi könyvvállomány zömét képező sematikus irodalom, sem a politikai és más jellegű ismeretközlő irodalom tekintélyes részének könyvtárban található halmaza, amely a tudományos objektivitás helyett a személyi kultuszt szolgálta, és ferde megvilágításba helyezte a történelmi eseményeket. Mindez nem kis mértékben járult hozzá, hogy könyvtáraink potenciális lehetőségeiktől messze elmaradva nem tudtak elég vonzóerőt kifejteni a művelődésbe még be nem kapcsolódott tömegek körében.

Könyvtári életünk további fejlődése, a tömeges művelődés fellendítése érdekében tehát multhatatlanul szükség van a sürgős demokratizálásra a mi munkatérületünkön is.

Mármost az a nagy kérdés, hogyan csináljuk ezt? Ehhez szeretnék néhány elvi természetű megjegyzést fűzni: Helyesen látja Győri György elvtárs, hogy a könyvtári demokratizmus alapfeltétele a zárt anyagok felszabadítása a 1. fasiszta könyvek, 2. rágalmazó, tudománytalan, gyalázkodóan sovinszta, minden szellemi rívón aluli könyvek, 3. a ponyvaregények, — kivételével. Abban is a legteljesebb mértékben egyet lehet érteni, amit a könyvtáros szenvedélyes tárgyilagosságáról mondott. Ezek az első, legfontosabb gyakorlati intézkedések, amelyeket követniük kell olyan lépéseknek, mint a kirakatpolitika gyökeres felszámolása, a kiadóvállalatok és a könyvtárak jobb együttműködése. Ne történhessen meg például, hogy az *Új Magyar Könyvkiadó* a könyvtárosok sokszoros sürgetése ellenére évek óta vonakodik megjelentetni egy sor tömegesen keresett és előjegyzett, könyvtárakban alig található könyvet, a többi között *Victor Hugó: Nyomorultak* című regényét és egyéb műveit, a Párisi Notre Dame kivételével; *Thomas Mann: Varázshegy* című regényét és a *József tetrológiát*; *Martin du Gard: Thibault-család-ját*, *Dumas, Sinclair Lewis* munkáit, hogy csak néhányat említsünk; ugyanakkor újból kiadja *Maliskin: Isten háta mögötti emberek* című regényét, holott figyelmeztettük, hogy ez a könyvtárakban fölöslegesen nagy példányszámban található. Bizonyára azért teszi, hogy beütemezett százalékos tervét teljesítse. Számítalan hasonló példát lehetne említeni.

A könyvtári demokratizmusoz tartozik az is, hogy az Új Magyar Könyvkiadó bátrabban jelentesse meg ne csak a mai nyugati haladó —, hanem a polgári irodalom legjobbjait is. Ez vonatkozik a tudományos, művészeti munkák-

ra és szakmai kiadványokra egyaránt. A Szépirodalmi Könyvkiadónak is van még tartozása *Jókai*val, *Krúdy*val, *Kassák*kal és sok más régebbi és kortárs íróval szemben. Itt az ideje, hogy kiegyenlítse!

Számos értelmiségi olvasónak azt a hő vágyát is teljesíteni kellene, hogy ismét olvasni szeretné a könyvtárakban a legszínvonalasabb nyugati tudományos, irodalmi, művészeti folyóiratokat, heti- és napilapokat.

A demokratizmus feltételezi a jelenlegi közművelődési könyvtári állományban meglévő szükségtelen túlzások és torzulások fokozatos megszüntetését oly módon, hogy a könyvtár anyaga a művek igazi értéke szerint, az időtálló szükséglet és a marxista nevelés diktálta arányaiban foglalja magában az egyetemes irodalmat és a korszerű általános ismeretek tudományos irodalmát.

Sokan hajlamosak veszélyt látni a demokratizmusban, mivel attól tartanak, hogy az olvasók majd tömegestül vetik rá magukat az eddig elzárt könyvekre. Ez lehetséges. De minden csoda három napig tart, s azok a gyönge, unalmas polgári művek, amelyeknek a mai olvasó számára kevés mondánivalójuk van, s amelyek ma egyeseket a tiltott gyümölcs édességével csábítanak, egy-kettőre elveszítik vonzóerejüket. Az irodalmi olvasmány szabad választékká válik a demokratikus, bizalmas légkör megteremtésén és a könyvtár tekintélyének, vonzóerejének visszaállításán kívül elérjük majd, hogy kialakul az irodalmi alkotások egészséges és szilárd értékrendje; az olvasók megtanulnak válogatni. A demokratizmus tehát az olvasók demokratikus nevelésének nélkülözhetetlen alapkövetelménye.

Vissza kell vennünk azokat az érveket is, amelyek a zárt anyag »káros ideológiai befolyásától«
féltek az olvasókat. Ennek az anyagnak tetemes része a könyvtárakat kivéve tulajdonképpen mindenütt könnyen hozzáférhető volt bárki számára és tudjuk, hogy széles körben olvasták is. Lám, a világ még sem dől össze! Most az lesz a különbség, hogy az olvasó szakszerű útmutatást, tárgyilagos értékelést is fog kapni ezekről a könyvekről a könyvtárakban. Csak bosszankodni lehet azon, hogy a dogmatizmus és szektáság eredményeképp szocialista világnézet propagandája szempontjából eddig milyen hátrányos helyzetbe állítottuk önmagunkat!

Bizonyára akadnak, akik a »tömegek uszályába kerülés«
rémképeitől győrtve, megálljt szeretnének kiáltani kulturális életünkben megindult demokra-

tizálódási folyamatnak. Ez a hangzatos jelszó az elmúlt időszakban sok egészséges és hasznos kezdeményezéstől kedvetlenítette el a könyvtárosokat is. Tudjuk, hogy az olvasás színvonala egyes rétegeknél nem kielégítő és olyan igények is jelentkeznek, amelyeknek táplálása a demokratizmus érvényre juttatása után sem lehet feladatunk. Embereket szellemi fogékonyságra, ízlésre nevelni azonban csak türelmes felvilágosító munkával, olvasmányok sokszínű, bővítő választékával lehet; adminisztratív rendszabályokkal, rátukmálásokkal képtelenség. És még egy dolog: nem szabad dogmatikusoknak lennünk az egyes igények jogosságának megállapításában! Itt elsősorban az úgynevezett könnyű műfajra gondolok. Teljesen indokolt, hogy az olvasók az intenzív tanulás, a megerősítő szellemi munka végeztével, az 1953 júniusa előtti törvénytelenések szította feszült légkörben, a munkahelyváltások idegeskedései közepette, lakás és más természetű gondokkal elfoglalva s olyan ráadás — igénybevételek után, mint például Budapestben a farsztó közlekedés, a nehézkes bevásárlás, — szellemi frissességük és lelki regenerálódásuk visszanyerése céljából megerősítést nem igénylő könnyű művekhez fordultak és fordulnak. Elvégre nem lehet kívánni, hogy az emberek életük minden pillanatában és minden helyzetében a politikai és közéleti résenlét állapotában tartsák magukat.

A demokratizmus előmozdítja az olvasók polarizálódását az olvasás és művelődés különböző szintjein, ami a könyvtáros számára elősegíti az olvasók közötti tájékozódást, feladatainak világosabb, árnyaltabb körvonalozását.

Joggal merül fel a kérdés, hogyan érvényesül majd a kommunista pártosság elve a művelődés szabad lehetőségeinek eme új korszakában?

Úgy gondolom, hogy a pártosság eddigi értelmezése kiegészítésekre szorul. Mindenkor kitartunk amellett, hogy a könyvtár a marxista világnézet terjesztője, a szocialista nevelés műhelye és a haladó szellemű művelődés szervezője! A szocialista kultúrát azonban a múltbelinél sokkal finomabb, meggyőzőbb, bonyolultabb és demokratikusabb eszközökkel kell a néphez közvetítenünk. A könyvtár továbbra is segíti a pártot és a népet a nagy nemzeti feladatok megoldásában, de ezt a segítséget nem lehet mechanikusnak felfogni. Vannak helyzetek, amikor a könyvtár közvetlenül segít, mások bonyolult áttételekkel: egyes kérdésekben szükség van szellemi kincstára teljes latbavetésére, másokban elegendő egy-egy speciális könyvanyag

igénybevétele. S a részfeladatok sohase homályosítsák el a nagy, történelmi főfeladatot: a nép ismereteinek, műveltségének folytonos gyarapítását koroktól független emberi erényekre, eszményekre és vívmányainak megbecsülésére való nevelését. Úgy hiszem, ebben van adva a pártos magatartás kerete.

Ebből a néhány sebtiben felvetett gondolatból is látszik, hogy a XX. kongresszus nyitotta új korszakban milyen lelkesítő új távlatok nyílnak elénk, de ugyanakkor mennyi mindent kell megvitatnunk és tisztáznunk. Reméljük, hamarosan

megindulnak nálunk is a termékeny szakmai viták és az alkotó elméleti, tudományos munka kibontakozik a mi szakterületünkön is.

A könyvtári élet demokratizmusának rendkívül nehéz és bonyolult kérdését nem egy, de még két-három cikkben sem lehet kimeríteni. Ezért van szükség arra, hogy minél több könyvtáros hallassa véleményét!

Keresztesi Mihály

a XIV. ker. tanács

Szabó Ervin Könyvtárának vezetője

Hozzászólás a gyermekkönyvtárak ügyéhez

A KÖNYVTÁROS júliusi számában *Rácz Aranka* a gyermekkönyvtárak problémáját veti fel. Örömmel üdvözljük ezt a cikket, mert a közművelődési könyvtárak fontos, de elhanyagolt osztályai munkáját elemzi. Éppen ezért szükségesnek tartjuk, hogy a közölköket néhány gondolattal kiegészítsük.

Nem beszélhetünk azonban csak a gyermekkönyvtárak, gyermekosztályok elhanyagoltságáról. A népkönyvtárak egésze is nehézségekkel küzd. Legalábbis ami a budapesti kerületi könyvtárakat illeti. Egyiknek sem megfelelő a helyisége, egyiknek sincs elég pénze könyvbeszerzésre, helyisége csinosítására, berendezésének felfrissítésére. Valamennyi személyzethiánnyal küzd.

Az általános népkönyvtári normán felül a gyermekosztályok számára a létszámnorma ugyan külön biztosít könyvtárost, általános tapasztalatunk azonban, hogy a könyvtárvezetők a munkaerőt elvonják a gyermekkönyvtártól a felnőtt könyvtár számára. Magyarázható — de nem menthető — ez azzal, hogy a nagyobb raktár mellett nagyobb munka a felnőtt forgalom lebonyolítása, gyermekeket ellenben könnyebben lehet a kölcsönzési munkába társadalmi munkatársként bevonni, mint felnőtteket.

Teljesen egyetértünk a cikkíróval abban, ami a könyvtárak berendezését, felszerelését illeti. Sajnos, új könyvtár létesítésénél sem állt megfelelő összeg rendelkezésre és mindig meg kellett alkudni akár a berendezés minőségéről, akár a helyiség nagyságáról volt szó. Éppen ezért túlzottnak érezzük, hogy a cikkíró még magnetofont is követel. Hiszen az elrongált könyveket sem tudjuk megfelelő útemben újra kötni, javítani. Vetítógépről is lemondhatunk annál is inkább, mert a tanácsok népművelési osztályai szükség esetén mindenkor kölcsön ad-

hatják sajátjukat. Először is a legsürgösebb dolgok megoldását várjuk: könyvbeszerzés, könyvjavítás, helyiségfestés stb.

A cikkíró kevesli a könyvanyagot. Tapasztalataink szerint a könyvtárak mindig nagyobb példányszámban szerzik be a gyermekek számára írott műveket, mint a felnőtt irodalmat. Ez azonban nem oldja meg a kérdést. Még mindig kevés gyermekkönyv jelenik meg. Nemcsak arról van szó, hogy kevés a kötet a könyvtárakban — hanem kevés cím van, kicsi a választék.

Valóban fennáll az a hiba, hogy egyes gyermekkönyvtárak polcaim található oda nem való könyv. De ez a körülmény sem független teljesen a könyvkiadástól. Helytelen az, hogy az *Ifjúsági Könyvkiadó* nevével jelennek meg a könyvek kétévestől a huszonhat évesig a különböző korosztályok számára. Szükséges volna, hogy a DISZ-korosztály számára kiadott művek más jelzéssel kerüljenek forgalomba — régi követelése ez a könyvtárosoknak, könyvterjesztőknek, számos indok szól mellette. (Egyébként a cikkben említett *Gorkij: Életem és Móricz: Árvácska* úgy került egyes gyermekosztályok polcaira, hogy némelyik általános iskola felsőbb osztályaiban, a tankönyvszemelvények alapján a pedagógusok elolvasásra javasolták ezeket a műveket.)

Az igazság kedvéért a *Királyi Pál utcai* könyvtárral kapcsolatban meg kell mondanunk, hogy ott sohasem működött olyan gyermekkönyvtár, amelyet Magyarországon a pedagógia és a könyvtár lelkes hívei ma látni szeretnének. A gyermekrész nem volt soha nagyobb a jelenleginél, olvasóterme nem volt. Megnyitása a felnőttek számára azért volt szükséges, mert a *Királyi Pál utca* közvetlen közelében működő *Molnár utcai* felnőtt könyvtárat a kerület északi részébe köl-

töztette a kerületi tanács (és azt kibővítette gyermekosztállyal). A Királyi Pál utcai könyvtár általános népkönyvtárrá válása így elsősorban nem a gyermekolvasókat, hanem a középiskolásokat érintette hátrányosan, hiszen az a rész, amely a múltban a 14—18 éveseket szolgálta, ma — természetesen könyvanyag-gal kibővítve — a felnőtteknek is rendelkezésre áll.

Itt szeretnénk arra is rámutatni, hogy a DISZ-korosztály könyvtári nevelése a gyermekolvasóknál is elhanyagoltabb terület.

Nem értek teljesen egyet azzal, hogy a könyvtárak ne állítsák ki gyermekolvasóik rajzait. Természetesen ne azért állítsák ki, hogy ezzel díszítsék a könyvtárat, hanem azért, hogy a gyerekek a kiállított rajzok alapján kedvet kapjanak az elolvasott könyvek egyes részleteinek rajzban való megelevenítéséhez. A gyermekrajzok albumban kevesebb gyereket mozgósítanak.

Azzal sem értek egyet, hogy a gyer-

mekkönyvtár vezetésével feltétlenül tapasztalt, idősebb pedagógust bízunk meg. Gyakran látjuk, hogy fiatal, a gyermekeket szerető, pedagógiai és könyvtárosi érzékkel rendelkező munkatársak kitűnően oldják meg — a korlátozott lehetőségek mellett — feladataikat és éppen fiatal koruk miatt könnyebben létesítenek kapcsolatot a gyermekekkel.

A mintakönyvtár felvetése és sürgetése kétségkívül helyes és indokolt. Szeretnők azonban, hogy amikor a mintakönyvtár megalakul, a többi gyermekkönyvtárnak, gyermekosztálynak is lehetősége legyen a mintakönyvtár módszereinek átvételére.

A gyermekkönyvtár ügyét — véleményünk szerint — nem lehet a teljes népkönyvtár-ügytől elszigetelve tekinteni; az ország gazdasági és kulturális színvonalának általános emelésével együtt a kettőnek is párhuzamosan kell fejlődnie.

G. Nyilas Márta,

a Föv. Szabó Ervin Könyvtár
módszertani osztályának vezetője

Műszaki könyvtári gondok — műszaki könyvtárosi szemmel

A vállalati műszaki könyvtárak legnagyobb részét a felszabadulás után alakultak. Nem becsülhető le az a fejlődés, amit ezóta elértek. Csak néhány jellemző példát ragadjunk ki ebből: a jelenleg folyó »Műszaki könyvtárak a műszaki fejlesztésért« elnevezésű munkaverseny nagyzüemi kategóriájában versenyző 35 könyvtárban ez év első felében 83 142 kötet könyvet kölcsönöztek ki; államunk 1955-ben egyedül a Kohó- és Gépipari minisztériumhoz tartozó vállalatok műszaki könyvtárainak 2 millió forintot juttatott könyvbeszerezésre; ma már több nagyzüemi szakkönyvtárnak van 1000-nél több állandó olvasója (Wilhelm Pieck gyár, MÁVAG, Ikarusz, Lámpagyár, ...); egyre több könyvtárban folyik komoly dokumentációs munka: a tervező- és kutatóintézetek legtöbbször már saját referáló lapot ad ki, az OMK fordítási osztálya 1954-ben már 64 000 oldal műszaki fordítást készített, stb.; egy-egy kiállítással járulnak hozzá új technológiai eljárások bevezetéséhez (pl. most a Klement Gottwald gyárban így vezetik be a »gumipatronos befogó«-t); 130 megvizsgált műszaki könyvtárnak 4510 féle külföldi szakfolyóirat jár; legújabb adatok szerint a ruhaipari vállalatoknál a szakirodalomból készült újtások és munkamódszerek 13 350 000 Ft megtakarítást eredményeznek népgazdaságunknak; a műszaki könyvtárak egyre nagyobb számban végeznek olyan iroda-

lomkutatásokat, és készítenek bibliográfiákat, amelyek komoly segítséget jelentenek a műszaki problémák megoldásánál; stb. ...

Ezekkel a kimondott példákkal természetesen nem akarom azt állítani, hogy nincsenek hiányosságok. De állítom, hogy helytelen Keresztesi Mihálynak és Rozsnyai Károlynak az az általánosító megállapítása, hogy a műszaki könyvtárak »jelenleg semmilyen tekintetben nem rendelkeznek azokkal a feltételekkel, amelyekkel a műszaki fejlesztés ügyét maximális határfokkal szolgálni tudnák«. (A Könyvtáros, 1956. július.) A »maximális határfok« elérésénél ugyan még nem tartunk, — hiszen több mint ezer vállalattól alig több mint száznál van hivatásos könyvtáros — de az eddigi eredmények azt mutatják, hogy helyes úton járunk. Hogyan próbáltuk és próbáljuk a feltételeket ehhez biztosítani? A vállalati műszaki könyvtárak először a vállalatok igazgatóinak helyes felismeréséből keltek életre. Ezután az egyes minisztériumok külön rendeletekben és határozatokban írták elő tárcánként az önálló vállalati szakkönyvtárak létesítését, szabták meg azok feladatait. A műszaki könyvtárak néhány év alatt különváltak a szakszervezeti üzemi hálózattól, és ezekben egyesítették a különféle sztahanovista-újító- és egyéb elnevezésű kis műszaki könyvrészlegeket. A gyakorlatban létrejött egy igen fontos hálózat —

ezt a Központi Statisztikai Hivatal és a Népművelési Minisztérium statisztikai adatai is bizonyították —, amely az OMK köré csoportosult. Az OMK-ban külön módszertani osztály alakult e hálózat fejlődésének segítésére. A műszaki könyvtárosi szakvizsgát eddig kereken 300-an tették le eredményesen. Ma már 130 műszaki könyvtár áll egymással munkaversenyben. Abból a felismerésből kiindulva, amit Keresztési Mihály és Rozsnyai Károly ma állapít meg, hogy »szak-sajtónk csak szórványosan foglalkozik« ennek a hálózatnak kérdéseivel, 1954-ben megindítottuk a »Műszaki Könyvtárosok Tájékoztatója« című lapunkat, s ma már a 11. számmal tartunk. (Zárójelben jegyzem meg, hogy erre a lapra ma már az állami hálózat is előfizet — megyei, járási könyvtárak —, de egyetlen Szabó Ervin könyvtár sem, noha erre a Központ figyelmét felhívtuk.) Létrehoztuk a műszaki könyvtárakba járó külföldi folyóiratok központi címjegyzékét. Előterjesztésünkre a kormányzat több jól dolgozó műszaki könyvtárost jutalmazott kormánykitüntetéssel és a »Szocialista kultúráért« kitüntetéssel. Ősszel továbbképző tanfolyamot indítottunk stb. A mi munkánknak is jelentős állomása az Elnöki Tanács és a Minisztertanács legutóbbi könyvtárügyi határozatai, amelyekkel hivatalosan hálózati központjává váltunk a vállalatok műszaki könyvtárainak, és ugyanakkor kitűzték elének a közeljövő feladatait: a hálózati alközpontok létrehozását és működtetését stb.

Éppen ezért a magam részéről visszalépésnek tekintem azt a javaslatot,

amellyel a XIV. kerületi Szabó Ervin könyvtár dolgozói a vállalati műszaki könyvtárak meg megoldatlan kérdéseit átmenetileg (?) ezeknek a könyvtáraknak az állami közművelődési hálózathoz való kapcsolásával akarják megoldani. Miért gondolják e gondolat felvetőit, hogy a területi vagy kerületi csoportosítás jobban elővinné a műszaki könyvtárak ügyét, mint a hálózati alközpontok: a szakminisztériumok könyvtárai, kijelölt iparági dokumentációs központok stb.? A közvetlen termelés feladataival az utóbbiak sokkal szorosabb kapcsolatban vannak, és a műszaki szakértelem is sokkal biztosítottabb.

Természetesen mindez nem zárja ki azt, amit a hivatkozott cikk kifejt, hogy egyes Szabó Ervin-fiókokban külön műszaki részlegek létesüljenek, hogy ezekben összpontosítsa próbáljuk megoldani az OMK figyelőszolgálati kartonjainak — valóban még megoldatlan — kérdését és még néhányat a felsoroltak közül. Mindenesetre a műszaki fejlesztés ügyét elősegíteni hivatott vállalati műszaki könyvtárak ügye megérdemli, hogy mi, könyvtárosok tisztázzuk és felfedjük egymás között álláspontunkat ebben a kérdésben, mert meg vagyok győződve, hogy mindannyiunkat az a helyes törekvés vezérel, hogy a magunk területén minél többet tegyünk ebben az irányban. És hogy mi a magunk területe, hogyan kapcsolódik ez az egészhez, melyek a közös és melyek a külön feladatok — ezt világosan kell látnunk, ezért kell és érdemes vitáznunk, tisztázni álláspontjainkat, hogy egyértelműbben tudjunk cselekedni.

Balázs Sándor,

az Orsz. Műszaki Könyvtár módszertani osztályának munkatársa

KISZÉLESITETTE CSEREKAPCSOLATAIT AZ ORSZÁGOS MŰSZAKI KÖNYVTÁR

Az Országos Műszaki Könyvtár szerzeményezői a folyóiratok, szabadtankönyvek és mikrofilmek nemzetközi cseréjénél már eddig is szép eredményeket értek el. Több száz műszaki folyóiratféléssel, 14 ország szabadtankönyveivel és a legkülönbözőbb szakterületek kérései alapján külföldről beérkező mikrofilmek jelzik a nemzetközi kapcsolatok terjedését. A cserékapcsolatok kiszélesítését mutatja a könyvtár kezdeményezésére most megindult könyvcsere a nyugati államokkal. Az osztrák nemzeti könyvtár, az osztrák műegyetemi könyvtár, a Müncheni Könyvtár elfogadták az Országos Műszaki Könyvtár javaslatát, könyvek kölcsönös cseréjére amelyek megszerzése a normál kereskedelmi forgalomban nehézségekbe ütközik.

Az UNESCO könyvtári bulletin-jének júliusi száma kétoldalas ismertetést közöl a budapesti Műszaki Könyvtárról. Leírja a könyvtár működését, ismerteti kiadványait, statisztikai adatokat ad és részletesen szól a könyvtár szervezetéről is.

□

»A Könyvtáros« régi számainak szerelné megszerezni Czihák József írsáki népkönyvtáros s ezúton szöktja fel azokat a könyvtárosokat, akik a náluk levő régebbi fölts lappeldányokat az ő cserepeldányaiival óhajtták elcserezni, lépjenek vele kapcsolatba.

□

Vas megyében a nyári időszakban is folytatódott a József Attila olvasómozgalom beszámolóit. Eddig 350 ifjú nyerte el a bronz, illetve az ezüst jelvényt. (K. L.)

»ÁLMOK — TERVEK — VALÓSÁG« címen az Országos Műszaki Könyvtár a József körúti tárlóban kiállítást rendez, melyben bemutatja a budai vár újjáépítési tervét és több olyan tervet a főváros újjáépítésének történetéből, amelyek nem valósultak meg. Bemutatja továbbá Táncsics Mihály tervét Budapest újjáépítésére, az Operaház első tervét, valamint az Erzsébet-híd terveit és építését. (O. M. K.)

□

Az Országos Műszaki Könyvtár mintegy 1100 műszaki folyóirat cikkeket rendszeresen figyelteti és az elkészült referátumokat (címfordításokat) téma szerint összegyűjtve havonta megküldi a megrendelőknek. A témafigyelés előfizetési ára témánként havi 10,— forint. A nagy érdeklődésre tekintettel 1957-re szeptember 30-ig lehet előfizetni. (O. M. K.)

A helyismereti bibliográfiai munka helyzete hazánkban

A helyismereti bibliográfiai munka nálunk a fõlszabadulás elõtt nem tartozott szervesen a könyvtári munkához. (Talán egyedüli kivétel a budapesti Fõvárosi Könyvtár tevékenysége a Budapesti Bibliográfiájához vezetõ »Budapesti gyûjtemény« anyagának tervszerû gyûjtése terén.) A helyismereti bibliográfiákat inkább lelkes egyéni kutatók, helytörténészek és szociográfusok készítették, s többnyire az un. »megyei monográfiák« sorozatban megjelent kötetekben (tehát nem külön kiadványokban) jelentették meg. Ilyen volt *Kertész János*, aki néhány város (*Nagyvárad, Keszthely, Szeged, Hódmezõvásárhely*) és megye (*Csongrád, Békés*) vázlatos, elnagyolt, igen hiányos bibliográfiáját állította össze. Ennél sokkal jelentõsebb vállalkozás volt *Bodor Antalé*, aki 1944-ben 424 hasáb terjedelemben elkészítette »Magyarország helyismereti könyvészetét« az 1527 és 1944 között megjelent mûvek figyelembevételével. Anyagát a megyék, városok és községek betûrendjében, elnagyolt címfõlvéttel, sok rövidítéssel adja. Természetesen ez is igen hiányos (csak önálló mûveket tartalmaz, legfõlőbb különlenyomatokat, de folyóirat-tanulmányokat, kivált hírlapi cikkeket nem), ám ennek ellenére máig is a legfontosabb ilyen jellegû kézikönyv, minden további kutatás kiindulópontja.

A fõlszabadulás után — még mindig a könyvtárakon kívüli kezdeményezések eredményeként — 1947-ben készült még két helyismereti bibliográfia. Egyiket több helytörténeti kutató állította össze *Szombathely* városáról, a másikat *Bakos József* néprajzkutató egy magyar tájegységrõl, a Sárospatak környéki *Bodrogköz*rõl és *Hegyaljáról*. Mindkettõ szorgalmas munka eredménye (az utóbbi rövid annotációkat is ad), de nagy fogyatékoságuk — s ez a szerzõik könyvtárosi tapasztalatainak hiányából származik —, hogy anyagukat, egészen fõlõslegesen, szerzõi betûrendben tárják fõl, mutatóik viszont nincsenek. Így a szakrendszerû keresés rendkívül nehéz.

Egy másik, a Bodoréhoz fogható jelentõségû vállalkozás a történészek munkájaként 1950—52-ben megjelent háromkötetes *Magyar Történeti Bibliográfia* (folytatása máig késik!), melynek elsõ kötete »Helytörténet« címû fejezetében, mintegy félszáz lapon keresztül ad helyismereti irodalmat, ugyancsak a megyék, városok és községek rendjében.

A helyismereti bibliográfiai munka több évi pangás után (amikor a túlzott kulturális centralizáció nem kedvezett a helyismereti kutatásnak általában) 1953-ban

kapott új lendületet. Fõként két vidéki egyetemi könyvtár — sokáig egymástól függetlenül, törekvéseik rokonságáról mit sem tudva — látott neki a teendõknek: a debreceni és a szegedi. A debreceniek megkezdték egy nagyarányú *Tiszántúli Bibliográfia* anyagának gyûjtését (errõl 1954. évi évkönyvükben *Módis László* alapos és kimerítõ tanulmánya számol be) mi pedig Szegeden nekiláttunk egy *Szegedi Bibliográfia* elkészítéséhez. Ugyanakkor, amikor ilyen nagyobbat, hosszabblejárátú terv keretében munkához láttunk (hiszen a Szegedi Bibliográfia 5—10 éves munkaprogramot jelent!) azon voltunk, hogy az elmúlt években megerõsödött közmûvelõdési könyvtárhálózatot is bevonjuk a helyismereti bibliográfiai munkába. E célból — mintaként — kiadtunk 1954-ben egy válogatott (helytelenül u. n. »ajánló«) bibliográfiát megyénkrõl (*Péter László*: Csongrád megye népe és földje), valamint egy teljességre törõ helyismereti bibliográfiát a megye egyik városáról (*Katona Imre*: Csongrád város bibliográfiája). Ez utóbbi maga-alkotta szakrendben tárta fõl az anyagot, s kitûnõ névmutatóval könnyítette meg kezelését. Mindkét bibliográfiánk elismerésre talált, mind a szakirodalomban, mind pedig az országos sajtóban, s kezdeményezõ, ösztönzõ jelentõségû volt. Hatásukra és mintájukra több hasonló munka van kéziratban kész, illetve készül, így Makó, Szentés és Karcag városok, valamint Somogy megye bibliográfiája.

Ugyancsak az utóbbi években egyre több elvi, módszertani cikk, tanulmány is megjelent a kérdésrõl. Ilyenek: *Péter László*: Népkönyvtáraink bibliográfiai feladatai (A Könyv, 1955. február); *Sebestyén Géza*: A helyismereti gyûjtemény (A Könyv, 1955. szeptember); *Rácz Aranka*: A megyei Könyvtárak tájismereti anyaga (Magyar Könyvszemle, 1955. szeptember). *Rácz Aranka* az Országos Széchényi Könyvtár munkatársa »Módszertani Útmutató« c. sorozatukban kidolgozta »A tájismereti anyag gyûjtése és feldolgozása« kérdéseit is a megyei könyvtárak dolgozói részére (1955). *Módis Lászlónak* a debreceni Egyetemi Könyvtár idei évkönyvében a tárgyról ismét nagyobb összefoglaló tanulmánya jelent meg.

Említtést érdemel még két kezdeményezés. A *Soproni Szemle* c. helytörténeti folyóirat (1937—1944) tavaly újra megindult, s régi hagyományaihoz híven számonkint folytatólágonosan közli »*Sopron bibliográfiáját*«. (Sajnos, ez is szerzõi betûrendben, így évek múlva nagyon nehéz lesz a benne való tájékozódás). 1954-ben Szolnokon megindult a *Jászkunság* címû

folyóirat, amely ugyancsak számonkint közli a Szolnok megyére vonatkozó irodalmat, beleértve az újságcikkeket is.

A debreceni Egyetemi Könyvtárral közös javaslatunkra múlt év november 26-án országos helyismereti bibliográfiai tanácskozást tartottak Budapesten. Ezen Módis László referátuma s az én korreferátumom alapján megvitaták a helyismereti bibliográfiai munka teendőit. Sajnos, fővárosi könyvtárosaink nem látták meg a munka nagy jelentőségét, s arra hivatkozva, hogy megyei könyvtárainkat ez a munka elvonná főfeladatuktól, az olvasómozgalom fejlesztésétől, nem helyeselték a helyismereti munka országos méretekben való megindítását, s ha nem is elleneztek, a közömbösség álláspontjára helyezkedtek. (Az értekezletről Durzsa Sándor számolt be

a Magyar Könyvszemle 1956. évi 1. számában.) A fővárosi szerveknek ez a passzív állásfoglalása természetesen fékezi a megyei könyvtáraknál kibontakozni kezdett helyismereti bibliográfiai tevékenységet, bár örvendetes, hogy néhány könyvtár változatlan lelkesedéssel folytatja ilyen irányú munkáját. Ennek magyarázata az, hogy ők maguk sokkal inkább érzik e munkának szükségességét, s naponta tapasztalják a helyismereti katalógus és bibliográfia iránt megmutató és sürgető helyi igényeket.

Külön kell megemlékezni az évtizedes tapasztalatokon továbbfolytatódó Budapesti Bibliográfia munkálatairól. Erről legutóbb Zoltán József számolt be a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár 1955-ben kiadott évkönyvében (4. kötet).

Péter László

a Szegedi Egyetemi Könyvtár munkatársa

A KÖNYVKUKAC, A KÖNYVTETŐ. A RÉZBOGÁR...

Kevesen tudják, hogy a könyvnek mennyi ellensége van. Csak a rovarok közül hatvan olyan fajta van, amelyek mindegyike a könyvben végzi romboló munkáját. Legismertebb közülük a kenyérbogár, amelynek lárvájából fejlődik ki a könyvtárosok által ismert könyvkukac. Ez vastag foliánsokon is keresztülfúrja magát, hogy kedvenc ételéhez, a kőtésztábla rozslisztből készült csirizéhez jusson. Hasonlóan »ellenséges magatartást tanúsít« a szalonnabogár, a nádméznyaló, a múzeum-bogár, a könyvtető, a rézbogár, a természetes.

Ezek mellett az alattomos rágcslók mellett az egerekkel egy-két könyvtári macska jól meg tud birkózni.

Az állati károk mellett sok bajt okoz a papír nedvességbefogadó képességéből származó rongálódás is. A hidrofíli természetű papír hamar megdohosodik, porhanyóvá, s törékennyé válik. Ha a gyártás során valami okból vasoxid kerül a papírba, mélybarna foltok támadnak rajta. A bőrbe kötött könyvek a mintegy száz év óta megváltoztatott szerzőmód következtében betegedhetnek meg. Az új kémiai csiszoló anyagok elpusztítják a bőr zsírtartalmát, ezért a kiszáradt bőr, különösen a gyárvidéki levegőben mindig megtalálható kén-savakat magába szívja, ami az úgynevezett vöröspusztulást okozza. A tinta összetétele is sok értékes kéziratot megsemmisített már. Egy loschwitzli tintagyár IX. századbéli receptjeit szerint készített tintákkal kitűnő tapasztalatokra tettek szert. Többek között megállapították, hogyha a tintagyártáshoz használt vasgálicot előbb megpörkölik — mint a régi tintareceptek előírják —, az írvonal mentén nem szakítja, nem teszi tönkre a papírt. (Das Antiquariat)

A KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL KÖNYVTÁRÁNAK KIADVÁNYAI

A KSH könyvtára nagy gondot fordít arra, hogy gazdag külföldi könyv- és folyóiratanyagát a statisztika és közgazdaság különböző területein dolgozók számára hozzáférhetőbbé tegye. Ennek érdekében a könyvtár két kiadványsorozatot jelentet meg:

A »BEÉRKEZETT KÜLFÖLDI KÖNYVEK JEGYZÉKE« negyedévenként jelenik meg és mindazon külföldi művek címlétrását tartalmazza, amelyek a könyvtárba import útján, vagy a külföldi cserkapcsolatok által beérkeztek egy adott időszakban. A jegyzék első része a könyvtári állomány gerincét képező hivatalos statisztikai kiadványokat földrajzi tagolásban sorolja fel, a másik nagy csoport az egyéb műveket (nem hivatalos statisztika, közgazdaság, gazdaságtörténet, politika, egészségügy stb.) foglalja magában.

A »FOLYÓIRATCIKK-BIBLIOGRÁFIA« hivatkozta jelenik meg, a könyvtárba érkezett jelentősebb külföldi szakfolyóiratok cikkanyagát tárja fel. A kiadvány az ETO rendszerére épül és a könyvtár gyűjtőkörének megfelelően elsősorban a statisztikai anyagra fektett a fősúlyt. Ezen kívül felveszik más, a statisztikai munkával összefüggő, népgazdasági ágak jelentősebb cikkei is. Ezidőszertint mintegy 160 fajta folyóirat válogatott cikkanyaga szerepel az eddigi számokban.

A fenti kiadványsorozatokon kívül fordításjegyzéket is kiad a könyvtár. Ez a dokumentáció részére feldolgozott nyersfordításokat közli az ETO rendszerében. Kiadják a könyvtár folyóiratrádjában megtalálható kb. 400 fajta külföldi folyóirat jegyzékét is. E jegyzék a folyóiratok főbb bibliográfiai adatait betűrendes-, földrajzi és szakrendi tagolásban tartalmazza. (Láng Imre)

KATALÓGUS-SZEKRENYEK KÉSZÍTETTÉ-SET tervezte a Könyvtárellátó. A terv szerint a szekrény öt, tetszés szerint összedíszíthető és külön-külön is megvásárolható elemből áll. (Szekrényes lábazat, hűszírókos elem, kihúzható vendéglap, tizsiókos elem, fedőlap.) Az érdeklődőknek részletes ismertetőt küld a Könyvtárellátó. (Bp., VI., Sztálin út 16.)

A KÖNYVTÁRAK STATISZTIKAI MUNKÁJA

A Központi Statisztikai Hivatal megyei igazgatóságai felülvizsgálták számos megyei könyvtár statisztikai munkáját. Az ellenőrzésről készült jelentések alapján képet lehet alkotni a népkönyvtár-statisztika helyzetéről.

Az adatszolgáltatás az előző évekhez képest javult. Különösen kedvező, hogy amióta a kérdőíveket nem havonta, hanem negyedévenként kell beküldeni, egyre nő az adatgyűjtés teljessége. 1956 I. negyedévében a Népművelési Minisztérium hálózatába tartozó 3915* könyvtár közül 3794 beküldte a kérdőívet, a hiányzó adatszolgáltatási lapok aránya tehát alig haladja meg a 3%-ot. Százszázalékos volt az adatszolgáltatás *Békés, Borsod-Abaúj-Zemplén, Fejér, Nógrád, Pest, Szabolcs-Szatmár, Szolnok és Veszprém megyékben*, valamint *Budapesten*. Legrosszabb a helyzet *Zala* (83%) és *Baranya* (91%) megyékben. Ezt csak részben indokolja, hogy az említett megyékben sok a könyvtár (268, ill. 339), mert pl. a 352 könyvtárral rendelkező Borsod megye is begyűjtötte az összes jelentést.

Ha az említett két megye nem rontaná az országos átlagot, az adatszolgáltatás teljessége megközelítené a 99%-ot.

Az elismerésre méltó javulás mellett a könyvtárstatisztika még mindig nem nyújt minden részletében megbízható képet a vizsgált területről. Bár a korábban tömegesen jelentkező hibák egyre elszigeteltebben jelentkeznek, mégsem mondható, hogy nincsenek bőven megoldásra váró feladatok.

Az adatszolgáltatás alapja a bizonylat. Ha ez rossz, pontatlan az adat, a helytelen számok pedig sem a munka eredményének mérésére, sem a jövőre vonatkozó tervek készítésére nem alkalmasak. Ennek ellenére még mindig előfordul, hogy a könyvtári naplót nem vezetik rendszeresen, a számokat »emlékezetből« írlják be a kérdőívre, vagy bevallottan becsülik.

Nógrád megyében a *benczurfalui* és a *hollóközi* könyvtárosok pl. jelentéseiket teljesen bizonylatok nélkül készítik, naplót egyáltalán nem vezetnek.

A *kaposvári Vörös Hadsereg úti* fiókönyvtár kölcsönzéseinek műfaji bontása nem felelt meg a valóságnak. A könyvtár jelentése szerint 1956 I. negyedévében 12 mezőgazdasági, 120 műszaki, 16 egyéb és 1335 szépirodalmi művet kölcsönöztek. Ezzel szemben a helyes számok 22, 52, 94 és 1315. Az adatokat nyilván becsléssel állapították meg.

A *szobi* önálló népkönyvtár naplója május 8-a és 10-e között 209 kölcsönzést jelzett, de az olvasó-kartonokról csak 107 volt megállapítható.

A jól vezetett bizonylat magában még nem biztosítéka az adatszolgáltatás pontosságának. Hiábavaló a negyedévi jó munka, ha a kérdőívre hibás összeadás folytán valótlan adatok kerülnek. Régebben az volt az általános hiba, hogy a kérdőíven szíjították az adatokat, több kölcsönzést vagy olvasót írtak be, mint a valóságban volt. Ma csaknem kizárólag tévedésen alapuló hibákat tár föl az ellenőrzés. Sok esetben a könyvtár munkájának értékelése szempontjából a bizonylatokon feltüntetett számoknál kedvezőtlenebb adatokat közöltek a könyvtárak az adatszolgáltatási íveken. Statisztikai szempontból ezek a kérdőívek természetesen ugyanúgy hibásak, mintha az adatszolgáltató — munkájának kedvezőbb feltüntetése céljából — nagyobb számokat írt volna be.

A *Tolna megyei könyvtárnál* a járási összesítőket nem vizsgálják felül, így a megyei összesítőn azok hibái is szerepelnek. A *szekszárdi járás* összesítője 14 847 kölcsönzésről számolt be, pedig ha helyesen adják össze a számokat, megtudhatták volna, hogy 17 847 volt a kölcsönzött kötetek száma. Hasonló hibák folytán a megyei jelentés 178 656 kölcsönzést közölt, míg a helyes összeg 181 854 kötet. Hibákat találtak az ellenőrök a *Győr* és *Fejér* megyei könyvtáraknál tartott vizsgálat során is.

A feldolgozást végző megyei és járási könyvtárak jelentős része az összesítés előtt ma már végez számszaki és logikai ellenőrzést. (Logikai ellenőrzésen azt értjük, ha a kérdőívek átnézésakor megvizsgálják azt is, hogy megfelelő-e a valóságnak a beírt adat.)

Hiba azonban, hogy a logikai ellenőrzés során megállapított hibákat nem köz-

* E hálózatba tartozó könyvtárak száma 4524, de a 609 fiókönyvtár az adatszolgáltatási kötelezettségnek az anyakönyvtáron keresztül tesz eleget.

lik az adatszolgáltatókkal, pedig azok megismétlődése a legjobban így kerülhető el.

A *Pest megyei könyvtár* ellenőrzésekor megállapították, hogy a járási összesítők szerint 1956 I. negyedévében 6 könyvtár adatot nem szolgáltatóként szerepelt a járási összesítőkön, ennek ellenére a megyei összesítőn százszázalékosnak tüntették fel az adatszolgáltatást. A könyvtár dolgozói azt a felvilágosítást adták, hogy ezek az adatszolgáltatók egyenesen a megyei könyvtárhoz küldték be a kérdőívet, így azokat — helyesen — feldolgozták. Helytelen volt azonban, hogy a járási összesítőkön nem tüntették fel a változást és ezt nem közölték a járási könyvtárakkal is.

Az összesítés során másolási hibákat is elkövetnek. Pl. a *Somogy megyei könyvtár* jelentése szerint *Somogyjád*on 1956 I. negyedévében 1146 kötetet kölcsönöztek, míg a községi jelentés csak 693 kölcsönzésről számolt be.

A *Bács-Kiskun megyei könyvtár* jelentésében *Izsákon* 631 olvasótermi látogatót jelentett 1631 helyett. Hasonló eltérés volt az olvasásra kiadott kötetek számában is.

A *kecskeméti járásból* 4193 olvasót jelentettek 3189 helyett.

A *Budapesti Statisztikai Igazgatóság* ellenőrzése során feltárta, hogy a *budapesti kerületi könyvtárak* olyan statisztikai módszerrel dolgoznak, amelyek alapján bizonyos esetekben egy kölcsön-

zést többször jelentenek. Ha pl. egy olvasónál 3 könyv van és anélkül, hogy azokat visszahozná, egy újabb könyvet kölcsönöz, akkor a könyvtárak 4 kötet kiadását tüntették fel a statisztikában. A fiókoknál ez a forgalmat teljesen meghamisító módszer általánosan bevezetett volt, de a tanács Népművelési Osztályának illetékes előadója nem tudta ezt.

A jó adatszolgáltatás egyik biztosítéka a határidők betartása és betartatása. Ennek ellenére számos megyei és járási könyvtárnál úgy vélekednek, hogy ez nem fontos, hiszen az összesítők elkészítéséig még beérkezhetnek a kérdőívek. Ez az álláspont azért káros, mert ilyen módon a könyvtárak elvesztegetik azt az időt, amit a be nem érkezett kérdőívek sürgetése és a hibás lapok javítása céljából való visszaküldésre kellene felhasználniuk. A sietség tehát ezen a téren is a minőség rovására megy.

Az ellenőrzések eredményeit **összegez**ő beszámolóban azért beszélünk elsősorban a gondokról és nem az eredményekről, hogy felhívjuk a megyei és járási könyvtárosok figyelmét az adatszolgáltatás leggyengébb pontjaira, így könnyebben tudnak majd küzdeni a hibák ellen. Ha ebben sikerül segítséget nyújtani, akkor elérte célját a könyvtáraknál végrehajtott statisztikai ellenőrzéssorozat.

Szabó Endre,

a Központi Statisztikai Hivatal munkatársa

A SZLOVÁK KÖNYVTÁROSOK FOLYÓIRATÁNAK MAGYAR VONATKOZÁSAI

A Csitatel 1955-ben több ismertető cikket írt a magyar könyvtárakról, könyvtárosokról, könyvtáraink bibliográfiai és ismeretterjesztő tevékenységéről. A folyóirat egyik számában a Kossuth-díjas békéscsabai megyei könyvtáros, Lipták Pál rövid áttekintést ad a békéscsabai Megyei Könyvtár kialakulásáról, a magyarországi népkönyvtári hálózatról és könyvtárosképzésünkről. A múlt évi második szám a Magyar Népköztársaságról szóló cseh és szlovák irodalom rövid bibliográfiáját adja. Ugyanez a szám ismerteti a magyar népművelési miniszter utasítását a könyvtári dolgozók továbbképzéséről és a könyvtárosi munkakör képzéséhez kötéséről. Az 1955. 6. szám Ján Irmmler tollából hosszabb cikket közöl, amelyben ismerteti a magyar könyvtárak felszabadulás utáni helyzetét és a Könyvtártudományi Főbizottság létrehozását és működését. A folyóirat hátsó borítólapján a Szabó Ervin Könyv-

tárban rendezett, s a békeharcról szóló plakátkiállításról szóló fénykép látható. Ugyancsak Ján Irmmler írt a lap 7—8. számában egy nagyobb magyar vonatkozású cikket az Országos Széchényi Könyvtár módszertani osztályának munkájáról. Ismerteti a módszertani osztály 3 alapvető fontosságú kiadványának *Sallai*: A könyvtári munka, *Gerő—Sallai*: A Könyvtári Munka Albuma, és *Gerő*: Kis könyvtárak elhelyezése, berendezése, díszítése című művét. Megemlíti, hogy a könyvtárosok Sallai könyvének alapján teszik le az ún. könyvtári minimum-vizsgát.

Elismerően nyilatkozik a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár bibliográfiáiról, amelyek közül kiemeli és fényképpel illusztrálja »A világirodalom klasszikusai« című sorozatot. Szól a Szabó Ervin Könyvtár olvasási terveiről, végül felsorolja azokat a szovjet kiadványokat, amelyek az elmúlt három év alatt jelen-

tek meg magyar fordításban. A szöveg közben két rajzot közöl Gerő Gyula könyvtári kézikönyvéből.

A 9. szám — többek között — az Állami Könyvterjesztő Vállalat munkájával is foglalkozik. Egyik cikkben arról a segítségről beszél, amelyet a magyar könyvtárak nyújtanak a mezőgazdaságnak és kiemeli az Országos Mezőgazdasági Könyvtár szerepét, a másik cikk az AKV által kiadott »Könyvterjesztők Kézikönyve« című kiadványról szól. Az író ajánlja e mű egyes fejezeteinek szlovák nyelvre fordítását.

A 11. szám ismerteti a szlovák szépirodalmi kiadó 1956. évi tervét, amelynek keretében ki fogják adni *Veres Péter*: »Szegények szerelme«, *Móricz Zsigmond*: »Rózsa Sándor« és *Jókai Mór*: »Löcsei fehér asszony« című regényét.

Ez év januárjától kezdve a Csitatel a Szlovák Könyvtárügyi Tanács hivatalos lapja lett. A januári számban is több cikk foglalkozik Magyarországi könyvtáraival. Egyik tizhasábos beszámolóban Ján Irmner a »Felszabadulási verseny«-ről írt cikkében megállapítja, hogy a tömegjellegű versenyben a magyar közművelődési könyvtáraknak több mint öt-

ven százaléka részt vett, holott egy Cseh-szlovákiaiában rendezett »Mintaszerű könyvtárt építünk« elnevezésű versenyben a közművelődési könyvtáraknak csupán egy töredéke szerepelt. Különösen kiemeli az olvasók és a kölcsönzések számának rohamos emelkedését Baranya megyében, ahol az új olvasóknak nyolcvan százaléka dolgozó paraszt. Megemlíti, hogy a karácsondi falusi könyvtár egy év alatt 22 000 könyvet kölcsönzött, ami olyan szép eredmény, hogy sok szlovák járási könyvtár sem éri el. Elismeréssel szól a Széchenyi Könyvtárnak ama munkájáról, amit a katalógusok készítése során a közművelődési könyvtáraknak nyújtott. Kiemeli azt a tényt, hogy a kalocsai járási könyvtár dolgozói napi munkaidejükből egy-egy órát fordítanak szakképzettségük fejlesztésére. Jó ötletnek tartja a bácsalmási járási könyvtár kezdeményezését: ebben a könyvtárban az egyes írók könyveiről készült katalóguscédulák mellé még egy cédulát csatoltak, amelyen az író fényképe és a rá vonatkozó legfontosabb adatok szerepelnek.

Papp Sámuel
az Országos Széchenyi Könyvtár
munkatársa

NYOMTATOTT ETO JELZETEK A SZAKKÖNYVEKEN

Talán észre sem vette még minden könyvtáros, hogy a *Műszaki Könyvkiadó* ez év eleje óta kiadványaiba belenyomatja az *Egyetemes Tizedes Osztályozás* jelzeteit. A *Műszaki Könyvkiadó* kezdeményezését az *Országos Osztályozó Bizottság* is magáévá tette és néhány hónapja javaslattal fordult ez ügyben a *Kiadói Főigazgatóság*hoz és a kiadóvállalatokhoz. E javaslat tartalma az, hogy a szakmai kiadók a jövőben ETO jelzettel lássák el minden kiadványukat. Természetes, hogy csak a szakmai kiadók jönnek itt számításba, mert a szépirodalmi művek osztályozása általában nem jelent nehézséget.

Miben áll könyvtári szempontból ennek az elgondolásnak a jelentősége? Alapja az a régi és ésszerű felismerés, hogy a különböző könyvtárakban a könyvek feldolgozása során ne ismételjék meg sokszorosan ugyanazokat a munkafolyamatokat, hanem végezzék el azokat központi-
lag. A központi munka eredményét így minden könyvtár átveheti és a körülmények szerint saját szükségleteihez alkalmazhatja. Közművelődési könyvtáraink a *Könyvtárellátótól* vásárolnak nyomtatott katalóguscédulákat, ezeken a könyvek címléírását és osztályozását készen kapják. Nem oldják meg azonban ezek a

nyomtatott katalóguscédulák véglegesen a kérdést. Könyvtáraink jelentős hányada ugyanis nem vásárolja a nyomtatott katalóguscédulákat. Ennek persze több oka van. Leggyakrabban az eltérő címléírás gyakorlat miatt tartózkodnak attól, hogy megbontsák a katalógusok egységét. Fontos indok azonban az is, hogy a Könyvtárellátó céduláin a szakjelzetek nem elég részletesek. Ezeknek a jelzeteknek a kereteit az ETO rövidített magyar nyelvű táblázatai szabják meg és ez természetes is. Közművelődési könyvtáraink teljes táblázatok híján nem sokra mennének a részletes jelzetekkel és ha csak ilyen részletes szakjelzeteket kapnának, munkájukat ez egyelőre minden bizonnyal hátráltatná. Tudományos könyvtárak, szakkönyvtárak részére viszont lényeges, hogy egészen részletező, pontos szakjelzetekkel dolgozzanak.

A jelen terv szerint a szakkönyvekre részletes jelzet kerül, tehát ez a megoldás elsősorban a tudományos és szakkönyvtárak követelményeit elégítené ki. Ne gondoljuk azonban, hogy a közművelődési könyvtárak számára teljesen haszontalan lesz a részletezőbb jelzet. Közművelődési könyvtáraink feldolgozó munkájának a jövőben is a Könyvtárellátó

nyomtatott cédulája marad a legfőbb támasza. Szakkatalógusait a kollektori cédulák ETO jelzetei szerint építik tovább. A szakkönyvekbe nyomtatott részletes jelzettekkel azonban szükség szerint tovább finomíthatják, tagolhatják szakkatalógusukat. Ha nem is rendelkeznek nagy táblázatokkal, új fogalmak új jelzeteit magyar nyelvű táblázataikba beiktathatják. Elképzelhető az is, hogy a részletes jelzetet nem használják fel, táblázataikba be sem vezeték, csupán a táblázat szövegezését bővítik. Pl. a betonacéllal foglalkozó munka szakjelzete 669.14.018.291. Magyar nyelvű táblázatainkban azonban csak 669.14.018.29 jelzetű alosztályt találunk, mely a *Szerkezeti acélok* csoportja. Itt elég a szöveget módosítani, tehát táblázatunkba beírni a *Betonacél* elnevezést.

Az ETO jelzeteknek a kiadványokba való benyomtatása így hasznos segítséget jelent bármilyen típusú könyvtár feldolgozó munkája számára.

Magától értetődően gondoskodnunk kell arról, hogy a központi osztályozás szakszerűségét a legmesszebbmenően biztosítsuk. Ezzel a követelménnyel jelen esetben azért kell külön számolnunk, mert jól tudjuk, hogy könyvkiadóink nem rendelkeznek megfelelő szakmai tapasztalattal, elsősorú osztályozó szakérőkkel. Ezért az *Osztályozó Bizottság* szakterületenként kijelölte azokat a legkiválóbb osztályozókat, akik alkalmasak e munka szakszerű elvégzésére. Az említett javaslat szerint a kiadók szervezik meg, hogy a megjelenő új könyvek a kijelölt osztályozó szakemberekhez eljussanak. A kiadókra hárul még az a rendkívül felelősségteljes feladat, hogy *megbízható korrektúráról* gondoskodjanak. Biztosítaniuk kell tehát, hogy a könyvekbe valóban azokat az ETO jelzeteket nyom-

ják, melyeket a kijelölt osztályozók megállapítottak. Felületesség, hanyagság, hibás jelzetek, esetleges jelzetcserék alapelőjárás ingathatják meg az egész akció hitelét.

Hangsúlyozzuk, hogy az Országos Osztályozó Bizottság a kiadóknak ebben az ügyben csak javaslatot tett, tehát semmiképpen sem akarta elgondolását máról holnapra, a reális lehetőségek figyelembevétele nélkül megvalósítani. *Ez ideig már négy kiadó elfogadta a javaslatot. Egyetlen elutasító válasz érkezett: a Művelt Nép Könyvkiadó nem vállalta kiadványai jelzetését, mégpedig azzal az indoklással, hogy nem rendelkezik megfelelő szakérőkkel.* Teljesen érthetetlen azonban ez a kifogás, mert a javaslat számolt ezzel a nehézséggel és a megoldás módját világosan megjelölte.

Véleményünk szerint az a megterhelés, ami a kiadványok jelzetelésével a kiadóknak hárul, egyáltalán nem jelentős. Az ezzel kapcsolatos szervezési munka a minimálisra csökkenthető, anyagi kihatásai egészen jelentéktelenek. Mindezt számba véve joggal remélhetjük, hogy az érdekelt kiadók kivétel nélkül csatlakozni fognak ehhez az egészséges kezdeményezéshez.

Hisszük, hogy a Művelt Nép Könyvkiadó megváltoztatja álláspontját, segítséget ad a könyvtáraknak — s ezzel önmagának is —, hiszen a könyvtárak a jelzetekkel épp e kiadványok gyorsabb, pontosabb katalogizálását kívánják biztosítani, ami nem lehet közömbös a kiadóknak sem. Köztudomású ugyanis, hogy a Művelt Nép kiadványainak legjelentősebb vásárlói a könyvtárak, különösen a nehezebb munkafeltételek között dolgozó kisebb könyvtárak.

Durza Sándor

az Orsz. Széchényi Könyvtár munkatársa

A NÉPKÖNYVTÁRI SZEKRENYEK HIÁNYÁRÓL

Népkönyvtáraink általában az iskolákban, a művelődési házakban és a tanácsokon vannak elhelyezve. Mind három helyen sokan megfordulnak. A könyveket jól zárható szekrényben kell elhelyezni, mert különben a könyvtáros nem vállalhat felelősséget a könyvekért. Ahol az elhelyezés nem megfelelő, a könyvtárosok egy része nem is vállalja a felelősséget, inkább nem működtetni a könyvtárat.

A szombathelyi járás 58 népkönyvtára közül 22-ben nincs megfelelő szekrény. Nyolc helyen az iskolai szekrényt használják, három könyvtáros pedig saját szekrényében tartja a könyveket. Ha figyelembe vesszük, hogy szükségmegol-

dásként néhány helyen könyhaszékény is van használatban, akkor látjuk, milyen jelentős járásunkban a szekrény-kérdés. A Megyei Tanács könyvtárügyi előadójának állása egy éve betöltetlen már. Feladatát nagyrésztben a megyei könyvtár módszertani csoportjának kell ellátnia. Nekünk kell tehát a szervezési kérdések mellett a szekrényhiány pótlásáról is tárgyalni a tanácsokkal.

A tanácsok többsége még nem érzi magáénak a könyvtárakat. Hiába írja elő a Minisztertanács 2.042—13/1952. számú határozat 9. pontja a tanácsok kötelező-gondoskodását könyvtáraikról. Hírdépítések, iskolák, utak javítása és hasonló munkálatok elsőbbsége mellett

a könyvtárosok támogatása a legtöbb helyen kimaradt a közsegfejlesztési alap költségvetéséből. A módszertani csoport jóval a költségvetések összeállítására elött felmérte a hiányt, s minden tanácsnál próbálta elérni a könyvtár támogatását, azonban sok helyütt sikertelenül. A fél-év végéig két tanács vett szekrényt könyvtárának és további kettőnél megvan az összeg a vásárlásra.

A szekrény-hiálynak, mint a fejlődés akadályának a megszüntetése igen fontos feladata a módszertani csoportnak s a kis eredmény ellenére sem adjuk fel a harcot. Azon vagyunk, hogy az évvégi esetleges megtakarításokból, de legalább

is a jövőévi alapból biztosítsuk a könyvek jó és biztonságos elhelyezését.

Nem kívánhatjuk népkönyvtárosainktól, hogy társadalmi munkában végzett könyvtárosokadusuk mellett a könyvekért is feleljenek, ha a tanács nem biztosítja a megfelelő elhelyezést. A tisztelt-díj-ügy adta nehézségeket csak le tudjuk győzni, emiatt nem csökken könyvtáraink forgalma, a szekrényhiány azonban egyre nagyobb lesz s egyre inkább a könyvtárak fejlődésének akadályozójává válik. Megoldására segítségre van szükségünk!

Kuntár Lajos

a Vas Megyei Könyvtár munkatársa

A KAZINCBARCIKAI KÖNYVTÁR MUNKÁJÁBÓL

A KÖNYVTÁROS ez évi júniusi számában közölte már Papp Attila kazincbarcikai városi könyvtáros ügyes kése-delmi díj-táblázatát. Ezzel azonban távolról sem merültek ki a propaganda-fogások, melyekkel a leleményes könyvtáros állandóan gyarapítja olvasói táborát.

A kazincbarcikai városi könyvtárak 1956. első negyedében 758 olvasója és 9722 kölcsönzése volt, ez a szám a II. negyedben 990 olvasóra és 9364 kölcsönzésre emelkedett. Olvasótermi látogatóinak száma meghaladja negyedévenként a 3000-et. Hogy egy alakulóban levő és állandóan változó lakosságú új városban ezek a számok mit jelentenek, csak az tudhatja, aki már végzett népművelési munkát most keletkező szocialista városaink valamelyikében.

A borsodi önálló községi könyvtárosok negyedévi értekezletét Kazincbarcikan tartotta meg a megyei könyvtár. A választás nem volt véletlen, szeretttük volna látni, mivel babonázza meg Papp Attila az embereket annyira, hogy még a nyári hónapokban is 70—80 új beiratkozó olvasót szerez havonta. Valóban számos olyan érdekes és jó módszert látunk, amelyet érdemes más könyvtárban is alkalmazni.

A könyvtárvezető minden alkalmat felhasznál, hogy a Kazincbarcikára érkező új dolgozók tudomást szerezzenek a könyvtárról. Már az autóbuszban izléses színonon függő keménypapír tábla figyelmeztet:

Iratkozz be a Városi Könyvtárba!
A. épület 2. lépcső
Nyitva: mindennap 18—20-ig

A tanácsházán, postán, az étteremben és az állomáson üvegtáblákon hívja fel a figyelmet a városi könyvtárra.

Pecskéteket készítettett a következő szöveggel:

Iratkozz be a Városi Könyvtárba!

Címe: Kazincbarcika

Városi Tanács Könyvtára, A. épület, 2. lépcső

Sok jó könyv, újság és folyóirat várja az olvasókat. A világos, otthonos olvasóteremben kényelmesen lehet olvasni, tanulni. A könyvtár felnőtteknek és gyermekeknek egyformán szolgálatára áll.

Szeretettel várunk a Könyvtárba.

Iratkozz be a Városi Könyvtárba!

Kazincbarcika—Újváros

Telefon 74. — A. épület, 2. lépcső

Nyitva: mindennap délután 16 órától 20 óráig,

szombaton délelőtt 11 órától délután 15 óráig.

Ezekkel a pecskétekkkel ellátja a postán levő újságokat, a mozijegyek hátlapját, a boltok cacskoit, az étteremben a számoló-cédulákat, az iskolában a beiratkozó gyermekek új füzetait.

Így éri el, hogy a városban élő ember minduntalan, szinte lépésről-lépésre tudomást szerez a könyvtárról. Este, ha az utcán sétál, szinte beleütközik a könyvtárhelyiségbe. A könyvtáros egyszerű és ötletes megoldással fehér vászonlapra fekete betűkkel felírta »VÁROSI KÖNYVTÁR«, és ezt a vászondarabot ráerősítette a könyvtárul szolgáló lakás vászonredőnyére. A könyvtárban égő villany megvilágítja a betűket és az valóságos transzparensként hirdeti a könyvtár hol-létét.

Ha most már a dolgozó ezeketán ki-

váncsi lesz a könyvtárra, és elmegy azt megnézni, esetleg beiratkozni, nem csatlózik benne. A könyvtárvezető olvasói minden igényét ki tudja elégíteni. Együtt dolgozik Kiss Á. Sándor mérnökkel, aki munkáját műszaki vonatkozásban sokat segíti. Az üzem műszaki könyvtárának katalógusa megtalálható a városi könyvtárban, így, ha a drága műszaki könyveket nem is vásárolhatja meg, üres kézzel mégsem küldi el az olvasót, megmondja, hol kaphatja meg a könyvet. Ha szükséges, magánszemélytől is kölcsönkéri a keresett munkát.

A könyvtárban ülésezik a helyi bélyeggyűjtő kör. A könyvtáros módját ejtette, hogy ebből is hasznot húzzon. A gyűjtők által összeadott külföldi tömegbélyegeket kis zacskóba rakja, és azokat a fiatal olvasókat jutalmazza meg velük, akik használható könyvet ajándékoznak a könyvtárnak. Így gyűjtött össze ebben az évben eddig 41 db értékes, keresett regényt.

De a többi könyvajándékozó sem mennek el üres kézzel a könyvtárból. A gyerekek ajándékozási jegyzék-másolatot, a felnőttek emléklapot kapnak. A

könyvbe beírja az ajándékozó nevét, a *Kazincbarcika* című helyi lapban pedig nyilvánosan köszönetet mond.

Újfajta szerkezetű és szellemes ajánló katalógus hívja fel az olvasók figyelmét az új könyvekre. Két tengelyre kb. 8 cm. széles papírszalagot tekercselt, a papírra pedig megfelelő távolságokban címleírásokat helyeztet el. Az olvasó maga forgathatja a tengelyt és a címleírások egymás után kerülnek a szeme elé. A könyvtáros *szalagkatalógusnak* nevezi újítását. A falon felírás figyelmezteti az olvasót, hogy az aznap kölcsönzött könyvet mikor kell visszahoznia a könyvtárba. A hónap és a nap jelzése bedugható és változtatható papírszelettel történik. Tréfás rajz figyelmezteti az olvasósoba látogatóit, hogy a csendet még humoros könyv olvasása közben is tartsák meg.

Papp Attila példája igazolja, hogy megfelelő ötletes, szellemes própagandával, amellet odaadó, jó munkával még a legnehezebb körülmények között dolgozó könyvtáros is elérhet kimagasló eredményt.

Márton Katalin

a miskolci Megyei Könyvtár munkatársa

HARMINCÉVES A HARKOVI KÖNYVTÁROS FŐISKOLA

A harkovi könyvtáros főiskola ebben az évben ünnepli alapításának harmincadik évfordulóját. Az intézetnek ma két fakultása van: könyvtártudományi fakultás a gyermekkönyvtári osztállyal és a népművelési fakultás. Most kezdték meg azoknak a kiképzését, akiket a könyvkereskedési hálózatban fognak foglalkoztatni, hogy az eddiginél magasabb képesítési birtokában jobban elláthassák munkájukat.

A főiskola tantervében a tanítási idő negyven százalékát szak tárgyak tanítására fordítják. A levelező tagozatra 300, a nappali tagozatra 310 főt vettek fel. Az intézetnek 1947-ben 666 volt, ma 3556 hallgatója van. A levelező hallgatók száma 2280. (Bibliotekar)

□

Századik évfordulóját ünnepelte a Sheffieldi Városi Könyvtár. A kezdetben igen szerény anyaggal rendelkező könyvtárnak ma már komoly gyűjteménye, kéziratgyűjteménye és gyermekkönyvtára van. (Manchester Guardian)

□

A berlini Humboldt egyetem bölcsészeti karán könyvtár-tudományi intézetet nyitottak. Vezetője Horst Kunze, a berlini állami könyvtár főigazgatója. (Börsenblatt)

A ZALAI BETYÁRVILÁGRÓL írt mintegy 800 oldalas könyvet Fülöp István, a Zala Megyei Könyvtár vezetője, aki az anyagot másfél évtizedig gyűjtötte. A könyv címe: *Közbátorság a XIX. században*. A szerző kifejti, hogy a betyárok nemcsak útonállók voltak, hanem az elnyomtatás ellen is harcoltak és 1848-49-ben sokan részt vettek a szabadságharcban is. Fülöp István tervebevette, hogy újabb munkát ír »Betyárok a költészetben« és »Betyárok a népművészetben« címmel. (N. F.)

□

Huszónöt dolláros, kisméretű, könnyen kezelhető készüléket gyártott egy newyorki cég a mikrofilmre vett szövegek olvasásához. A készülék súlya állódnnyal együtt 20 deka, bárki hazaviheti és otthon tanulmányozhatja vele azokat a szövegeket, amelyeket eddig csak a tudományos intézetekben lehetett olvasni. (Unesco Bulletin)

□

Százezer mikrofilm-felvételt készített a leideni egyetemi könyvtár a birtokában levő 530 legfontosabb okmányról. Minden jelentős szöveget nem tudnak lefényképezni, mert a könyvtárnak több mint 9000 kelteti és 6000 nyugati kézírata van, de az eddig végzett munka is nagy segítséget jelent a kutatóknak, mert a negatívokról korlátlan mennyiségű másolatot lehet készíteni. (Unesco Bulletin)

ELEK TIBOR, Szombathely V. kerületének (Gyöngyöshermán) könyvtárosa a fiókkönyvtár fogalmának állandó emelése mellett eredményesen szervezi a József Attila olvasómozgalmat is. Eddig 23 fiatal nyert meg a mozgalomnak, akik közül 17 már bizonyosságot is tett felkészültségéről és elnyerte a mozgalom bronz jelvényét. A május 9-én megtartott első beszámoló után többnyel azonnal hozzádáták az ezüst jelvényt megszerzéséhez és a július 21-én megtartott harmadik beszámolón heten el is nyerték azt. Elek Tibor könyvtáros lelkes munkájának értékét nagyban emeli, hogy a kerület fiatalja az eddig távol tartotta magát minden megmozdulástól: DISZ alapszervezet sem volt és megalakulását most az olvasómozgalom tette lehetővé. Az első beszámoló után megalakított alapszervezet titkári teendőit is a könyvtáros látja el. A hermanni fiatalok május óta már életerős alapszervezetbe tömörülnek. Az eltelt időben közös kirándulásokon vettek részt, másoros könyvbált rendeztek s többen közöttük lelkesen gyűjtik a Megyei Könyvtár néprajzi munkaközössége keretében a kerület hagyományait. (Kuntár Lajos)

□

TÖBBNYELVŰ CÍMLEÍRÁSI SZÓTÁR készítését vették terbe az Országos Műszaki Könyvtár katalógizálói. A német-magyar és az angol-magyar rész szerkesztési munkáival már el is készültek. (O. M. K.)

ÚJ SZAKMAI KIADVÁNYOK

A KÖNYVTÁRI TÁJÉKOZTATÓ 1956. évi 7. számának cikkei nagyrészt a közművelődési könyvtárak munkája köréből veszik a tárgyukat. A nagykönyvtári kérdésekkel foglalkozó írások főleg könyvkötési és restaurálási vonatkozásúak. Igen érdekes az amerikai *Robert Kingery* fejtegetése arról, hogy a könyvtár házi könyvkötészete vagy a házi kötetek által végeztetett munka fizetődik-e ki jobban a könyvtáraknak. Szerinte csak akkor előnyös a házi könyvkötészet, ha az évenként kötetésre kerülő könyvek száma eléri a 35.000 kötetet. A közművelődési könyvtárak munkájáról szóló cikkek főleg a propaganda különböző területével és kérdéseivel foglalkoznak. A *kocskovi* járási könyvtár postai kölcsönzési szolgáltatásáról írott cikkből (szerzője Fedotov) érdekes adatokat tudunk meg. Például a mi eddigi ismereteinktől eltérően olyan helységekbe is kölcsönöznek, ahol van könyvtár. A kölcsönzési idő szépirodalmi művek esetében 20, egyéb könyveknél 30 nap, beleértve a szállítási időt is, stb. *Teplov* és *Molodcova* szovjet szerzők a szakszervezeti könyvtárak műszaki propagandájáról, a német *Der Bibliothekar* szerkesztőségi cikke a könyvtári plakátokról szól, a Bibliothekarnak egy másik cikkében pedig *Rudolf Böhme* tanulságos adatokat közöl a drezdai ipari és kereskedelmi tanulók irodalmi érdeklődéséről. Csak érdekességképpen néhányat: A kereskedő tanulóknál a sorrend 1. *Makarenko*: Út az életbe, 2. *Strom*: Novellák, 3. *Th. Mann*: A Buddenbrook ház. A segédkönyvtáros tanulóknál: 1. *Balzac*: Goriot-apó, 2. *Andersen-Nexó*: A szürke fény, 3. *Th. Mann*: A Buddenbrook-ház. A gépíró tanulók kedvencei: 1. *May Károly*, 2. *Strom*: Novellák, 3. *Mitchel*: Elfújta a szél. (Meg kell jegyeznünk, hogy a tanulók legnagyobb része leány.) — A Tájékoztató »Szemle« rovatában a Lengyel Népköztársaság könyvtárügyének ismertetésén kívül jelentős még a 25 éves moszkvai Könyvtáros Főiskoláról szóló írás is.

A MŰSZAKI KÖNYVTÁROSOK TÁJÉKOZTATÓJÁNAK 1956. évi 3. száma az első kettőhöz viszonyítva rövidebb idő alatt jelent meg. Ez és hogy a szerkesztés több gondot fordít a folyóirat tipográfiai élénkítésére (pl. rajzolt rovatfejek, facsimilék) mutatja, hogy a lap nemcsak egyszerű szakmai közlöny, hanem valóban élő, érdekes folyóirat akar lenni. Ebben a törekvésben szerintünk az a legfőbb akadály, hogy még mindig sok benne a leltárszerű, csak tényeket közlő, az összefüggések, tanulságok gondos elemzését nélkülöző, szerkesztésileg ki

nem érlelt írás. Talán nem ártana, ha a szerkesztőség felhívna a rendkívül széleskörű műszaki könyvtárosi területen dolgozó könyvtáros munkatársak figyelmét arra, hogy a könyvtáraikat ismertető írásokban — éppen az egyes könyvtárak problémáinak egyéni jellege miatt — elsősorban a szakterület minél több könyvtáros érdeklődésére számítható vonatkozásait emeljék ki. Az általánosabb érdekű cikkek közül »Az üzemszervezési irodalom és a műszaki könyvtárak« és a »Használjunk ki minden lehetőséget az állománygyarapítás terén c. cikkekre hívjuk fel a figyelmet.

A megyei könyvtárak híradói közül a BORSODI KÖNYVTÁROS és a BÁCS-KISKUNMEGYEI KATONA JÓZSEF KÖNYVTÁR TÁJÉKOZTATÓJA jelent meg. Az előbbi nyomtatott és elég nagy anyagot tartalmaz. Ezzel magyarázható, hogy a szerkesztőség figyelmét elkerülték bizonyos ismétlések, adatok, melyek több cikkben is előfordulnak. A szám legérdekesebb írása a Kassai Kerületi Népkönyvtár levele a Sátoraljaújhelyi Járási Könyvtárhoz és *Kordos László* bírálata *Szántó György Kastély* című regényéről, mely borsodi vonatkozású. A kecskeméti híradójának tájékoztató-jellegű írásain kívül érdekes anyagot publikál a könyvtár a helytörténeti kutatásaiból is. (»Mit olvas a kecskeméti köznép«; »Horváth Ádám előadása 1884-ben«; »Katona József bibliográfia«.)

A módszertani útmutatók sorában központi kiadvány is jelent meg, a *Dezsényi Béla* előadása alapján készített »A PERIODIKÁK KEZELÉSE«. (Orsz., Széchenyi könyvtár, Módszertani útmutató 20.)

Új bibliográfiáink közül komoly gyarapodás *Nagy Lajos* munkája »ÁLLAM ÉS JOGTUDOMÁNYI BIBLIOGRÁFIA 1954—1955« (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó 1956. 162. old.), amely az Állam- és Jogtudományi Intézet Tudományos Könyvtára sorozatának 10. számaként jelent meg. A jól tagolt, nagy bibliográfiai apparátussal készített, orosz és francia előszóval és tartalomjegyzékekkel is ellátott munka fontos segédeszköz lehet a főhivatású könyvtárossal rendelkező könyvtáraink tájékoztató munkájában.

A folyóiratcikk-bibliográfiák közül megjelentek: A *Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár ÉLETRAJZOK-ÉLETMŰVEK, NEMZETKÖZI FIGYELŐ* 1956. májusi számal, valamint a *Központi Statisztikai Hivatal*

könyvtárának kiadványai II. sorozatban FOLYÓIRATCIKK-BIBLIOGRÁFIA 1956. 5—6. sz., összevont füzete, melynek különösen az ún. »annotációs melléklete« érdekes. A Központi Statisztikai Hivatal Könyvtára külön »KÜLFÖLDI FOLYÓIRATOK JEGYZÉKE«-t is kiadott a könyvtárnak járó periódikákról, (Bp., 1956. ápr., 50. old., soksz.).

Gyarapodási jegyzéket a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára (ÚJABB KÜLFÖLDI BESZERZÉSEK 35. sz. füzet 18. társadalomtudományi szám.) és a Központi Statisztikai Hivatal könyvtára (Központi Statisztikai Hivatal

könyvtárának kiadványai. I. Beérkezett külföldi könyvek jegyzéke 3.) adott ki.

A cikkkördítások sorában megjelent az Orsz. Széchényi Könyvtár Módszertani Osztályának »KÖNYVTÁRTUDOMÁNYI FORDÍTÁSOK JEGYZÉKE« (1956. jún.), mely az 1651—1690. sorsz. fordításokat tartalmazza, valamint a KÖZP. STATISZTIKAI HIVATAL KÖNYVTÁRÁNAK 13. SZ. TÁJÉKOZTATÓJA a KSH könyvtárában rendelkezésre álló újabb fordításokról. (A Stat. Hivatal könyvtárának kiadványairól egyébként lapunk más helyén is ismertetést adunk.)

Gérő Gyula

Mezőgazdasági könyvek

A KISPARASZTI ÉS HÁZTÁJI GAZDÁLKODÁS TÁMOGATÁSÁRA

Mezőgazdasági könyvkiadásunk mindent megtesz annak érdekében, hogy — a kormányzat legutóbbi rendeleteinek érvényrejuttatása végett — ne csak a nagyüzemi gazdálkodáshoz szükséges könyveket bocsássa rendelkezésre, hanem olyan könyveket is adjon ki, amelyeket

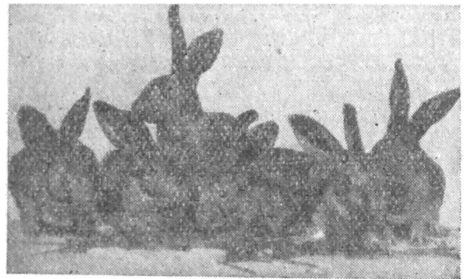
Tágas hely kell a hizónak . . .

az egyéni gazdák és a háztáji gazdálkodást folytatók forgathatnak nagy haszonnal. Ezek a könyvek számos olyan lehetőségre mutatnak rá, amelyek aránylag kevés munkával jelentős jövedelmet biztosítanak. A *tsz-tagok* — és ezt különösen kell hangsúlyozni — *elsősorban a közös földdel gondoljanak*, de családtagjaik a háztáji gazdálkodást is belterjesebbé tehetik.

Ezt a célt szolgálja például Gubin-Halifman: *A méhek s a termés* című könyve, vagy Örösy: *Kis méhészkönyve*. Ezekből megtudjuk, hogy országos átlagban családonként 7—8, de jó évben, egy jólfejlett méhcsaládtól 10—40 kg mézet is lehet nyerni. A méhek megporzó hatása még ennél is sokkal fontosabb: kísérleti adatok szerint ugyanis például egy baltacimtábla méhekkel megporzott virágai a méhek nélkülinek tizenötszörösét termették. Mohácsy *A házikert gyümölcsöse* c. munkája mindarra megtanít, amivel saj-

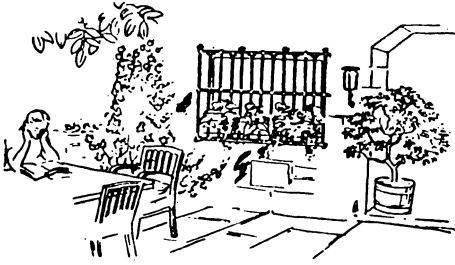
nátatosan elhanyagolt gyümölcsfainkat termővé tehetjük. Tanácsa szerint ügyelni kell arra, hogy lehetőleg téli gyümölcsfákat ültessünk, mert nyáron amúgyis elég gyümölcs áll rendelkezésünkre. Ügyes beosztással köztesek termelésével is kihasználhatjuk gyümölcsösünket. Vírág: *A zöldségtermesztésről* szóló könyvének címe magábfoglalja tartalmát. Városaink zöldségellátó övezete nem elég fejlett, de sok faluban is az a furcsa helyzet, hogy a falusiak piacról veszik a zöldséget. E könyvek jelentősége hát nem kétséges.

Ami az állattenyésztésben nyújtott segítséget illeti, aligha akad ember, aki kételkedne a könyvek hasznában. Csak Horváth J. László *Vidám sertésenyésztés* című könyvét említjük, amelynek a napokban jelent meg második kiadása. Báldy *A baromfi tenyésztése* című munkája azért mert különösen fontos, baromfi-tenyésztésünk is elég elhanyagolt, még mindig igen nagymértékben fejleszthető és fejlesztése az egyéni érdekeken felül országosan is kívánatos. A könyv sikerére jellemző, hogy ez is több kiadásban

Magyar Belga anya flaival

jelent már meg. Major Akos: *A házinyúl tenyésztése* című munkája hasznosságán kívül szórakoztató olvasmány is. A nyúl-húst pedig — ha egész Franciaországban,

Igy kapcsolódik a kert a lakáshoz

Olaszországban, Spanyolországban és Európa sok más országában keresett finyencfalat tud lenni — mi is megszokhatjuk és megszerethetjük. A szerző étvágygerjesztő recepteket is közöl: »Végy két jólfejtett süldőt...« — hangzik a tanács, amelynek alapján a húslevestől a májashurkáig mindent elkészíthetünk belőle. A selyemhernyótenyésztés is azoknak a foglalatosságoknak egyike, amiket a ház körül a gyerekek is elvégezhetnek. Örülne Bezerédy Istvánnak, a selyemhernyótenyésztés hazai megalapítójának és lelkes terjesztőjének szíve-lelke ha látná, hogy a Mezőgazdasági Könyvkiadó milyen remek *selyemhernyótenyésztési szakkönyvvel* rukkolt ki a közeli napokban. Ugyanez vonatkozik a *galambtenyésztésre* is. Ezt sportként is űzhetjük, de a konyha számára is kitűnő falatokra tehetünk szert a galamb tenyésztésével. Vagy ki nem hallott a tápláló galamblevesről, az

ízes, illatos, ropogós töltött galambról? Végül a szó teljes értelmében »kutyafutóban« említsük meg Kubinszky—Szél: *A kutya* című könyvét, ami néhány hónap alatt két kiadást ért meg. A kutya tenyésztése is lehet jövedelmező, mert a négy magyar fajta: a puli, a pumi, a kuvasz és a komondor exportjából értékes valutát szerezhetünk. Említsük meg a könyv két hibáját: a hozzáértők nélkülözik az idomításról szóló részt és sokallják a kutya betegségeinek tárgyalását. *A szobanövények* és *A virágoskert* című könyvet itt csak megemlítjük, mert e kétőt lapunk más helyén részletesebben ismertetjük.

Nem játék, igazi kutya: Kerry blue terrier

Éppen csak érintően soroltunk fel néhány mezőgazdasági kiadványt, annak illusztrálására, hogy kevés munkával, kevés pénzzel mi mindennel foglalkozhatunk a háztáji gazdálkodásban.

Kussinszky Endre

„AZ OSTOBA KÖNNYEN DÜHBE GURUL”

Aiszoposz, a legendás mesemondó Xanthusz filozófus rabszolgája volt. Egy alkalommal a bölcselő lakomára hívta meg barátait. Megparancsolta Aiszoposznak, hogy legyen részen és csak okos embereket eressen be a házba.

A púpos rabszolga mosolyogva állt a ház bezárt ajtaja mögé. Várakozott. Hamarosan kopogott az első vendég. Aiszoposz kikiáltott az ajtó mögül:

— Mit mozgat a kutya?

A dölyfös rhetor, úgy gondolván, hogy kutyának nevezték, dülva-fülva elrohant. Egy más után következtek a vendégek s valamennyien bosszankodva és sértődötten távoztak. Az utolsó vendéget azonban nem riasztotta el Aiszoposz kérdése.

— Mit mozgat a kutya? — A farkát és a fülét — hangzott a válasz.

Aiszoposzt a felelet megnyugtatta, kitérta az ajtót, mélyen meghajolt a vendég előtt és mint a legméltóbb, legszellemesebb embert, ura elé vezette.

NEM MINDEN MÉLY, AMI HOMÁLYOS

Bertall, Balzac műveinek illusztrátora jegyezte fel a következő anekdotát:

Balzac egyik regényét olvastam, megrajzolásra alkalmas jelenetet keresvén. Egy helyütt értelmetlen és zavaros mondat ütötte meg a szememet. Szóltam Balzacnak, hogy nézze meg ő is, és ha igazam van, javítsa ki a hibát.

Balzac ránézett a szövegre és nevetve így szólt:

— Igaza van barátom, ez értelmetlen zagyaság. Viszont szándékosan írtam így.

— Szándékosan?

— Igen, kedves Bertall, ugyanis ha az olvasó néha-néha megakad ilyen titokzatos badarságon, méltányolni kezd. Az átlag közönség ugyanis könnyűnek hiszi azt, ami világos, pedig a legnehezebb dolog így írni. Ezért hát regényeimben itt-ott elhintek eféle rejtelmeket, melyeken hű olvasóm felakad s végre is megállapítja:

— Ezt a részt nem értem egészen, de ez a Balzac mégis nagyon mély gondolkodó.

KÖNYVKIADÁSUNK PROBLÉMÁI

Miért nem adják ki Kosztolányitól A véres költőt? s Thomas Mann Varázshegyét? Miért jelenik meg olyan kevés mai nyugati regény? Miért nyomnak az egyik könyvből olyan kevés példányt, hogy napok alatt elfogy, a másikkól pedig annyit, hogy évekig raktáron hever és a végén be kell zúzni? Miért jelentetnek meg új kiadásban olyan könyvet, amelyik még kapható? Miért nincsenek népszerű egészségügyi könyvek? Az irodalmi és történelmi ismeretterjesztő művek miért olyan egyhangúak, mintha egyetlen egy ember írta volna valamennyit? Miért nem adják ki Jósikát, Keményt, s Gárdonyitól miért mindig csak az Egri csillagokat? Miért nem lehet Proustot megjelentetni?

Az olvasóközönség részéről ilyen és ezekhez hasonló kérdésekben jelentkeznek könyvkiadásunk problémái. El lehetne intézni őket azzal, hogy mindegyikre külön-külön válaszolunk. Nem egyre azzal: nyitott kapukat döngetnek. De így, a kérdések mögött rejlő problémákra nem adnánk választ s nem oldanók meg őket. Könyvkiadásunknak ugyanis elvi-irányítási, szervezeti, gazdasági, pénzügyi problémái húzódnak meg ezek mögött s a hibákat csak ezeknek megoldásával lehet gyökeresen orvosolni.

A szeptember közepén tartandó Kiadói konferenciának ez lesz a feladata.

Könyvkiadásunkba — ha az utóbbi időben csökkenő mértékben is — mind máig igen sokan, igen sokféle szerv szólt bele, még hozzá »operatíván«. A felsőbb párt és állami szervek nem elégedtek meg azzal, hogy elvileg határozzák meg könyvkiadásunk irányát, s csak főbb arányait állapítsák meg, hanem igen gyakran a lektor, a szerkesztő munkáját »helyettesítették« s egyes művek részleteibe is beleszóltak — itt-ott hatalmi eszközökkel is. Nehezen, alig, vagy egyáltalában nem jelenhettek meg olyan, a társadalomtudományok körébe vágó tudományos, vagy ismeretterjesztő művek, amelyek még nem tökéletesen megvitatott, kikristályosodott s általánosan elfogadott megoldásokat hoztak, vagy olyan kérdésekről beszéltek, amelyekről a párt felső szerveinek képviselői még nem mondtak véleményt. Nyilvánvaló, hogy az irányításnak ez a módja akadályozta az alkotó munkát. Különösen azáltal, hogy minden utasítás nélkül is tovább gyűrűzött. A kiadók óvakodtak megjelentetni olyasmit, amivel a különböző irodalomtörténeti, történeti stb. társaságok, vagy tanácsékek megbízottai nem értettek tökéletesen egyet. Ezek pedig óvakodtak áldásukat adni olyasmire, ami nem egyezett tökéletesen a párt valamelyik vezetőjének véleményével. Így természetesen elszürkültek a társadalomtudományi és ismeretterjesztő munkák, s lényegében az is ebből a helyzetből következett, hogy néhány témakör — az egészségügyi, a szerelmi életre vonatkozó, a nevelés kérdéseivel foglalkozó — szinte teljesen kiszorult a könyvkiadásból.

Mind a tudományos, szak-, ismeretterjesztő, mind a szépirodalom teljes kibontakozását gátolta az állami irányítás túl szoros, a részletkérdésekbe való beavatkozásra is módot adó szervezete. A Kiadói Főigazgatóság a legutóbbi időkig valamilyen csúcsektorátus szerepét töltötte be. Engedélye nélkül a kiadók sem szerződést nem kötöttek, sem könyvet nem jelentethettek meg, vagyis lényegében önállóságuktól voltak megfosztva. Nyilvánvaló — ez a Főigazgatóság véleménye is — ezen a rendszeren változtatni kell, a Főigazgatóság szerepét a tervek fő vonalainak megállapítására, az egyes kiadók munkásságának egybehangolására, a kiadók által sem tisztán látott problémák megvitatására, a gazdasági keretek meghatározására kell korlátozni. A kiadóknak mind szellemi, mind gazdasági téren az eddiginél nagyobb önállóságra van szükségük. A gazdasági önállóság és érdekelttség is lényeges. Hisz éppen ezen a gazdasági érdekelttségen keresztül tud a könyvvásárló közönség beleszólni a művek megjelentetésébe és példányszámába. Ha a kiadók s a kiadók dol-

gozói anyagilag is érdekeltté lesznek munkájukban, nem csak nagyobb kedvvel s szélesebb körből fogják kiválogatni az olvasók ízléséhez is alkalmazkodva a kiadandó műveket, de egyszeriben megszűnik az a sok bosszúság is, amelyet a példányszámok hivatalosan merev megállapítása okoz. Ez tovább gyűrűzve az írók közti egészséges versenyt, az alkotó kedvet is fel fogja szítani. Ha javuló irányzatot mutatva is, de mindmáig az a helyzet, hogy a könyvek példányszám megállapítását s az utánnomást kevésbé befolyásolta a könyvvásárlók igénye, mint az egyes írók hivatalosan megállapított és megmerveedett, rangja.

A kiadók közötti versenyt is előnyösen befolyásolja majd a kiadók szellemi és gazdasági önállósága, de a versengéshez versengők is szükségesegek. Minden olvasó tapasztalhatta, mennyit javult a szépirodalmi könyvkiadók munkája a Magvető létrehozása után. Megnőtt a szépirodalmi művek választéka, tartalmilag és külsejükben is vonzóbbá váltak a kiadványok. Nyilvánvaló, hogy a verseny további szélesítése áldásos lenne. Ki kell szabadítanunk a vidéki könyvkiadókat a budapesti Magvető gyámsága alól, s esetleg mint tanácsvállalatoknak önálló létet kell biztosítani számukra. Meggondolandó, nem lenne-e helyes az ismeretterjesztő kiadványok terén is versenyt biztosítani, esetleg a Társadalom- és Természettudományos Ismeretterjesztő Társulatot — mely már amúgy is foglalkozik kiadással — önálló kiadóvá fejleszteni.

A kiadók gazdasági önállósága és érdekelttsége kérdéséhez tartozik a terjesztés is. A Főigazgatóság igen helyes elgondolása szerint az egyes kiadók saját boltjaikban is árusítanak kiadványaikat, és az Állami Könyvterjesztő Vállalat bizomány eladásra is venne át könyveket, természetesen kisebb haszonkulccsal. Ezzel megszűnne a Könyvterjesztőnek gyakran rendkívül erős — s nem mindig előnyös — befolyása az egyes könyvek megjelentetésére és példányszámára.

Csak néhány kiragadott probléma, mellyel a Kiadói konferencia foglalkozni fog. Igen sokról — s egyáltalában nem lényegtelenekről — nem beszéltünk. Ezek a XX. kongresszus, a júniusi határozatok, a második öt éves terv irányelveinek érvényesítése a könyvkiadásban, a dogmatizmus elleni harc, demokráciánk kiszélesítéséért és megszilárdításáért vívott küzdelem. Ide is sok minden tartozik: a régi magyar irodalomnak az eddiginél sokkal szélesebb körből válogató kiadása — Jósika, Kemény, Gárdonyi, a nyugatosok munkái, a világnézetünkkel szemben nem álló mai nyugati írók művei, sokkal gondosabb válogatás a Szovjetunió és a népi demokráciák irodalmából, a szocialista realista irodalom támogatásán kívül egyéb stílusirányzatok kérdései, a szórakoztató irodalom kiadása, az új témákat bátran s művészi színvonalon feldolgozó írók támogatása, a nemzetközi kapcsolatok kifejllesztése stb., stb. A Kiadói konferencia ezekre a kérdésekre is feleletet fog majd adni, és bizonyára olyat, mely az olvasók egyre szélesebb táborát kielégíti.

A moszkvai egyetem tudományos könyvtárában kiállították azokat a könyveket, amelyeket Joszif Broz Tito elnök a Szovjetunióban tett látogatásakor ajándékozott az egyetemnek. Különösen nagy érdeklődést keltettek azok a színes albumok, amelyek jugoszláv népviseleti felvételeket tartalmaztak.

□

A világ második legnagyobb globus- (földgömb) gyűjteménye lett az osztrák nemzeti könyvtáré egy ajándékozás révén. (Egyébként a legnagyobb globus-gyűjtemény a greenwichti.) (Börsenblatt)

A GÖRÖG-RÓMAI MITOLÓGIA, Trencsényt Waldapfel Imre munkája elkészült. A vaskos, mintegy 30 íves átdolgozott, kibővített könyvet a Művelt Nép Könyvkiadó ez év harmadik negyedében jelen-teti meg.

┐

A jövőévi könyvkiadói tervéről rendeztek vitát a Komárom Megyei Könyvtár olvasótermében. A csaknem negyórás vitán a Művelt Nép, a Szépirodalmi Könyvkiadó, az Új Magyar Könyvkiadó, és az Ifjúsági Könyvkiadó munkatársai válaszoltak a kérdésekre. (Bárdos L.)

SZLOVÁKNYELVŰ IRODALMI PÁLYÁZATOT írt ki a Magyarországi Szlovákok Demokratikus Szövetsége. A pályázaton verssel, novellával, vagy olyan tanulmánnyal lehet részt venni, amely települést, néprajzi, nyelvi, vagy más tudományos szempontból tárgyalja valamelyik magyarországi szlovák község történetét. Határidő: 1957. ápr. 4.

□

CSORBA GÉZA Kossuth-díjas szobrászművész készíti az első Babits Mihály szobrot, amelyet a székszárdi új, 20 tantermes iskola előcsarnokában állítanak fel.

HOZZÁSZÓLÁSOK

KÖNYVKIADÁSUNK JÖVŐ ÉVI TERVEIHEZ

Hogy minden madár énekeljen...

Könyvkiadóink közös tájékoztatót adtak ki a jövő évben megjelenő könyvekről. Miközben a címeket olvasgatom, ez a szép mondat jut eszembe, mely — úgy tudom — a kínai írókongresszuson hangzott el: »Hagyjunk minden virágot nyílni, minden madarat énekelni.«

A terv gazdag is, okos is, változatos is. S ami benne új: egyforma érdeklődéssel fordul mind a négy égtáj felé. Csak úgy röptében összeszámálva, tizenkét klasszikus szerzőjét fedezem föl benne az angolszász irodalomnak, kilenc prózaíróját a franciáknak, s ebbe bele sem vettem Verne Gyulát, mert magam sem tudom, illik-e őt a klasszikusok közé sorolni, habár szívem szerint odatartozik. Ha a képzelet is nagyvá tehet írót — s miért ne tehetné? — akkor a világ-irodalom protokollistáján előkelő helyet kell biztosítani neki.

Öröm ezeket a lapokat forgatni; mi már a háború előtt is csúnyán el voltunk adósodva a nyugati klasszikus íróknál, s ez az adósság még nyomasztóbbá vált azokban az években, amikor úgyszólván csak Shakespeare és Molière kapott minálunk vendégjogot. Most törleszteni kezdünk; az amerikai klasszikusok közül megjelentetjük Mark Twainnek két könyvét, Jack Londont, Stevensont, az elbájoslóan unalmas Jane Austent és a báj nélkül izgalmas Coopert — ismét nem említve Dreisert és Sinclair Lewist, mert róluk sem tudom, hogy csak halottak-e vagy már klasszikusok. De hogy magyarul megjelenjenek, annak örülök.

Bizonny, sok ez — de korántsem elég. Egyetlen író van, akinek négy könyve jelenik meg jövőre, s ez Balzac: ha a közönségünk érdeklődését hozzáadjuk Balzac óriási életművéhez, akkor még ezt a négy regényt is keveselnünk kell. Hát még, ha nem a holtakat, hanem az élő kortársakat vesszük számba!

Három francia van köztük, három angol, négy amerikai. Igaz, olyanok, mint a *Thibault-család* és a *Szent Lajos király hídja* meg az *Érik a gyümölcs*. Ezek kitűnő könyvek, de már megjelentek magyarul; hol maradtak — mert kimarad-

tak — ismét csak röptében tartva sereg-szemlét — Hemingway csodálatos novellái, s legalább egy a sok háborús regény közül, csak Miller *Meztelenek és Elestek*-jét említve példának? Nem volt rá papír? Magából a kiadók tájékoztatójából keríték rá papírost, mert például a gondolkodó gépekről három kiadó ad ki ismeretterjesztő műveket. A *kibernetika* szép és nálunk ismeretlen tudomány — de elég lett volna belőle egy könyv a három helyett.

De ami kevésnek látszik a jövőhöz képest, nagyon sok a múlthoz mérve. Nem akarok ünnepontó lenni akkor, amikor azok a fiatalok jutnak eszembe, akik belehabarodnak majd a szép Esmeraldába, a *Notre Dame-i toronyőr* táncsnőjébe és visszafojtott lélegzettel olvasák Thibault haláltusáját, mely (*Az Iljics Iván halála* mellett) talán a legszebb halál a világirodalomban. Balzac, France, Maupassant, Heine három forintért lesz kapható, s ezek a forintocskák milliókat kamatoznak a nemzeti kultúra takarékbetétjein.

Több mint 150 oldal a tájékoztató, csupa cím, s néhány soros ismertetés. Össze se próbálok adni, hogy mennyi könyv ez; csak azt kívánom, hogy mind könyv legyen, hogy ez a szép terv valóság legyen. Azért kívánom ezt ilyen határozatosan, mert a magam nevét például háromszor olvasom; márpedig, ha én 1957-ben három könyvet megírok, akkor az nagyon áldott és termő esztendő lesz ám! Igaz, egyet már írok, s az is lehet, hogy a másodikat is megírom addig. A harmadik, szegényke, aligha fog világra jönni. Volt ugyan szó róla is; a kiadó mondta egyszer, hogy nem ártana, ha írnék egy ilyen-olyan könyvet, s én ráhagytam, hogy az nem is volna rossz. S íme, ebben a jegyzékben már helyet találtak neki...

Nicsak, már megint kezdem az ünnepontást, pedig nem akarom. Azt akarom hinni, hogy én vagyok az a kivétel, mely erősíti a szabályt, s hogy az én ilyen-olyan regénykémen kívül a többi mind megjelenik majd, mindnyájunk épülésére és gyönyörűségére.

Örkény István

Zenei könyvek 1957-ben

Ötven zenei könyvet hirdet a kiadói tájékoztató az 1957. évre. Ehhez a számhoz hozzá kell nyilván venni az Akadémiai Kiadó hagyományossá vált *Zenatudományi Tanulmányok* kötetét, viszont le kell számítani belőle a zenei naptár, zenei karikatura, gyűjteményszerű (tehát nem zenei) könyveket és azokat, amelyekről már most biztos, hogy megjelenésük egy évvel eltolódik. Ezek szerint, ha a tervek tovább nem módosulnak, 43 zenei könyvet várhatunk jövőre, a Művelt Nép, az Új Magyar Könyvkiadó, legnagyobb-részt (37 kiadvány) a Zeneműkiadó kiadásában.

A címekről ítélve a 43 kiadvány között — az Akadémiai Kiadó feltételeken ide-számított *Zenatudományi tanulmányok* című kötetét kivéve — egyetlen tudományos igényű mű sincsen. Ilyen szegény volna a magyar zenetudomány? — s különösen a Liszt—Bartók kettős évforduló idején? Bartókkal egyetlen életrajzi jellegű mű foglalkozik, *Bartha Dénesé*. Kétségtelenül hézagpótló mű lesz, az első jelentős magyar nyelvű Bartók-életrajzt várjuk tőle, de várnók a kiadótól a Bartók művek elemzését, értékelését, ha másképp nem, az eddig elszórtan megjelent elemzések összegyűjtésével. — Liszttel számszerűleg kedvezőbb a helyzet: az Új Magyar Könyvkiadó újra kiadja *Pourtalès Liszt-regényét*, a Művelt Nép *László Zsigmond* népszerű Liszt-életrajzát, a Zeneműkiadó pedig *Thurzó Gábornak* Liszt ifjúságáról szóló regényét. A művekről megint nincsen szó.

A nagyközönség tájékoztatása és nevelése szempontjából fontos az eredeti dokumentumok, levelek, irások közzététele. A Zeneműkiadó dicséretes módon hat kötetet szentel erre. Elsősorban a két évfordulóhoz kötött könyvet kell említeni: *Újfalussy József Bartók-breviáriumát* és *Kovács János Mozart-breviáriumát*. Jelentős sorozatot indít velük a kiadó, de áruk miatt kétszerese az ugyanolyan terjedelemben, ugyanannál a kiadónál megjelenő regényeknek?

Musszorgszkij és Verdi eddig közreadott válogatott leveleit a jövő évben Schumann és Beethoven levelei követik *Jemnitz Sándor* szerkesztésében, külön kötetben. Schumann levelei helyett jobban örülnénk — tekintettel az évfordulóra — Liszt leveleinek. *Szabolcsi Bence: Régi muzsika kertje* című könyvének utánnnyomását és *E. T. A. Hoffman*, Várnai Péter szerkesztette válogatott zenei írásait régóta vártuk.

Opera- és operettkultuszunkat tizenkét operafüzettel, az *Operák könyvének*

nyolckötetes bővített utánnnyomásával, *Gál György Sándornak* a repertoáron nem szereplő operákról írt könyvével és a *Somogyi Vilmostal* közösen szerkesztett *Operettek könyvével* szolgálja a Zeneműkiadó. Jó volna mélyebbre hatolni a művek ismertetésében, olyanformán, ahogyan Mozart operáival tette hat fiatal zenetudósunk az idén. Közönségünk bizonyára nagyon szívesen fogadna magyar nyelvű szövegekönyveket is.

Zeneszerző-életrajzokat a már említetteken kívül Chopin-ról (*Iwaskiewiúz*), Pucciniről (*Fajth Tibor*), képes életrajzot Mozarról (*Petzoldt*) és Goldmarkról (*Várnai*) kapunk. Az operairodalom iránti érdeklődés már évek óta sürget egy magyar nyelvű Verdi életrajzt (jó volna *Gatti* nagyszerű Verdi-könyvét lefordítani), Wagner életrajzt; Musszorgszkijről sem jelent meg más, mint *Sztaszov* rövid tanulmánya. De úgyszólván semmi sincs magyar nyelven Schubertről, Brahmsról, Haydnról, Debussyról, hogy csak a legnagyobbakat említsük. Eredeti munka híján itt is jó szolgálatot tenne a fordítás.

Hasznos kézikönyvnek ígérkeznek *Sackája*, *Ginzburg*, *Bagadurov* pedagógiai jellegű írásai (Zeneműkiadó), *Nirschy Aurél* zenei kalauza (Művelt Nép), a szakemberek érdeklődéssel várják *Böhm Lászlónak* a zenei ékesítésről írt könyvét, mely az első ilyen jellegű összefoglaló magyar munkának számít. — Egy teljes korszak zenei gondolkozására egyetlen mű kíván fényt vetni: *Kremlev* könyve a múlt század közepének orosz zenéjéről. *Kóla Margit* könyve zenetörténeti és művelődéstörténeti táblázataival talán a tanulóifjúság számára lesz hasznos.

Nem értünk egyet azzal, hogy a Zeneműkiadó regényeket adjon ki. A regény, még ha zenésről szól is, nem ismeretterjesztési fórum. Értékét írói értékei döntik el, nem a tárgyhoz való ragaszkodása. Ahogyan a bányászregényt sem a Műszaki Kiadó adja ki, a zenésregény sem a Zeneműkiadó »profilja«. Különösen furcsa a tervben négy, egyenként 400 lapra tervezett zenésregény. Félő, hogy az egyébként kiváló írók (bár van köztük ismeretlen is: *Szöke László*) tervszerű feladatot fognak itt teljesíteni, s nem hisszük, hogy ez jó szolgálatot tesz a zeneművészetnek. Ha már a szépirodalom eszközeivel is népszerűsíteni akarunk (bár legjobb a zenét iskolai zeneoktatással és jó hangversenyekkel népszerűsíteni), adjuk ki ismét *Werfel* Verdi-

regényét, *Pourtalès* zenészregényeit, tehát azokat, amelyek elsősorban regénynek születtek, s nem ismeretterjesztő műnek. — *Diderot: Rameau unokaöccse* c. könyvének őszintén örülünk, nem lett volna szabad hiányoznia a néhány évvel ezelőtt megjelent válogatott írásokból.

A címek és szerzők alapján és a kiadói tájékoztató rövid, gyakran kissé együgyű tartalmi kivonatai nyomán nehéz képet kapni a jövő év zenei könyvterméséről. Egy s más azonban nyilvánvaló. Túlságosan kevésre tartják a közönséget. Többnyire azokhoz szólnak a könyvek, akik első ízben vesznek ilyesféle olvasnivalót kezükbe, s elhanyagolják azokat, akik ezen a fokozaton már túljutottak. A zenehallgatók körében szívesen vennék *Szabolcsi* és *Bartha* Beethoven könyveinek utánnyomását. *Szabolcsi* magyar zenetörténeti tanulmányainak összegyűjtését, az egyes nagy stílus-korszakok monográfiászerű magas színvonalú ismertetését, a mai zene kérdéseinek szakszerű elemzését, mai magyar és külföldi szerzők ismertetését, stb. Kétségtelen, hogy a tervezet sok hézagot akar pótolni, s egyszerre nem lehet mindent. De a sorrend helyesebb lehetne. Előbb ismertessük meg a közönséget Schuberttel, Verdivel, mint az operettek szerzőivel, még akkor is, ha »az egyes művek megértéséhez szükséges korrajz helyes megvilágításba helyezi ezt a sokáig le-

kicsinyelt, mégis örökké friss műfajt«. Nem hisszük, hogy a Csárdáskirálynő megértéséhez több korrajzra és esztétikai segéderőre volna szükség, mint Haydn műveihez.

A másik hiányosság az, hogy a dokumentumkiadásokon kívül sohasem szólnak a szakemberhez. Ezrivel tanulnak zenét felsőfokon a konzervatóriumokban és a Főiskolán. Ennek az ifjúságnak igényes monográfiákra, elemzésekre van szüksége, alapos és nem újságcikkszerű tájékozódásra zenei múltunkban és korunk zenéjében. Nyilván mindezt egyetlen év könyvkiadása nem nyújthatja, de negyvenhárom kiadványból tizenöt juthatna erre is.

És végül: a Zeneművészeti Főiskolán az idén végzett az öt évvel ezelőtt indult zenetudományi tanszak első évfolyama. Magyarországon ők az első hazai végzettségű zenetudósok. Közülük egyetlen egy kapott megbízást: *Kovács János*, egy Mozart-breviárium szerkesztésére. Pedig bizonyára szerkesztettek volna Liszt-breviáriumot is, válogattak volna Liszt-leveleket, Schumann-írásokat, fordítottak volna Schubert- és Brahms-életrajzot, s ha még netán gyakorlatlanok, volt tanáraik szíves-örömmel segítették volna őket. Így maradtak munka nélkül ők, s a magyar zeneírás egy évet (reméljük, nem többet) nélkülözi szaktudásukat.

Szóllósy András

Hozzászólások néhány sorban

PRÓNAY ALADÁR (Budapest) *Dante: Isteni színjáték-át, Bernard Shaw-t és Oscar Wilde-t* hiányolja a jövő évi tervekben, valamint irodalmi és zenei lexikon kiadását várja. Ha már az olyan sok olvasó igényeit kielégítő világ- vagy európai irodalomtörténet megjelenésére nincs remény, kérdi: a Műveltség Könyvtára sorozatban megkezdett Kapoli—Sarkadi-féle világirodalomtörténeti összefoglalás második kötete, *A felvilágosodás és a romantika* miért késik már több mint egy fél éve?

Az *Operák könyvében* azt kifogásolja, hogy csak a repertoáron szereplő operákat és baletteket tartalmazza. Javasolja, hogy bővítsék ki annyira, hogy az 1936-os kiadású Lányi-féle *Operakalauz* 130 operát felölelő terjedelmét elérje, hiszen az operabarátok rádióból és mik-

robarázdas lemezről több művet ismernek, mint amennyi műsoron van nálunk.

Javasolja: a Zeneműkiadó indítson *Zenei Olcsókönyvtár* sorozatot, amelyben zenészéletrajzok, zenei ismertető művek, esetleg kiselakú zseb-hangversenykalauzok jelenhetnének meg.

HÁROM CSEHSZLOVÁKIAI OLVASÓNK, *Kiss Ferenc, Haller István* és *Csapó János* szeretné, ha kiadásunk fellevenítené a Tevan- és Kner-nyomda tipográfiai hagyományait. Az általuk kiadásra javasolt művek nagy része vagy megjelent már, vagy a tervekben szerepel. De néhány javaslatuk megvalósítása gazdagítaná könyvtermésünket, így: *Brant Sebastian: Narrenschiff, Camoens: Lusíada*, a *Gilgamesz-eposz, Montaigne esszéi, Michelangelo* és *Petrarca* szonett-

jei, *Rotterdami Erasmus: Lof der Zotteid*, *Marco Polo útikönyve*, *Dante: Isteni színjáték*. — Általában azt kérik, hogy válogatások helyett teljes életművet adjunk ki, pl. *Baudelaire*-től, *Rimbaud*-tól, *Janus Pannoniustól*, *Rabelais Gargantuájából* és *Pantagrueljéből*, *Vil-lontól*.

MANDEL ÁGNESNEK (Budapest) kedves írója *Thomas Mann*, ezért a nagy író összes műveinek kiadását javasolja. Nem érti, a Mann-művek újabb kiadásának egységes kötésétől miért kellett eltérnie a *Válogatott tanulmányoknak* (még ha más kiadó adta is ki), és nem tudja elképzelni a *Királyi fenség* jövőre megjelenő Olcsó Könyvtári kis sárga fűzött példányát a többi szépkötésű Mann-könyv között.

Stefan Zweig válogatott novellái között *Az érzések zűrzavará-t*, az *Amok*-ot és a *Sakknovellá-t* is szeretné látni.

Az amerikai irodalom kiadásának terében hiányolja *Caldwel: Tűz és vas*, s

KÖNYVVEL JUTALMAZTUK az alább felsorolt levelezőinket:

BARABÁS ANNA, Budapest; BENÁRD JÁNOS, Sztálinváros; CZIHÁK JÓZSEF, Izsák; GARAMI OSZKÁRNÉ, Budapest; GÓHÉR ANNA, Kecskemét; BALÁZS BÉLA, Pozsony; KISS FERENC, Budapest; LAMOS ALAJOS, Kolozsvár; LEVAI JÁNOS, Gyöngyös; MARKOVITS JÓZSEF, Budapest; SUGÁR JENŐNE, Budapest; SZENDI SÁNDORNE, Budapest; TOTH JÓZSEF, Szombathely; VIRÁG ILONA, Kolozsvár és ZVARA PÁL, Bátmonostor.

□

A népművelési miniszter »A SZOCIALISTA KULTÚRÁERT« kiténtető jelvényt adományozta NAGY ERZSÉBETNEK, a berettyóújfalusi Járási Könyvtár és RÓZSA SÁNDORNAK, a Rákosi Mátyás Művek Szakszervezeti Könyvtára munkatársának. (Népm. Közlöny, 1956. 13–14.)

SZICILIAI KÖLTŐ HUNYADI JÁNOSRÓL

Nagytekkő Alfonznak, Aragónia, Nápoly és Szicília királyának dicsőítésére Matheus Zupparduo szicíliai költő hízenekes latinnyelvű eposzt írt, amelynek 347 sorból álló kilencedik énekét Hunyadi János nádorfehérvári diadalának szenteli. Az eddigi kiadatlan hőskötemény pergamenre írt eredeti díszes példányát a madriai nemzeti könyvtár őrizi. E kézirat alapján adják ki még ebben az évben az egész munkát. A nádorfehérvári győzelemről szóló rész úgy került az eposzba, hogy Alfonz is küldött Kapisztrán János vezetésével csapatokat Hunyadi megsegítésére. A költő az adatokat valószínűleg a csatából visszatért nápolyi katonáktól szerezte.

AZ AMERIKAI KÖNYVPIAC igyekszik kihasználni azt az érdeklődést, amelyet a közelgő elnökválasztási előkészületek, az elnöki és alelnöki tisztség, az alkotmány és a fő politikai pártok iránt keltettek. A News Week című hetilap felsorolja az utóbbi időben megjelent ilyen irányú műveket, amelyek olvasásával „irodalmitilag fel lehet készülni a novemberi választási csata figyelésére”. (New York Herald Tribune)

AZ ESZPERANTISTÁK Páco (Béke) címen augusztusban Magyarországon adták ki folyóiratukat. A magyarországi szám Juhász Gyulának és Móra Ferencnek egy-egy versét, azonkívül mindeketfejüknek rövid életrajzát tartalmazza. A lap számos békecteket is közöl.

Az utolsó óra c. művét, Wellstól a *Tonobungayt*, valamint a béke ügyének szolgálatába állítható *Mr. Britling*-et; továbbá *Faulkner* Nobel-díjas író műveit és *O'Neill* drámáit. Úgy véli, nagyon érdekelné a magyar olvasókat a négerkérdésnek olyan színvonalú írói ábrázolása, mint *Bettauertól* A kitalasztott és *Van Vechten*-től a *Néger mennyország*.

Dicséri a bibliapapíron kiadott klasszikus költőket és *A világirodalom gyöngyszemei* sorozatot (többek közt azért is, mert köteteknek felét nem foglalja el a bevezető tanulmány). Szeretné a sorozatban *Petrarca* szonettjeit, *Baudelaire: A romlás virágai*-ból egy válogatást, *Byront*, *Coleridge*-t, *Wordsworth*-öt, a *Browning*-házaspár és *Keats* verseit látni.

Kérdi: mikor készül el *Devecseri Gábor* *Odüsszeia*-fordítása?

SOKAN kérik *Hasek: Svejckének* új kiadását, jóval nagyobb példányszámban, mint a napok alatt szétkapkodott első, csehszlovákiai kiadás.

Ismeretlen Janus Pannonius-fordítás és Vitéz János-levél

Dragutin Kniewald ny. zágrábi egyetemi tanár arról adott hírt, hogy egyéb ismeretlen magyar irodalmi és történelmi vonatkozású anyagon kívül felfedezte Vitéz Jánosnak egy 1457-ben írt latin levelét és Janus Pannoniusnak egy 1465-ből származó latin fordítását. Az egyetemi professzornak erről szóló cikke a Magyar Tudományos Akadémia *Acta Antiqua* című folyóiratában jelenik meg. Az Országos Széchényi Könyvtár kérte, hogy annak a kodexnek mikrofilmjét, amelyben a professzor ezt az anyagot találta, küldjék el Zágrábból. (N. F.)

ÁLLANDÓ KÖNYV- BEMUTATÓ A MEZŐGAZDA- SÁGI KIÁLLÍTÁSON

A Mezőgazdasági Könyvtáradó a Mezőgazdasági Kiállítás igazgatóság épületében állandó könyvbemutatót tart, amelyen mezőgazdasági könyvtáradásunk legújabb terméket szerepelnek.

□

ROMAIN ROLLAND: Emlékiratok című műve megjelent Párizsban. A műnek különösen harmadik része tarthat számot nagyobb érdeklődésre. Ebben ugyanis sikertelen szerelmi házasságát, első irodalmi kísérleteit és kudarcait, vallásos korszakát, majd egész életére szóló hitvallásának, a szocializmusnak megtalálását írja le. (L'Express)

ÍRÓI ARCKÉPEK

HUNYADY SÁNDOR (1893—1942). Anyja, a szelíd, légiessé finomult Hunyadi Margit, a Kolozsvári Nemzeti Színház hősnője, meg a nagymamává fogadott szikár, fekete ruhás Zsófi néni nevelte Sándorkát, s csak a századforduló körül, amikor Budapestre költöztek, ismerte meg természetes apját, Bródy Sándort. Mindezt sejtelmes gyermekemlékei, suhancélményei között maga Hunyady mondja el a *Családi album*ban, egyszerűen, tárgyilagosan, cicomázatlanul, ahogy csak nem mindennapi írók és igazmondók tudnak vallomást tenni életükről. S megemlegeti vidéki és budapesti újságíróskodása viszontagságait, kalandjait a szellem bonyolult embereivel és a szerelem könnyű lányjaival.

Ahogy természetes, elhíhető egyszerűséggel beszél tulajdon életéről, ugyanúgy mesél a világról is, ujjával tapintja a társadalom minden ferdeségét, furcsaságát, s ha nem is harcol ellenük, mert túl jól érzi magát a kávéház bágyasztó langymelegében, a kártyaszoba izgalomfűtötte feszültségében, rokonszenve melegével mégis az egyszerű emberek felé fordul s kora hú tanújává lesz. Minden írása az őszinte vallomás hitelességével hat.

Közvetlen hangja valamennyi kritikusat Mikszáthra emlékeztette. Mert megírás előtt Hunyady — akárcsak Mikszáth — régi vagy alkalmi barátai körében jónéhányszor elmondta történeteit s hallgatói arcán firkészte históriái hőfokát, mérte le anekdotái csattanóit. De amíg Mikszáth a vidéki udvarházak magyarságát, paraszti szólásokat, sokszor a tájnyelvet emelte művészi színvonalra, Hunyady a városi, a budapesti beszédet nemesítette irodalmivá.

Az ilyen rögtönzöttén ható élményszerű elbeszélés kivált novellák formálására alkalmas. S Hunyady valóban e műfaj mestere. Tiszteletben tartja a novellakompozíció hagyományos törvényeit és kitérők nélkül, határozottan tör célja felé. Valamennyi elbeszélés kötetében (*Diadalmas katona*, *A tigriscsikos kutya*, *Az ötpengős lány*, *A vöröslámpás ház*, *Egy sötét királyi család*, *Magyarországi kaland*) a látszólagos lazaság az élőbeszéd varázsára számító szerkesztés fogása csupán. A történet zárt, kerek egész, annyira, hogy egyik-másikat megirigyelhetnék a francia novella klasszikusai.

A hagyományokat követi Hunyady színműveiben is. Főként saját elbeszéléseit dolgozza fel és bár sok tekintetben hódol a kor ízlésének, de nyelvezetével, igényességével így is kimagaslik a színműiparos céhből. Legnagyobb sikerét a *Feketeszárú cseresznye*-vel aratta. Regényeit (*Géza és Dusán*, *Nemes fém*, *A fattyú*, *Jancsi és Juliska* stb.) is a novellaszerkesztés elvei szerint építi fel s ezért jobbára hosszabblegetzű elbeszélések maradnak. De önéletrajzi írása, a *Családi album* a nagy regények hőmpölygésével indul s a gyermekemlékek titokzatos kódán át villant fel művészi megnesmesített arcképeket és ma már arcképpé szürkült művészeket. Körülötük pedig, mint Hunyady minden írásában, érzékletes képek, ízek, szagok, tapintható felületek sugárzásában drámaian ragyog fel a sokszínű, sokrétű valóság. (Sz. B.)

Hunyady novelláiból egy válogatás *Olasz vendéglő* címen a közelmúltban jelent meg.

RIEDL FRIGYES (1856—1921). Szeptember 22-én lesz száz éve annak, hogy megszületett Riedl Frigyes, a neves magyar irodalomtörténész és esztétikus, a budapesti egyetem irodalomtörténeti tanszékének professzora.

Riedl jelentőségét elsősorban tanári munkájában találhatjuk meg. Amikor 1904-ben elfoglalta Gyulai Pál tanszékét, a magyar irodalomtörténeti szeminárium helyisége egyszeriben a felnövő új tudós nemzedék központjává vált. A bölcsészeti karon neki volt a legtöbb hallgatója, a hatalmas XI. terem mindig zsúfolásig megtelt óráira, más szakosok, sőt egyetemen kívüliek is nagy számmal várták közvetlen hangú, formában és tartalom-

ban lebilincselő előadásait, amelyek szakítottak az akkortájt szokásos egyhangú, unalomig ismételt és éveken át változatlanul felolvasott szövegek rendszerével, és addig példátlan közelségbe hozták irodalmunk múltját a jövő tanáraihoz. De nemcsak a múltat tárta a hallgatók elé színes, ötletes képekben. Ő volt az első egyetemi professzor, aki a konzervatív falak közé bevitte az új magyar irodalmat: beszélt Ambrus Zoltánról, Kiss Józsefről, sőt Ady Endréről és Móricz Zsigmondról is. Így igyekezett áthidalni azt a szakadékot, amely évről évre mélyebbé vált a hivatalos tudomány és az élő irodalom között.

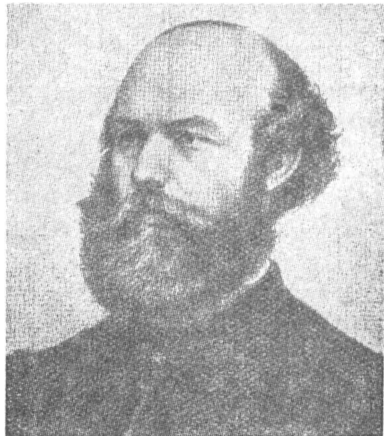
Riedl sokat gondolkodott, de keveset írt. Talán éppen gondolatainak bő áradása akasztotta meg abban, hogy őket formába öntse.

Főműve, Arany Jánosról írt klasszikus könyve, az Arany-irodalom egyik legnagyobb értéke. Ehhez hasonló művet akart írni Petőfiről is, ez azonban már csak részben készült el. Töredékben maradt sok más munkája is. Nagy kár, hogy egyetemi előadásait nem adta ki, és azok egy része csak a hallgatók gyorsírói feljegyzése alapján maradt reánk. Szabadon beszélt, csak a vezérszavakat írta fel magának, mondanivalóit kinyomtatás előtt tehát még át kellett volna simítania. Erre azonban sajnos, már nem került sor. De így is maradandó jelentőségűek, tele vannak egyéni megfigyelésekkel, új szempontokkal, Taine miliőelméletének szellemes alkalmazásával. (Ez az elmélet, amely egyébként sokat vett át a történelmi materializmusból, azt vizsgálta, hogyan hat a környezet és a társadalom a művészre, annak alkotásaira — és így megélénkítette a mindinkább adatok összehordására szorító magyar irodalomtudományt.)

Riedl sokat harcolt a frázisok ellen, a tudományos igazság diadalra juttatásáért. Ennek legemlékezetesebb példája az, amikor 1913-ban kimutatta, hogy Thaly Kálmán »felfedezéseik«, az állítólag XVI., XVII. és XVIII. századbeli eredeti kéziratokban talált kuruc nóták nem a kuruc korszak »csodálatos termékei«, hanem »egészükben vagy lényeges alkotórészeikben Thaly Kálmán szerzemények«.

Riedl emlékéét népi államunk megörökítette akkor, amikor Budapest egyik utcáját róla nevezte el. De műveinek összegyűjtésére, kiadására tudtunkkal eddig még csak kezdő lépések történtek. A »teljes Riedl« kiadásával még adósok vagyunk.

(K e m é n y I s t v á n)

TOLNAI LAJOS (1837—1902). Jóka és Mikszáth mellett a múlt század második felének legérdekesebb és legjelentősebb prózaírója volt, akit mégis valósággal ki kell kaparnunk a feledés porából. Petőfi még csak kisdíák volt, amikor 1837-ben megszületett, s mikor meghalt, a Nagyvárad Napló-ba már Ady Endre írt róla megrendült búcsúztatót; Móricz Zsigmonddal együtt őt is korának legnagyobbjai közé sorolta.

Dunántúli kisnemes családból származott; Nagykőrösön Arany János volt a magyar tanára. Református lelkész lett, majd tanár a pesti papneveldeben. Eleinte verseket írt Arany modorában, prózaírói pályáját csak 1866-ban kezdte, beszélyekkel, karcolatokkal. Hosszú évekig Marosvásárhelyen lelkészkedett, erdélyi élményei sok későbbi regényének adták az alapját. Kíméletlenül szókimonódó, meg nem alkuvó, harcos és összeférhetetlen természet volt, rengeteg ellenséget szerzett így magának, s egész életében szüntelenül érvelt, támadott, vitatkozott, harcolt és viaskodott. Csakis társadalmi kérdések érdekelték; regényeinek mindegyike vádirat és támadás volt, amellyel osztályáért: a letűnő középneveltségért, a 48-as forradalom vívmányaiért, a nemzeti függetlenségért, a demokratizálódásért, az irodalom fejlődéséért harcolt. Korának minden fontos társadalmi kérdéséhez hozzászólt, a züllő arisztokráciának, az élődsi dzsentrinek, a kupekedő zsírosparasztoknak, az erkölcstelen polgárnak, a korrupst hivatalnoknak szinte félelmetes torzalkjait rajzolta meg.

Minden írása csupa szenvedély és vad, személyes indulat; realizmusának ez már-már gátja lett. Világnézete a 48-at vezető középneveltség világnézete volt,

ezért a mindjobban előretörő kapitalizmus korában magányos lett és elszigetelődött, utópiákba tévedt: mint a be nem fejezett forradalom élő lelkiismerete mennydörgött le a kapitalizáló Magyarországra színes és romlott forgatására. Moralista volt, a szépirodalomban is erkölcsi prédikátor: írásait a társadalomért, a magyarságért, a haladásért, az irodalomért, önmaga írói hivatásáért érzett szenvedélyes felelőssége miatt olykor valósággal szétfeszíti az indulat, s ezért csak ritkán, részletekben tud igazán remekelni. A nagyon politikus magyar irodalomnak is egyik leppolitikusabb és legharcosabb írója volt, hibáival, tévedéseivel együtt is becses örökségünk.

Legfontosabb regényei: *A bároné ténsasszony*, *A nemes vér*, *A polgármester úr*, *Az új főispán*, *Az eladó birtokok*, s végül pompás önéletrajza, *A sötét világ*, amely érdekes adataival, vonzó és izgató visszapiillantásaival és ennek a témérdek harccal, nehézséggel és ellenséggel szegett szép emberi útnak a bemutatásával magyarázza és menti is a regényíró Tolnai fogyatékoságait. (*Vajda Miklós*)

Tolnai Lajos önéletrajzi írása, a *Sötét világ*, a közelmúltban jelent meg.

EDUARD MÖRIKE (1804—1875). A német irodalom egyik legnagyobb lírikusa. Magyarul eddig csak *Mozart-novellája* és néhány verse jelent meg. Költészetében, sőt életformájában és kedélyéletében is kissé a mi *Tompa Mihályunkra* emlékeztet, de sokkal zeneibb, árnyaltabb a művészet.

Protestáns lelkész, majd leányiskolai tanár volt. A tübingai *Stiftből* indult el, ebből a tudományos intézetből, amelyben egykor *Hölderlin* — a tragikus sorsú másik nagy német költő — is tanult, s mely a maga zárt, merev, pietista nevelőmódszerével vagy megtörte, vagy lázadásba kergette lakói egyéniségét. Hatása elől Mörike egy postromantikus álomvilágba menekült, egy képzeletbeli országba, amelyet *Orplidnak* nevezett el. Külön földrajzot, történelmet, mitológiát alakított ki *Orplid* számára. Egy-két szép költeményt is írt róla.

Prózai főműve démonikus művészregénye, a *Maler Nolten* (Nolten festő). Ebben egy festő életére áttételezve saját belső én-regényét írta meg. Mégpedig két változatban: először 28 éves korában, 1832-ben, másodsor 71 éves korában, élete utolsó évében, 1875-ben. Egész fiatalkori élményvilága beleolvadt ebbe a műbe, melyben Mörike az életben csen-

des, szemérmes, félénk egyéniségének démonikus, misztikus felét is kiélte. Az életnek ésszel fel nem fogható, sejtelmes vonatkozásait Mörike életében egy különös lány testesítette meg, akit ebben a regényében *Peregrina* néven szerepeltet. A lányt egyszer ajultán találta az országúton. Hazavitte és beleszeretett a félig eszelős, félig kalandor lányba; és amikor *Peregrina* egy nap éppoly rejtelmesen eltűnt, mint ahogy felbukkant, *Mörikében* egész életére kiható, egészen soha nem enyhülő sóvárgást hagyott maga után. Nem kis lélektani és esztétikai inger rejlik a regény két változatának összehasonlításában: ahogy az egyik a fiatal élet élményét azon frissen alakítja és ahogy a másik negyvenhárom év múltán mesteri formába önti a még mindig ki nem hűlt élményt.

Mörike írt még meséket, novellákat, mint *A kincs*, *A stuttgarter emberke*, melyekben a késői romantika és a »poétikus realizmus« eredményei olvadnak, néha ezerszínű mesével, egybe. Leghíresebb novellája a *Mozart prágai utazása*. Ebben *Mozart* művészetének leglényegét ragadja meg egy éjjeli komponálás keretében, megjelenítve a *Don Juan* nagy ellentéteit, megéreztetve a mű formájában is *Mozart* zenéjének szépségét, megírva a világirodalom egyik legelső művésztablóját, amelynek egyik késői változata pl. *Th. Mann: Lotte Weimarban* c. műve. A nyelv, a stílus zeneiségével, prózaritmikájával és a beleélés végtele-nül finom pszichológiájával hat ma is a százéves mű. (1856-ban írta.)

Mörike líráját is egyéniségének antik-modern, klasszikus-romantikus, pogánykeresztény kettőssége jellemzi. *Mörikében*, a szelíd lelkész-tanárban volt egy mélyebb, titokzatosabb, démonibb én,

amely néha szinte a tudathasadásig elvált az előbbinek szűk életétől és szellemvilágától. Ez utóbbi volt az igazi teremlő géniusz (mint a mi Aranyunknál) és énjének ebből a mélyebb rétegéből mint forrásból törtek fel nagy versei: *Egy téli reggelen*, *Gondold meg, lélek*, *Éjfél körül*, *Rejtve*, *Kettős ének az éjszakában* és mások. Álom és titok, a tavasz üzenete, az éjfél, a föld titokzatos erői, a szél zúgása ötvöződnek e versekben, amelyek zárt, tiszta formájukkal, lebegő zeneiségükkel, kép- és szóvarázslatukkal a német líra legnagyobb értékei közé, *Goethe*, *Heine*, *Brentano*, *Eichendorff*, *Storm* legszebb versei mellé emelkednek. Lírai tájrajzai, népi hangú balladái, *Anakreon*-fordításai, *Theokritos* pásztor-költészetének leheletgyöngéd megújítása, *A bodeni tó idilljei* gazdagítják Mörrike költészetét azzal az álmata, illanó, zenei, bűvöletes hangulattal, az ígézetes poesie pure-rel, amelyet ilyen költők őriznek meg az emberiség számára.

(K a t o n a J e n ő)

A *Mozart prágai utazása* című novella most jelent meg újabb kiadásban.

IVAN FRANKO (1846—1916). A nagy ukrán költő, *Tarasz Sevcenko* és az orosz forradalmi demokrata írók, *Csernisevskij*, *Herzen* hagyományait követve egész életén át harcolt az elnyomás és kizsákmányolás ellen, amelyet ott Galiciában az osztrák hatóságok és a lengyel nemesek testesítettek meg. Forradalmi hangú, bátor írásaival magára vonta a hatóságok földözését, háromszor börtönbe is zárták. Franko rendkívül sokoldalú művész volt. Költői, prózai és drámai művekben

egyaránt maradandót alkotott, s publicisztikai tevékenysége is jelentős. A realizmus eszközeivel dolgozott, mindig arra törekedett, hogy valószerűen ábrázolja az élet jelenségeit és az emberi jellemeket. Ezért is becsülte nagyra művészetét Gorkij.

Költészetének főtemája a társadalmi harc, a dolgozók testvérisége, s két csúcspontja a *Börtönszonettek* és a *Csúcsok és mélységek* című kötet. De Franko tehetsége talán prózai műveiben nyilatkozik meg a legjobban. Írt regényeket, elbeszéléseket, novellákat, satirikus pamfleteket. Regényei (*A családi tűzhelyért*, *Utak-ösvények* stb.) sajnos befejezetlenül maradtak, de elbeszélései nemcsak az ukrán irodalomban, hanem az egész világirodalomban jelentős helyet biztosítanak neki.

Elbeszéléseinek színhelye többnyire a galíciai olajvidék, tárgya a munkások sanyarú helyzete, a vállalkozók embertelen kapzsisága (*Boryslawi történetek* című elbeszélés-ciklus). De számtalanszor merít a parasztok életéből is. Városi és falusi tárgyú elbeszéléseinek egyformán jellegzetessége a mély jellemrajz, s élénk, nem egyszer megkapó líraiságú leírások színesítik őket.

Sokat foglalkozott Franko műfordításokkal is. Sophokles, Shakespeare, Heine, Shelley és a világirodalom más nagyjainak műveit ültette át ukrán nyelvre.

Művei közül magyarul eddig megjelent: *Zahar Berkut* (történelmi regény), *Elbeszélések* és *Emberek* címen szintén válogatott elbeszéléseinek gyűjteméve.

(L e s z e v I r é n)

Az író novelláiból a közelmúltban jelent meg az *Emberek* című válogatás.

N A G Y V I L Á G

Amén világirodalmi folyóirat jelenik meg ez év októberétől a Magyar Írók Szövetségének gondozásában.

A kéthavonként, 240 oldal terjedelemben megjelenő folyóirat keresztmetszetben mutatja be az élő világirodalom legfontosabb jelenségeit és képviselőit. Az első számokban olyan íróktól közöl új műveket, mint Faulkner, Hemingway, Dylan Thomas, Roger Martin du Gard, Raymond Quenesu, Mohammed Dib, Bertolt Brecht, Hermann Hesse, Moravia, Pavese, Alberti, Ehrenburg, Fegylin, Solohov, Krleza, Adam Wazyk és mások.

Gazdag krónika-rovat tájékoztatja az olva-

sókat a világ irodalmi életének kiemelkedő eseményeiről, irodalmi levelek ismertetik a távoli országok szellemi életének fejleményeit. A kritikai rovatban magyar írók ismertetik és bírálják az újonnan megjelent jelentős műveket. A folyóirat külön hívatásának tekinteli, hogy fiatal fordítók munkáinak közlésével hozzájáruljon a nagyműtű magyar fordítás-irodalom fellendítéséhez.

A NAGYVILÁG előfizetési díja fél évre 30.— Ft., egy évre 60.— Ft. Előfizethető Budapesten a Posta Központi Hírlap Irodánál, Budapest. V., József nádor tér 1., vidéken minden postahivatalnál. Csekkszámlasszám: 61.238.

Aldus Manutius

A XVI. század első felét a könyvnyomtatás aranykorának szokták nevezni. Ekkor élték fénykorukat a nagy humanista nyomdászok: *Aldus Manutius*, *Jodocus Badius*, *Robert Estienne*, *Dolet*, *Frobenius* és a többiek. Olyan mesterei a nyomdászatnak, akik többnyire egyetemen szerzett tudományos felkészültséggel rendelkeztek és mind tántoríthatatlan hívei a humanizmusnak. Ez kiadói programjukban is tükröződött, mert elsősorban az ókori görög és római klasszikusok kiadásával foglalkoztak. Igényességük bizonyítéka, hogy külön, nagy gondot fordítottak könyveik művészi kiállítására is.

Több őnyomdász már korábban őszinte odaadással szolgálta a humanista törekvéseket, például *Caxton* Westminsterben, *Adolf Rusch* Strassburgban, vagy az idősb *Trechsel*, aki Lyonban dolgozott. De a fenti kritériumoknak mindenben megfelelő »humanista nyomdászok« csak a XV. század végén és a XVI. század első felében tűntek fel. Közülük Aldus Manutiust tartja legtöbbször a nyomdásztörténet, s ezt az értékelést Aldus kiadói tevékenységének tudatossága és a könyvművészetben bevezetett újításai tökéletesen indokolják. Személyét már életében nemzetközi megbecsülés övezte, s neve valóban összeforrt a humanizmus történetével.

Guarino és Pico della Mirandola hatása

Aldus (világszerte csak keresztnevének emlegetik) Rómától délre, a pontini mocsarak környékén fekvő Bassianóban született 1449-ben. Tanulmányait Rómában kezdte, majd Ferrarában folytatta. A ferrarai egyetemen ekkor már nem a nagy Guarino, a mi Janus Pannoniusunk mestere tanította a görögöt, hanem annak fia, *Battista Guarino*. Ő vezette be Aldust — akárcsak a későbbi párizsi nyomdászt, *Jodocus Badiust* — a görög irodalom szépségeibe.

Ebben az időben ugyanis a humanisták figyelmre egyre inkább a görög klasszikusokra terelődött. Az olasz egyetemeken egymás után állították fel a görög tanszékeket. S a szabadgondolkodó olasz humanisták, akik boldogan ismerték fel az ókori szerzők műveiben saját nézeteiket, rajongással olvasták a rómaiak mellett a görög költőket, filozófusokat, drámaírókat is. Sőt érdeklődésüket csak fokozta az a veszedelem, amely a hellén

Aldus Manutius arcképe

kultúra őrzőjét, Bizáncot, fenyegette a török részéről. Bizánc eleste (1453) nagy részvétet váltott ki Nyugaton: feledték az egyházszakadásból származó ellenségeskedést, a bizánciakban csak az iszlám igájába hajtott keresztényeket látták. A görög tudósok menekültek a török elől, poggvászukban nagyértékű kódexeket, a görög szellem legkiválóbb alkotásait rejtgetve. Itáliában szívesen, tárt karokkal fogadták őket.

Aldust is magával sodorta a hellén kultúra iránt támadt lelkesedés. És hamarosan alkalma nyílt rá, hogy görög tanulmányaiba még alaposabban elmélyüljön. 1482-ben a velenceiek háborúval fenyegették Ferrarát, mire a diákok szétszéledtek a városból. Aldus — egyik tanulótársra, a később hírnevesebbé vált *Pico della Mirandola* meghívására — két éven át Mirandolában vendégeskedett. Ott a kréta-származású *Emmanuel Adramyttenosz* segítségével tanulta a görög nyelvet és *Pico della Mirandola* befolyására a görög filozófusokat is tanulmányozni kezdte.

1483-ban Aldus Carpiba költözött, ahol a hercegi család fiúgyermekait oktatta éveken át. A *Carpi*-család támogatása tette lehetővé, hogy nyomdát alapíthasson. A Carpiak azt kívánták, hogy a család birtokán állítsa fel nyomdáját, de Aldus józan megfontolás alapján úgy dön-

tött, hogy Velencében indítja meg vállalkozását. Arra számított ugyanis, hogy Bessarion bíborosnak 1468-ban Velencébe szállított, görög kéziratokban különösképp gazdag, híres könyvtárában megtalálja majd a szükséges kéziratokat, s az ott élő, sok menekült görög közül pedig kiválaszthatja a legfőbbeknél jobb korrektorokat és irodalmi tanácsadókat. Az értékesítés szempontjából Velence, mint a levantei kereskedelem központja, ugyancsak a legjobb lehetőségeket kínálta.

A velencei nyomda

Az 1480—90-es években már sok olasz humanista megtanulta a latinon kívül a görög nyelvet is, úgyszólván elvárták tőlük mindkét nyelv ismeretét. A humanistáknak ez a legképzettebb rétege már-már türelmetlenül igényelte a görög művek eredeti nyelvű, friss kiadásait, de csak szórványosan, elvétele látott napvilágot egy-egy görög könyv Milánóban, Firenzében vagy Vicenzában. Az annyira áhított görög irodalom kiadását tűzte hát ki elsőrendű céljául Aldus Manutius.

1490-ben költözött Velencébe. Előkészületei kissé hosszú ideig tartottak, sajtóprései ugyanis csak 1494-ben indultak meg.

Ama kérdés körül, hogy mivel kezdte a nyomtatást, ellentmondás van kiadványainak keltezése és 1498-ban megjelent könyvjegyzékének adatai között. A

AENE.

P abula perna legens, nidisq; loquacibus efas,
E tunc portibus uacuis, nunc humida arcum
S agna sonat, similis medos Iuurna per hostes
F erret equis, rapidoq; uolans obit omni i curru.
I amq; hic germanum iamq; hic ostendi ouantem

Az 1501-ben megjelent Vergilius-kiadás kurzív betűje

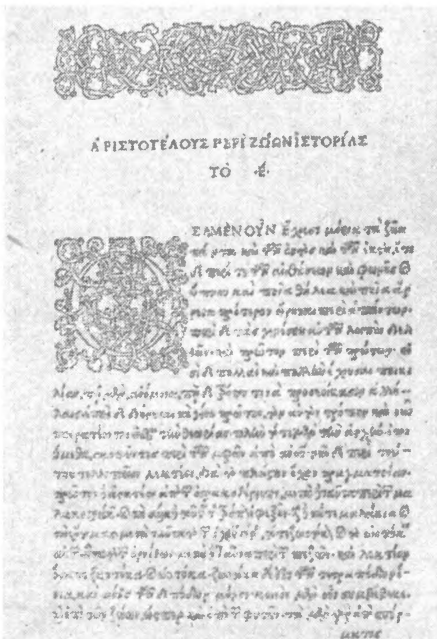
könyvjegyzék szerint Konsztantin Laszkarisz görög nyelvtana volt az első kiadvány, holott ezt megelőzte Muzaiosz görög költő köteté, amely Héro és Leander megható történetének feldolgozását tartalmazta — kétnyelvű kiadásban. A latin fordítást *Marcus Musurus*, az Aldus baráti köréhez tartozó, kiváló humanista készítette. Az adatbeli ellentmondásnak az a magyarázata, hogy valóban a görög nyelvtannal kezdtek a munkát, de közben hozzáálltak a verseskönyv szedéséhez is, s az gyorsabban készült el.

Aldus állhatatosan és szilárdan tört célja felé. Még 1495-ben megkezdte *Arisztotelész* munkáinak publikálását. Ez volt Arisztotelész első teljes kiadása; öt kötetben három év alatt került ki a könyvpiacon. *Arisztophanész* kilenc vígjátéka következett utána. Újabb *editio princeps!* S a század utolsó esztendejében, 1499-ben Aldus megjelenteti az ösnyomtatványkor egyik legszebb könyvét, a *Hypnerotomachia Poliphili*-t. Olasz és latin keveréknyelven megírt szerelmi történet *Francesco Colonna* dominikánus szerzetes tollából.

1502-ben *Szophoklész* kiadásával arat nagy sikert. Tipográfiai szempontból ez is remekbe készült kötet. Aldus görög kurzívájának negyedik változatát találjuk benne. Kétségkívül ez a legszebb.

Ugyanekkor alakult meg Aldus tudósbarátaiból az *Academia Aldina*, amelynek tagjai nagy segítségére voltak a kiadásra kerülő szövegek javításában, a hitteles szövegek helyreállításában, vagyis a kor szavával élve: az emendálásban. Természetesen éppen azért, mert ilyen gondos filológiai vizsgálat előzte meg a kiadásokat, Aldus könyvei nagy tekintélyre tettek szert az európai szellemi életben.

A görög szerzők kiadását rendületlenül folytatta, ám munkásságának második szakaszában lassan mind több helyet ad a római szerzőknek is. Megjelenik kiadásában Thukididész, Hérodotosz, Xenophon, Euripidész és Homérosz, de velük párhuzamosan feltűnik könyvei címlapján Vergilius, Cicero, Lucanus, Horatius, Ovidius, Tibullus és Sallustius neve is. Kiadja Dantet és Petrarcat, s miután *Erasmus* személyesen fölkereste őt Ve-

Aldus görög kurzívája az Arisztotelész-kiadás egyik lapján

lencében, sajtó alá rendeztetni vele az *Adagiát*, a híres idézetgyűjteményt, amelyet később is sok címzedék szónokai forgattak nagy haszonnal. Belőle merítették a »nagy olvasottságra«, illetve »a klasszikusok beható ismeretére« valló idézeteket!

Aldus újításai

Aldus hatalmas méretű kiadói programot bonyolított le, megingás nélkül, híven kitartva a görög és latin klasszikusok mellett. Mint jótollú humanista, gyakran saját maga látta el kiadványait előszóval vagy kommentárokkal, s ezekben érdekes önéletrajzi és irodalomtörténeti adalékokat is találunk.

Bár Gutenberg találmányán három és fél évszázad nyomdászai nem tudtak lényegbevágó javítást tenni és e téren csak a nyomdászat XIX. századi technikai forradalma hozott gyökeres változásokat, mégis e három és fél század alatt is történtek újítások. Kétségtelen, hogy inkább könyvművészeti, mint technikai jellegűek. Legtöbbjük Aldus nevéhez fűződik.

Tulajdonképpen ő teremtette meg a könyv mai formáját. Az ősnymondások kis-, közép- és nagyfólió alakú könyveket állítottak elő, de a kisfólió akkora, mint a mi negyedréti nagyságú könyvünk. Ezekből eltérően Aldus 1500-ban kis oktáv alakú könyveket kezdett nyomtatni. Könnyen kezelhető, zsebben is hordható, nyomdászatilag ízlésesen berendezett könyvek kerültek ki sajtójából. Az oktáv alak bevált, ma is a leghasználatosabb.

Néha finom metszetek díszítik könyveit, de illusztrációk nélkül is művészi hatású könyveket nyomtat. Ezt szép betűvel éri el. Antikvája szebb, mint a *Jensoné*, s *Claude Garamondig* senki sem múlja felül az ő betűit. Antikváját addig tökéletesítette, amíg a legteljesebb tipográfiai összhangot sikerült biztosítania. Ennek érdekében nagybetűit kisebbre méretezte, mint a kisbetűk felső szárát. Így elérte, hogy nagybetűi szépen belesimulnak a szedéstükörbe.

Ő vezette be a nyomdászatba a kurzív betű használatát. Kiváló betűmetszőjének, *Francesco Griffonak* azonban csak kurzív kisbetűket sikerült szépen megterveznie, a dőltenyelvű nagybetűk problémái egyelőre megoldatlanok maradtak. Emiatt Aldus arra kényszerült, hogy a kurzív kisbetűk mellé antikvából szedesse a nagybetűket. 1501-ben jelent meg az első könyve — egy Vergilius-kötet — kurzív betűkkel nyomtatva.

A könyvek alakjával függ össze könyvkötészeti újítása: könyveit nem fatáblákba, hanem papírlemezbe, vagy össze-
ragasztott papírivekből készített táblák-

ba kötötte. A kismformatumú könyvek nyilván nem bírták el a fatáblás kötést, s ez siettetta a papírlemez bevezetését. De ebben minden valószínűség szerint az arab könyvkötés hatása is érvényesült, akárcsak a táblák bőrborításának aranyozásában. Az aranyozást ugyanis szintén az araboktól vette át az európai könyvművészet.

Mindebből látható, hogy nemcsak kiadói programja volt új, hanem a könyvművészet elemei: a formátum, a betűfajták, a kötés szempontjából is jelentős állomás Aldus fellépése a nyomdászat fejlődésében.

Az európai humanisták hamar megtanulták Aldus nevét, és kapkodták kiadványait. Mesterjegye, a horgonyra tekerő delfin, mint a magas színvonal garanciája rögződött meg a kortársak emlékezetében.

Munkastilusa

Mivel tudós humanista és könyvkiadó volt egy személyben, gyorsan kapcsolatba került az európai humanizmus legjobb képviselőivel, s hovatovább a humanisták egyik vezetőjének tekintették. Velence már annakidején is nagy idegenforgalmat bonyolított le, s bár kétségkívül a város szépsége vonzotta oda a legtöbb utazót, azért nem volt kevés azoknak a száma sem, akik Aldus miatt igyekeztek Velencébe, hogy megismerkedhessenek a humanista könyvkiadás nagymesterével.

Egy Cicero-kötet ajánlólevelében panaszkodik is: *»Két dolog van hatszáz más mellett, ami munkánkat állandóan megzavarja: egyrészt a tudós férfiak mindenünnen érkező gyakori levelei; ha ezekre mind válaszolni kellene, az egész éjt s napot levélírással tölteném el; másrészt pedig azok, akik hozzánk jönnek, részint azért, hogy köszöntsenek, részint pedig, hogy újság után érdeklődjenek...«* A levelekre legtöbbször igen lakonikusan válaszolt, idejére — sok munkája között — nagyon kellett vigyáznia, háza mégis mindig nyitva állt barátai előtt. S nemcsak olyan kiválóságok előtt, mint Erasmus vagy Marcus Musurus, hanem a velencei magyar követ és budai kancelláriai tisztviselők előtt is (L. Gerézdi Rabán: Aldus Manutius magyar barátai. Magyar Könyvszemle. 1945. 38—98. p.)

Szinte a mai idők tempójában, lankadatlanul dolgozott 1515. február 6-án bekövetkezett haláláig. Jellemző reá, hogy amikor végredeleltében vagyónáról, nyomdájának jövőjéről intézkedett, végül azt is meghagyta, hogy utódai a kurzív nagybetűk megoldásáról főtétlenül, mielőbb gondoskodjanak.

K é k i B é l a

OLVASÓ GYERMEKEK

A VÉLEMÉNYNYILVÁNÍTÁS FORMÁI

Ahhoz, hogy gyermekeink olvasását megfelelően irányítani tudjuk, jó, ha minél alaposabban ismerjük véleményüket olvasmányaikról.

Minden bírálat, vélemény mögött a *tetszik — nem tetszik, érdekes — nem érdekes, izgalmas — nem izgalmas* ellenpár valamelyik tagja húzódik meg.

A véleménymondás fejlettebb, árnyaltabb alakjait általában a felnőttek alkalmazzák. De a gyermekeknek is változatos eszközeik vannak ahhoz, hogy kifejezzék véleményüket a dolgokról, köztük a könyvekről, olvasmányaikról is.

Nevetés és sírás

A véleménynyilvánítás legközvetlenebb alakja a nevetés és a sírás, felnőttek esetében is, de különösen a gyermekeknél.

Goncsárov, a kiváló orosz író, *Oblov* című regényében remek lélekfestéssel mutatja be a gyermek ilyen ösztönös, gátlástalan véleménynyilvánítását. A regénybeli gyermek öreg dajkája meséit hallgatja. »Mese jött mese után... A gyermek könnyes szemmel húzódott hozzá... Amikor a szó a halottakra fordult, akik éjjelkor kiszállnak sírjukból, vagy a falábú medvéről van szó, aki a községeken és falvakon végigmelve levágott lábát keresi, a gyermeknek égne a haja a borzalomtól. A gyermeki képzelet hol megfagyott, hol fölforrt. Gyötrő, édes fájdalomokat érzett. Idegei mint a húr, megfeszültek.

Amikor a dajka komoran ismételte a medve szavait: *Kip-kop, kip-kop, kipi-kop, hársfából a lábam; kip-kop, kopog ez a bot, nyírfatörzsből vágtam, faluszerte szendereg minden felnőtt és gyerek, csak anyó van ébren, ott a faluvégen, fonja-fonja gyapjamat, főzi-főzi talpamat...*, s amikor a medve végül is belép a parasztházba és fölkészül, hogy lába elorzóját megfogja, a gyermek nem bírja tovább: reszketve, sikítva veti magát dajkája karjaiba. A ríad-

alom könnye buggyan ki szeméből, de ugyanakkor kacag is örömeiben, hogy nem a vadállat karmai közt van, hanem a kemencepadkán, dajkája mellett.«

Ugyan ki nem volt még tanúja ilyen jelenetnek? A gyermek olvasás közben is egyszerre csak föl kacag, más alkalommal lefelé görbül a szája, szeme könnybe lábad, sír. Esetleg abba is hagyja az olvasást, mert kínozza a fojtogató sírás, de aztán újra erőt vesz magán, s végig olvassa az őt annyira megható történetet. Ezek az olvasás közben felhangzó nevetések és sírások arról tanúskodnak, hogy az író megmozgatta a gyerek érzelmevilágát. S vajon nem éppen ezt lehet sokféleképpen felhasználni a nevelés érdekében?

Szövebeli vélemények

Nem mindig kicirkalmazott mondatok és főleg nem mindig szalonképes kifejezések ezek, de éppen mert félreérthetetlenül kifejezik a gyermek indulatait, állásfoglalását, igen értékesek a gyermek őszinte véleményének megismerése szempontjából. Az ilyen egyszavas értékelések, mint: »klassz«, »kafa«, »faja könyv« — egyszerű tömörséggel fejezik ki az olvasó ítéletét. Ha a gyermek tárgyanyitott szemmel kiált fel: »hát hülye volt?!« amikor megtudja, hogy a francia népmese hőse elkótyavetyélte mindentudó kardját, vagy hogy Baradlay Ödön följelentette magát a hatóságnál — véleményét nyilvánítja. Ugyanezt teszi, ha bosszankodva mondja az *Egri csillagok* olvasása közben: »hülyék ezek a törökök!«

Az ilyen rövid kifakadások lassan egyre hosszabbakká, egyre árnyaltabbakká lesznek és sok lényeges mozzanatra is rámutatnak. Lássunk közülük néhányat:

(Az alábbi idézeteket egyetlen kisfiú szóbeli megnyilatkozásaiból állítom össze; zárójelben azt tüntetem föl, hogy a véleménynyilvánítás idején milyen idős volt.)

Arra a kérdésre, hogy elolvasta-e már Az ifjú gárdá-t, így válaszol:

— Majd elolvasom, ha nem lesz más könyvem.

→ Hát Az úszó sziget-et?

— Azt olvasom. De ez egyhangú egy kicsit. Olyan, mint a Vernék közül A sorsjegy. A rejtelmes sziget meg a Két évi vakáció már az elején is jó. Ez pedig csak a vége felé. (Kilenc és fél éves.)

Mikszáth: A beszélő köntös-ének olvasása alkalmával különösen Mikszáth jegyzetének és a könyv utóhangjának a regényhez való viszonya érdekli. Azon töpreng, az író miért módosított a történeti tényeken. Miért Cinna ment lovon a török elé? A való történetben ez nem esett meg, miért írta bele a regénybe? Hová lett a főbíró? Ő még azt is megírta volna, hogy a kurucokkal visszajött, újra elfoglalta a bírói széket és megkerítette a köntöst. (Tíz éves.)

Pantyelejev: A futár c. regényét olvasva megjegyzi: »Ez olyan vicces regény! Nyissa ki a száját, mondja az egyik. Hát ez igazán nem kerül sokba, mondja a másik... Hahaha! Tele van ilyenekkel!« (Tíz éves.)

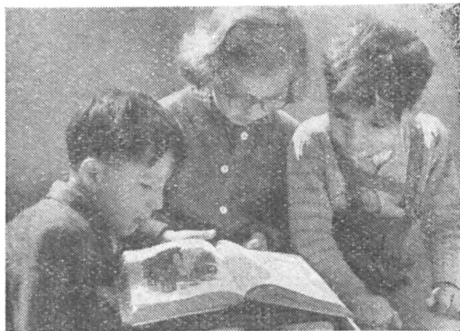
»A Gulliver olvasása közben többször volt az eszemben, hogy ez a Gulliver nem volt valami bátor ember. Nem is érdemelte meg, hogy olyan kalandokban legyen része. Néha gyáván viselkedett, hánykódott, megalázkodott, képes volt a földet csókolni az egyik király előtt, ahelyett, hogy bátran kiállt volna! Nem is érdemelte meg, hogy ilyen kalandokban legyen része.« (Tíz éves.)

Felolvassa a következő mondatot: »Az ősz úgy ette bele magát a nyárba, mint a rozsdá, falánkul és feltartóztathatatlanul.« — »Úgy-e ez szép?« — jegyzi meg utána. (Tizenegy éves.)

A kincses sziget-re ezt mondja: »Rémesen jó... Izgalmas... Beleéli magát az ember az esetbe, mintha csak ott volna. Mindig összehasonlítom magamat, hogy én mit csináltam volna ez esetben... Az a fontos, hogy érdekelje az embert. Majdnem olyan, mintha ő vele történe meg...« (Tizenegy és fél éves.)

Tilos, de tanulságos „bejegyzések” a könyvekben

Egy korábbi cikkben részletesebben foglalkoztam a gyermekolvasók olvasónaplójával és a benne kifejtett írásbeli vélemények értékelésével. (A KÖNYVTÁROS, 1956. április. 263—265. old.) Erre a fontos megnyilatkozási formára most tehát csak utalok. Van azonban az írott véleménynek egy kezdetlegesebb, de na-

gyon jellegzetes alakja: ez pedig *magába a könyvbe való bejegyzés.*

Ezt a felnőtt olvasók is megteszik és bejegyzéseikből, aláhúzásaikból, felkiáltó- és kérdőjeleikből sokszor tanulságosan lehet következtetni az olvasó érdeklődési körére, sőt állásfoglalására is.

A könyvtárosok árgus szemmel figyelik és meg is torolják, ha a gyerekek a könyv lapjain — főleg az utolsó lapon — nyilatkoznak a könyvről. Könyvtáros szempontból kétségtelenül igazuk is van. A pszichológusnak és a pedagógusnak azonban igen tanulságos adatokat szolgáltatnak az ilyenféle orozva kelt, igazán ösztönszerű megnyilatkozások. Töredelmesen bevallom, hogy átmeneti ifjúsági könyvtarósságom idején felülkerekedett bennem a pszichológus és szemet húnytam az efféle szabálytalanságok fölött. Össze is gyűjtöttem egy jó csokorra valót ezekből a bejegyzésekből, anyagom azonban sajnos, elkallódott. Nemrégén újra átnéztem néhány ifjúsági könyvet, s a gondos könyvtárosi radírnyomok mellett találtam is itt-ott jellegzetes bejegyzéseket. Íme néhány példa:

Gorkij: *Életem* c. könyvében: »*Klassz könyv!*«

Gárdonyi: *Egri csillagok*: »*Jó könyv, mindenki olvassa el!*«

Oszejeva: *A IV-ik Bé*: »*Nagyon jó könyv. Lehet sírni rajta.*«

Liksztanov: *A kőlyök*: »*Ócska, vacak könyv, nem jó.*«

Bródy Sándor: *Az egri diákok*: »*Nagyon szép... Döfi, faja, csuda klassz és klafa!...*« Majd más írással: »*Elég szép.*«

Molnár Ferenc: *A Pál utcai fiúk*: »*Ez oszt döfi, csuda klassz... Nahát, csuda faja! Akinek nem tetszik, azt agyon ütöm.*«

Ugyancsak érdekesek és tanulságosak azok az írásbeli nyilatkozatok, amelyek gyermekek egymáshoz írt leveleikben és bizalmas naplóiban olvashatók. Ezek is rendszerint igen őszinték, megbízhatóak.

Közvetett véleménynyilvánítás

Ezek közül a rejtettebb, közvetettebb formák közül csupán egyet említek, amelynek megfigyelése minden könyvtáros, nevelő és szülő számára könnyen lehetséges.

A gyermekre jellemző, hogy mennyire merül bele az olvasásba. Minél fiatalabb, annál kevésbé tudja figyelmét olyasmire összpontosítani, ami nem érdekli. Ha tehát egy gyermek percenként kipillant az olvasott könyvből, ha minden apró mozgás, hang eltereli a figyelmét, akkor valószínűleg nem érdekli a könyv és így nem is lehet valami kedvező véleménynyel róla. De ha egy könyv úgy leköti, hogy körülötte játszhatnak a pajtásai, beszélgethetnek a felnőttek, vagy akár »ágyút süítőgethetnek a füle mellett«, és ő rendületlenül tovább olvas — akkor a könyvről a véleménye kimondatlanul is kedvező.

Kedvelt könyvek megszerzése

A rendszeresen és sokat olvasó gyermekek hamarosan könyvgyűjtökké válnak. Amikor egy gyermek azt mondja: »Na, ezt megveszem magamnak a zsebpénzemből«, s csakugyan meg is veszi, akkor féltreérthetetlenül nyilatkozott a könyvről. Hiszen tudjuk, hogy a zsebpénznek hányféle »fontos« helye van.

Előlegezett bizalom és rangsorolás

Előfordul, hogy a gyermek egyszerre több könyv olvasásába fog. Ilyenkor megfigyelhetjük azoknak a vonzásoknak erejét, amelyeket az egyes könyvek gyakorolnak a gyermek érdeklődésére. Ha megkérdezzük, miért hagyta abba az egyik könyv olvasását a másik kedvéért, rendszerint így indokolja: *mert ez érdekesebb, izgalmasabb, vagy az unalmas.* Ez az összehasonlítás is állásfoglalás. Több könyv közül — mielőtt belefognának — gyakran eleve kijelentik egyikről-másikról, hogy el sem olvassák. Ebben fejlettségük foka szerint többféle mozzanatra támaszkodhatnak; sokszor már a cím vagy a címlap képe alapján döntenek, olykor az illusztrációk alapján.

Magasabb fejlettségi fokra mutat, ha a gyermek a szerző szerint állapítja meg a könyvek értékét. Előlegezni szokták a bizalmat a gyermekolvasók (akárcsak a felnőttek) egyes íróknak, sorozatoknak, kiadóknak, s előfordul, hogy valamelyik író vagy valamelyik sorozat könyveit mindenképpen elolvassák, ha a kezükbe kerülnek. Így Verne, Mark Twain, később Jókai, a Vidám Könyvek vagy az Olsó Könyvtár sorozat könyveit, de

ugyanígy egy ponyva- vagy lányregénysorozat könyveit is. Ha valamelyik megérett nekik, a folytatását felkutatják, a hozzá hasonlókat keresik.

A már elolvasott könyvek rangsorolása is rávilágít arra, hogy az egyes életkorokban milyen könyvek tetszenek leginkább:

Egy nyolc és féléves fiú a következőket minősítette a legjobbaknak: *Amundsen, Tillinkó kópéságai, Münchhausen, Gargantua és Pantagruel, Koldus és királyfi, A Pál utcai fiúk, Utazás a holdba, Grant kapitány gyermekei, A tizenöt éves kapitány, Majd a gyerekek.* Ugyancsak jóknak minősítette a következőket is, de az előbbieket után helyezte őket: *Ezer kaland az erdőn, mezőn, Tom Sawyer kalandjai, Huckleberry Finn, Kétévi vakáció, Micimackó, stb.*

Ugyanez a kisfiú 11 és féléves korában a következő 12 könyvet tartotta a legjobbaknak: *Donászy: Buda hőse, Óserdőkön, tengereken, A dzsungel könyve, A Pál utcai fiúk, Robin Hood, Tom Sawyer kalandjai (ez a könyv pl. »előlépett!«), Winnetou, Kétévi vakáció (ez is előlépett!), A rejtelmes sziget, Utazás a tenger alatt, Robinson, Egri csillagok.*

Epizódok emlegetése

Azt, hogy egy könyv mennyire ragadta meg a gyermek érdeklődését, az is jól mutatja, hogy milyen mértékben emlegeti a könyv egyes részeit, epizódjait. A gyermek sokszor olvasmányainak világában él. A környezetében történő események, elejtett megjegyzések olvasmányainak egyes részleteire emlékeztek. Ha megjegyzéseiben különösen gyakran és szívesen tér vissza egyik-másik olvasmánya egyes epizódjaira, elárulja, milyen érdeklődéssel olvasta az illető könyvet. Az emlékezetben való megőrzés is az érdeklődést, a szereplőkkel való azonosulást, az olvasásélmény mélységét mutatja. Gyakran mond a gyermek ilyesmit: »*Tudod, olyasféle ember, mint a Kőszívű ember Richárdja.*« Vagy: »*Olyan ez, mint a mesében a Málészáj, vagy Tillinkó.*«

Az is a könyv erős hatásáról tanúskodik, ha az olvasásélményét szívesen közli a gyermek másokkal, felnőttekkel vagy pajtásaival. (Lásd: KÖNYVBARÁT, 1956. július, 24—27. old.: Olvasó gyermekek. Élménytárskeresés.)

Közismert tény, hogy a gyermek játékában, cselekvéseiben is helyet juttat olvasásélményeinek. *A Pál utcai fiúk, a Majd a gyerekek* vagy a *Timur és csapata* elolvasása után sok gyerek

elhatározza, hogy ő is csapatot szervez, olyat, amilyenről ezekben a könyvekben olvasott. Gyakran végre is hajtja szándékát. Az *Egri csillagok* hatására hány fiú játssza el az egri vár védelmét! Kiosztják egymás közt Dobó, Bornemissza Gergely, Jumurdsák stb. szerepét, egymással is katonai jelentés és parancsadás formájában érintkeznek. Az ilyenfajta megnyilatkozások is arra utalnak, melyik könyv melyik részlete hogyan hatott rájuk. De egy biztos: csak az hat rájuk, ami érdeklí őket.

Egyéb megnyilatkozások

Szinte se szeri, se száma azoknak a megnyilatkozásoknak, amelyekben keresztül a gyermekolvasók véleményét mondanak olvasmányaikról. Egészen röviden, csupán utalásszerűen sorolok fel közülük még néhányat:

Az esti olvasáshoz való ragaszkodás, a »még csak egy kicsit«, »csak a fejezet végéig« és hasonló kérések, amelyeket rendszerint valami sajtószerű nyüzsgő, félelemmel, szorongással, esdekléssel teli hangon mondanak el, azt mutatják, hogy nehéz letenni a könyvet. S hányszor történik meg, hogy a gyermekek *álmognak* az olvasottakról: álmukban részt vesznek az olvasott történetben, vagy éppen tovább folytatják.

Az olvasás testhelyzete is sokszor el-

árulja az érdeklődés fokát. A feszengés, a bizonyos mértékig ideges, körömrágással, nagy nyelésekkel tarkított olvasás is sok mindent feltár abból, ami a gyermek lelkében lejátszódik olvasás közben. De az is beszédesen árulkodik, ha a gyermek *izgatottan várja* esedékesség idején a neki járó folyóirat új számát, valamelyik könyvsorozat meghirdetett számának megjelenését, s érdeklődéssel nyitja ki apja táskáját, amelyben időnként könyvet szokott neki hazavinni.

A felsorolt megnyilatkozások mind értékes támpontokat jelentenek a nevelőknek, szülőknek arra vonatkozóan, hogy milyen könyvek válhatnak ki őszinte érdeklődést a gyermekolvasókból. A nevelésnek bátran és rendszeresen kell ezekre támaszkodnia. Némelyik megnyilatkozással lépten-nyomon találkozunk, csak meg kell figyelniük, értelmeznünk kell őket. De a bonyolultabb, közvetettebb formák is — ügyes nevelői tapintattal — tetszés szerint kiválthatók. Persze, szükséges, hogy a szülő, a nevelő és a gyermek között olyan bizalmas viszony alakuljon ki, amely mindézt mesterkéetlenül megvalósíthatóvá teszi. Ilyen esetben a gyermek szívesen vall szívesen is olvasmányairól, vallomásából világosan megismerhetjük érdeklődését. Ennek pedagógiai hasznosságáról nem is kell beszélnünk.

Harsányi István

KARUNGA, A HOLTAK URA

— ez lesz a címe annak a néger tárgyú elbeszélések, mondákat, afrikai mítoszokat tartalmazó kötetnek, amelynek kiadására — egyebek között. — az Új Magyar Könyvkiadó készül. A *Kende István* válogatta anyagot *Radnóti Miklós* fordította, az utószót *Ortutay Gyula* írta, a könyv jegyzeteit *Vajda László* etnográfus készíti, az illusztrációk — eredeti néger rajzok, álarcok kultikus tárgyak képei — a világhírű *Frobenius*-féle gyűjtés anyagából származnak.

Az Új Magyar Könyvkiadó ugyanis sorozatban adja ki azoknak a kis, majdnem kihalóban levő népeknek eredeti mese- és mondaanyagát, amelyek megörökítésre, átmentésre érdemesek, és amelyeknek megismerése a felnőttek számára értékes. Mert ez a gyűjtemény a felnőtteknek készül. Ne ütközzék hát meg senki, ha a talán primitív körülmények között élő nép egy-egy vaskosabb

szavát olvassa majd. A nép bizony nem finomkodik, nem cifrázza a szót, hanem ami a szívében, az a száján, itt is, másutt is.

Persze nemcsak az olyan aprócska népek meséi kerülnek a sorozatba, mint a kazahok, nanájok, a tuvaik, az evenkik, hanem nagyobbaké is, mint amilyenek egyes délamerikai indiántörzsek, vagy az eszkimók, malájok, sőt helyet kapnak benne ausztráliai, koreai, hindu, burmai, tibeti, egyiptomi népmesék is, az európaiak közül pedig albán, román, norvég népmeséket olvashatunk.

A nyolcvan kötetre tervezett sorozatból eddig megjelent a *Sárkánykirály lánya* című, Tang-kori gyűjtemény, most kerül forgalomba *Az arany teknősbéka* című vietnami kötet, aztán egy-kéthavonta a többi. A könyvek 7—10 ívesek, tehát kb. 110—160 oldalasak lesznek, egyöntetű kiállításban, címlapjukon is eredeti illusztrációkkal.

(K. E.)

VIRÁG BENEDEK

A Hatvany Lajos és Bella György szerkesztésében még ezévből megjelenő *Magyarok beszélnek* című antológiából közlünk részletet. A könyv elmúlt századok történeti és irodalomtörténeti eseményével, kortársak tollán megelevenített alakjaival, életrajzi töredékekkel ismert meg. Levéltárak mélyéről szenvedélyes és gondos kutatással felderített s kötetű formált irodalmi ritkaságok gyűjteménye a *Magyarok beszélnek*. A négy-öt évszázadot felölelő anyag ciklusokra tagolódik (*Arcképek és ónarcképek, Bölcsőtől a koporsóig, A nemzet küzdelmes életéből*) s egy-egy korszak jellegzetes viszonyairól, életformájáról és szokásairól tájékoztat. Bepillantathatunk nemesi kurlák és jobbágyi porták, táblabírók, pusztai betyárok életébe, ünnepnapokról, munkáról, házasságról és temetésről ad a könyv a ma emberének sok élményt, új ismeretet. Hatvany Lajos utószava tovább bővíti a képet saját ismeretével és véleményével. Nem szokványos utószó ez, nem a művek histórikumát adja, hanem a kötetben szereplő egy-egy figura megelevenedik, továbbél és kiegészül portréja.

Virágot gyermekéveim óta ismertem. Sokszor meglátogatta ő szülei házát, résztart maga, részint más jeles írók és az írók barátai társaságában. Ma is élénken él emlékezetemben alakja, modora, sok szava.

Atyám: Karacs Ferenc, rézmetsző és térképészítő, s anyám: Takács Éva műveltség és tanultság dolgában egyenlő fokon álltak, s ezért a mi házukban örömet is jártak sokan azok közül, kik a tudományokért, költészetért és szabad eszméért lelkesültek. Nekünk nagyobb gyermekeknek szintén meg volt engedve, hogy jelen lehessünk e jeles vendégek látogatásai, eszmecseréi és vitái alkalmával. Sőt engemet, ki az írók szavain és munkáin már kislány koromban is áhitattal csüngtem, szüleim többször elvittek Budára is magukkal, midőn Virágot meglátogatták. Máskor jó anyám küldött át hozzám (testvéreimmel: Ferencsel, Zsófi és Rózsával), hogy vigyünk Virágnak anyám által készített tarhonyát, vagy füstölt húsféléket, aszalványt, kertünkben termelt friss gyümölcsöt. Ajándék dolgában Virágot nehéz volt megközelíteni. Emlékszem, azt mondta egyszer anyámnak:

— Ha ki szívesen megosztja velem falatját: jóízűen esik; ti ezt teszitek velem; de az úri adomány sért, az nem kell!

Sztrókaynétól, e gazdag úri nőtől is elfogadott kisebb küldeményeket, de egye-

nesen megtiltá neki, hogy valami értékesebbet küldjön. A derék úri nő elégszer is panaszkodott emiatt.

Vannak, akik Virág anyagi viszonyait igen sötét színben tüntetik fel; de ez csak túlzás lesz. Én úgy tudom, hogy igen egyszerűen élt ugyan, de nem szűkölködött.

Egyszer két kisebb nővéremmel voltam nála, s alig ültünk le, Virág nagyot dobantott a padlón. Ez akkor több helyen jel volt (a mai csöngettyű helyett) arra, hogy az alul lakó cseléd jöjjön fel. A megjelent takarítónőnek azt mondá: terítsen fel csemegezéshez. Szabadkoztunk, hogy ne tegyen éretünk semmit, mire a jó német nő közbeszolt:

— Hisz van nekünk elég, mindjárt itt leszek.

Mondtuk aztán, hogy a lakáshoz közel eső Rudas fürdőbe kell mennünk, mire az öreg maga sürgetett, csak menjünk hát hamar, hogy visszatérhessünk mihamarább. Akkor már terített asztal várt bennünket, megrakva édességekkel.

Arcképe is, az ovál metszet, mely alá ez van írva: Johann Passini sc., s alább »Virág Benedek, a nemzeti lélek tüzes ébresztője«, jól táplált papi alakot ábrázol. Ez, úgy hiszem, 1818-ban jelent meg, mikor ő már 66 éves volt. De utolsó éveiben is, midőn már a nyolcvanhoz közeledett, élénk, ruganyos testtel bírt, s ez nem szokott együtt járni a nélkülözésekkel. Annak meg, hogy — mint valaki írta — csak három szalmaszéke lett volna, ellentmondhatok, mert mi a csemegezésnél mind a négyen jól ültünk. Vörösmarty írta, hogy halála napján ebet, macskát, tyukot találtak környezetében. Én sohasem láttam nála semmi ily állatot; lehet azonban, hogy élete végén kezdett ilyeneket tartani magánál.

Egyszerűen élt azonban — elvből is. A mai, fényűzéshez szokott világ, mely függöny, szőnyeg és ruganyos támlány nélkül nem képzelhet valamire való polgári lakást sem, bizonyára nagyon szegényesnek találná azt a szobát, melyben az öreg ex-pálos szerzetes pongyolául mindig azt a hamuszín porköpenyt viselte, melyet utazó papok reverendái fölött néha még mai nap is látunk; de sok jómódú család lakott még e század negyedik évtizedében is Budapesten anélkül, hogy díszbútorok és dagadó pamlagok lettek volna szobáiban. Hát még e század első negyedében egy szerzetesnél, kit fogadalma is a legszigorúbb életmódra kötelezett.

Én ugyan Virágnál se tapasztaltam soha fűtetlen szobát, de ha más valaki ilyet tapasztalt volna is: kérdés, vajon ezt a fű-

* Karacs Teréz (1808—1892). A magyarországi nőnevelés egyik úttörője. Pedagógiai cikkeket és elbeszéléseket írt. Szétszórtan megjelent emlékezései igen fontos irodalomtörténeti források.

zifa hiánya okozta-e, s nem az erős test megszokása és a szerzetes elv-e? Hogy pár táll étellel beérte: az egyszerű életmódjából folyt. Tudtommal anyagi sorsa sohasem bántotta, hanem azt fájlalta inkább, hogy világosságot lobogó lelkét nem terjeszthette ki ezekre. Ő írt, de kiadó hiányzott, s ha egy-egy munkája megjelent, olvasó nem volt elég. Még akkor a magyarok közt nagyon sok volt az ő értelmezése szerinti »gyermek«. Ezeket tartotta ő szegényeknek, nem magát. Aki az ő egyszerű életmódja fölött sopánkodik, az a mai kor szokásai szempontjából ítél.

Sokan nógatták, hogy folytassa a magyarok történetét. Ezeknek azt szokta felelni:

— A tűzvész semmivé tett sok munkámat, s a kedv meg van törve.

Mikor az újabb kor történelmének megírását emlegették előtte, így szólt:

— Lelkiismeretes író csak a rég kihalt generációk történetét írhatja meg s bocsáthatja nyilvánosságra. Aki élőkről ír, hízlel, vagy rágalmaz, mert részrehajló.

Életrajzi adatainak közlésére is hiába unszolták. Ilyenkor azt mondta:

— Születtem, szerettem hazámat s dolgoztam érte. Ez az én életem története. Tegyetek ti is így, tanítsátok utódaitokat, s ha azok is ezt teszik, akkor Magyarország boldog lesz.

Szülőhelyét sem tudhatták meg pontosan.

— Ott születtem — mondta a kérdezősködőknek —, hol somot, almát ehetsz, de a tudományból részt keveset vehetsz.

Végre anyám vállalta magára a kitudást s Virág élete végefelé előhozta neki e kérdést.

— Ej, ej! — inté az öreg — Éva! Tehát te is csak Éva vagy? Téged is elcsábítottak a kandi tudákosak. Tüdd meg tehát, hogy ott születtem, hol a bajt nagyban osztogatják.

— Tehát Nagybjajomban! — kiálta fel anyám.

— Ott, ott, ha úgy akarjátok.

Barátai így fogadták el születési helyéül Nagybjajomot, habár nem egy támaskodott ebben is. Miért volt etekintetben oly titkolódzó, az nem bizonyos. Talán nem akarta, hogy életrajzot írjanak róla.

PILLANATKÉP A MÚLTBÓL

SAKÉRTŐ A TELEKI-TÉREN

Vagy húsz évvel ezelőtt, egy újságíró barátommal a Teleki téren jártam, ahol, mint emlékezhetünk rá, könyveladás is folyt. Keresztültörve az eladó holmik után érdeklődő nepperek sáskahadán, megállapodtunk az egyik könyvárus előtt. Háta mögött egy könyvvállványon szépkötésű könyvek, sorozatok, főleg német klasszikusok sorakoztak. Előtte, egy kiskocsin pedig ponyvák és »limonádék« halmaza. Egy ideig a Courths-Mahler, Lehne, Marlitt stb. »művek« és a rongyosnál rongyosabb Pengős Regények közt turkáltunk. Azután szemügyre vettük az állványon levő készletet. Volt ott többek között egy gyönyörű, hatkötetes Goethe félbőrbe kötve és négykötetes egészbdörkötésű Heine.

Amikor barátom megkérdezte, mibe kerül a Goethe és a Heine, felcsillant az árus szeme:

— Komoly vevő az úr? Van pénze? Azért kérdem, mert akik ezt az állványt szokták nézegetni, azoknak rendszeren csak a kedvük van meg a vásárláshoz.

Pedig olcsón adom. — Az árus húzott egyet a nadrágján, majd kiemelte a könyveket és úgy tartotta a kezében, mintha mérlegre tenné. — Hát legyen az úr ez a Goethe (betű szerint ejtette!) hat pengőért, ez a másik pedig négyért.

— És mibe kerül ez a rongyos Lehne?

Az árus megütöközött:

— Magának ez rongyos? Két pengőért odaadom.

— De kérem, hogy lehet egy ilyen vacakért két pengőt kérni — háborodott fel a barátom — és ilyen gyönyörű könyveket bagóért adni?

Az árus arca vöröses lett:

— Micsoda? Ez magának vacak? Ez?! — arcán mérhetetlen megvetés látszott. — Látszik, hogy az úr nem ért a könyvekhez! Mindjárt láttam, amikor ezeket az ócska németeket szemelte ki magának. Vegye tudomásul az úr, hogy ézért a remekműért, ezért a Lehneért azért kérek többet, MERT AKIBEN A GRÓF VAN, AZ DRÁGÁBB! — és diadallal nézett végig rajtunk.

Weinberg József

A KÖNYV A NAGYVILÁGBAN

Böngészés az angol könyvkereskedők folyóiratában

ANGLIÁBAN a második világháború után hatalmasan megnőtt az utánnyomások száma. A *Bookseller* c. folyóirat szerint ennek négy oka van: 1. A könyvklubok ma már évente mintegy 10 millió könyvet osztanak szét tagjaik között. 2. Főleg fűzött könyveket hoznak forgalomba, s ezek olcsóbbak. 3. Igen sok zsugorított, vagy ahogy ők mondják, sűrített regény jelenik meg; évente 1 millió is fogy belőlük. 4. Megnövekedett a könyvsorozatok száma is, és ezt szívesen veszik az olvasók.

A példányszámnövekedéshez hozzájárult az is, hogy a háborúban kitágult az emberek látóköre. Korábban sokan úgy vélték, hogy a rádió és a televízió elvonja majd az embereket a könyvtől, de ennek épp az ellenkezője bizonyosodott be: felkeltette az érdeklődést a tudományok, új ismeretek szerzése és általában a művelődés iránt. Hatásaként ma sokkal többen olvasnak, mint azelőtt. S az olvasás olvasást szül.

J. B. PRIESTLEY, a kitűnő és népszerű angol író a B. B. C. televíziós adásában előadást tartott arról, milyen módszerekkel lehet az emberekhez a könyvet eljuttatni, s olvasásra készíteni őket. Előadásának komoly sikere volt, Priestley számos levelet kapott utána s ezekből kiderült, milyen sok embert érdekel ez a kérdés. Megoldására számos javaslatot tartalmaztak a levelek. Sokan olvasókörök szervezését javasolták. Egy volt katoná megemlítette, hogy 30 évvel ezelőtt, katonáskodása idején, a hadsereg-nél voltak ilyenek. Egy leicesteri lady megírta, hogy igen sok üzemban van olvasóklub, ő is szervezett egyet. Kezdetben húsz tagjuk volt, most már 56-an vannak. A sportklubtól kaptak 10 font kölcsönt, s minden tag havi 1 shilling tagdíjat fizet, az így összegyűlt pénzből már eddig is több mint 150 könyvet vettek meg. Egy kenti háziasszony azt írta, hogy az országban számos olyan beszerzési szövetkezet van — ezeket is kluboknak nevezik —, amelyeknek tagjai ruházati és háztartási cikkekhez juthatnak részletfizetésre és kedvezményes áron; ő maga szívesen csatlakozna egy ilyen könyvbeszerzési szövetkezethez is. Valaki azt javasolta, hogy a takarékbélyegekhez hasonlóan könyvbélyegeket is hozzanak forgalomba, ezek legyenek tetszetősek, hogy a pedagógusok szívesen terjesszék és a gyerekek örömmel gyűjt-

sék őket. Természetesen az összegyűjtött bélyegek könyvre lennének becserélhetőek. Egy más valaki hasznosnak tartaná, ha a bútorüzletek kirakataiban levő most üres könyvespolcokat csabító külsejű, vonzó könyvekkel raknák meg. A bútort vásárló új házasok nemcsak könyvespolc, de könyvek vásárlására is kedvet kapnának így. Mások utcai könyvsátrak felállítását javasolták. Sok könyvhirde-tési ötlet is érkezett. Csak néhány példa: »Ezek a könyvek mesélnek önnek Közép-Afrikáról.« »Ezek azok a regények, melyek önt bölcsebb feleséggé teszik.« Többen javasolták: mutassák be a mozikban a könyvek legjobb részleteit. A kereskedések kirakataiba helyezett könyvek mellé tegyenek a könyvről szóló »egyszerű vallomásokat«. Az étlapok háttára nyomtassanak érdeklődést felkeltő szemlévényeket egyes könyvekből. A vendégeknek, amíg a pincérre várnak, bőven van idejük elolvasásukra.

A KÖNYVKLUBOK legfontosabb feladatának egy másik cikkirő a következőket tartja: 1. Legyenek rajta, hogy a postán szétküldött könyvek idejében és pontosan érkezzenek meg a klub tagjaihoz. 2. Az évente megjelenő mintegy 20 000 kiadvány közül a legmegfelelebbeket, a legjobbakat válasszák ki tagjaik részére. A könyvklubok tekintélye ezen a helyes kiválasztáson áll vagy bukik. 3. A könyvklubok lehetőleg sorozatokat adjanak el tagjaiknak, ehhez azonban meg kell szerezniük és meg kell tudni tartaniuk a tagok bizalmát. Fontos az is, hogy a könyvkereskedők át tudják vetetni a klubok tagjaival a részükre érkezett könyveket, mert különben ezek felhalmozódnak az üzletekben.

A könyvklubok rendszere lehetővé teszi, hogy a régebben kiadott klasszikusok új kiadásban jelenhessenek meg — ezeknek a kiadása ugyanis a megnövekedett előállítási költségek miatt némiképp megnehezült.

A YOUNG PUBLISHERS' SOCIETY (egy kiadói szövetség) múlt év decemberi ülésén sok szó esett arról, miként lehetne a könyvkiadás költségeit csökkenteni. Megállapították, hogy igen sok a fölösleges szerzői és nyomdai korrek-túra. A kéziszedők 30 százaléka ezzel a teljesen improduktív munkával van elfoglalva, s a kiadók hetente mintegy 10 ezer fontot költenek rá. Kialakult az a nézet, hogy a könyvkötés költségeit is

esőkkenteni lehetne. Ez a munkafolyamat még mindig nincs eléggé gépesítve. Sok időt — és pénzt — vesz igénybe a könyveknek az egyik munkafolyamatot elvégző gépből a másikba való áthelyezése. A tömeges előállítás kérdése is megoldatlan. Az új nagyteljesítményű gépek igen drágák és nem fizetődnek ki, mivel néhány ezer könyv bekötése után új méretre kell beállítani őket. Ezt az idővesztéséget csak úgy lehetne kiküszöbölni, ha minden könyv egyforma méretben készülne. A kiadók viszont legalább hatféle nagysághoz és alakhoz ragaszkodnak.

E kérdések megoldásaként felvetették, szükséges-e a kiadók által eddig megkívtatott sok kefelevonat és próbanyomat — az Egyesült Államokban például mellőzik a próbanyomatokat. Nem lenne-e helyesebb a könyveket kizárólag fűzve forgalombahozni — a kiadók komoly megtakarítást érhetnének el, ha a fűzött könyvekhez a kötéstartókat külön adnák el azoknak, akik be kívánják köttetni őket. A kiadóknak egyébként is az az érdekük, hogy a könyvek minél vékonyabbak, soványabbak legyenek, a háború alatt ugyanis egy német kiadó cég rájött arra, hogy az átlagemberek csak addig vásárolnak könyveket, amíg könyvespolcuk be nem telik. Olcsóbbá tehetik a könyvek előállítását azzal is, ha nem használnak könnyen foszló vattaszerű papírokat, mert ezek után a nyomógépeket gyakran kell lemosni. Szükségesnek tartották a kiadók és nyomdák szorosabb együttműködését is.

A **SIDGWICK ÉS JACKSON**-cég egy új könyvklubot szervezett a jazz-muzsika kedvelői részére. Évente hat könyvet ad ki, a tagok kötetenként 6 shillingért juthatnak hozzájuk, míg bolti áruk 12 és 18 shilling között lesz. A kiadók hangsúlyozzák, hogy egyévi előfizetés semmivel sem kerül többé, mint egyetlen egy hosszanjatszós lemez. Az első illetménykötet **Alan Lomax: Mister Jelly Roll**, a második **Wilder Holson: American Jazz Music** (Amerikai jazz-zene), a harmadik **Eddie Condon: We called it Music** (Zenének neveztük). A cég reméli, hogy ez a klub is komoly hasznot fog hozni. Ugyanez a kiadó foglalkozik úgynevezett science fiction-ök (fantasztikus-tudományos regények) kiadásával is, szintén egy ilyen könyvklub keretében. Ilyen természetű kiadványai: **Alfred Bester: Tiger! Tiger!** (Tigris! Tigris!), **Charles Hamblett: The Crazy Kill** (Az örült ölés), **Reuben Ship: The Investigator** (A vizsgálóbíró, szatíra a mac-carthyizmusról), **I. O. Evens: Jules Verne, Master of**

Science Fiction (A fantasztikus regény mestere — tartalmi kivonatokról és részletek Verne 16 művéből.)

A **NATIONAL BOOK LEAGUE** (nemzeti könyv-liga) az Institute for Army Education (a hadsereg tagjainak nevelésével foglalkozó intézet) kérésére egy könyvjegyzéket állított össze a kevésbé művelt katonák számára. A szempontok a következők voltak: a kiválasztott könyvek ne legyenek túl hosszúak, stílusuk legyen egyszerű, a ma nyelven írott, s szókincsük nem túl gazdag, a könyvek legyenek gazdagon illusztrálva; — leegyszerűsített és rövidített klasszikusok nem felelnek meg.

EGY KÖZLEMÉNY az ifjúság könyvigényeivel foglalkozik. Szerzője szerint jó néhány, a gyermekek által kívánt könyvet még meg kell írni. Égető szükség van olyan eredeti történetekre, amelyek a modern ipari-városi lakosság életéről szólnak — a mai fiúk és lányok jó része ilyen életet fog élni. Igen népszerűek a fiatalság körében a karrier-történetek, például **Richard Armstrong: Sabotage at the Forge** (Szabotázs a kohónál) c. regénye. Ez fiatalokról szól, akiknek karrierje az iparban indul és hiteles, meggyőző képet ad a gyárak életéről, méghozzá izgalmas mese keretében. A felnőttek számára írt kiemelkedő művek átdolgozását is szívesen veszik a fiatalok. Ki kell elégíteni a fejlődésben visszamaradt gyerekek igényét is.

EGY CIKK ELMONDJA, hogy 1955. október 24-től 1956. február 28-ig 150 000 példány fogyott el **Patrick Dennis: Auntie Mame** c. regényéből. Ez a könyv eleinte sehogyan se fogyott, sajtója se volt. Már hat hónapja hevert a kereskedésekben, mikor a **Times** foglalkozott vele s felhívta rá a könyvesboltok alkalmazottainak figyelmét — ezek elolvasták a könyvet és ajánlgatni kezdték olyanoknak, akik könnyű, vagy úti olvasmányt kerestek, vagy betegeknak valót. Ilyen személyes ajánlásra csupán két könyvesboltban 980 példányt adtak el. Egy másik könyvkereskedésben odáig merészkedtek, hogy felajánlották a vevőknek: visszaadják a pénzt, ha nem tetszik a könyv.

A **FOLYÓIRAT TUDÓSÍT** arról, hogy az American Library Association (Amerikai Könyvtáregyesület) együttműködve a New American Libraryvel (Új Amerikai Könyvtár) egy kis kötetet adott ki azokról a könyvekről, amelyek szerintük megváltoztatták a világot. E kiadvány azt akarja bizonyítani — s nem sikertelenül —, hogy a könyv bár élettelen és

ártalmatlannak tűnő tárgy, hathatós és erős tényező a történelem folyásának megváltoztatásában, az emberek gondolkodásának és tevékenységének irányításában. A 16 könyvet, mely nézetük szerint a legnagyobb hatást gyakorolta a történelem folyására, a természet- és társadalomtudományi, valamint a szépirodalmi művek köréből választották ki. Ezek a következők: *Machiavelli: A fejedelem*, *Tom Paine: Common sence* (Józan ész), *Adam Smith: Wealth of Nations* (Vizsgálódás a nemzetek jólétének természetéről és okairól), *Malthus: The Principle of Population* (A népesedés elve), *Thoreau: Civil Disobedience* (Polgári engedetlenség), *Beecher—Stowe: Tamás bátya kunyhója*, *Marx: A tőke*, *Mahan: Influence of Sea Power* (A tengeri hatalom befolyása), *Mackinder: Geographical Pivot of History* (A földrajzon fordul meg a történelem), *Hitler Adolf: Mein Kampf* (Harcom), *Copernicus: De revolutionibus orbium*, *Harvey on the circulation of the blood* (Harvey a vérkeringésről), *Newton: Principia*, *Darwin: Origine of Species* (A fajok eredete), *Freud: Interpretation of Dreams* (Álomfejtés), *Einstein: Relativity* (A relativitás).

A kiadvány ismertetője hozzáfűzi, hogy a könyvek rangját megbízhatóan jelzi az a figyelem, amelyet a hivatalos és hivatalos cenzorok — koruk kiközösítői és kiátkozói — rájuk fordítottak, s nem lenne meglepve, ha egy szép napon felfedeznék, hogy Freud szeméremértő és Machiavelli immoralis.

SZEMÉREMSÉRTÉSÉRT egy angol könyvkereskedő kéthónapi börtönre ítélték, mert *D. H. Lawrence: Lady Chatterley's Lover* (Lady Chatterley és kedvese) című könyvét terjesztette. (D. H. Lawrence, 1885—1929. Klasszikusnak számító angol író, aki műveiben az angol puritanizmus és képmutatás ellen szállt síkra, és az egészséges, el nem tompult ösztönökhöz való visszatérés szükségességét hirdette.) A feljebbviteli bíróság az ítéletet 50 font és 10 guinea pénzbírságra változtatta. Egy másik könyvkereskedő-

től egy detektív vette meg ugyanezt a könyvet és mindjárt föl is jelentette a kereskedőt, akit a rendőrbíró háromhónapi elzárásra ítelt azzal az indoklással, hogy ez a regény éretlen emberek kezében határtalan károkat okozhat. Ennek a kereskedőnek a börtönbüntetését is átváltoztatták, de már 75 font bírságra.

DAN LACY, az American Book Publishers' Council (Amerikai Könyvkiadók Szövetsége) vezérigazgatója közli, hogy 1954-ben hatszor annyi könyvet adtak el Amerikában, mint húsz évvel ezelőtt. A forgalom emelkedése nézete szerint egyrészt annak köszönhető, hogy könyvklubokat alapítottak, másrészt elsősorban fűzött könyveket dobtak a piacra, végül könyvtárakat létesítettek az iskolákban, és azokhoz az emberekhez, akik számára eddig a könyv nem volt hozzáférhető s akiknek ismeretlen élvezetet jelentett, számos fióküzleten és guruló könyvesbolton keresztül juttatták el a könyvet.

A **BRITISH COUNCIL** course in publishing and book production április 30 és május 11 között tanfolyamot rendezett Ausztria, Dánia, Finnország, Franciaország, Németország, India, Irán, Hollandia, Norvégia, Pakisztán, Portugália, Svédország, Szudán, Svájc és Nagy-Britannia kiadóinak és könyvkereskedőinek részvételével. Előadások hangzottak el a pénzügy és statisztika köréből, a National Book League (Nemzeti Könyvliga) munkájáról, a könyvkereskedelem felépítéséről és szervezetéről, kéziratok kiválasztásáról, a könyvek illusztrálásáról, a könyvkereskedő és könyvkiadó viszonyáról, a könyv előállításában lehetséges költségcsökkentésről, a betű-rajz néhány nemzetközi problémájáról, az irodalmi ügynökök, a copyright, a könyvklubok és a másodkiadások és a nyomdász szerepéről a könyvkiadásban, a színes nyomás kérdéseiről és a nemzetközi együttműködésről. Az előadások hallgatóinak filmet vetítettek a modern fény-sorszedő gép munkájáról. A tanfolyam résztvevői több nyomdát és könyvkötő üzemet is meglátogattak. (Z. M. E.)

Megalakult a METESZ nyelvművelői és fordítói szakosztálya

Az alakuló közgyűlésen **Bárány Nándor** egy. tan. ismertette a szakosztály célkitűzéseit, majd **Köpeczi Béla**, a Kiadói Főigazgatóság vezetője hozzászólásában kijelentette, hogy a szakosztály tevékenységétől a fordítások színvonalának emelkedése várható, ez pedig könyvkiadásunknak fontos érdeke. A közgyűlésen elnökké **Mosonyi Emil** Kossuth-díjas egyetemi tanárt választották, társelnökök a következők lettek:

Köpeczi Béla kiadói főigazgató, **Bárány Nándor** Kossuth-díjas egy. tanár, **Kovács K. Pál** Kossuth-díjas egy. tanár, **Vágó Imre** egy. tanár, **Országh László** egy. tanár, **Wittmann Károly**, a METESZ központi titkára és **Dombay Tibor** Kossuth-díjas kutatóintézeti igazgató. A titkári tisztelet **Tarján György** okl. gépészmérnök, a Szabványügyi Hivatal osztályvezetőjével töltötték be. (Műszaki Kk)

Kis esztétika

Művészi és tudományos megismerés I.

A valóság

kétféle megismerési módjáról beszélünk: tudományosról és művésziről. Mi a különbség a kettő között? Első pillanatra könnyűnek látszó kérdés. Valóban, semmivel sem nehezebb felismerni, hogy egy Beethoven-szimfónia vagy egy Rembrandt-festmény művészi alkotás, míg egy atommag elmélettel foglalkozó mű tudományos, mint azt, hogy egy oroszlán állat, egy szomorúfűz pedig növény. De nem minden esetben ilyen kézenfekvő a dolog. Egyszerűen azért nem, mert a tudomány is, a művészet is a valóságból indul ki, jelképrendszerek segítségével ez is, az is ki- és elvonja, általánosítja, tudatossá és mások számára is érzékelhetővé teszi a valóság lényegét. Sőt igen sok esetben mindkettő együgyűen használja: a beszélt és írott nyelvet. S csak az eseteknek egy kisebb részében fordul az egyik a zenéhez és táncához — ezekhez a kizárólagosan művészi jelképrendszerekhez —, s a másik pedig a matematikai formulákhoz — a kizárólagosan tudományos jelképrendszerhez. Persze könnyű lenne azzal elintézni a kérdést, hogy lényeges különbség nincs, a tudomány és művészet határa elmosódik, nem egy olyan alkotás van, amelyet egyaránt megillet a művészi és tudományos jelző. És ez természetes is, hiszen a művészet hozdozta méhében a tudományt.

De mindez csak féligazság. S a makacs kérdezőnek — aki a közfelfogásra hivatkozik — választ kell adnunk. Vagy legalábbis keresnünk kell a feleletet, akkor is, ha kudarcok várnak ránk.

A tudatos megismerésben

a jelképkalkotást találtuk a leglényegesebbnek, a döntő momentumnak. Közeleltünk meg tehát — első kísérletként — innen a kérdést.

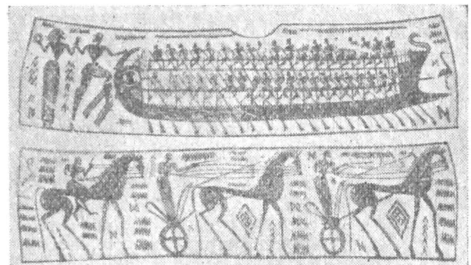
Rembrandtnak egyik képe Saskiát ábrázolja, a feleségét, egy másik a fiát, Titust, van olyan festménye, amelyik csak egy ifjút ábrázol, minden közelebbi meghatározás nélkül. De azért ez az ifjú is egyedi jelenség, arcvonásai, bőrszíne stb. mindenki mástól jól megkülönböztethetővé teszik, s arcását senki sem fogja összetéveszteni — mondjuk egy Botticellitől származó fiatal férfi képével, de még Rembrandtnak esetleg ugyanerről az ifjúról készült másik arcképével sem. J. Ch. Reinhartnak egy képe vizesést áb-

rázol, szintúgy J. A. Koch is festett egy vizesést. *Hasonlóság* van a két kép között: egyiken is, másikon is sziklákról zúdul alá a víz, a magas partokat fák borítják stb. — vagyis mindkét festmény éppen lényeges vonásaiban *igen sok* vizesésre hasonlít. Mégis a sziklák alakja, színe, a lezúduló víz, a fák formája stb. stb. ezen a képen és azon is határozott, egyszeri. Pontosán ilyen szikla, mint Koch képén, nincs több — talán a valóságban sincs. S folytathatnánk, szinte a végkimerülésig a példákat — akár más művészeti fajok köréből is —, ugyanezt tapasztalhatnánk. Mozart is, Verdi is írt Requiemet, tárgy mindkettőnek ugyanaz, az életérzés is, mely szülte őket, s a hangulat, melyet hallgatójukban keltenek, szintén sokban hasonló — a két mű mégis más és más, talán egyetlen ütemük sincs, mely megegyezne.

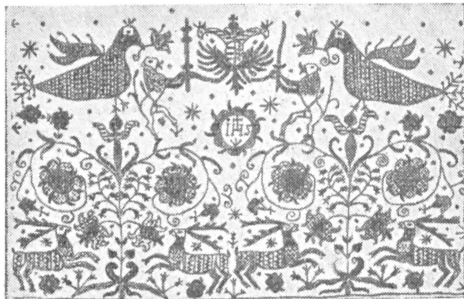
A tudósok másként járnak el. Azt mondhatnók, hogy kínosan kerülnek az egyszerűt, az egyedit. A szövegtant a bőr érdekli, függetlenül attól, kinek a bőre. A kémikust a víz, függetlenül attól, milyen volt az a vizesés, tó, vagy folyó, melyből származott. A fizikust már csak a folyadék általában, az atomfizikust pedig csak az elektron, s a mag-nukleonok, ő már talán azt sem kérdi meg, hogy elektronja oxigénből, szénből, vagy vasból származott-e. S bizonyos, hogy az elektronnal foglalkozó tudós — ha jól dolgozik — pontosan ugyanarra az eredményre fog jutni Sanghájban, Moszkvában és New Yorkban. S büszkéek éppen erre a tökéletesen azonos eredményre lesznek.

A feleletet

— úgy tűnik — meg is találtuk kérdésünkre: a tudomány a végsőig általánosít, a *minden esetre* érvényeset, a törvényt keresi, míg a művészet az egyedi-

Görög vázarajz az i. e. 8. századból

Nyugatmagyarországi hímzés

ben, az egyszerűben mutatja meg a jellemzőt.

Ez a válasz azonban nem általános érvényű. Nem akarunk a történelemtudományra hivatkozni, mely ha az általános érvényűt, a törvényszerűt kutatja is, nem mondhat le az egyszerűnek, a nem ismétlődőnek vizsgálatáról és ábrázolásáról. A történeti tudományokat ezért sokan (pl. Croce) a művészetek közé sorolják. De a földrajzzal — legalábbis a leíróval — szintén meggyűlik a bajunk. De ha általános érvényűnek fogadnók el az előbbi meghatározásunkat — jónéhány elismerően művészi alkotással sem tudnánk mit kezdeni.

Csak három példát

mutatunk be. Az első egy görög vázakép. Nem tudjuk pontosan, mit ábrázol, talán Heléna elrablását. A mi szempontunkból nem is ez a lényeges, hanem az, hogy az evezős hajó, a férfi és a nő, a kocsihajtó, a lovas és a lovak minden görög férfira és nőre, minden evezős hajóra és minden lóra hasonlítanak, sehol a rajzon semmi egyedi vonás nem fedezhető fel. Az ábrázolások a végsőkig elvontak. Mindhárom ló — »a« ló. Az egész együtt mégis szép, művészi.

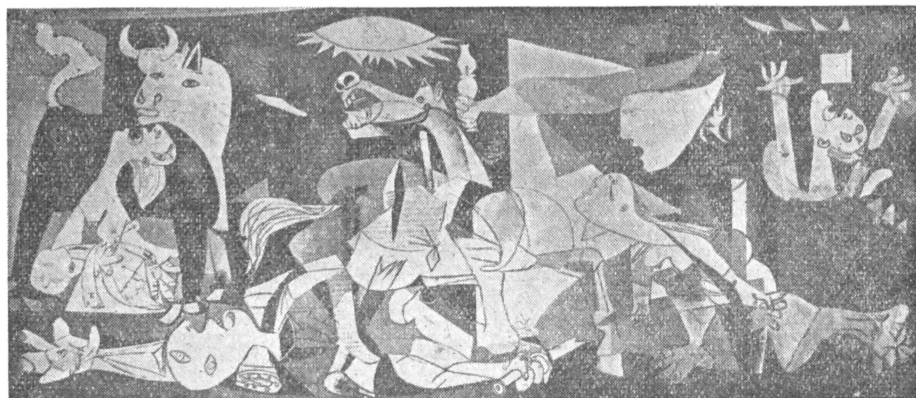
Másik képünk egy nyugatmagyarországi hímzést ábrázol. Az eset ugyanaz: az állatok annyira elvontak, hogy épp csak felismerjük: galambok, oroszlánok, szarvasok; a virágok talán még elvontabak, csak a népi motívumkinccsel ismerősek jönnek rá, hogy rózsák, tulipánok stb. Mind a virágok, mind az állatok nélkülöznek minden egyedi tulajdonságot. A hímzés mégis szép, művészi termék.

Utolsó képünk Pablo Picasso festménye: Guernica bombázása. Ez már nem is úgynevezett iparművészeti alkotás, nem használati tárgy díszítése, mint az előbbiek. Önálló mű. De a mi szempontunkból sok a közös benne az előbbi két képpel. Nem egy meghatározott pincét ábrázol, hanem a pincét általában, az emberekben sincs semmi felismerhetően egyéni, a bika, vagy ökörfejben sem. A művész ugyanis általában, elvontan, a *bombázás okozta iszonyt* akarta kifejezni, a kép egészével és minden részletével.

Bizonyára sokan vannak — azok közt is, akik gyönyörködtek a hímzésben, a görög vázarajzban —, akiknek ez a kép nem tetszik, akik azt fogják mondani róla, hogy nem szép. Ezekkel nem tudunk vitatkozni. De azt mindenkinek el kell ismernie, hogy Picasso egy valóságos életérzést vetített a vászonra képi jelkép-rendszer segítségével, és alkotása alkalmas az iszonyat, a borzalom érzésének a felkeltésére. Tehát a valóságot tudatosítja. És az is bizonyos, hogy senki sem fogja tudományos, hanem művészi alkotásnak tartani.

Az első kudarc bekövetkezett. Azon az alapon, hogy egyedi jelenségben mutatja-e meg az alkotás a lényegeset, vagy végsőkig elvontban — nem tudunk a művészi és tudományos megismerés között különbséget tenni.

Zolnay Vilmos

Picasso: Guernica bombázása

KÖLTŐK SZIGETE

Egy francia író beszámolója Izlandról

Izlandról a lexikonból megtudhatjuk, hogy területe valamivel nagyobb, mint Magyarországé, de csak egynegyede lakható, többi része jéggel és hóval borított vulkánikus fennsík: hogy fővárosa, Reykjavik, akkora, mint Győr, második legnagyobb városa kisebb, mint Abádszalók, és a német pontossággal szerkesztett Perthes-féle atlasz sem említi, hogy vasútvonalra volna. Lakói halászzattal, állattenyésztéssel foglalkoznak, ipara mindössze fejletlen kisipar.

Egy nagyobb lexikon valószínűleg bővebb tájékoztatást adhat *erről*, de egy szóval sem többet arról, ami minket gondolkodóba ejthetett tavaly óta, azóta, hogy *Halldor Kiljan Laxness* izlandi író kapta meg a Nobel-díjat és amióta mi is megismertük egyik nagy regényét, a *Független emberek*-et. A kérdés az, hogyan születhetett ilyen lángelmét egy kihült holdfelületre emlékeztető északi sziget, amelynek annyi a lakója, mint Budapest hetedik kerületének? Hogyan születhetett világirodalmi színvonalú írói életmű egy olyan életanyagból, amely összesen 150 ezer ember sajátja, egy olyan nyelven, amelyet 150 ezer ember beszél? Ez még akkor is csodálatos, ha az egyik legrégibb, ma is élő európai nyelvről van szó. Megmagyarázhat ebből valamit is, hogy amikor az ősvikingek 874-ben megtelepedtek a szigeten, nemcsak a világ legelső parlamentjét alkották meg, hanem az Edda-dalok halhatatlan nyelvét és kultúráját is?

Mi van — és mi nincs

Nyilván ugyanez a kérdés furdalta *Jean-Pierre Chabrolt* is (a nálunk is megjelent *Az utolsó patron* című francia regény íróját), az egyik »legirodalmibb« *nép fiát, amikor Izlandra utazott, hogy Laxness-szel találkozzék. Aragon lapjában, a Les lettres françaises egyik júliusi számában számolt be élményeiről és arról, hogy a töméntelen ürühúson és halfélén túl — amelyet meg kellett ennie — mi az, ami Izlandon megvan és másutt nincs.*

Először is sok nyomda. 150 ezer lakosnak kereken harminc nyomda dolgozik. (Budapest hetedik kerületében pontosan hat nyomda működik — hogy hozzávetőleges összehasonlítást adjunk.) A legjelentősebb könyvklub — több is van — körülbelül száz művet ad ki évente 2—5000 példányban. Ha átlagosan háromezres példányszámot veszünk, csak ez az egy klub minden lakosnak két könyvet juttat évente.

Téved, aki azt hiszi, hogy a könyvek nagyrésze fordítás. Izlandon csaknem annyi az író, mint amennyi az olvasó. Laxness elmondta, hogy az utóbbi években több antológia jelent meg mai izlandi költők műveiből. Körülbelül 150 költő szerepel bennük. »Természetesen — fűzte hozzá Laxness — ez csak válogatás a legjobb köztül. A valóságban minden falunak, telepnek megvan a maga költője.«

Ez nem újdonság, nem új vívmány Izlandon. Az analfabétizmust sosem ismerték, még a régi időkben sem. Az izlandi gyerek, ha hétéves korában az iskolába kerül, már tud írni-olvasni. Ha nem, az a szülő szgyene, miért nem tanította meg otthon. A tanyákon könyvtár már a nyomtatás elterjedése előtt is volt. A parasztkok kölcsönkérték és cserzett bőrökre másolták az írók és költők kéziratait. Izlandi hajósok már a középkorban eljuttattak Franciaországba, a megszerzhető kéziratokat hazavitték, s ezeknek fordítása ma is megvan, noha eredetijüket Franciaországban ma már nem is tartják nyilván, nem ismerik.

Mécsvilág mellett

Az európai kifejezések szótárában a szükös életmód és nyomor mellett elválaszthatatlanul szerepel a tudatlanság és szellemi sötétség, mint a naptárban Péter mellett Pál. Izland kis népének alig jutott más évszázadokon keresztül, mint hal és krumpli, a szükösködést nem kellett a szajnahidak alatt lakóktól vagy az orosz muzsikóktól tanulnia, mégis tízszámra szülte a jelentős regényírókat, költőket, festőket, szobrászokat. Az alkotáás és a műélvezet szorosan összefonódik az izlandi néphagyományokban. A cserzett borjúbőrre másolt ősi mondákat, *sagá*-kat a családfő olvasta a bálnaszírmécses pislogó fényénél, a naptalan téli hónapokban, miközben a család halászhálót foltozott, varrt, font: készült a nyári időszak munkáira. Ilyen családi fölolvásásokon és falusi összejöveteleken születtek, csiszolódtak, bővültek, változtak az ősi történetek. Lekopott róluk minden, ami nem lényegük, kikristályosodtak belőlük az élet nagy alaphelyzeteinek képei, az izlandi nép képzeletvilágának motívumai. Így előzte meg itt is, mint mindenütt a világon a »névtelen költő«, a nép — a költőt mint személyt. Így csiszolódtott magának a népnek kifejezőkészsége. Bizonyos költői-művészi léggör alakult ki. Éppen Laxness regényében, a *Független emberek*-ben olvashatunk sokszor arról, hogy az izlandi vir-

tushoz hozzátartozik egy-egy kifejező, talpraesett vagy költői strofa rögtönzése és az ember értékét emeli egy hosszú »szellemi ötvösmunkával« költött vers. Az izlandiak nehéz hétköznapjaiknak úgy kerülnek fölébe, hogy kifejezik. Kétségtelenül van ebben valami a primitív észjárásból is, amely szerint mihelyt néven nevezek valamit, annak ura leszek.

Dé kétségtelen az is, hogy a beszélgetés kifinomodásának, a még alakatlan élményanyag fogalmi megzabolázásának, a kifejezés szenvedélyének általánosság vá-lása az alapja mindenütt a nagy irodalom kialakulásának. Lelki-szellemi süketnémák közössége még nem produkált nagy irodalmat. Még kicsit sem.

Égy bálon Reykjavikban

Chabrol elmondja, hogy a fővárosban részt vett egy bálon. Fiatal lányok, fiúk éppúgy táncoltak, beszélgettek, a sarkokban éppúgy készültek a szerelmek, akár Noptenban vagy mondjuk akár Vámospércsen vagy Zalaszentgróton egy táncos összejövetelen. Egyszerre csak elhallgatott a zene, bejelentették, hogy »kedves barátunk, Untelsson egy történetet fog felolvasni«. A zenekar a közönség általános helyeslésétől kísérve levonult a dobogóról és átadta a helyét egy fiatalembernek, aki két óra hosszat olvasott fel egy könyvből. A bál közönsége elfelejtette a táncot, a szövedő szerelmeket — nevetett, meghatódott, tapsolt. Ha Chabrol erről azt jegyzi meg, hogy ilyesmi Franciaországban elképzelhetetlen, akkor mi is beismerhetjük, hogy elképzelni sem jó, mi történnék nálunk, ha valaki két óra hosszat tartó felolvasással szakítana meg akár egy falusi bált, vagy — istenőrizz! — mondjuk Budapesten a Duna-szállóban az ötórás teát...

És egy politikai gyűlésen

Egy héttel később az Izlandi Egyesült Szocialista Párt ünnepi gyűlést tartott a reykjaviki Borg-szállóban, a választáson elért nagy sikere után. A szónoklatok után tánc következett, ivászat, sutyorgás a sarkokban stb. — majd a zenekar az ismert módon átadta helyét *Thobergur Thordarssonn*nak, aki orrára ültette pápaszemét és a közönség nagy örömeire felolvasta írását egy kislányról, akivel ugyanaz történt, mint a földkerekség valamennyi kislányával: iskolába járt, hazajött az iskolából, játszott a szomszédék kislányával és az öregját nyaggatta kérdéseivel. Óriási tetszés.

Egyik szomszédja felvilágosította Chabrolt, hogy az előadó — akit hazájában kitűnő humoristának és moralistának

tartanak — elismert szakértője a »szellemek földrajzának«; még térképet is szerkesztett azoknak a helyeknek feltüntetésével, ahol az izlandi mondák kísértetei, szörnyei, szellemalakjai megjelentek. Mintha nálunk tékép készülne, feltüntetve a tavat, ahol János vitéz Iluskája elmerült, vagy a hortobágyi Szendelikhalmot, ahol a debreceni Bartha Andrásné, született Balási Erzsébet viaskodott táltosi minőségben az égi birodalomért, amint ez az 1725-ben ellene indított pör irataiból kiderül...

„Mélyek a gyökerek”

Laxness a következőkkel magyarázza Chabrolnak, miért, milyen történelmi okokból őrzi Izland népe ilyen mélységes ragaszkodással szellemi kincseit. Izland 1380-tól 1874-ig dán fennhatóság alatt állott, közelebbről: gyarmat volt. Azután »független királyság« lett, »perszonális unióban Dániával«, ami lényegében szintén gyarmati helyzetet jelentett. Csak 1944-ben lett valóban önálló köztársaság. Az irodalom volt az egyetlen megőrizhető történelmi emlék. Minden egyéb érték Dániába került az évszázadok során: a gazdasági termékek a piacokra, a művelődés és történelem kincsei — festmények, szobrok, szöttesek, ősi kéziratok, régi fegyverek stb. — Kopenhága múzeumaiba. Semmi sem volt elég nagy vagy súlyos, hogy a dánok el ne szállítsák. (Laxness egyik legnépszerűbb regénye az althingi parlament harangjának kopenhágai száműzetéséről szól.) Maradt tehát a költészet és irodalom, cserzett bőrre írva vagy nyomtatásban, de főleg — élő hagyományként és gyakorlatként. Ahogy erről Chabrol beszámol.

Az következők mindebből, hogy minden izlandi tanyán egy-egy Shakespeare eteti a kecskéket és Reykjavikban Petőfi Sándorok söpriek az utcát? Természetesen ezt Laxness sem állítja. Amit mond, mindjárt hihetőbb, ha arra gondolunk, hogy a mi parasztságunk körében is akad még itt-ott mesemondó; igazi falusi lakodalom el sem képzelhető tréfás vagy ősi bölcsességet kifejező rigmusok, köszöntők nélkül. Nálunk azonban jobbra már inkább csak kézen aztvett, örökölt versek forognak közszájon, a fogalmazás készsége már kissé berozsdosodott. De azért a mi legjobb írónk és költőink is ezekhez az ősi forrásokhoz térnek vissza, ha jelentőset alkotnak, mert ilyenkor szavukban népi és történelmi mélységek hangja szól. Amit Laxness feltárt Chabrol előtt, az olyan, mintha a Duna a Fekete-tengernél arról vállana, hogy mennyi kis folyó és patak jóvoltából jutott odáig.

Lékay Ottó

OLVASÁS KÖZBEN

TÁRCA. (Újabbán sok szó esik arról, hogy napisajtónk színvonalát emelné és az olvasók igényeit elégítené ki, ha a napilapoknak ismét lenne állandó tárcarovata.)

A tárca műfaja a múlt század elején alakult ki az angol és a francia sajtóban. Együttjárt ez az újságkiadás demokratizálódásával, a szélesebb körű újságolvasással. Eredetileg színes, szellemes beszámoló volt (erre utal a műfaj francia neve, feuilleton = levélke is) társadalmi, politikai, irodalmi, művészeti eseményekről, amely a napilapoknak főképp a második vagy harmadik oldalán, »a vonal alatt« az újság egyéb cikkeitől elkülönítve jelent meg. A tárcarovatban később rövidebb novellákat, ún. tárcanovellákat és folytatásos regényeket is közöltek, hogy növeljék az olvasóközönség érdeklődését. *Sue* és az *id. Dumas* kalandregényei voltak az első, újságokban kiadott népszerű folytatásos regények.

A magyar sajtóban az 1870-es évektől lesz népszerű a tárca műfaja. Először *Ágai Adolf* (Porzó), majd *Mikszáth* tárcái a legolvasottabbak. A tárca megjelenése és a napilapok szépirodalmi szükségleteinek kielégítése hat az egyes irodalmi műfajok fejlődésére is. A kötött, rövid terjedelem miatt pl. szétföredeznek a novella, klasszikus formái, az újságok tárcarovatában kialakul a kevés cselekménnyel, töredekesen, inkább hangulati elemekkel ábrázoló *rajz* műfaja. (*Gyulai Pál* hadakozott is eleget a műfajok »homlása«, az irodalmat »megnyomorító« újságok ellen.) A felszabadulás előtti évtizedekben *Móricz*, *Kosztolányi* és *Karinthy* tárcái képviselik a magyar tárca legmagasabb színvonalát.

ESSZÉ. A művészien, eredeti látásmóddal megírt irodalmi, filozófiai, esztétikai, történelmi tanulmányt nevezzük esszének, amely »tartalmilag tudomány, formailag művészet« (*Voinovich Géza*). Először *Montaigne* francia író adta ezt a címet írásainak (*Essais*, 1580); az *essai* szó jelentése egyébként: *kísérlet*.) Az esszé nem ad átfogó képet a témáról, csak egy-két főbb szempont fényében vizsgálja. Különbözik a kritikától, mert lehet átélő elemzés is, amely az esszéíró egyéni élményéről ad számot. Nem azonos a tudományos értekezéssel sem: nem új kutatási eredményeket ismertet, hanem egy ismert témával foglalkozik új szempontból, gondolatébresztő módon; »eredeti kitekintés egy ismert tárgyra« (*Riedl Frigyes*). Az esszéhez a hivatkozá-

sok, forrásmegjelölések tudományos apparátusa sem szükséges. Az esszéírótól elsősorban eredetiséget, elmélyültséget, művészi érzékenységet kívánunk; az esszé stílusában a szépirodalmi és a tudományos próza módszerei vegyülnek; sok kép, ötletesség jellemzi.

A világirodalom legjelentősebb esszéírói: *Carlyle* (főképp történelmi, politikai esszék), *Macaulay* (irodalom és történelem), *Emerson* (filozófia, irodalom).

A magyar esszé legnagyobb mestere *Péterfy Jenő*; Danteről és a görög drámaírókról írott esszéi a műfaj legjelentősebb alkotásaihoz tartoznak. Később *Babits Mihály* és *Halász Gábor* volt jelentős művésze az esszének. Az utóbbi években a dogmákba, tekintélyekbe kapaszkodó irodalomszemlélet s az eredeti hangokat, egyéni nézeteket megbélyegző irodalompolitika meglehetősen elsorvasztotta, háttérbe szorította az esszé műfaját.

»LEITERJAKAB« — mondják a kivívó tévedésre, fordítási- vagy sajtóhibára, de kevesen tudják, hogy ez a kifejezés honnan származik.

Ágai Adolf, a neves újságíró követte el azokban a napokban, amikor Párizsban egy pilóta felszállt az akkor óriásinak számító *Geant* nevű léggömbbel. A *Magyar Sajtó* című lapban osztrák újságok nyomán *Ágai* is írt »helyszíni tudósítást« — lefordítván az egyik osztrák lap cikkét.

Az egész világot lázban tartó felszállásról így emlékezett meg: »*Midőn a legfelsőbb felhőre tégen is átrepültek, a gömb megrezdült, kissé oldalt hajolt, de — így állítják az utazók — egyikük sem ijedt meg. Előhítták Godard-t, a tapasztalt léghajóst, aki így kiáltott: Fel, fel, oly magasra akarunk szállni, mint Leiter Jakab!*«

Másnap egész Budapest azt találgatta, ki lehet ez a *Leiter Jakab*, aki olyan rendkívüli magasra szállt, hogy *Godard* őt választotta példaképül. A titok csak akkor derült ki, amikor megérkezett az a lappéldány, amelyből *Ágai* az »eredeti párizsi levelet« fordította. A szövegben »*Jacob's Leiter*« kifejezés áll, amely a bibliai *Jakob* égbe nyúló letrájára vonatkozott.

Ágai ezt *Leiter Jakab*nak fordította — mint később védekezett — csupán tréfából, azért, hogy a vele egy szerkesztőségben dolgozó tudós és rendkívül pedáns *Greguss Ágost*ot kissé megboszszantsa...

Milyen legyen a Könyvbarátok mozgalma ?

Nem titok, hogy a KÖNYVBARÁTOK mozgalom, mely hosszabb szünet után ebben az évben újra megindult, a hatalmas propaganda ellenére sem vált olyan népszerűvé, mint ahogy azt megindító remélték. Ennek többféle oka van. A legfőbbek: az ún. illetménykötetek egy része — enyhén szólva — nem volt népszerű. A könyvesboltok egyéb sokrétű feladataik mellett nem foglalkoztak szívesen a készpénzeladásánál jóval bonyolultabb előfizetési akcióival. Egy harmadik ok: az előfizetőknek nyújtott kedvezmények a közönség véleménye szerint — legalábbis az akció megindulásakor — nem voltak arányban azzal az áldozattal, melyet a könyvek ellenértékének előre való lefizetése jelent.

Néhány szóval vázolom, miképpen kellene véleményem szerint a jövő évben a Könyvbarátok előfizetését megszervezni.

Tartsuk meg az illetménykötetek rendszerét, de szüntessük meg a kétféle (általános és bibliofil) előfizetési kategóriát, mert ez nemcsak a boltok részére teszi bonyolulttá a nyilvántartást, de az ideai tapasztalatok szerint az előfizetők is szívesen vették volna, ha a két sorozat legjobb kötetéből *egy*, de jó sorozatot állítottak volna össze az illetékesek. Az összes köteteket különös gonddal, lehetőleg egyöntetű kötésben kell kiállítani, hogy a kényes ízlésű előfizetők igényeinek is megfeleljenek. A havi részletekben fizethető (pl. évi 120,— Ft) előfizetési díj fejében adjanak négy vagy öt valóban kitűnő és népszerű kötetet — 20—25% árengedménnyel. Ezeket a könyveket — elmentésben az ideai gyakorlattal — *egy* kiadó jelentethetné meg. Legmegfelelőbbnek erre nézetem szerint a Magvető látszik, melynek kiadványai mind irodalmi érték, mind kiállítás tekintetében kiérdemelték az olvasóközönség megbecsülését. Az összes illetményköteteknek egy kiadóhoz való kapcsolása biztosíthatná azok tervszerű, a megfelelő időpontra történő megjelenését. (Ezen a téren az idén komoly hibák voltak.) A köteteknek legalább egy része egyáltalán ne kerüljön szabad bolti forgalomba, és a többi illetménykötet árusítását is csak akkor kezdjék el a könyvesboltok, ha az előfizetők már megkapták példányukat.

Nem kellene ragaszkodni az illetménykötetek kötelező átvételéhez: az előfizetőknek legyen joguk — előzetes bejelentés mellett — akár az összes illetménykötetek helyett tetszés szerinti könyvet választani. A Könyvbarát-tagok részére a mostani gyakorlathoz hasonlóan bizo-

sítani kell a magyar kiadású könyvek árából 10% kedvezményt, akár cserekötekekről van szó, akár külön vásárlásról.

Ha az illetményköteteket jól válogatják össze, az előfizetők bizonyára nem fogják őket más könyvre kicserélni. Ha pedig más könyveket választanak helyettük, ezzel lényegében meg volna oldva az előtakarékoság melletti könyvvásárlás, melynek bevezetését már régóta szorgalmazza a könyvszerető közönség. Ebből a rendszerből azután — természetesen az előfizetés mellett — fokozatosan át lehetne térni az állandó folyószámla rendszerre.

Elképzelhető az előfizetésnek egy másik változata is. Eszerint a tagok mindössze 5,— Ft-ot fizetnének negyedévenként, és az év végén kapnának *egy* előre meghatározott, kb. 30,— Ft értékű ajándékkönyvet. Egyéb megköötöttség nem is volna, ezzel szemben a kedvezmények — bizonyos vásárlási kereten belül — hasonlóak lennének az eddigiekhez.

Helyesnek tartanám, ha az egyik erre alkalmas könyvesboltot kijelölnék a mozgalom központi boltjául. Örvedetes volna, ha a bolt egy részét klubszerűen rendeznék be és az előfizetők kényelmes karosszékekben lapozhatnák át a könyvúj-donságokat, meg az irodalmi folyóiratokat. (Azt már nem is merem javasolni, hogy a könyvek és lapok mellé egy csésze feketekávé is kaphassanak a könyvbarátok.) A bolt dolgozóit irodalmilag képzett eladókból kellene összeválogatni és »minőségi« munkájukat megfelelően díjazni.

A *Könyvbarát* c. folyóirat néhány hónap alatt népszerűvé vált és komoly tényezője lett irodalmi életünknek, azonban a jelenlegi konstrukció mellett nem láthatja el eredeti feladatát, hogy ti. valóban a mozgalom lapja legyen. (Ennek oka egyébként nem annyira a szerkesztőségben, mint inkább magában a mozgalomban keresendő.) Nézetem szerint meg kellene találni a pénzügyi fedezetet arra, hogy a Könyvbarátok előfizetői ingyen kapják a lapot, éppúgy, mint annak idején a MAGYAR KÖNYVBARÁTOK előfizetői a *Diáriumot*, vagy a Szikra egykori könyvbarát-mozgalmanak tagjai az *Irodalmi Szemlét*. Ha ez nem oldható meg, a lap előfizetési díját számításba kell venni a KÖNYVBARÁTOK könyvei előfizetési díjának megállapításánál. Azok részére, akik a lapot nem kívánják jártni, helyezte külön illetménykötetet kell biztosítani. Ennek ára legyen azonos a lap évi előfizetési díjának összegével.

Gy. L.

Szélesebb körű Könyvbarát-mozgalmat!

A jelenlegi Könyvbarát mozgalom hibáját abban látom, hogy kissé szűk legű, nem eléggé általános. Hogy értem ezt?

1. Még nem jutott el falusi parasztságunk többségéhez, pedig ők állnak legtávolabb a jó művek rendszeres olvasásától.

2. Nem jutott el ifjúságunkhoz, hiszen csak felnőtt Könyvbarát-mozgalom van. (Bár az utóbbi időben rengeteg érdekes, színes és könnyen vásárolható olvasmány került fiataljaink kezébe mindenféle mozgalomtól függetlenül is.)

3. Kevés kötetre lehet kedvezményesen előfizetniük a könyvbarátoknak.

Nézzük közelebbről e problémákat!

Mint falusi iskolában tanító magyar szakos tanárnak, sokszor kellett közelharcot vívnom egyes szülőkkel, hogy engedjék gyermeküket olvasni. Amikor tehát szót emelek annak érdekében, hogy ne rekedjünk meg a városi dolgozóknál és a vidéki intelligenciánál, hanem terjesszük ki parasztságunkra is a Könyvbarát-mozgalmat, egyben föl szeretném hívni a

figyelmet arra is, milyen szívesen működnének közre egy ilyen általánosabb jellegű mozgalom megszervezésében falusi pedagógusaink — elsősorban a magyar szakosok. Használjuk föl az ő kulturális missziójukat is!

De még többet tudnak tenni e téren a gyerekek. Igen: az általános iskolások. Őket már rákapattuk az olvasásra, szívesen látogatják a községi könyvtárakat; ahová a gyerek hordja a könyveket, ott előbb-utóbb a felnőttek is rászoknak az olvasásra. Miért ne bővíthetnénk hát a Könyvbarát-mozgalmat ifjúsági Könyvbarát-mozgalommal?

Végül: több könyvre terjeszthetnék ki az előfizetést. Ne legyen kötve az előfizető hat-hét meghatározott könyvhöz! Válogathasson, melyiket kívánja megrendelni a sorozatban! Egyetlen illetménykötet se álljon magában, hanem legalább három vagy négy közül lehessen kiválasztani.

Ez utóbbi javaslat természetesen elsősorban a »Művelt ember könyvtára« sorozatra vonatkozik.

Honffy Pál

ált. isk. tanár, Gyón

PÁLYÁZATI FELHÍVÁS

Kulturális életünk vezetői ez év elején életrehívták a

K Ö N Y V B A R Á T O K

mozgalmat. Céljuk az volt, hogy az olvasóközönség széles tömegei számára lehetővé tegyék maradandó értékű és szép kiállítású könyvek kedvezményes előfizetési díj ellenében való megszerzését.

A mozgalom kibontakozását több tényező gátolta. A Könyvbarátok jövő évi programjának kidolgozásánál szeretnénk az eddigi hibákat, hiányosságokat elkerülni. Ezért kérrrel fordulunk az olvasóközönséghez — elsősorban a Könyvbarátok előfizetőihez — írják meg az alábbi kérdőpontok alapján a mozgalommal kapcsolatos észrevételeiket és javaslataikat.

A legjobb javaslatok beküldői értékes könyvjutalomban részesülnek.

I. díj	500.— Ft értékű könyv
II. díj	300.— Ft értékű könyv
III. díj	200.— Ft értékű könyv
IV. díj	100.— Ft értékű könyv
V. díj	100.— Ft értékű könyv

A könyvek szabadon választhatók.

1. Szükség van-e a Könyvbarátok mozgalomra és miért?

2. Helyes-e az előfizetési rendszer, vagy milyen más módszert javasol helyette?

3. Helyes-e az eddigi két előfizetési kategória: a) a Művelt Ember Könyvtára, b) a Szép

Könyvek Barátai?

4. Mi a véleménye az 1956. évi illetménykötetokről?

5. 1957. évre milyen illetményköteteket javasol?

6. Helyesnek tartaná-e, ha az illetménykötetek egységes kötésben jelennének meg?

7. Helyesnek tartaná-e, ha az összes illetménykötetek, vagy egyes művek kizárólag a Könyvbarátok előfizetői részére jelennének meg?

8. Mennyi legyen az évi előfizetési díj összege?

9. Egyéb javaslatok, megjegyzések.

A pályázatok »Könyvbarátok« jelzéssel az Állami Könyvterjesztő Vállalat címére Budapest, V., Deák Ferenc u. 15. küldendők október 10-ig.

MOSOLYGÓ VILÁGIRODALOM

Egyszer megkérdezték Shawtól, mi a véleménye a kritikáról és a kritikusokról. Így válaszolt: »A kritikus az a kakas, aki állandóan turkál és akkor kukorékol, ha szemetet talál.«

*

Hevesi Sándor egy ízben Londonban tartott előadást Shakespeareről. Shaw nagyon örült kedves budapesti ismerősének, többször meghívta házához és az előadás napján is együtt ebédeltek. — Étkezés közben megkérdezte a világhírű író Hevesit: »Hogy éri magát néhány órával az előadás előtt? Izgatott?«

»Szörnyen drukkolok« — vallotta be.

»Miért?«

»Mert bármennyire is tudok angolul, számomra mégis idegen nyelv... Félek a közönségtől...«

Shaw fölényes mosollyal megnyugtatta vendégét:

»Ne féljen semmit, kedves barátom! — Londonban senkisé sem tud jól angolul...«

*

Fiatalabb korában zenekritikával is foglalkozott. Nem szerették mint kri-

tikust, mert azonfelül, hogy kegyetlenül levágta a zenés darabokat, nem alkalmazkodott az angol szokáshoz és premierre nem húzott soha frakkot. — Az egyik színigazgató elhatározta, hogy véget vet ennek a különködésnek és az egyik premieren megbízta titkárát, hogy intézze el a hányag öltözetű Shaw-t. Az író ezen az estén is pepita térdnadrágot és sárga kabátot viselt a sok frakk és ragyogó toalett között. A titkár hozzá lépett és udvariasan felszólította:

»Mr. Shaw, ne haragudjon, de ilyen kabátban mégsem lehet megjelenni a mi premierünkön...«

Shaw barátságosan megveregette a fiatalember vállát;

»Igaza van!« — nyugodtan levetette a kabátját és ingujjban nézte végig az előadást.

Johnson, a híres költő és kritikus mondta lord Chesterfielddről:

— Lordok közt szellemes ember lehet, szellemes emberek közt azonban csak egy lord.

Közlő: Szenteh Istvánné

A SZERKESZTŐ ÜZENI

DR. PÁLFAI TIBOR-nak (Budapest). Nagy megelégedésünkre szolgál lapunkról írott elismerő véleménye. Szeretnénk, ha a jövőben se csatlódnék lapunkban. — Papírtakarékossági szempontok miatt valóban csak igen szűk terjedelemben közölhetünk részleteket megjelenés előtt álló művekből, de ugyanilyen okból nem látszik egyelőre megvalósíthatónak, hogy egy 6–8 ív terjedelmű havi folyóirat jelenjen meg, amely a *Readers Digest* mintájára ilyen részleteket közöl.

A külföldi kortárs-irodalom bővebb ismertetése lesz többek közt a feladata a *Nagyvilág* című folyóiratnak.

Terjedelembeli korlátok miatt nem tudjuk megvalósítani azt az elgondolást sem, hogy olvasóinknak egyes könyvekre vonatkozó kívánságait, az olvasóink közti könyvcserre felhívásait közöljük. Jól ismerjük a könyvbarátoknak azt a problémáját, hogy rendszerint a legértékesebb könyvek nem kaphatók még antikváriumokban sem — hiszen ezeket senki nem adja el —, ezért ennek a problémának megoldására igyekszünk majd módot találni.

FORGÁCS SÁNDOR (Cserkeszőllő). A

jövő évi könyvkiadási tervek egy 156 oldalas füzetben jelentek meg. Ilyen terjedelmű melléklet kiadására mi papírtakarékossági okokból nem is gondolhatunk. De a terveket bármelyik könyvesboltban megtekintheti.

Nagyon örülünk, hogy lapunkat kétszeres terjedelemben szeretné látni vagy havonta kétszer — azonban ez is papírkérdés (amelyre a válasz: nem lehet).

Kodolányi János életművének ismertetésére és értékelésére okvetlenül sort akarunk keríteni, valamint a készülő magyar irodalomtörténeti könyvekről is írunk a közeljövőben.

Tevan: A könyv évezredes útja című művét szerzői jogi szempontból sem közölhetjük folytatásokban, azonkívül úgy gondoljuk, hogy ez a már megkezdett könyvtörténeti cikksorozatunkkal ütköznek.

Sajnos, Szabó Lőrinc műfordítás-gyűjteményének, az *Örök barátainknak* újabb kiadása egyelőre nem szerepel a kiadói tervekben. Juhász Gyula versei a jövő évben jelennek meg a bibliapapírra nyomott sorozatban, prózai műveinek kiadásáról azonban egyelőre nincs szó.

Egy olvasónk levele az ifjúsági irodalom problémáiról

Valójában talán nem is annyira az ifjúsági irodalom, mint inkább az ifjúsági irodalom kritikájának, értékelésének problémáiról akarok röviden szólni. Egyébként még mindig az a helyzet, hogy az ifjúsági irodalomról — pedagógiai célú műveken kívül — alig esik szó más- hol, mint a gyéren megjelenő kritikák- ban. Jól tudom, hogy a KÖNYVBARÁT recenzióinak nem a bíráló a fő célja, de éppen az 1956 júliusi számban közölt szerkesztői cikk szövezi le, hogy »Re- cenzióink nemcsak ismertetik és ajánl- ják a könyveket, de bírálják is, segíteni igyekeznek az olvasónak véleményét al- kotni, állást foglalni.«

Ez természetesen helyes. Bizonyos ál- lásfoglalás, általános szemlélet valóban tüdőződik az ifjúsági művekről írt re- cenziókban is. Olyan állásfoglalás azon- ban, amivel nem lehet mindig egyet- érteni.

Az augusztusi számban négy ifjúsági regényről olvashattunk recenziót. Keitő ezek közül (Ignác R.: *Az igazi Ib- ríró*, — Cooper: *Vadölő*) nem okoz kü- lönösebb problémát. (Lehet, hogy csak azért nem, mert nemigen értékeli, csak ismerteti.) A másik kettővel kapcsolatban azonban élesen vetődik föl a kérdés, hogy vajon azonos mértékkel mérjük-e mű- vézi szempontból az ifjúsági és a felnőt- teknek szánt irodalmat? Fenntartjuk-e azt a sokat hangoztatott elvet, hogy az ifjúsági irodalom szerves része az iroda- lom egészének, vagy elvetjük, illetve eleve másodrangú irodalomnak minő- sítjük?

Nagyon fontos problémák ezek, de most nem térhetek ki bővebb elvi fejte- getésekre. Remélem, hogy sor kerülhet erre is a későbbiekben, mert ifjúsági irodalmunk művészi színvonalának gyen- gesége nem utolsósorban ebből az elvi tisztázatlanságból fakad.

De térjünk át ezek után a KÖNYV- BARÁT említett két recenziójára. V. P., Gergely Mihálynak *Julika* c. regényéről írt recenziójából kiderül ugyan, hogy meglehetősen gyengécskének ítéli, mégis az a véleménye, hogy hasznos mű ez, mert hiszen »a faluról felkerült fiatal lány rászorul még a pedagógiára — még az »ifjúsági« regények művészileg sokszor megalkuvást jelentő formájában is, meg aztán a faluról felkerült olvasó ilyen fajta olvasmányokon szokik talán majd a »felnőtt« irodalmi alkotásokhoz.«

Nem tudom, ha V. P. most így külön is átgondolja ezt az idézetet, mit szól hozzá. Nyilván ő maga is megérzi nyom-

ban, mennyi képtelenséget, helytelen szemléletet sűrített benne össze. Mert mi az, hogy »ilyen fajta olvasmányokon szokik majd a »felnőtt« irodalmi alkotá- sokhoz?« Az »ilyen fajta« kifejezés két- ségtelenül azt jelenti, hogy a könyv mű- vészileg értéktelen, vagy legalábbis gyen- ge. Miért következik ebből az, hogy mégis éppen az ilyen művek hatására szokik rá »a faluról felkerült olvasó« a felnőtt — értsd: jó irodalmi alkotásokhoz?

Az ifjúsági irodalomnak éppen úgy, mint a felnőtteknek szánt irodalomnak, igen sokrétű a társadalmi funkciója. Ehelyett azonban sajnos, az ifjúsági iro- dalommal kapcsolatban inkább felada- tokról szoktak beszélni, s ez gyakran szinte szükségszerűen sematizáláshoz ve- zet, sematikus szemléletet alakít ki. Persze, hogy betölt sokféle funkciót — vagy ha tetszik: megold sokféle feladatot az ifjúság nevelésével kapcsolatban, de ez nem érintheti a művészi követelményt. Az például, hogy rászoktatja az ifjúságot az olvasásra, a művészet élvezetére, nem feladata, hanem funkciója az ifjúsági irodalomnak. Feladata, hogy művészi módon tükrözze a valóságot, hirdesse az igazságot, lelkesítsen, neveljen, de ha mindezt úgy kísérel meg, hogy lemond a művészi igényről, egyúttal megszűnik szépirodalom, művészet lenni.

Az ifjúsági irodalom helytelen, irodal- miatlan szemlélete sajnos, ma még meg- lehetősen általános. Gál Péter recenzió- jából is az csendül ki, hogy Passuth László ismertetett ifjúsági regénye nem valami nagy mű, de mégis azt mondja, hogy ifjúsági irodalmunk gyarapodott, mert belőle tanulhat az ifjúság.

Félreértés ne essék, nem olvastam Passuth könyvét, tehát csak a recenzió megállapítását idézem. Elismerem, nem várhatjuk azt, hogy minden ifjúsági mű remekmű legyen, de értékelési szem- pontunk semmi esetre nem ennyire — külön az »ifjúságnak« szánt, ennyire leszállított mérték.

Foglalkozni kellene végre komolyan ifjúsági irodalmunk problémáival, mert az a lebecsülés, amelyet lépten-nyomon tapasztalhatunk — s amelyben nemcsak egy-két kritikus, vagy recenzió-író a ludas — igen komoly veszély. Félő, hogy ifjúsági irodalmunk hovatovább valóban a másodrangú írók területe lesz csupán, s ifjúságunk kezébe nem kerülnek a je- lenünkről olyan művészi, igazán nevelő hatású alkotások, mint Móra, Gárdonyi stb. alkotásai.

Seres József

IRODALMI TÁJÉKOZTATÓ

Egyes könyvtásmertetések után kis bibliográfiákat közlünk. Ezekben felsoroljuk a szerző egyéb műveit, vagy ugyanazzal a témával foglalkozó más könyveket. A kis bibliográfiákat Tiszay Andor állította össze.

POLITIKAI MŰVEK

LENIN MŰVEINEK

35. KÖTETE

Szikna. 606 old. Ara 18,— Ft.

A 35. kötettel zárul le Lenin Műveinek 4. orosz kiadása. Ez a kötet az 1912. február és 1922. december között írt leveleket, táviratokat és feljegyzéseket tartalmazza. A jelzett időszak foglalja magában a munkásmozgalom újabb fellendülését, az imperialista világháború éveit, a Nagy Októberi Szocialista Forradalom előkészítésének és végrehajtásának idejét, a szovjet hatalom első öt esztendejét.

Az újabb fellendülés éveiben írt levelek megmutatják, hogy milyen odaadóan harcolt Lenin a legális bolsevik »Pravdáért«, hogyan irányította a IV. Állami Duma bolsevik frakciójának munkáját, milyen álláspontot vallott a nemzeti kérdésben. Gorkijhoz, Ordzsonikidzéhez és másokhoz írt leveleiből láthatjuk, hogyan igyekezett a prágai konferencia határozatai alapján tömöríteni a bolsevik párt erőt, hogyan harcolt Trockij párttűző Augusztusi Blokkja ellen.

Több levél világítja meg Leninnek az imperialista háború, a nyílt szocialsovinizmust, a kautskysták és trockisták áru politikája ellen folytatott harcát. Látjuk, hogy milyen nagy szerepet vállalt magára Lenin az oroszországi bolsevik szervezetek forradalmi munkájának irányításában, a nemzetközi szociáldemokrácia baloldali elemeinek a proletár internacionalizmus szellemében való tömörítésében, a szocialsovinizmus elleni harcban, az imperialista háborúnak polgárháborúvá való átváltoztatása érdekében. Számos levélben fejti ki a bolsevikok legfontosabb elméleti és taktikai tételeit a háború, béke és forradalom kérdésében, megmutatja, hogy milyen álláspontot helyezkednek a bolsevikok a »haza védelmének« káros jelszavával szemben.

A forradalom győzelme után írt levelek és táviratok útmutatásokat tartalmaznak az ország védelmére vonatkozóan, harci feladatokat tűznek a Vörös Hadsereg elé, útmutatásokat adnak a hátszág meg erősítéséhez. Több levélben szigorúan bírálja a Forradalmi Katona Tanács mun-

káját, lerántja a leplet a trockisták gyanús küzdelmeiről, káros, bomlasztó tevékenységéről.

Az intervenció visszaverése után sokat foglalkozott Lenin a szovjet állam megerősítésével, a népgazdaság tervezésével, az ország villamosításával. Sok levele beszél az államapparátus munkájának megjavításáról, a bürokrácia elleni harcról, a káderek helyes kiválasztásáról, a végrehajtás rendszeres ellenőrzéséről, a dolgozó tömegeknek az államigazgatásba való bevonásáról.

Kiviláglik Leninnek sok leveléből az is, hogy mennyire a szívén viselte a tudósok és írók munkájának támogatását, a szovjet kultúra, tudomány és technika fejlesztését.

A kötetet rövid jegyzetek, valamint a szövegben szereplő álnevek, fedőnevek és kezdőbetűk jegyzéke egészíti ki (S. M.)

SZÉPIRODALMI MŰVEK

Hunyady Sándor

OLASZ VENDÉGLŐ

Szépirodalmi Könyvkiadó, 482 old. Ara 29,50 Ft.

Szinte elfelejtettük már ezt a vérbeli elbeszélőt, két háború közötti irodalmunk vitathatatlanul kimagasló alakját. Kifinomult, csupa-ideg városi embert, fanyar humorú, sokszor kiábrándult, élesszemű megfigyelő. Apja, Bródy Sándor tehetségének füledt, nyomasztó légkörében nőtt fel; »... én az ő hatalmas személyének második kiadása voltam« — írta róla emlékezve. Mindig kisebbnek érezte magát nála, holott valójában csupán más volt művészete, céljaiban és eszközeiben egyaránt.

Az ellenforradalmat követő sötét években alakult ki írói profilja. Az urakhoz tartozott és a szegényekhez vonzódott, a kényelmet szerette, de felismerte az elszomorító valóságot — ez az ellentét rajzolódik ki legértelmesebb novelláiban. A hatalmasok bűnei miatt érzett rossz lelkiismeret szől belőlük. Észrevette — miként a legjobb — a kirívó igazságtalanságokat, a kapzsiságot és erkölcsstelenséget, s ha nem is mondott

szenvedélyes ítéletet felettük, leleplezte a gonosztetteket és elkövetőiket.

Hangját és alkotómódszerét tekintve talán Mikszáthhoz áll legközelebb, de nem túlzás Maupassant-nal összevetni; Mindketten a modern városi életből merítették motívumaik javarészét, történeteik nagyvonalúak, gördülékenyek, csattanósvégűek. Hunyady minden művén érzik a megfontoltság, szűkszavú leírásai, néhány találó hasonlata olykor egy-két vonalba sűrített arcképre emlékeztet. Kevés olyan frappáns és mélyenjáró kis történetet találunk irodalmunkban, mint a *Két rabló*, *Mit szállít a MÁV?*, *Kaljuszin* és még sok más apró remekmű. Részben újságírói gyakorlatának köszönhető, hogy csaknem mindig időszzerű történeteket vetett papírra, hogy a pusztá tényeket engedni beszélni minden terjengős magyarázat helyett, hogy mondatai élőbeszéd módjára peregnék. Hunyady Sándor elsősorban novellista. Regényei és színművei kevésbé sikerültek, de közöttük is találni egy-egy új kiadásra érdemeset. A kötetet összeállító *Szász Béla* valóban a legszebb elbeszéléseket válogatta ki a számtalan közül, az utóbbi évek egyik legsikerültebb gyűjteményét téve az olvasók kezébe.

(*Pallai István*)

Hunyady Sándor: *Havasi levegőn*. Elbeszélések. Bev. Bóka László. Bp. 1952. Szépirodalmi Kk. 113 old.

Hunyady Sándor: *Téli sport*. Családi album. Bp. 1934. Athenaeum. 308 old.

Hunyady Sándor: *A fattyu*. Bp. 1942. Athenaeum. 202 old.

Soós Magda

AZ ÉRDI ÜGY

Szépirodalmi Könyvkiadó. 615 old. Ára 33,— Ft.

Sokat cikkeztünk, vitatkoztunk már szocialista fejlődésünk gátjairól, a személyi kultuszról, a bürokratikus »emberleltározásról«, a mindenkiben ellenséget szimatoló gyanakvásról, a sematikus újságírásról, de ezeket a jelenségeket eddig csak szórványosan ábrázoltuk.

Soós Magda könyve, koncepciójában legalábbis, kezdeményező munkának számít. Bár korunk szinte valamennyi »kényes kérdését« egy emberi közösségen belül vizsgálja, nem csupán holmi üzemi történetre epizált »bűn-lajstromot« szerkeszt, hanem a megoldásból kiderül, hogy a tömegek felelős szóhozjuttatása, a demokratikus vélemény szabadság kedvező légkört terem.

A regény legemlékezetesebb alakja egy fiatal újságíró, Bán Juditnak hívják. A

lany a sematikus riportgyártók iskolájába járt. Am egyszer csak megszólal benne a lelkiismeret vézscsengője, s attól kezdve a teljes igazság megértésére törekszik. A csengőt Erdi Sándor, a Traktorgyár főmérnöke nyomja meg. Erdi egy ünnepélyes traktoravatáson észreveszi, hogy a gépek jó része használhatatlan. Felelősségre vonja munkatársait, majd jelentést ír a minisztériumnak. A jelentés az igazgató »jó összekötései« révén visszakérül a vádlottak kezébe, s valóságos bűnszövekezet alakul Erdi ellen. Hamis vádakat gyártnak, Erdi kartotékját »új adatokkal« egészítik ki, majd alacsonyabb beosztásba helyezik. Erdi alig indokolt békétúréssal, szinte már jámbor gyanútlansággal fogadja az eseményeket, szenvedélyes igazságérzete, ha a saját ügyéről van szó, nem indítja tettekre. Ez a passzivitás — a jellembrázolásban gyanús, de a problémafelvetésben íróilag hasznos passzivitás — lehetővé teszi, hogy ellenségei mintegy »kikísérletezzék« a bürokratikus rágalom-hadjárat végső lehetőségeit is. Erdi csak a termelés csökkenésének, Bán Judit nyomozásának és a munkások rokonszenvének köszönheti rehabilitációját; neki magának alig van része benne.

A téma izgalmasan mai, az »Erdi ügy« mégsem köti le tartósan a figyelmet, néha szívesen átlapoznánk egy-két fejezetet.

Miért?

A fiatal író nő mesterségbeli tudása meglepően fejlett, egyénisége azonban még nem szakította át a tudatosság szívos burkát; több benne az értelmi megfontolás, mint az intuíció. Alakjait — kivéve talán az óvatosan kezelt párttitkárt és egy-két mellékfigurát — szakértő gonddal eleveníti meg. De nem egyéni szemszögből, külön »leszállásból« figyelni őket. Az emberi ellentétek helyzetileg indokolt feszültségében ritkán érezzük az írói intenzitás érzelmi-indulati lüktetését. Simán, gördülékenyen, »jól« fogalmaz, egyéni stílus nélkül. És még valami: a regény terjengős. Az író aggasztóan ügyel arra, hogy »nyersanyagából« semmi se vesszen kárba.

Az ábrázolás aprólékossága is zavaró. Soós Magda kevésbé bízik az olvasó fantáziájában, minden mellékgondolatot, minden körülményt, minden párbeszédet pontosan közvetít. Elfelejteti, hogy a sejtetés néha több, mint a szókimondás, s hogy a tollban maradó szavaknak is lehet értelmük.

Tudjuk, a fenti kívánásokat nem könnyű teljesíteni. De érdemes. (*Galsai Pongrác*)

Tompa László

RÉGEBBI ÉS ÚJABB VERSEK

Aliami Irodalmi és Művészeti Kiadó, Bukarest.
397 old. Ara 22,50 Ft.

Egy régebbi bírálója magányos fenyőhöz hasonlította Tompa Lászlót, Udvarhely megye egykori főlevéltárosát, a jelenleg 73 éves erdélyi költőt, akinek válogatott verseit két ország — Magyarország és Románia — közös könyvkiadási egyezmény keretében jelentette meg.

A legelső versek születési időpontja 1903, a legfrissebbeké 1954. Az ötvenesztendő életem a maga egészében zord szelekkel dacoló, havasi tájra emlékeztet, hol »*az éjnek sincs csillaga, csak időnkint, bús varázssal, lidércfenyes lobbanással gyűl ki még az éjszaka.*« — Egy félévszázad lírai történelme zúg e keményen megmunkált versekből, hol Vörösmartyt idéző zengéssel, hol a Juhász Gyulához hasonló magány fájdalommal. Ez a költészet nem *Tamási Áron*, sem *Bartalis János* csillaghímes Erdélyét villantja meg; — benne az emberiség sorskérdéseivel tusakodó Mikes Kelemenek, Bolyaiai kínja sajog. Tompa, mint minden igazi költő, a humanizmus énekese. A két világháború és az Európa egét elsötétítő fasizmus korában »*némában, mint kit némító halál vitt a sírba,*« »*rossz telken ottrekedt ebként... az úszkőkről felüvölt.*« Nyilván nem véletlen, hogy fejlődésének legmagasabb csúcsát éppen a harmincas évek idején érte el, amikor a kultúrát, emberséget elpusztítani akaró erők a legfenyegetőbbben jelentkeztek. Aki egykor még azt írta: »*Szél, felleg, fény, nem céltalan, — céltalan nincs más, csak magam,*« az ez időtájt a »*mindenség végtelen dalával*« Diogenészként az embert keresi és e szavakkal hirdeti a reményt: »*Nincs pálma nélkül sivatag.*«

Az erdélyi magyar irodalom — ahogy Nagy István, Tompára is utalva, a romániai írók legutóbbi kongresszusán kifejtette — két forrásból merített. Egyrészt a magyarországi haladó irodalom példája, másrészt az erdélyi kommunista párt, főleg a kolozsvári *Korunk* című folyóirat nevelő hatása táplálta gyökereit. A nacionalizmus tombolása idején Tompa László is így maradt meg embernek, költőnek magyarnak. Az 1945. óta írott verseiben — ha jobbara sematikus is — a békéről, a »*robbantva építő*« korról ír, és az ősz székely poéta a népek költőjéhez kiált, hogy megvédjék a »*Miklóskák, Jonikák, Jutkák és Florikák*« jövődjét. Mintha a »*magányos fenyő*« körül már fiatal erdő sarjadoznék. (V. B.)

Zelk Zoltán

ALKONYI HALÁLSZAT

Szépirodalmi Könyvkiadó, 48 old.

»*Szélfúttá levél a világ.
De hol az ág? de ki az ág?*«

Ez a két sorba foglalt drámai kiáltás Zelk Zoltán legújabb verskötetének nyitánya. A költő, aki a felszabadulás után elsősül fogalmazta meg ars poetica-szerűen a pártosság követelményét, az elmúlt esztendőekben mélyeséges tusakodással ismerte fel, hogy a szocialista-humanizmus zászlaja beszennyeződött. Az *Alkonyi halálszat* közel harminc verse e válság és a közelítő öregség küszöbén született férfibanat lekötázása. A költő *A hűség és hála énekének* himnikus rajongásától az emberséghez való hűség énekéig, az *Itt a földön* megrázó fortisszimójáig — az önvád és a kommunista lelkiismeretfurdalás poklát járta meg:

»*Csörök, csörök, fogak
szagatnak, mint a vád;
ki fujta el nyarunk tűzét,
október paraszát?*«

Üzött szarvasok futása, égő erdők, az alkony véres vize, a gyermekkori megalázás emlékei, a néma költőt példázó ágak remegése, a napról lecsüggő jég-csap-sugarak: megannyi lázas látomás, szorongató vízió a lélek mélyén kavargó küzdelemlről.

A szocialista irodalom feladata óvni, vigyázni a forradalom tartalmát, a »*hogyan volt*« s »*miként lehet*« elvét. Zelk egyike volt azoknak az íróknak, akik a közelmúltban a párt és a nép meglazult egységéért küzdöttek. Szembekerült-e ifjúsága »*reményeivel*«, a »*szegények szavával*? — »*En lettem magamhoz hűtelen? Nem és nem és nem és sohasem*« — hangzik a válasz. Az író erkölcsi felelősségét pedig így fogalmazza meg:

»*Ember vagyok, ember-mód élek,
hogy is lehetnék bátor?
csak jobban rettegek
attól, hogy hitvány lehetek,
jobban, mint a haláltól.*«

Ez a tisztaságszomj jellemzi az idézett *Itt a földön*, a *Nem illet engem*, *Cigánybízató*, *Karok erdejében*, *Férfiszívek próbája* és a *József Attiláról*, Nagy Lajosról írt legszebb verseit. Az *Alkonyi halálszat* formai szempontból is gazdagítja Zelk költészetét. A címadó írásban továbbá a *Néma költőben* és a *Feleljben*, már-már a kínai versekre emlékeztető tömörítéssel találkozunk. A *Vendég va-*

gyok három strófán keresztül visszatérő egyazon ríme pedig sajátosan új és mégis valamilyen ősi hangzású zenei hatást vált ki; a szerelem s halálvágy megejtő és intim muzsikáját. (*Vihar Béla*)

Zelk Zoltán: Mint égő lelkiismeret. Válogatott és új versek. 1928.—1953. Bp. 1954, Szépirodalmi Kk. 371 old.

Zelk Zoltán: Teremtés tanuja. Válogatott versek. Bp. 1945, Cserépfájl. 203 old.

Zelk Zoltán: Tülnök. Bp. 1955, Magvető. 120 old.

Tolnai Lajos

SÖTÉT VILÁG

Allami Irodalmi és Művészeti Kiadó,
Marosvásárhely, 217 old. Ara 15,50 Ft.

Marosvásárhelyen adták ki újra *Tolnai Lajos* önéletrajzát. Abban az erdélyi városban, ahol 16 éven át vívta mint pap és mint író kegyetlen harcait és ahol kiformalódott élet- és magyarságlátása. Az ott szerzett tapasztalatai nyomán írta regényeit, amelyek szinte kivétel nélkül vitákat, harcokat váltottak ki. A múlt század második felére terjedt írói munkássága, a talmin csillogó, optimista kiegyezés idejére, de Tolnai annak ragyogása mögött meglátta a reális valóságot. Regényeiben megmutatja az élet mélyét, különösen az akkori Erdély társadalmán átvonuló viharokat; könnyvei lapjain az új adottságok között karrierre vágyó elszegényedett arisztokraták, törtető papoknak és iparosoknak hosszú, változatos sorát mutatja meg. Ez az igazmondása, amely nemcsak írásaiban, hanem a templomi szózéken és magánéletében is mindig kifejezésre jutott, hozta összeközebe kora társadalmával, amelynek vezetői — és elsősorban az irodalmi vezetők — összefogtak ellene, és eredményezte, hogy a kor egyik legműveltebb és legtisztábban látó írójának csupa üldözés, mellőzés, szegénység jutott osztályrészül. Harc volt az egész élete és önéletrajzában — nem tudjuk, miért tüntetik fel a belső címlapon regénynek — ezt a harcot önmagát is bírálva híven írja meg. Életében csak egy újság hasábjain folytatásokban láthatott napvilágot, könyvben először csak a negyvenes évek elején. Jó szolgálatot tett a kiadó a mű újra megjelentetésével, mert kevés jobb korrajzból ismerheti meg jobban az olvasó azt a valóban sötét világot, mint Tolnai Lajosnak ebből a művéből.

(*Simándi Béla*)

Tolnai Lajos: Jubilánsok. A szentistváni Kéry-család. Bp. 1956, Szépirodalmi Kk. 255 old. (Olcsó könyvtár.)

Tolnai Lajos: Az új főispán. Bev. Vajda Miklós. Bp. 1955, Szépirodalmi Kk. 439 old.

Kós Károly

BUDAI NAGY ANTAL HISTÓRIÁJA. — VARJU-NEMZETSÉG

Új Magyar Könyvkiadó. 275 old. Ara 17,— Ft.

Kalotaszegét — csodálatos népművészetéről — úgyahogy az is ismeri, aki sohasem járt ott. Ismeri — és szeretné megismerni.

A mai erdélyi magyar irodalom vezetője, *Kós Károly* — a Kalotaszeg írója, tudósa, szerelmese. »Azt a kicsi világot jegyeztem fel, amelyben éltem — a hegyeket és erdőket és vizeket, a házakat és falukat és tanácsokat... és embereket...« — írja az előszóban.

A két kalotaszegi történet mégis a magyar történelem két súlyos és szép korszakának szívszorító képe.

Budai Nagy Antal, a fiatal kurtanemes, Zsigmond király egykori vezetője megismerkedik a huszitizmussal, hazatér a falujába és hosszú belső tusakodás után a sanyargatott magyar és román parasztok vezérévé nő. Magát a felkelést, a győzelmet s a bukást balladás tömörséggel mondja el a história, de így is átfogó kor- és társadalomrajz.

Ahogy Dózsa mellett Mészáros Lőrinc, Budai Nagy Antal mellett ott áll a huszita Bálint pap, az első magyar bibliafordító. És ahogy Illyés Zápolyája Dózsát, Csáky vajda is megkísérti Nagy Antalt, hogy hagyja cserben a parasztokat s álljon az ő szolgálatába. De Nagy Antal hűséges marad — és meghal. Éppen ennek a helytállásnak ábrázolása érezteti a felkelés belső erjét.

A Varju-nemzetség tagjai is: három egymást követő nemzedék a XVII. század derekán, vezetésre termett kalotaszegi kurtanemesek. Rájuk nem országos szereplés vár: »csak« a Kalotaszeg kicsi világát védelmezik a Bethlen Gábor halála utáni pártharcokban, majd a II. Rákóczi György szerencsétlen lengyel hadjárata nyomában Erdélyre zúduló tatár beözönléskor. Magányosan nőnek ki környezetükből, életük a válságosra forduló erdélyi történelemben jelképesen is tragikus.

A Varju-nemzetség nagy problémája az erkölcsi és a politikai asszimiláció. A »pataki úr«; I. és különösen II. Rákóczi György nem tud beilleszkedni Erdély sajátos levegőjébe és a regény kissé talán el is túlzott tanulsága szerint — ez válik az egész ország veszedelmévé. Makasai László székely katonatiszt viszont, aki Kalotaszegen éppúgy »idegen«, mint

a Rákócziak Erdélyben, fokozatosan megtalálja a helyét új környezetében, a tatár támadáskor elesik a Kalotaszeg védelmében: lánya vetélytársának, Varju Gáspárnak a fiához megy férjhez. Erdély elveszett, de az erdélyi élet továbbfolytatódik...

A mértéktartóan archaizáló, ízes nyelvezet — és a kalotaszegi tájról, a bihari havasokról festett gyönyörű képek is remekművé avatják mindkét regényt.

(*Szesztay András*)

Móra Ferenc

A VILÁG ÍGY MEGYEN

Szépirodalmi Könyvkiadó, 582 old. Ár: 37,— Ft.

Móra Ferenc írásainak túlnyomó része napilapok tárcarovatában látott napvilágot. Mikor azután összegyűlt belőlük egy-egy kötetre való, könyvalakban is megjelentek, de ezek a sokunknak emlékeztető kis Móra-kötetek csak egy-egy időszak termését foglalták össze vagy az ugyanazon témakörbe tartozó írásokat. A felszabadulás óta is csak néhány szűkebb körű válogatás került a boltokba. A Szépirodalmi Könyvkiadó most megjelent kiadványa az első kísérlet arra, hogy az íróhoz méltó, egész művére átfogó képet adjunk Móra Ferenc munkásságáról.

A kísérlet — Vajda László végezte a válogatást — kitűnően sikerült, Móra kisebb írásainak valóban a javát kaptuk kézbe. Persze, mindenkinek akadhat még egy-két kedves tárcája, elbeszélése, amelyet hiába keres a tartalomjegyzékben — de hát az ilyen válogatás sohasem tehet mindenkinek tökéletesen elegendő. Abban azonban, azt hiszem, egyet értenek az író rajongói, hogy ezeknek az írásoknak valóban helyük van a gyűjteményben s a legfontosabbak mind együtt vannak benne. Szerencsés és szép a kötet becsztása is. Első részében az önéletrajzi vonatkozású írásokat találjuk *A Daru utcától a Móra Ferenc utcáig* címmel, majd *Homokország* címmel a *Georgikon* néhány fejezetét, *Parasztjaim, véreim* címmel a hasonló című két kötet legjavát, azután az ásatásokról szóló tárcákat (*Utazás a földalatti Magyarországon*), a magyar elmaradottságot panaszó írásokat (*Beszélgetés a ferde toronyra*), néhány külföldi útiélményt (*Túl a palánkon*) és végül a történelmi múltat élesztető elbeszéléseket (*Napok, holdak, elmúlt csillagok*).

Kár, hogy ez a szépen összeállított kötet — az eredeti tervtől eltérően — mégsem a Magyar Klasszikusok sorozatában jelent meg. (*Viktor János*)

J. W. Goethe

FAUST

Második rész

Uj Magyar Könyvkiadó.

A *Faust* második részének új kiadása *Kálnoky László* fordításában — nemcsak új, hanem az első igazán művészi fordításban — az utóbbi évek magas színvonalú és sokoldalú magyar műfordítás-irodalmában is kiemelkedő jelentőségű esemény. Azért is, mert a németül nem tudó magyar olvasók előtt most tárulhat fel először a *Faust* annyiszor vitatott második részének gondolati és esztétikai gazdagsága, a pályája végéhez érkezett nagy költő »végrelelete az utókornak, az emberiségnek«. Kozma Andor és Váradi Antal régebbi fordításai ugyanis csak egyes részleteikben elfogadhatók; egészüket tekintve — mai ígényekkel mérve — csak alig számottevő kísérletek.

A *Faust* második részét a világirodalom »legnehezebb« műveként szokás emlegetni. Sokan idéznek belőle, de nagyon kevesen ismerik. Az ember és a világ lényege, kapcsolata, egymásrahatása jelenik itt meg csodálatos költői erővel, szimbólumok és művelődéstörténeti típusok bonyolult rendszerében, összefoglaló és összefüggő képek sorában. Az epikusabb, közvetlenebb első résszel szemben (amelyet *Sárközi György* fordításában élvezhetünk) itt elvont általánosítások, a történelem és az emberi élet alaptörvényeit, helyzeteit megragadó képek, tömör és sok irányba világító megállapítások teszik próbára az olvasó műveltségét és művészi felfogó készségét, míg nyomom kíséri *Faust*öt az élet értelmét kutató, az ember önmegvalósításához vivő útján. Nehézséget okozhatnak az allegorikus, jelképes utalások, mitológiai vonatkozások, vagy olyan körülmények is, hogy olykor például egy versforma alkalmazása tükrözi a mondánivaló lényegét — és még jó néhány ilyesfajta problémát lehetne említeni. Hangsúlyozni kell azonban, hogy a jegyzetanyag (*Bodi László* munkája), bár — helyesen — csak a legszükségesebb magyarázatokra szorítkozik, továbbá a bevezető tanulmány (*Halász Előd*) a kevésbé képzett olvasónak is megadja a szükséges segítséget.

Kálnoky László műfordító művészete éppen a legnehezebb feladatok megoldásában éri el a legszebb eredményeket: a goethei hang változatosságának s az egész dráma bonyolult belső ritmusát kísérő nyelvi eszközöknek a tükrözésében. Különösen a lírai és a szatirizáló részek fordításával kapcsolatban az a benyomásunk, hogy a fordító olykor a lehetséges legjobb megoldásokat találta meg.

(*Pók Lajos*)

CSERES TIBOR

HERE-BÁRÓ

Magvető, 258 old. Ara 16,50 Ft.

Aligha van gyakrabban visszatérő alakja a múltunkról szóló irodalomnak a régi idők roszszemlékű földesuránál. Paraszti tárgyú regényt el sem lehet képzelni nélküle. Az írók kezén hamar ki is alakult a földesúr gipsz-negatívja, ebbe a pózba merevedve: hetyke kis bajusszal, ördög-fogsorral, amint lovaglópálcája a csizmáját verdesi.

Cseres Tibor új regénye megírásakor rá sem nézett főhőse kopott mintájára. Ne higgyák azonban, hogy a Here-báró főhőse, Baróti Károly az újjáalkotásban elvesztette tipikusságát, a regényalak egyéni karakterét egy, különben csak járulékos tulajdonság hangsúlyzott szerepe adja meg. A jellem vezérszólam: a nő-imádat. Ez változtatja meg a tipikus vonások jellegét, mértékét, viszonyát. Ki kételkednék pl. annak tipikusságában, hogy a Baróti-féle földesurak a véglete-kig kiuzsorázták a föld népét? A »here-báró«-ra azonban csak a maga módján érvényes ez a törvény. A szerelmi gyakorlat ráébresztette arra, hogy a könyörtelen erőszak nem a legmegbízhatóbb kerítő. Az asszonyokat gyakran jó szóval, ígéretekkel csábítja el, anyagi áldozatoktól sem riad vissza. Baróti magatartása — az író kimondatlan célja szerint — azt bizonyítja, hogy a lélek mélyén meg-rögződött bűnös hajlam látszat-erényeket teremthet, amelyek könnyen félre-vezethetik a külső világot. Cseres Tibor azonban bátrán ábrázolja a főhős jellemének elhajlását a humánus, az áldozatkésztség felé: a kétértelmű tettek megítélését is az olvasó józan ítélőképességére bízta. Pedig nemcsak Baróti felmentésére találnak alapot, hanem az elértékenyülésre is: a regény 1946-ban játszódik, amikor a történelmi körülmények szükségszerűen Baróti bukását okozzák. Az író módszere mellett szól, hogy hiába ismerjük meg a földesúr »humánus« vonását, gondolkozás nélkül a rajta bosszút álló asszonyokhoz partolunk.

Az igazán élményteli fejezetek Baróti személye körül szélesednek ki. De a főhős életrsát csak közvetve érintő fejezetekben szerkezeti zavarokat érzünk: Cseres csak akkor foglalkozik az előzményekkel, a múlt egy-egy részletével, amikor már okvetlenül rászorul. Nem jut eszébe, hogy némelyik szereplő szándékainak megértésére — éppen e részletek révén — már korábban szükség volna. A szereplők jelentőségét önkényesen meghatározó rendetlenséget okoz néhány je-

lenet túlméretezése, mások szükségtelen elnagyolása is.

A Here-báró mégis érdekes, a sematizmus jelenségeit példamutatóan elkerülő regény — komoly irodalmi igényű olvasmány. (G. P.)

Szucsich Mária

TAVASZTÓL TÉLIG

Szépirodalmi Könyvkiadó. 306 old. Ara 20.— Ft.

Emigráció! Mennyire összenőtt ez a szó a magyar irodalommal! Rodostó, Párizs, Bécs és Moszkva... lehet-e nélkülük irodalmunkat felmérni és számba venni? Mennyi elfelejtett vagy sosem ismert értékünk heverhet még a nagyvilág országútjainak közömbös porában! Ilyen nyugtalan gondolatok kavarnak az ember fejében Szucsich Mária regényének olvasásakor. Mert ugyan hányan tudják, hogy ez az alig hallott név egy jelentős magyar író és ez az igénytelen cím egy értékes könyvet takar. Szucsich Mária felévszázada ír, könyvei az emigrációban jelentek meg és ezt az írását is jóval előbb ismerte a külföld, mint mi magunk.

Emigrációs könyv ez, nemcsak születési körülményei, hanem a műfaja miatt is. Mert van abban valami feltárandó törvényszerűség, hogy a házara emlékező emigráns irodalom formája a legtöbbször az életrajz vagy a naplóregény. A *Tavasztól télig* pedig mindkettő együtt: az író gyermekkori naplója.

Gyermeki napló a javából, mert hangja, látásmódja, problematikája mindvégig következetesen gyermeki. A 11 éves kislány hangja seholsem mélyül asszonyossá, a világra csodálkozó tágranyílt szemére sohasem kerül okularé. A gyermeki látásnak azonban megvannak a maga korlátai: nem lát túl a környezetén, nem érti vagy nem jól érti az összefüggéseket. Az író tehetségét dicséri, hogy ezeket az akadályokat jórészt sikerült leküzdenie. A Pottich család rajza a századvégi magyar társadalom történetévé szélesül, alakjai társadalmi típusokká emelkednek. A kis Mária megrázóan szomorú, tragédiáktól fülledt gyermekora a bomló, széthulló úri osztály kegyetlen, tehetetlen vergődésének tükre lesz.

A bravúros forma csak egy helyen kerekedett az író mondanivalója föl. A gyermek természetes erkölcsi problémái, morális összeütközései a regény megoldását is hatalmukba kerítették. Így aztán a könyv befejezése világos társadalmi konkluzió helyett a moralizálás kódéba vész. (Kömlös János)

KURTIZÁNOK TÜNDÖKLÉSE
ÉS NYOMORÚSÁGA

Uj Magyar Könyvkiadó. 487 old. Ara 36,— Ft.

A »realizmus atyja« teljességre törekedett, miként Engels írta: »... a *Comédie Humaine*-ben nagyszerű realiztikus történetét adja a francia társadalomnak, s krónikaszerű művében szinte évről évre festi a felemelkedő burzsoázia egyre erősödő támadásait 1816-tól 1848-ig a nemzeti társadalom ellen...«

A *Kurtizánok tündöklése és nyomorúsága* nem tartozik az átfogó mű legkiemelkedőbb darabjai közé, de itt is érvényesül a nagy író vérbő mesélőkedve, gyakran hatásvadászó, de mindig lebilincselő cselekmény-bonyolítása. A regény szereplői, hasonlóképpen a balzaci világ többi figuráihoz, egyetlen hatalmas szenvedély rabjai: Eszter a szerelemé, Lucien Rubempré a mindenáron való érvényesülésé, Jacques Collin a pénzé.

Csalások, törvénytelenések, gyilkosságok, emberi tragédiák: Balzac nem riad vissza a giccstől és a ponyvába illő fordulatoktól sem, a váltóhamisítások és zsarolások, lopások és megvesztegetések azonban nem csupán művének izgalmat keltő eszközei, hanem az adott társadalmi körkép (és körkép) szerves részei.

Ebben a világban mindent és mindenkét bezsenyvez és lealjasít a pénz, szerelmet, becsületet, nemes törekvéseket, az emberek egy láthatatlan, kegyetlen hatalom dróton rángatott bábuja, akik — akár a görög tragédiák elátkozott alakjai — feltartóztathatatlanul rohannak végzetük felé.

Balzac híres arról, hogy nem nagy gondot fordított nyelve ápoltságára (nem jutott rá ideje, évente kb. három regényt kellett írnia, hogy az állandóan fenyegető csódtól szabaduljon); annál értékesebb Lányi Viktor fordítása, akinek sikerült az eredeti mű szövegéhez hűen, de annak nehézségét kiküszöbölve, a francia szöveggel egyenértékű, klasszikus magyar prózát írnia. (*Gera György*)

Balzac, Honoré de: Gobsec. Elbeszélések. Ford. Aranyossy Pál, Bölöni György stb. Bp. 1956, Szépirodalmi Kk. 200 old. Olcsó könyvtár.

Balzac, Honoré de: Goriot apó. Ford. Lányi Viktor. Bp. 1955, Szépirodalmi Kk. 365 old. Olcsó könyvtár.

Balzac, Honoré de: Ferragus. Ford. Lányi Viktor. Bp. 1955, Szépirodalmi Kk. 183 old. Olcsó könyvtár.

Balzac, Honoré de: Elveszett illúziók. Ford. Benedek Marcell. 1—2. köt. Bp. 1954, Szépirodalmi Kk.

FEKETE-SÁRGA
PANOPTIKUM

Uj Magyar Könyvkiadó. 189 old. Ara 12,50 Ft.

Az immár világhírű Jaroslav Hašek-nak, a remek *Svejk*-regény írójának igazi értékét a cseh irodalomtörténet is csak nemrég állapította meg. — Az osztrák—magyar monarchia — és később többé-kevésbé az utódállamok rendszere is — rendfenntartó formalizmusával elfojtott, gúzsbakötött minden igaz emberi megnyilvánulást, becsületes törekvést. Hašek egész életművével éppen ezt a rendszert állította pellengérré. De nem kímélte a hazáján kívüli nacionalizmust, korlátoltságot sem. (Nem csoda, hogy felszabadulás előtti irodalmi köztudatunkban alig, és azután is nehezen érvényesült; — márcsak nem túl rokonszenves, de igaz magyar vonatkozásai miatt sem.)

Válogatott szatíráinak és humoreszkejeinek ez a kötete kisebb lélegzetű, többnyire anekdotászerű szellemes csipkedéseit, gúnyolódásait gyűjti csokorba. Igen éles, ugyanakkor léletszerű, hihető vonásokkal megalkotott »panoptikum« ez; egy elsüllyedt világ, a Habsburg-monarchia népellenes hivatalnokai és katonai gépezetének figurái kelnek életre halottmerevségükből az író pompás ábrázolóművészete által: az önző és korlátolt felsőbb tagjai, a tehetségtelen, talpnyaló képviselők, miniszterek, tökkelütött rendőrkapók, uborkafára felkapzkodott kispolgárok, középkori operettfejedelemségek arisztokratái urai. — Érdekesek — irodalomtörténeti szempontból is — a kötet végén lévő *Svejk*-történetek. Ezek első írói vázlatai a világhírű regényfigurának. A háború előtt készültek, amikor az író még nem a maga bőrén ismerte meg a k. u. k. hadsereget. Ha a részleteket illetően olykor felületesebb is itt Hašek ábrázolási módszere, ezek a kis karcolatok is egészében hitelesen és főleg rendkívül mulatságosan idézik a katonai »copf« világát.

Az ötletes válogatás és sikerült fordítás Tóth Tibor érdeme. (T. P. I.)

Hašek, Jaroslav: Svejk, egy derék katona kalandjai a világháborúban. Ford. Réz Ádám. 1—2. kötet. Pozsony. 1956, Szlovákiai Szépirodalmi Kk.

Hašek, Jaroslav: A Balaton partján. Történetek a régi Magyarországból. Ford. Tóth Tibor. Bratislava. 1954, Csehszlovákiai Magyar Kiadó. 148 old.

O. Henry

A VISSZATÉRŐ BŰNÖS

Új Magyar Könyvkiadó. 376 old. Ara 29,50 Ft.

O. Henry — eredeti nevén William Sidney Porter — 1867-ben született. Családja igen szegény volt, ezért a fiatal fiú hamarosan maga kereste meg kenyerét. Sok mindent próbált, míg végre pénztárosként egy bankban helyezkedett el. Itt sikkasztásért perbe fogták, s ő ártatlanságát hangoztatva menekülni kényszerült. Evekig élt számkivetésben. Amikor a városba ismét visszatért, letartóztatták és sikkasztásért elítélték.

O. Henryt a most megjelent válogatásból kitűnő realista írónak ismerjük meg. Tolla kíméletlenül hasítja szét a hatalmas, ragyogó városokkal, remek luxusautókkal, csodálatos palotákkal hivatalkodó Amerika kulisszáit, hogy a talmi csillogás mögött kisemberek, farmerek, szélhámosok és gonosztevők mindennapi életét mutassa be.

A kötet két legszebb darabja, a *Szelemi áldozat* és a *Háromkirályok ajándéka* a novellisztikus ábrázolás remekei. Mindkettő fiatal, szegény és tiszta emberek igénytelen ábrándjait tárja az olvasó elé. A farmerek életét megelevenítő novellái kevésbé sikerültek, erősen érződik rajtuk a vadnyugat érzelmes romantikája. (Legmegrázóbb közülük *A döntés*, a földért küzdő parasztok harcának rajza.)

O. Henry a kritikai realizmus kispolgári művésze. Novelláit sajátos, amerikai humora, fordulatok, csattanókra építő írásmódja teszi élvezetessé. (G. Gy.)

Karel Čapek:

AZ ELSŐ CSAPAT

Új Magyar Könyvkiadó. 194 old. Ara 12,— Ft.

Igen örvendetes Karel Čapeknek, a cseh és az európai irodalom kitűnő, eredeti alakjának térhódítása könyvkiadásunkban, színpadjainkon. Merészsége, mondanivalóban és formájában újat-keresése, sokoldalúsága, mély humanizmusa, szatirizáló kedve bizonyára frissítően hat irodalmi közvéleményünkre, színpadművészetünkre, olvasóinkra egyaránt.

Eddig megismert művei, a *Harc a szalamandrakkal*, a *Fehér kór* és a *Fiaim után Az első csapat* című regénye újból igazolja ennek a ragyogó írónak a varázslatos képességeit, maradandóságát — ezúttal az eddigiektől eltérő témakörben és megoldásban. Bányászregény — de a javából! Távolság és termelési sema-

tizmustól, elsősorban emberekről, ember és ember viszonyáról szól. És éppen így tud egy munkáskollektívának, a szótlan, szerény, mindennapos bányász hősiességnek emléket állítani az író. Hősei egyszerű munkások, akik nagy szavak és fogadkozások nélkül kockáztatják naponta életüket. A munkásszolidaritás, a hősiesség, a mindennapos élet-halálharc reális emberi történéseken keresztül jut kifejezésre. — Finom, bensőséges líra lebegi körül a regény hőseit; férfiasság, erkölcsi és fizikai értékek költői szintre kerülnek itt. Nemcsak avatott nyelvi és stílus-effektusok révén, — hősei életének, gondolkodásmódjának, lelkületének tökéletes, mély átéltségű ismeretében Čapek költészetté varázsolja regénye realitását. — *Szekeres György* fordítása jól közvetíti ezt a bensőséges költőiséget. (T. P. I.)

Čapek, Karel: Egy mindennapi élet. Ford. Donner Pál. Bratislava—Pozsony. 1937, Prager. 189 old.

Čapek, Karel: Harc a szalamandrakkal. Ford. Szekeres László. Bp. 1956, Új Magyar Kk. 307 old.

Čapek, Karel: Meteor. Ford. Donner Pál. Bratislava—Pozsony. 1936, Prager. 193 old.

Jaromir John

ESTÉK A SZALMAZSÁKON

Csehszlovákia Magyar Könyvkiadó. 310 old. Ara 18,50 Ft.

Nyerességnek érezzük, hogy Jaromir John-nak hazájában méltán közismert, népszerű műve, az *Esték a szalmazsákon* című elbeszélés gyűjtemény eljutott hozzánk.

A szerző, az egykori cseh középiskolai tanár, majd kényszerűségből osztrák császári tiszt, bejárta az első világháború számos hadszínterét. Saját élményei és katonái elbeszélései alapján születtek történetei. Családjától elszakított öreg népfelkelők, örökre nyomorékká tett fiatal emberek, tetves kórházbarakkokban sínylődő sebesültek, az osztrák és porosz hatóságok eszén túljáró furfangos cseh kisemberek, az esztelen öldöklésnek hangtalanul ellenálló cseh, román, szerb, albán katonák a hősei az elbeszéléseknek.

»Olyan könyv ez — mondja a honfitárs-kritikus, Vitezslav Kocourek —, amely a cseh irodalomban Hasek műve mellett a legjobban megmutatja, miképpen élt, gondolkozott és érzett az egyszerű cseh ember, a diák, a paraszt, a cipész, a tanító, akit az Osztrák—Magyar Monarchiában akarata ellenére a császár öfelsége mundérjába bújtattak és az első világháború vágóhídjára hurcoltak.«

Jaromir John hősei sokáig emlékeztünkben maradnak, mert az író temérdek éleslátó megfigyeléssel, reális részlettel hozza emberi közelbe őket. A legellenzesebb figurát is belülről ábrázolja, saját törvényeinek keretei között. Így tesz például az egyik legjobb elbeszélésnek, a *Botrány a távbeszélőnél* címűnek főalakjával, a rendkívül korlátozott, gonosz törzstiszttel is. Taszító tulajdonságai bármilyen végletesek, Jaromir John kezén mégsem válik belőle ördög — noha torzvonású, de emberarcú marad.

A megrendítő írásokat át- meg átszővi alkotójuk humora, s ennek a humornak a halál, a pusztulás közelsége sajátos ízt ad. Általában ez a kettősség — az emberi lét tragikus és komikus oldalainak egyidejű bemutatása jellemzi John művészetét, gazdagítja tovább hősei rajzát. Ugyanakkor ez a módszer fokozza az olvasó érdeklődését, műélvezetét. (*László Anikó*)

Michael Croft

SUHOG A PÁLCA

Uj Magyar Kiadó. 242 old. Ara 19,50 Ft.

Pedagógusregény. Ha egy mondatban akarnám elmondani a tartalmát, ezt írnám: egy fiatal férfi (akiről nem sokat tudok, csak annyit, hogy a haditengerészetnél szolgált és számtalan foglalkozása volt), tanító lesz, új, modern módszerekkel kísérletezik elég gyér eredménnyel, majd áthelyezik egy másik iskolába. Az első oldalak után az az olvasó érzése, hogy sürgősen el kell olvasnia egy Dickens regényt. (Vagy, ha az olvasó egy kicsit rosszmájú, az az érzése, hogy az író túlságosan sokszor olvasta a *Twist Olivért* és a *Copperfield Dávidot*...) A probléma maga, az ifjúság helyes nevelése, nálunk is — mint mindenütt — állandóan időszerű. De örömmel állapíthatjuk meg, hogy a mi módszereink sokkal ésszerűbbek, elevenebbek és éppen ezért minden bizonnyal eredményesebbek is, mint az angol módszerek.

A regény legfőbb erénye, hogy teljes nyíltsággal tárja fel a külvárosi iskolák nyomorúságos anyagi és szellemi helyzetét. Bemutatja a tanerők képzetlenségét, fásultságát és reménytelenségét. De nagy hibája, hogy az író nem tud megbirkózni a maga választotta feladattal. Az alakok egy pillanatra sem válnak eleven emberekké, a gyerekeket még kevésbé ismerjük meg, mint a felnőtteket. Nem érezzük meg a kamaszkor vívódásait; a nyomort, amely fásulttá teszi őket. A betűk csak szavakká tevődnek össze, a szavak csak

mondatokká, de a szerző még percekre sem merül a legfelülso felszín alá. Pedig csak ez adhatna létjogosultságot az egyébként nagyon egysíkú, sablonos történetnek.

A fordítás *Róna Ilona* munkája. Gördülékeny és színes. (*Szilágyi Lilla*)

Ivan Franko

EMBEREK

Uj Magyar Könyvkiadó. 283 old. Ara 16,50 Ft.

Ivan Frankónak, az ukrán szegényparasztok gyermekének kétszeresen is éreznie kellett a nép kiszolgáltatott helyzetét: a Galícia lakosságának zömét kitevő nyomorgó szegényparasztok és az osztrák-magyar monarchia igája alatt sinylődő elnyomott nemzetiségek sorsa egyaránt mélyen húsába vágott a Sevcsenko költészetén s az orosz forradalmi demokraták írásain nevelődött írónak.

Hősei: Nyugat-Ukrajna munkásai és parasztjai. Embertelen nyomorúságban, elnyomásban élnek e hősök, kiket Franko bátran, tévovázás nélkül vall társainak, testvéreinek. A nyomor, elmaradottság és reménytelenség nem egyszer bűnös útra, olykor gyilkosságba is hajszolja őket (mint az *Olajmunkások* Hankáját vagy a *Mélységben* Bovdurját), az író ítéletének éle azonban sohasem a szerencsétlenek ellen irányul, hanem mindannyiszor az osztálytársadalom farkastörvényei ellen.

Sötét, szerencsétlen — szinte vigasztalan — emberi sorsok bontakoznak ki valamennyi elbeszélésben; nem tudott és nem is akart másról írni Ivan Franko, hiszen a környezetében naponta lejátszódó tragédiák parancsolóan írták elő számára, hogy felemelje szavát a társadalmi igazságtalanságok, embertelenségek ellen. Néhány elbeszélésében (elsősorban a *Mélységben* című írásában, de a *Cigányok*-ban is) a társadalom számkivetettjeinek az az erőteljes ábrázolása jelentkezik, mely röviddel későbbi Gorkij művészetében teljesedett ki.

Derűt, világosabb színeket nehéz lenne találni Franko műveiben — de elhamarkodott ítélet lenne egyértelműen pesszimizmának nevezni költészetét. A nyomorral, halállal, tragédiákkal is félreérthetetlenül bizonyítja: a régi társadalom számára nincsen kiút, a változás, a forradalom elkerülhetetlen.

Az *Emberék* címen összegyűjtött tizenegy elbeszélés Ivan Franko születése századik évfordulójának évében jelenik meg. A kiadó dicsérendő elgondolása, hogy a nálunk kevésbé ismert kiváló ukrán forradalmár író műveivel megismerteti a magyar olvasókat. (*Hajdu Ferenc*)

Szlovákiai Szépirodalmi Könyvkiadó,
133 old. Ara 13,50 Ft.

Hálás, de ugyanakkor nehéz feladat is úgy írni a kis emberpalánták életéről, hogy azt a felnőtt és a gyermekolvasó egyaránt érdekesnek, igaznak, szórakoztatónak találja. A csehszlovák Askenazynek is csak nagyrészt sikerült ezt a feladatot megoldania. Kitűnő pillanatképekben sűríti a szülők közös élményeit a gyermek születésétől a végtelen játszadózásokon át egészen a szünni nem akaró »miért?«-ekig. Kedves figyelemmel követi az Emberke testi és szellemi bakugrásait, felhasználja a nevetető momentumokat anélkül azonban, hogy magát a szereplő gyermeket ténnyé nevetéssé. Az embernek kijáró megbecsüléssel és a gyermeket illető szeretettel szól hozzá és róla. Inkább önmagát, az apát és benne az összes apákat gúnyolja néhol nevelési módszereikért, de ezt is oly finom iróniával, hogy semmiképp sem csorbítja vele a szülői tekintélyt.

Egyszerűen, világosan és rendkívül tömören ír Askenazy. Nem használ bonyolult hasonlatokat, még hosszabb mondatokat is alig. Igen figyelemre méltó írói teljesítmény a könyv első felében az *Öt kis előjáték*. Ezekben kislának magyarázza el azt, amit előbb-utóbb minden gondos szülő meg kell, hogy mondjon gyermekének: mi is volt mielőtt ő megszületett, hogyan ismerkedett össze apu és anyu, mi az, hogy megszerették egymást, hogyan született meg ő és milyen volt apa és anyja első találkozása vele. Ezekben a kis monológokban a szerző igen jól alkalmazkodik a gyermekek gondolatvilágához, érvelési módszereivel, szavaival, kifejezéseivel egyaránt.

A könyv további része azonban mégis inkább a felnőtteknek ajánlható. A történetek felépítése, a csattanók, a többnyire egy-két mondatba foglalt ironikus tanulságok a szülőkhöz szólnak mindenekelőtt, az ő irodalmi igényeikhez alkalmazkodik az író. Sőt, nem egyszer csak a felnőttek számára érthető általános társadalmi, irodalmi célzásokat — s még hozzá nagyon találó célzásokat — tesz egyik-másik történet végén. (K. L.)

Uj Magyar Könyvkiadó, 243 old.
Ara 17,— Ft.

Az alcím tanúsága szerint a regény »egy holland kisfiú története«. A félmondatos összefoglaláshoz — amely valóban a leglényegesebbet árulja el a tartalomtól — tegyük még hozzá: Bartje, a holland kisfiú, egy, a nyomorúság legmélyén tengődő bérescsalád »ki tudja hányadik« gyermeke. Otthonukban a mindig egyforma hétköznapiakat két dolog tölti ki: a nélkülözés és a csecsemősírás. Egyikből sem fogynak ki soha. A szegénysors minden megpróbáltatását végigcsinálják, az apa munkanélküliségétől kezdve a nagylány bukásán át, a korán elfáradt anyja hirtelen haláláig. Ebben a környezetben növekedik Bartje. Itt vívja meg lelkének nagy küzdelmét: az álmok, a mesék világának csatáját a való élettel. Itt tanulja meg a holland kisfiú a felnőttek »játékszabályait«, az osztályharc kérelhetetlen törvényeit — és ériik a gyermekkori álmok halálával apjához, nagyapjához és minden ősehez hasonlóan, pipázó, komorszavú béressé.

Hösköltemény lehetett volna az elszomorító, de nyomorúságában is felemelő gyerek-élet bemutatásából. Lehetett volna — de nem lett. Ez a téma rátermett realista író kezén — kísért a gondolat, hogy a mi Móricz Zsigmondunkén is — izgalmas írássá kerekedhetett volna, de Vries regényében azonban valahogy elsikkadt a sok téma kínálta lehetőség. A kisfiú története sokszor unalomba fullad, sivárrá lesz — amely azonban nem a béres-sors hangulati áttétele, hanem csupán a művészi megoldás sikertelensége. Az ábrázolás olykor naturalizmusba torzul, s a hiányokat még a helyenkénti, szépen megírt lírai nyugvópontok — mint amilyen az anyja halálának és temetésének a leírása — sem enyhítik.

Nagyon sok tartozásunk van a nyugati irodalommal szemben, és még a leglényegesebb mulasztásokat sem tettük jóvá. Anne de Vries regényének lefordításával is inkább csak tartozásunkat növeltük: elvettük a teret más, művészileg és így eszmeileg is sokkal igényesebb alkotások elől. Közepes regények importjára nincs szükségünk. (Maár Gyula)

Új Magyar Könyvkiadó. 665 old. Ara 38.— Ft.

Háromszáz éve annak, hogy Alekszej Mihajlovics, Moszkóvia ország cárja és Bohdan Hmelnickij, a zaporozsjei kozák had hetmanja Perejaszlavban aláírták a két ország: Moszkóvia és Ukrajna egysüléséről szóló szerződést, Ribak történeti eposza ennek a testvéri találkozásnak állít művészi emléket.

A regény szerkezeti középpontja az ukrán hetman udvara, cselekménye pedig Bohdan hadjáratai a lengyel párok ellen. De az író egész Kelet-Európán végigvezet bennünket, bepillantunk a tatár kán háremébe, a lengyel és orosz udvarba, tanúi leszünk az ukrán nép szenvedéseinek: látjuk a karóba húzott jobbágyokat, a tatár rabságba hurcolt szép ukrán lányokat.

Hmelnickij történelmi alakjában Ribak egy nagy egyéniséget, szabadságra vágyó és szabadságot teremtő hőst rajzolt meg. A hetman figurája némileg eszményesített, csiszoltabb a történelmi hősnél, a regény cselekménye is egyszerűsíti a rendkívüli ellentmondásokkal vívódó kor képét, viszont el kell ismerni, hogy e művészileg kifogásolható ábrázolási mód az eszmei mondanivaló világosabb kifejtését és az olvasmányosság céljait szolgálja.

A XVII. század közepe Európa történetének egyik legmozgalmasabb fejezete: az angol forradalom, a harmincéves háború, hanyatló és felemelkedő birodalmak egész sora kerül a történelem lapjaira. Ribak regényének erénye, hogy ezt a szenvedélyes, fény és pompa mellett szörnyű nyomorúságot rejtegető kort ellentmondásaival, nagy egyéniségeivel és egyszerű embereivel együtt tárja fel, és hogy művét az elnyomott emberiség felszabadításának szolgálatába állítja. Így válik regénye nemcsak izgalmas élményekkel, érdekes hősökkel teljessé, hanem egyben egy nagy eszme: a népek szabadságának hordozójává.

Radó György magvas előszava a történelmi események és a társadalmi viszonyok jobb megértését teszi lehetővé. A fordítás — ugyancsak Radó György munkája — igen jó érzékkel alkalmazkodik a regény tárgyához. (Vámosi Pál)

Új Magyar Könyvkiadó. 327 old. Ara 20,50 Ft.

Jan regénye nekünk, magyaroknak rendkívül érdekes olvasmány, mert történelmünk egyik szakasza is megelevenedik benne.

1240-ben az Itil (Volga) torkolatánál összegyűjtött seregével indul meg Batu khán tatár serege, hogy nagyapjának, Dzsingisz khánnak végakarátát teljesítse: leigazza a »napnyugati országokat«. A nyugati uralkodók haszontalanul elfecsérik az időt, viszálykodnak, vitatkoznak, hogy ki lesz az egyesített európai hadsereg főparancsnoka. A hosszadalmas viszály II. Frigyes császár és IX. Gergely pápa közt megakadályoz minden sikeres lépést, amely Európát megmenthetné. A mongol—tatár hordák valóság nélkül gyorsasággal vonulnak át Lengyel- és Németországon, cseh és magyar földön. Szétverik a híres német lovagi hadsereget és szövetségeseit, végül megsemmisítik IV. Béla magyar király csapatait is. A vérszomjas hódítók eljutnak az Adria partjáig, s már-már megtámadják Itáliát is, amikor Batu khán híret veszi, hogy az ifjú Alexander, Novgorod hercege összegyűjtötte a korábban szétvert orosz seregeket és ez az ismét félelmetessé nőtt erő elvághatja a főhadiszállásuktól több hónapnyi járőföldre levő tatárokat az utánpótlástól. Batu khán visszafordítja harcosait az ázsiai pusztákra. A kegyetlen és értelmetlen rablőháború végetér, Európa megmenekül.

Ezt az izgalmas és kevésbé ismert kort eleveníti meg a könyv, amelyet regénynek színes cselekményleírása, némely lírai részlete és megkapó tájleírása miatt nevezhetnénk; de sokkal találóbb elnevezés a korrajz. Elsősorban az alapos tárgyismeret avatja jelentőssé Jan könyvét, amelynek szellemét az orosz hazafias hagyományok jellemzik. A *tatárjárás* harmadik kötete annak a trilógiának, amelynek első két kötete is megjelent magyarul.

(L. L.)

Jan, V.: *Dzsingisz khán*. Ford. Semsei Róbert. Bp. 1946, Athenaeum Kk. 402 old.

Jan, V.: *Batu khán*. Ford. Gyöngyi László. Bp. 1955, Új Magyar Kk. 630 old.

Jan, (V. G.): *Spartacus*. Ford. Achim András. Bp. 1954, Ifjúsági Kk. 92 old.

Jankovich Ferenc

SZALMAPAPUCS

Ifjúsági Könyvkiadó 60 old. Ara 14.— Ft.

A ritmus leegyszerűsödik s minden gyermekversben a gyermeki világ jól ismert »kategóriái« lépnek az olvasó elé: mackó, róka, baba, kiskakas: ez, és ennek a műfajnak még számos jellegzetessége a felületes vizsgálóban azt a benyomást kelti, hogy verseket írni gyermekek számára könnyű. Pedig a költészet birodalmának egyik legbonyolultabb része ez: sehol nincs annyi fantáziára és a ritmus ismeretére szükség, mint éppen itt, a dolgoknak valami egészen sajátos szemléletének kell vezetnie az íróat, mert a gyermekolvasó mindig fogékonyabb, engedékenyebb a költői hatásokra, élesebb a füle rimekre, ritmusra s friss befogadó képességével sokkal jobban érzi a szavak mágiáját, mint a felnőttek. Ezért okoz örömet, hogy a verseknek olyan próbált, nagytehetségű mestere (akit még egyénileg is számos alkati jellemvonás predesztinál erre a bonyolult műfajra, pl. a muzsikában való jártasság) jelentet meg verskötetet a gyermekek számára.

Ami a leglényegesebb: a *Szalmapapucs* egyetlen darabja sem csak valamiféle megszerkesztett és gyermekvilággal megtöltött költemény. A több mint félszáz oldalas kötetke minden verse mélyen ihletett kompozíció, sehol külsőséges vagy banális megoldást nem találunk benne, mint az utóbbi időben megjelent számos hasonló jellegű kiadványban. Jankovich nem törekszik arra, hogy a gyermek számára írjon, nem gügyög és selypít, hanem a gyermek szemével lát. Függyőnek véli a hóesést, pókhálónak a felhőt és a boglyákat labdákhöz hasonlítja. Felelevenít és átstilizál egy francia népdalt (*A három dobos*), ír betyártörténetet, találós kérdéseket, helyzetdalokat, portrékat stb. *Az anyák napján* a gyermeki alkalmi költészet báját adja vissza. Kitűnők a hol refrénként, hol magában álló allobriák, a fül tiszta örömei: »cica máj, ruca máj, kóbor kutya farka«, vagy »kit-kot, Kati kot, kukuriku kot, kot, kot.« A jóhangzás lehetőségeit a költő már-már a végtelenségig fokozza: »Oly jó, ha jó a hajó!«

Jankovich szépségesen szép magyar nyelven ír, s minden sorával észrevétlenül a magyar élet, a magyar táj szeretetére

tanít. Sajnos a kötetbe — akár Weöres kitűnő *Bóbitájába* — bekerültek olyan versek is, amelyek mondatfűzésükkel, képekkel túlmutatnak 6—12 éves gyerekek képességein. *Győry Miklós* és *Repcze János* színes, látványos rajzai illusztrálják a kötetet. (*Csanádi Ákos*)

August Cesarec

KATAKOMBÁBAN

Ifjúsági Könyvkiadó. 71. old. Ara 3.— Ft.

Cesarec a jugoszláv íróvértanúk közt is kiemelkedő helyet foglal el emberi és írói magatartásának példájával.

A *Katakombában* első magyarul megjelent műve. Hőse az Oroszországból visszatérő Misa, illegális pártharcos, akinek titokban kell a határon át hazatérnie. Határőrök és farkasok elől menekülve, egy határt átszelő vasúti alagúton keresztül igyekszik célját, a határ átlépését elérni. Az elbeszélés szimbolikáját, a nehéz, földalatti harcokat jelenti a sötét alagútban való útkeresés. Misa úgy véli, hogy üldözik a határőrök, holott az alagútba menekült farkasok kergeti a fegyveres pályaőr. Misa ekkor felkapaszkodik egy teherszerelvényre s egy üres kocsiiban meghúzódva kerül túl a veszedelmen. Végül az őt felfedező fékező előtt leleplezi magát s »Oroszországban nincs többé katakomba! Ott szétkergették a farkasokat!« — szavakkal átöleli és szájoncsókolja a meglepődött vasutat.

Valószínű, hogy ez az írás Cesarec valamelyik elbeszélés kötetében, a többi közt, lényegesen hatásosabbnak bizonyulna. Itt, kiragadva, egyáltalában nem alkalmas arra, hogy az íróat bemutassa a magyar — s különösen a fiatal — olvasóknak.

A történet a negyvenedik oldalon is még csak Misa belső monológjában »bonyolódik«. Az eseményességet a befejező akción kívül semmi sem adja. Misa is és maga az esemény is, túl elvontan, hely, időpont, jellemnélküli általánosságban jelentkezik.

A jugoszláv irodalmat nem volt módunk az elmúlt években megismerni. A kötet megjelentetésének indoka nyilván e hiány gyors pótlása volt, de ez sem indokolja azt, hogy Cesarecet oly módon mutassuk be fiatal olvasóinknak, hogy az az érdeklődés felkeltése helyett inkább kedvüket szegje az esetleg később megjelenő valamelyik művétől.

(Cs. O.)

Kasszil

A NAPSUGÁR SZERELMESE

Ífjúsági Könyvkiadó. 293 old. Ara 20,— Ft.

A regény Kolja Dmitrijevnek, a moszkvai képzőművészeti gimnázium fiatalon elpusztult tanulójának regényes életrajza. A pályája elején álló fiú tehetsége a legnagyobb művészekre emlékeztető ragyogó lehetőségeket ígerte a szovjet nép és a művelt világ számára. Tizenöt éves volt, amikor egy vadászkaland áldozatául esett.

A regény azt mutatja be, hogy a művészé formálódás folyamata milyen szoros egységben van az emberré formálódással. Kolja Dmitrijev nemcsak művésznek volt ígéretes, hanem embernek is: pionírnak vallotta magát, s úgy igyekezett rövid életét berendezni, hogy tevékenységével másoknak is örömet szerezzen, másokon is segítsen.

Hogy a valóságban Kolja Dmitrijev ilyen kiemelkedő egyéniség volt, azt szívesen elhiszük az életrajz írójának; ez maga művészi elismerés Kasszil felé. Hogy a regény ezt a pedagógiai mondani-valót hathatósan bontakoztatja ki, ez éppenséggel komoly érdem.

A szokványos ifjúsági regényírói célkitűzéseken és erényeken kívül (példaképialakítás, ismeretgazdagítás, szórakoztatás) van a regénynek egy speciális erőssége: olyan kategóriáknak az összefüggéseire mutat rá, melyeknek a felfedezése már önmagában is nevelő erejű. Így látatja meg — meggyőző erővel —, hogy a festő számára végtelen sokféle ismeretanyag szükséges, hogy művészete valóban az életben gyökerező, az életből sarjadó legyen. Ennek a sokféle ismeretnek a megszerzéséért küzd Kolja; s minthogy ennek a megismerhető világnak nagyságát és sokrétűségét Kolja megsejtette, soha nem esett az önelégültség, az elbizakodottság hibájába, sőt: önmarcangoló elégedetlenséggel tört mindig újabb csúcsok felé, miközben néha-néha már az elkedvetlenedés szakadékjaihoz ért.

Hogy a sokféle ismeretet, gyakorlatot, tudományt a művészet szolgálatába kell állítani, azt már kisgyermekkorában megtanulta Kolja. De hogy a különböző művészetek — tárgyuk, az élet, a természet azonos lévén — egymást támogatják, erre csak serdülő korában döbben rá a fiatal művész. Ennek az összefüggésnek a feltárásával a regény az általános esztétikai nevelés jó eszközévé válhat. Sok művészetelméleti alapfogalmat tisztáz (téma, kompozíció, stb.) és megnyitja az érdeklődés ablakait napjaink legtöbbet vitatott esztétikai kérdése, a realizmus felé.

Betetőzésül: a legmagasabbrendű s éppen ezért pedagógiailag a legtermékenyebb összefüggés, amit megláttat az író: a művészet és az erkölcs összefüggése. A könyvet Kolja Dmitrijev 27 művének reprodukciója teszi teljessé. (Vidor Pálné)

ISMERETTERJESZTŐ, TUDOMÁNYOS ÉS SZAKKÖNYVEK

Gerevich László

TANULMÁNYOK

BUDAPEST MÚLTJÁBÓL

Akadémiai Kiadó. 450 old. Ara 120,— Ft.

Budapest várostörténeti monográfiái kiadvány sorozatában újabb nagy kötet jelent meg *Tanulmányok Budapest múltjából* címmel Gerevich László szerkesztésében. A kiadványsorozat különálló feldolgozásokból és több kisebb tanulmányt összefogó kötetből áll. Ez utóbbiak jelennek meg *Tanulmányok Budapest múltjából* címmel.

E kötetek sorozatosan közlik azokat az eredményeket, amelyek a Budapest történetét feldolgozó nagy kutatócsoport céltudatos munkája nyomán születnek. E kutatások előbbre viszik a magyar várostörténet feltárását, helyes megvilágításba helyezik értékes történelmi adatainkat és egyben például szolgálnak vidéki városaink részére is.

A *Budapest Régiségei* és a *Budapesti Forráskiadványok* mellett ez a sorozat hivatott arra, hogy Budapest történetének részletkérdéseit és e történet értékelésének ideológiai problémáit megoldja. Ezek nélkül az előmunkálatok nélkül Budapest történetének nagy összefoglaló műve nem jöhet létre. Budapest történetének hiányát pedig az egész magyar társadalom, de elsősorban a főváros lakói oly régen és igazán érzik.

A jelen kötetben tizenöt szerző ír különböző témákról, melyek közül a könyvek barátait elsősorban *Tóth András* tanulmánya érdekelheti: A pesti Egyetemi Könyvtár a modern fejlődés útján, amelyben *Toldy Ferenc* könyvtárigazgatójának első éveit rajzolja meg. De a többi tanulmány, mint például *Nagy Lajostól: A Tézsváros kialakulása, Mályuszné Császár Edit: Kelemen László színháza, Kubinyi András: Adatok Újpest 1848 előtti történetéhez, Godanecz Béla: Az 1904-es országos vasutas-sztrájk Budapesten* stb. mind értékes adalékot nyújt Budapest készülő történetéhez.

A kötetet várostörténeti tudományos művek ismertetése, 50 kép és nyolc melléklet egészíti ki. (Cz. A.)

HOLLÓSY SIMON
ÉS KORA MŰVÉSZETE

Képzőművészeti Alap. 156 old. Ara 52,— Ft.

Hollósy Simonról két tanítványa, Réti István és Felvinczy Takács Zoltán forrásértékű tanulmányain túl nem tudunk eddig sokkal többet, mint hogy ő festette a *Tengerihántást*, nagyszerű pedagógus volt, ő alapította a nagybányai művésztelepet. Pedig kevés olyan színes egyéniségű, nagyszerű művésznök van, mint Hollósy. Igazi értékét most fedezi fel számunkra Németh Lajos.

A könyv az életrajzszerű, szigorúan kronológikus fejlődés-rajz helyett elsősorban az életmű esztétikai tanulságaival foglalkozik. Arra a kérdésre akar választ adni elemzésében, hogy mennyire tükrözte Hollósy Simon művészete a korabeli magyar életet, hogyan oldja meg a kora támasztotta sajátos tartalmi és formai problémákat és egyetemes vagy csak provinciális jelentősége van-e.

Ezekre a problémákra hat fejezetben felel a szerző, megrajzolva Hollósy Simon korát, a müncheni éveket, melyek alatt zsánereképeit festi, a harcot a nagybányaiak és a Múcsarnok között, Hollósy és a nagybányaiak történelmi képeit, elemzi a Rákközi indulót, a művész Kiss József-illusztrációit. Végül a técsői korszak, a tájképek, az *Apostol-illusztráció* és az öregkori *Ónarckép* bemutatása után egy záró fejezetben megjelöli Hollósy művészetének helyét a magyar festészetben. Németh Lajos szerint Hollósy útja a korai úgynevezett finom-naturalizmustól a plain-air vívmányok és az impresszionizmus egyéni jellegű befogadásának segítségével a demokratikus — népi művészet kialakítása felé vezetett.

Németh Lajos műve úgynevezett problémátörténeti mű, melyben a fiatal tudóst elsősorban saját problémáinak megoldása, Lukács György és Fülöp Lajos írásainak sokat köszönő módszere, egész élet- és művészetszemléletének egy művész-egyénségre való alkalmazása érdeklí. Emellett plasztikusan mutatja be Hollósy Simon sorsát a családi háztól, a müncheni akadémiai babéroktól az első országos sikereken és a nagybányai kiállításon keresztül az *Ónarckép* teljes elmélyüléséig.

A művet gazdag jegyzetanyag, terjedelmes irodalom és a szövegközti képeken túl 72 Hollósy kép és képrészlet egészíti ki. (Czobor Ágnes)

RÓMA ÉS A KORAI
KERESZTÉNYSÉG

Művelt Nép. 299 old. Ara 33,— Ft.

Vipper műve egy vonzó és sokakat foglalkoztató problémakör világába kalauzol — a keresztény hit kialakulásával foglalkozik. Tapasztalatból tudjuk, milyen kevés e tárgykörben azoknak a műveknek a száma, melyeket a magasabb képzettség nélküli olvasó is élvezhet, éppen ezért nagybecsű az a feldolgozási mód, amely Vipper művét jellemzi.

A munka kétszer tíz fejezetre oszlik, a kereszténység előzményeit tárgyaló első és a lassú kibontakozást kifejtő második részre. Az egyes fejezetek egy-egy történelmi korszak legfontosabb kategóriáit tárgyalják, kiemelve a társadalom tagozódásának okait. Mindez rövid magyarázat a kor világnézetének, vallásos elképzelésének helyes megértéséhez.

A mű második része sok meglepőt, újat és tudományos értelemben vett nevelő hatású anyagot tartalmaz. Kihámozza a jóhiszemű tévedések és a szándékos megtévesztések zürzavarából az »üldözések korának« történelmi valóságát. Leírja, mint formálják meg jóval az időszámítás kezdete után a Krisztus-legenda, az egyházalapítás, a kezdeti közösségi élet hagyományait az egyházatyák és hitvitázók.

Felveti azt a súlyos és gyakran felületesen megválaszolt kérdést is, hogy a halhatatlan világnézeti és műveltségbeli fölényben levő pogány ideológia miért maradt alul a keresztény hittérítéssel szemben és ennek helyes társadalmi magyarázatát adja.

Legfőbb érdeme, hogy érzékelteti a sok évszázados folyamatot, melyben a későbbi tételes vallás egyes mozaikjai létrejöttek és kapcsolatba léptek egymással. Az olvasó ráeszmél, hogy e vallási komplexus formálója a változó erőkhöz való alkalmazkodás volt, anélkül, hogy a kereszténység a maga megszilárdult mivoltában valaha is hadat üzent volna bármely uralkodó rendnek.

Bár Vipper könyve osztozik néhány hibában, mely az utóbbi években gyengítette a marxista történelemírás hitelét — pl. nem idéz elég pontosan, nem nevezi meg mindenütt forrásait (lábjegyzetek hiánya) és főleg nem foglalkozik elég mélyreemenően ellenfelei érveivel — munkája kimagaslik a vallástörténeti irodalomból. Gazdag és tartalmas tudományos apparátussal érte el eredményeit és számos új, eredeti következtetésre jutott.

(Ardó Mária)

A *Nagy Magyar Írók* sorozatban Komlós Aladár kitűnő irodalomtörténészünk Vajda János monográfiájának egy rövidített változata van előttünk. A mű fel fogása, adatai, még fogalmazása is túlnyomó részben a nagy munkájával azonos. Eltér tőle terjedelemben — valamivel több csak a nagyobb mű felénél —, de abban is, hogy Vajda költői fejlődésének rajzát új vonásokkal teszi teljesebbé.

Komlós Aladár a nagy monográfiában Vajda János életművének teljes tisztázására törekedett. Részletesen föltárta Vajda hatalmas anyagot jelentő publicisztikáját, amelyet az eddigi kutatás meglehetősen homályban hagyott, s így elkerülhetetlenül nagyobb hangsúlyt tett a költő hírlapírói működésére. Az előttünk fekvő műben már e rész tárgyalását szűkebb méretekre szabhatta.

A könyv végigvezet Vajda János ifjúságán, a szabadságharc és elnyomatás évein, bemutatja harcát a polgárosodásért, üldöztetését — mely röpiratai és a *Magyar Sajtó* szerkesztése, továbbá Jókaihoz írt levelében »irtóztató következményű botlás«-nak mondott állásfoglalása miatt következett be — majd újabb harcát a kiegyezés ellen. Itt érdekesen mutatja meg, hogy míg Vajda azelőtt sürgette Ausztria és Magyarország között a megegyezést, a 67-es kiegyezést mégis elutasítja. Ennek okát Komlós abban látja, hogy Vajda Kóniggrätz után a kiegyezésben már csak az arisztokráciával szövetkezett osztrák burzsoázia, a bürokrácia és a magyar birtokososztály kiegyezését látta. Mint Vajda írta: »A közösügyi alkut lehet szövetségnek tekinteni az osztrák bürokrácia és a magyar arisztokrácia között, de nem lehet a szövetkezés bizonyos nemének tekinteni népek és népek között.« Vajda mindig tisztában volt azzal, hogy a politika a körülmények szerint tartozik megválasztani eszközeit, s olyan merev álláspont, amely a helyzetre nincs tekintettel, ostobaság.

Komlós plasztikusan mutatja be a magános Vajdát, majd lélektanilag rendkívül érdekes új adatokkal világítja meg Vajda házasságát. Alaposan méltatja művészetét, különösen halálköltészetét, megrajzolja utolsó éveit, végül egy, a mérleget megvonó zárófejezetben Vajda irodalmi utóéletét adja. Kár, hogy itt, a Vajda irodalom értékelésénél mellőzi Vajda filozófiájának irodalmát.

(Katona Jenő)

Kedves, hangulatos, lírai írás Domokos János könyve, amelynek legfőbb érdeme: az olvasó szépérzék iránti igényét, ízlését is fejleszti. Csevegésszerű közvetlenséggel baráti tanácsot ad, hogyan alkítsuk kertünket, hogy az év minden szakában gyönyörűségünk teljék benne. Őv a túlzásoktól és azt ajánlja, hogy mint az áranyok nagy mesterei, a művészek, mi se zsúfoljunk össze mindent, hanem mértékkel, a környezethez alkalmazva rendezzük be lakásunk közvetlen környékét, a virágoskertet. Tanácsot ad az árnyékkedvelő, a fényigényes, a homokot, sziket is tűrő, a sziklakerti, a nedves talajt jól bíró növények kezelésére, a gype fűanyagának összeállítására. Érdekes fejezete a könyvnek az, amely a kert és a lakás egybekapcsolásáról szól. A könyvet művészi rajzok díszítik. (K. E.)

Láng Tivadar

SZOBANÖVÉNYEK

A szobai növények az élő, virágzó, illatozó természetet hozzák közelebb az emberhez. Nemcsak díszítik a lakást, hanem meghitt otthonná varázsolják. A növényrendszertan ugyan nem ismer ilyen meghatározást: szobanövények, jórészüket mégis így lehet nevezni, mert az ember kiemelte őket megszokott környezetükből s a maga közelében, a maga gyönyörűségére természeti, s magyar neve legtöbbjének nincs. Ezeknek a növényeknek ismertetéséről, a velük való bánásmódról, szaporításukról szól Láng Tivadar könyve.

Legnagyobb részük a melegebb éghajlat neveltje, nálunk tehát különleges bánásmódban kell részesíteni őket. A szobanövények egyenkénti ismertetése során megtudjuk, hogy a pelargoniumnak, magyarul muskátlinak több mint 230 faja van, s a növény délafrikai származású. Az orchideának több mint 15 ezer fajtát ismerjük és Láng könyvéből kiderül, hogy a jellegzetesen trópusinak hitt növény néhány fajtája a sarki vidéken is megtalálható. Hozzá képest a pálmafélék, »szerény« 1200 fajtájukkal szinte eltörpülnek.

Az érdekes és tanulságos könyvet 78 ábra ékesíti, hogy a növények felismerését a szerző ezzel is elősegítse. (K. E.)

Könyvismertetések és irodalmi cikkek jegyzéke

IDEOLOGIA — POLITIKAI IRODALOM

Lovas Márton: Kolhozemberek. Népszava, aug. 14.
Varga Jenő: Magyar kartellek. Természet és Társadalom, augusztus. (Soós Magda.)

ISMERETTERJESZTŐ, TUDOMÁNYOS ES SZAKIRODALOM

Ady Endre összes prózai művei I. Irodalomtörténet, 1956. 3. sz. (Bessenyei György.)
Ady Endre összes prózai művei II. Irodalomtörténet, 1956. 3. sz. (Kovalovszky Miklós.)
Agrónomusok kézikönyve. Népművelés, augusztus. (Szutari.)
Akos Károly: A miszticizmus lélektana. Élet és Tudomány, aug. 8. (Rezzo Margit.)
Asbóth Oszkár: Az első helikopter. Népművelés, augusztus.
Bodnár Éva: Tornyai János. Népművelés, augusztus. (Pallai István.)
Broda: A világmindenség erői. Élet és Tudomány, aug. 29.
Dercsényi—Gerevich—Balogh—Garas: A magyarországi művészet története I. Szabad Nép, aug. 28. (Genthon István.); Társadalmi Szemle, 1956. 8. sz.; Népművelés, augusztus. (Láncz Sándor.)
Eöszé László: Kodály Zoltán élete és munkássága. Művelt Nép, aug. 5. (Albert István.)
Fábray Zoltán: A béke igaza. Új Hang, augusztus. (Földessy Gyula.)
Győrffy István: Matyó népviselet. Szabad Nép, aug. 9. (H. Kerecsényi Edit.)
Heller Vilmos: Színes fényképezés. Élet és Tudomány, aug. 15. (Lelkes István.)
Horváth János: Tanulmányok. Művelt Nép, aug. 12.
Kardos László: Tóth Árpád. Csillag, augusztus. (Varga József.)
Kolos Ede dr.—Kolosné Peihes Edit: Hazai gyógynövényeink. Természet és Társadalom, augusztus. (Natter-Nád Miksa.)
Komlós Aladár: Tegnap és ma. Magyar Nemzet, aug. 25. (Sebestyén György.)
Sz. Morvay Judit: Asszonyok a nagycsaládban. Magyar Nemzet, aug. 9. (Barabás Jenő.)
Németh Lajos: Hollósy Simon kora és művészete. Szabad Nép, aug. 9. (Végyvári Lajos.)
Nyelvművelő. (Szerk.: Lőrincze Lajos.) Természet és Társadalom, augusztus. (Szende Aladár.); Népművelés, augusztus. (Nagy Tibor.)
Sötér István: Eötvös József. Irodalomtörténet, 1956. 3. sz. (Barta János.)
Szauder József: Kölcsey Ferenc. Irodalomtörténet, 1956. 3. sz. (Orosz László.)
Tevan Andor: A könyv évezredes útja. Szabad Nép, aug. 24. (Kárpáti Aurél.)
Toncz Tibor: Hat hét Kínában. Művelt Nép, aug. 12.
Trócsányi Zsolt: Az erdélyi parasztság története 1790—1849. Természet és Társadalom, augusztus. (Tilkovszky Lóránt.)
Vajda Ernő: A magyar növényvilág képeskönyve. Élet és Tudomány, aug. 29. (Ozoray György.)

SZÉPIRODALOM

Bárány Tamás: Csigalépcső. Csillag, augusztus. (Horváth Zoltán.)
Boldizsár Iván: Balatoni kaland. (Nyári esték.) Csillag, augusztus. (Nagy Péter.)
Brandys, Kazimierz: Honpolgárok. Alföld, 1956. 4. sz. (Fűr Lajos.)
Csanádi Imre: Erdel vadak — égi madarak. Csillag, augusztus. (Simon István.)
Cseres Tibor: Here-bárá. Szabad Nép, aug. 3. (Galsai Pongrác.); Csillag, augusztus. (Or-

kény István: Levelek az olvasóhoz.); Alföld, 1956. 4. sz. (Tóth Béla.)
Csokonai: Négy színháték. Művelt Nép, aug. 5.
Danyi Gyula: Nyár elé. Alföld, 1956. 4. sz. (Király Zoltán.)
Daudet: Tarasconi Tartarin. Irodalomtörténet, 1956. 3. sz. (Süpek Ottó.)
Egri Lajos: Rőzseláng. Alföld, 1956. 4. sz. (Kovács Kálmán.); Új Hang, augusztus. (Sallyámosy Miklós.)
Egri Viktor: Túrj, álló. Művelt Nép, aug. 5. (Antal Gábor.)
Enczi Endre: Gyógyulás. Szabad Nép, aug. 3. (Mihályi Gábor.)
Fábián Zoltán: Hegedűszó. Alföld, 1956. 4. sz.
Fekete Gyula: Ismerősök. Esti Budapest, aug. 25. (Rákos Sándor.)
Fjodorov: A Kőhegyek ura. Művelt Nép, aug. 12.
Flaubert: Bouvard és Pécuchet. Irodalomtörténet, 1956. 3. sz. (Rónay György.)
Földes János: Műveinkben élünk. Csillag, augusztus. (Hegedüs Bite Dániel.)
Franko, Ivan: Emberek. Népszava, aug. 28. (G. Szabó László.)
Goda Gábor: Panoptikum. Új Hang, augusztus. (Egri Péter.)
Hansson: Az erdők népe. Népszava, aug. 2. (Timár György.)
Hegedüs Geza: Az irástudó. Csillag, augusztus. (Vajda György Mihály.)
Hemingway: Az öreg halász és a tenger. Művelt Nép, aug. 19.
Hősök voltak. Népszava, aug. 22. (Derzsi Tamás.)
Hunyadi énekek. Új Hang, augusztus. (Kiss Károly.)
Illyes Gyula: Kézfogások. Magyar Nemzet, júl. 5. (Nagy Péter.); Irodalmi Újság, aug. 11. (Sarkadi Imre.); Új Hang, augusztus. (Czine Mihály.)
Jankovitch Ferenc: A fény virága. Művelt Nép, aug. 12. (Varga Imre.)
Jankovitch Ferenc: Csepp a tengerben. Művelt Nép, aug. 19.
Kahána Mózes: Hat nap és a hetedik. Népszava, aug. 14. (Vajda Gábor.)
Kovács György: A bokréta. Művelt Nép, aug. 5.
Madarász Emil: A dohányszínruhás. Magyar Nemzet, aug. 18.
Molnár Géza: A szerelmes kistnas. Művelt Nép, aug. 26.; Alföld, 1956. 4. sz. (Horváth Barna.)
Rab századok. Népszava, aug. 22. (Derzsi Tamás.)
Ritbak, Natan: Örökre együtt. Művelt Nép, aug. 26. (Vámosi Pál.)
Sánta Ferenc: Tél virágzás. Művelt Nép, aug. 19.) Csillag, augusztus. (Koczogh Ákos.)
Sarkadi Imre: Elmaradt találkozás. Alföld, 1956. 4. sz. (Székelyhidi Agoston.)
Slowacki válogatott költeményei. Alföld, 1956. 4. sz. (Gömöri György—Angyal Endre.)
Somfal László: Viharban. Népszava, aug. 7. (Kulcsár Ödön.)
Somlyó György: Talizmán. Magyar Nemzet, aug. 9. (Görgey Gábor.); Csillag, augusztus. (Nagy Péter: Nyári esték.)
Szabó Pál: Nyugtalan élet. Irodalomtörténet, 1956. 3. sz. (Szalai Sándor.)
Szőnyi Sándor: Megújulás. Alföld, 1956. 4. sz. (Bögel József.)
Szucsih Mária: Tavasztól télig. Népszava, aug. 28. (Török Bálint.)
Tompai László: Régebbi és újabb versek. Alföld, 1956. 4. sz. (Juhász Béla.)

Tolnai Lajos: A sötét világ. Művelt Nép, aug. 12. (Fábián Kata.)
 Urbán Ernő: Pirkadás. Új Hang, augusztus. (Bessenyei György.)
 Vázsonyi Endre: Piroska. Új Hang, augusztus. (Gyurkó László.)
 Vészi Endre: Csillagterkép. Irodalmi Újság, aug. 4. (Keszli Imre.); Művelt Nép, aug. 19.

IFJÚSÁGI IRODALOM

Bárdos László: Melkun Menyhért utazása. Népszava, aug. 7. (Ábel Olga.)
 Horváth Árpád: A reformkor mérnöke. Népművelés, augusztus. (Hollós.)
 Kasszil: A napsugár szerelmese. Művelt Nép, aug. 19. (Törő Ferenc.)
 Kőszegi Imre: A diákszavad becsülete. Művelt Nép, aug. 5. (Törő Ferenc.)
 Németh Imre: Az ősi szó nyomában. Természet és Társadalom, augusztus. (Cs. Faludi Ágota.)
 Passuth László: Sasnak körme között. Magyar Nemzet, aug. 18.
 Szántó György: Mozart kutyája. Irodalmi Újság, aug. 11. (Antal Gábor.)
 Vargha Károly—Rónai Béla: A földalatti irodalom. Művelt Nép, aug. 26.

IRODALMI CIKKEK

Hunyadi Jánosról: — Dr. Tóth István: Az első magyar költő Hunyadi Jánosról. Magyar Nemzet, aug. 9. — Irodalmunk és Hunyadi. Művelt Nép, aug. 12. — Geréb László: Hunyadi János halála egykorú irodalmunkban. Irodalmi Újság, aug. 11.
 Kazinczy Ferencről: — Kapusi Rózsa: Kazinczy, a jeles »magyarító« emlékére. Szabad Ifjúság, aug. 23. — Kárpáti Aurél: Széphalmi emlék. Kazinczy halálának 125. évfordulójára. Magyar Nemzet, aug. 23. — Kárpáti Aurél: Kazinczy emlékezete. Irodalmi Újság, aug. 25.
 Heltai Jenőről: — Ignóus Pál: A nyolcvanöt éves Heltai. Magyar Nemzet, aug. 11. — Kárpáti Aurél: Heltai Jenő. Irodalmi Újság, aug. 11. — Benedek Marcell: A nyolcvanöt éves Heltai Jenő. Szabad Nép, aug. 11. — Ungvári Tamás: »Egy kis halhatatlanság«. A nyolcvanöt esztendő Heltai Jenőről. Népszava, aug. 12.
 H. G. Wellsről: — Ungvári Tamás: H. G. Wells. Halálának 10. évfordulóján. Magyar Nemzet, aug. 14. — G. B. Shaw: H. G. Wells, ahogy én ismertem. Irodalmi Újság, aug. 11. — Görgey Gábor: H. G. Wells 1866—1946. Népszava, aug. 14.

Bertolt Brecht-ről: — Mészáros István: Bertolt Brecht halálára. Magyar Nemzet, aug. 17. — Faludy György: Emlékezés Bertolt Brecht-re. Népszava, aug. 17. — Háy Gyula: Bertolt Brecht. Szabad Nép, aug. 17.
 Frederico Garcia Lorcaról: — Tolnai Gábor: Frederico Garcia Lorca. Szabad Nép, aug. 15. — Gyertyán Ervin: Mert szeretett Hispánia... Frederico Grancia Lorca emlékére. Népszava, aug. 16.
 Lányi Sarolta: Babits. Irodalmi Újság, aug. 4.
 Maróti Andor: A romániai magyar irodalomról. Magyar Nemzet, aug. 7.
 Lutter Éva: Alberto Moravia. Alföld, 1956. 4. sz.
 Abody Béla: Elmélkedés a következő lépésről. Alföld, 1956. 4. sz.
 Zolnay Vilmos: Az ünnepi könyvhét — a számok tükrében. Irodalmi Újság, aug. 11.
 Lutter Tibor: A mai amerikai regényirodalom. Természet és Társadalom, augusztus.
 Bóka László: A művek elé. Csillag, augusztus.
 Somiyó György: A költészet évadat. Csillag, augusztus.
 Ignóus Pál: József Attila lakása. Csillag, augusztus.
 Szántó Judit: Néhány emlék József Attiláról. Csillag, augusztus.
 Fehér Ferenc: A »falusi Oroszország« utolsó költője. Új Hang, augusztus.
 Sós Endre: Az Encyclopaedia Britannica és a magyar irodalom. Magyar Nemzet, aug. 16.
 Bajomi Lázár Endre: A francia irodalom a magyar könyvkiadás tükrében. Magyar Nemzet, aug. 19.
 Dr. Vagács András: Több figyelmet és megbecsülést a tudományos szakkönyvtáraknak. Szabad Nép, aug. 18.
 Jánosy István: Az Erdélyi aranykora forrásainak problémáihoz. Irodalomtörténet, 1956. 3. sz.
 Benedek Marcell: Naplómát olvasom. Irodalomtörténet, 1956. 3. sz.
 Németh G. Béla: A magyar szimbolizmus kezdeteinek kérdéséhez. Irodalomtörténet, 1956. 3. sz.
 B. Nagy László: »A magyar irodalom lehetőségeiben még jobban bízom, mint valaha«. Beszélgetés Németh Lászlóval. Művelt Nép, aug. 26.
 Leszev Irén: Író, költő, műfordító. Művelt Nép, aug. 26.
 Képes Géza: Közös nyelven. Irodalmi Újság, aug. 25.
 Iványi Béla: A magyar partizánmozgalmakról szóló könyvekről. Szabad Nép, aug. 25.
 Thury Zsuzsa: Thury Zoltán emlékezete. Szabad Ifjúság, aug. 28.

Összeállította: Bán Gézáné

A LENGYEL ÍRÓK alkotását a felszabadulásunk óta, 520 ezer példányban jelentek meg magyar nyelven. A 86 lengyel mű a klasszikus és mai lengyel irodalom legkiválóbb alkotásait ismerteti. Közvetlen kapcsolatok alakultak ki a lengyel és magyar könyvkiadóvállalatok között, és megindult a Magyarországon és Lengyelországban idegen nyelven kiadott művek cseréje is.

A KAIRÓI Der Elfikr könyvkiadó vállalat arab nyelvű magyar novelláskötetet adott ki, amely klasszikus és új magyar novellákat tartalmaz:

KINAI ÍRÁSJEGYEK öntéséhez szükséges 6700 matricát kapott az Akadémiai Nyomda. A kínai írásjegyeket elsősorban az Acta Orientalia Hungarica című idegennyelvű folyóiratunk nyomtatásánál használják.

NYOLCSÁZEZER LÍRA kártérítést tartozik fizetni Eugenio Montale neves olasz költő, mert O'Neil egyik színművének fordításánál felhasználta Bice Chiapelli tanárnő fordításának egyes részeit. A tanárnő fordítását a kiadó nem fogadta el, erre a költőt bízták meg a fordítással, aki viszont felhasználta a Chiapelli-

jéle szöveget. A hat éve folyó plágium-perben eddig minden fórumon a tanárnő volt a nyertes. (New York Herald Tribune)

INDEX ETNOGRAPHICUS címen tudományos beszámoló folyóiratot indított a Néprajzi Múzeum könyvtára. A folyóirat világviszonylatban tájékoztató az újabb néprajzi szakirodalomról, és a német nyelvű rész pedig a külföldiekkel ismerteti az újabb magyar néprajzi munkákat. A folyóirat külön érdekessége, hogy állandó rovatot nyitott a könyv, az írás és a népművészeti motívumok vizsgálatára.

HÍREK

RADIOIZOTÓPOK gyakorlalt felhasználása címen a negyedik évfolyamban jelenik meg Vörös Dániel és Techet Egonné könyve. A műanyagok iránt érdeklődők részére dr. Sós Feodóra: Szilikonok és felhasználásuk címen készült fontos szakmunka. (Műszaki Kk.)

ROOSEVELT, AZ OROSZLÁN ÉS A RÓKA a címe MacGregor Burns professzor legújabb könyvének. A mű igyekszik tárgyilagosan ismertetni a nagy elnök életét, politikai működését az 1940. évi elnökválasztásig. (The New York Times)

BERNARD SHAW élete, munkája és barátai címmel könyv jelent meg Angliában az író születésének századik évfordulója alkalmából. A mű szerzője St. John Ervtné, Shaw barátja volt negyven éven keresztül. (Manchester Guardian)

A MÉRNÖKI KÉZIKÖNYV első kötete napok alatt elfogyott. A Műszaki Könyvkiadó rövid idő alatt második kiadásban is megjelentette a művet. (Műszaki Kk.)

FOTOALBUMOT ad ki a Műszaki Könyvkiadó ez év végén. Az albumban a felszabadulás utáni legszebb művészi képek kapnak helyet. (Műszaki Kk.)

AZ ÚJVIDÉKI Testvériség-Egység könyvkiadó vállalat sok új magyar tankönyvet adott ki a jugoszláviai magyar iskolák diákjai számára. Pótolták a kifogyott példányokat és 17 új tankönyvet jelentettek meg.

KÖNYV KÉSZÜL azokról a hazánk területén található évszázados fákról, amelyekhez történelmi, vagy művelődéstörténeti emlékek fűződnek. A kertészeti főiskola tudományos kutatója, Balogh András gyűjti össze a védett fák leírását, rajzokat és fényképeket is készít róluk. Leírja többek között a községi szelídgesztenyét, melynek korát 6-800 évre becsülik, a 700 éves hédervári tölgyet, Balogh Adam fáját Szekszárdon, a gyulai Erkel-fát, amely alatt a költő a Bánk bán muzsikáját szerette. A könyv előreláthatóan ennek az évnak a végén jelenik meg.

A ZALA MEGYEI TANÁCS úgy határozott, hogy a községi monográfiák elkészítését meggyógyozalmommá fejleszt. Ertekes díjakkal pályázatot hirdett és valamennyi közsében munkaközösséget szervezett, amelyekben pedagógusok, s helytörténettel foglalkozó dolgozók tömörültek.

GÖCSEJ NÉPI HAGYOMÁNYAIT gyűjtögette évek óta Vajda József novai pedagógus. Eddig száznál több népdalt felölelő gyűjteményt állított össze. A Cserta partján című füzetet különösen érdekessé teszi, hogy anyagának több mint 80 százaléka más gyűjteményben nem található meg.

A MÜVELT NŐ

— Imádom Balzacot!
— No, és mit szól hozzá a férjed?

MI A BIBLIOPIL KIADÁS?

Erre a kérdésre egy holland szaklap azt tanácsolja, hogy mivel az idevágó teradalomban nincs helytálló meghatározás, fogadjuk el az alábbi feltételeket: korlátozott példányszám; a kiállítás igényessége, az előállítás színvonalas módja, az üzleti megfontolások háttérbe szorítása és az, hogy a munkát újirányomatni nem lehet ugyanarról a betű- vagy matricaananyagról. (Börsenblatt)

MOZART születésének 200. évfordulója alkalmából a Zeneműkiadó Vállalat kiadja Lesznai Lajos: Wolfgang Amadeus Mozart élete című munkáját. A könyv sok olyan levetrésletet tartalmaz, amely most jelenik meg először magyarul. Az életrajzot Mozart legjelentősebb műveinek és operadramaturgiájának ismertetése egészíti ki.

MENNYI VAGYONA VOLT G. B. SHAW-NAK

Öt évi tárgyalás után végérvényesen megállapították G. B. Shaw visszamaradt vagyonának értékét. A színdarabok előadási jogáért 5,2 millió német márkát számoltak fel. Ezzel a hagyatéka értéke 7,2 millió német márkára emelkedett, de az összeg 70 százaléka örökségi adóként az állam-pénztárba folyik be. (Börsenblatt)

A JUGOSZLÁV IRÓSZÖVETSEG az 1955. évi irodalmi díjait egyhangúlag Mihajlo Laliccs írónak és Szevan Rateskovics költőnek ítélte. (Literaturen Front)

GRAHAM GREENE: Akti vesztit, nyer c. regénye jelenik meg a francia Robert Laffont kiadónál. (Le Figaro)

A VILÁG RENDŐRFŐNÖKEINEK gyakorlatában előfordult legnagyobb bűncelekményeket gyűjtötte kötetbe Kurt Singer. A könyv húsz igaz rémtörténetet tartalmaz. (The New York Times)

TIZÉVI FEGYHÁZAT KAP, AKI TUDVA HAZUDIK

Új törvényt hozott a sajtószabadságról a török nemzetgyűlés. A jövőben mindenkit, aki tudatosan hazug híreket vagy értesüléseket közöl, melyek az állam tekintélyét rombolják, a közvéleményt izgatják, vagy a köznyugalmat megzavarják, egytől tíz évig terjedő fogházbüntetéssel és legkevesebb 10 000 török font pénzbírsággal sújtják. Büntetés vár azokra is, akik külföldön olyan híreket közölnek, melyek hamisak, vagy a külföld előtt az állam tekintélyét csökkentik. (Börsenblatt.)

A „KÖNYVET — POSTÁN” mozgalom megkezdte működését: a vidéki olvasók a postahivatalok útján megrendelhetnek és utánvételi költség nélkül megkaphatnak bármilyen könyvet. A „Könyvet — postán” akció során a postahivatalokban ajánló könyvjegyzékek állnak a könyvrendelő rendelkezésére.

A HIRADÁSTECHNIKAI szakemberek számára nagyterjedelmű, a híradástechnika minden területét átfogó szak-könyv készül. A könyv A. T. Star: Rádióhírközlés címmel több mint 800 oldalon jelenik meg. (Műszaki Kk.)

ESEMÉNYNAPTÁR

1866. szeptember 9. Megh. Czuczor Gergely (90 éve)

Czuczor Gergely összes költői művei I. kötet (Bp. 1899, Franklin). Életrajzi bevezetés. Czuczor Gergely költői munkái (Bp. 1903, Franklin — Magyar Remekírók 21.) Bevezetés. Czuczor Gergely válogatott művei (Bp. 1956, Szépirodalmi Könyvkiadó) Hegedüs Géza bevezetése. György Zsigmond: Czuczor Gergely (Kolozsvár, 1903.) Tell I. Anasztáz: Czuczor Gergely (Győr, 1900.) Dobó Sándor: Czuczor Gergely népies lírája (Bp. 1932.) Kelemen Károly: Czuczor Gergely életrajza (Pécs, 1880.) Szabad Nép, 1951. IX. 9. Népszava, 1950. XII. 17. és 1951. XI. 17.

1716. szeptember 10. Megh. Pápai Páriz Ferenc orvos, nyelvész és természettudós (250 éve)

Dézsai Lajos: Pápai Páriz Ferenc, Magyar író és könyvnyomtató a XVIII. században (Bp. 1899, Athenaeum, Magyar történeti életrajzok.) Erdélyi csillagok II. kötet (Kolozsvár, 1942, Erdélyi Szépművés Véh) 67—83. oldal. Irodalomtörténeti Közlemények 1903. évi. Pápai Páriz, Ferenc. (Dézsai Lajos.) Természettudományi Közöny, 1935. évf. 58—65. oldal.

1881. szeptember 11. Szül. Dutka Ákos költő (75 éve)

Irodalmi Újság 1953. 16. sz., 1953. 17. sz. és 1954. 14. sz. Literatura 1934. IV. 15. Művelt Nép 1955. 46. sz. 6. oldal. Magyar Nemzet 1955. X. 22. Esti Budapest 1954. I. 23.

1916. szeptember 21. Megh. Ágai Adolf író és humorista (40 éve)

Steiner Lenke: Ágai Adolf 1836—1916. (Bp. 1933. Hamar kiadás.)

A SZEPTEMBER HÓNAPBAN MEGJELENŐ KÖNYVEK JEGYZÉKE

POLITIKAI, ISMERETTERJESZTŐ ÉS TUDOMÁNYOS MŰVEK

Lenin művei 3. kötet. Kötve — — — —	18.—	Lamoth Emil: Hangszórók. Füzve — —	60.—
Fenyő Béla: Az olasz szakszervezeti mozgalom története a második világháború után. Füzve — — — —	6.—	Magyarl Béla: Az elektronika alapjai. Füzve — — — —	27.50
A Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság gazdaságának fejlődése. Füzve — —	4.50	Szmírnov: A vakolómunkák gépesítése. Füzve — — — —	8.—
Kartun Derek: Nagybritannia 1956. Füzve	7.50	Ternal Zoltán: A gépkocsi. Füzve — —	29.—
Marx és Engels harca a proletárpártért. Kötve — — — —	25.—	Török Zoltán: Bányamentő tanfolyamok oktatási anyaga. Füzve — — — —	12.—
Bónis György: István király. Kötve —	14.—	Turós Emil: Vendéglátóipari konyhatéchnológia. Kötve — — — —	74.50
Az 1905—1907-es első orosz forradalom és a nemzetközi forradalmi mozgalom. Kötve — — — —	42.—	Zemanek: Információelmélet I. Kötve —	13.50
Trencsényi-Waldapfel Imre: Mythológia. Kötve — — — —	48.—	Csiszár Vilmos: Tejipari higiéné. Kötve —	65.50
Baszkin: Az amerikai felvilágosodás filozófiája. Füzve — — — —	2.50	Horváth László: Vidám sertésenyésztés. Füzve — — — —	16.—
Martinovics Ignác filozófiáról írásal. Kötve	10.—	Lelley—Gonda—Virágh: A gabonafélék termesztése. Kötve — — — —	30.—
Döntvénytár. Kötve — — — —	53.50	Székely Ákos: Gyorstalajkémiai vizsgálatok. Kötve — — — —	24.50
Kovacsics: Történeti statisztika. Kötve —	65.—	Teremi Gábor: A galamb. Kötve — — —	40.—
Külkereskedelmi útmutatók: Columbia-Ecuador. Füzve — — — —	10.—	Tóth Pál: A baromfitenyésztés kézikönyve. Kötve — — — —	40.—
Magyar statisztikai zsebkönyv. Füzve Kötve — — — —	10.— 13.—	Fülöp Margit: Helyes táplálkozás — egészséges gyermek. Füzve — — —	11.50
Nyekraszov: A termelés kemizálása. Kötve — — — —	28.50	Dr. Jellinek Harry és dr. Tóth Ferenc: Kórszövettani gyakorlatok. Kötve —	40.—
Oblath: A külkereskedelem technikája. Kötve — — — —	60.—	Radnóti Magda: Trachoma. Füzve — —	4.50
A Tanácstörvény és végrehajtási utasítása. Kötve — — — —	26.50	Tóth—Soltész: Sebészet. Kötve — — —	60.—
Azarov: A forgácsoló megmunkálás mechanizálása és automatizálása. Kötve — — — —	27.50	Csatkai Andre: Sopron és környéke műemlékei. Kötve — — — —	280.—
Barabás János—Gróh Gyula: A fényképezés kézikönyve. Kötve — — — —	56.—	Dercsényi—Zolnay: Esztergom. Kötve —	36.—
Beliczay—Galántai—Windholz: A vegyi irodalom útmutatója. Füzve — — —	21.—	Effel: Adam és Eva. Kötve — — — —	12.—
Gépipari enciklopédia 8/2. Kötve — — —	100.—	Harmat Artur: Ellenponttan 2. kötet. Füzve — — — —	12.—
Inzelt István: Vegyi receptek. Kötve —	49.—	Romaín Rolland: Händel. Kötve — — —	21.50
Kádár—Rontó—Sebestyén: Rádiókészülékek kapcsolással. Kötve — — — —	47.—	Gunda Béla: Kutatóúton a pástorszállásokon. Kötve — — — —	20.—
Kazarnovszkij: Rádiótechnikai anyagok és alkatrészek vizsgálata. Kötve —	44.—	Kresz Mária: A magyar parasztviseletek a XIX. században. Kötve — — — —	180.—
Kismarthy Lóránd: Tűzálló anyagok felhasználása. Kötve — — — —	44.—	Bácsalmási Péter: Atlétika. Kötve — —	38.—
		Bükki utikalauz. Füzve — — — —	14.—
		Földes Éva: A magyar testnevelés és sport története. Kötve — — — —	35.—
		Gelenczei Emil: A francia védelem. Füzve	20.—
		Mező Ferenc: Az olimpia 60 éve. Kötve —	20.—
		Hegedüs Hubert: Matrózéveim. Kötve —	21.50
		Pethő Tibor: Kárpátoktól a Balti tengerig. Füzve — — — —	20.—
		Budapest belső területe — — — —	5.—
		Magyarországi utak autótérképe. Kötve	45.—